د.جەزاچنگیانی
بەهاری عەرەبی وپایزی کوردی
پێگەی ئیسلامی سیاسی
لەپڕۆژەکانی ئیمپریالیزمدا
2013

ئەگەر بونیاد   و دەرکەوتنی ئایینەکان لەسەر بونیادی راستی بووبێتن
ولەپێناوی بەختیاری و سەرفرازی مرۆڤ ودادپەروەری کۆمەڵایەتیدا
. هاتبێتنە بوون ؟ کەواتە لە ئاینەکان پیرۆزتر ڕاستی وتنە
بەم پێیە هەر ئاینێ دژی ڕاستی ووتن بێ ئەوە دژایەتی کرۆکی خۆی
دەکات ئەگەر راستیی بوونیادی بێ
لەبەر ئەوەی لە کرۆک و بونیادی ڕاستیدا بزوتنەوەیەکی بێ ئۆقرە هەیە
کە هەمیشە بەدوای ڕاسترو ڕاستردا دەگەڕێ
بۆیە لۆژیکی ڕاستی چاو لە هەڵەی هیچ ئایین و فەلسەفەیەک ناپۆشێ
ەرۆمانی(چۆن گەیشتمە لای خوا ... چنگیانی

ئەم پەرتووکە پێشکەشە بە گیانی پاکی

شێخ محمودی نەمر

گەرمانعی حقووقی میللەتی کورد ببێ عەرەب

بێ شوبهە نوێژەکانی ماچیم بەکوردی قچا دەکەم

تکایە لەهەڵەی زمانەوانی ببورن

هەموو دەزگایەکی چاپەمەنی لەچاپکردنی ئەم پەرتووکە ئازادە بە مەرجی پاراستنی ناوەڕۆک و دیسانزی بەرگەکەی .

پێکهاتەی بابەت:

مەبەستی نوسین .

سەرەتای ئیسلامی سیاسی

یەکەم: ئیسلامی سیاسی و پێگەی لەپرۆژەکانی ئیمپریالیزمدا .

دووهەم : قۆناغی دووهەمی ئیسلامی سیاسی

سێهەم : قۆناغی سێهەمی ئیسلامی سیاسی (بەهاری ڕەسەن)

- کودەتاکەی جمال عبد الناێر 1952
- محمد مێدق 1951. خومینی 1979
- عبدالکريم قاسم 1958

چوارەم : ئەفغانستان و تیرۆری رۆحی ئیسلام

چیرۆکی بن لادن و شکستی ئیسلام

پێنجەم: قۆناغی پێنجەمی ئیسلامی سیاسی و بەهاری عەرەبی ناڕسەن

پایزی کوردی و قۆناغی درامای میژووی سیاسی کوردی

مەبەستی نووسین

هیچ هەنگاوی بێ مەبەست نیە.

هیچ پرۆژەیەک بێ بیرکردنەوە نیە .

هەنگاوی یەکەمی پیاسەیەک بەرە و دارستانێک بە مەبەستی پشویەکی دەرونی و سروشتیە.

لەکاری نووسینیشدا هیچ ووشەیەک بێ مەبەست ناچێتە دووتوێ ڕستەیەکەوە .

هەموو ڕستەیەکیش لەنووسینی دەقێکدا ڕۆڵ وئەرکی تایبەتی خۆی هەیە. هەموو دەقێکش ئامانجێکی هەیە.

ئامانجی نووسینی دەقێکی سیاسی ڕاڤەکردنە لەسەر پرسە سیاسی و پرسیارە بێ وەڵامەکان ، نووسینی دەقێکی ڕۆمانسی ڕاڤەکردنە لەسەر ئیستاتیکا و جوانی رۆح و لایەنە نهێنیەکانی ویستی ڕۆمانسیتی مرۆڤ .

بەم شێوەیە هەموو نووسەرێ ئامانج و ئەرکێکی لە نوسینەکەیدا هەیە .

ووشەکانی نێو دەقەکانی قورئان و پەرتووکە پیرۆزکانیشدا لەئاستی مەبەستێکدا نووسراون . چۆن جێاوازی لە نێوان دەقەکاندا هەیە ئاواش جێاوازی لەنێوان مەبەستەکاندا هەیە.

هێزی قورئان لەوەدایە بۆ کۆمەڵی مەبەست نوسراوە کە دەبوایە لەسەردەمی قورئاندا ئەو مەبەستانە بخرێتە ژێر ڕۆشنای پرسیاری ڕۆشنبیرانی ئەو سەردەمەوە.

ئەوساتە کۆمەڵە پرسیارێکی بێ وەڵام یان وەڵامی نا لۆژیک بۆ وەڵامی پرسیارەکان هەبووە و تینویتی ڕاستیەکانی نەشکاندوە .

چارسەری گرفتەکانی کۆمەڵگای نەکردوە .

بۆیە محمد بۆ وەڵامی پرسیارەکان وچارەسەری گرفتەکانی کۆمەڵ قورئانی نووسیوە . وەکی کارل مارکس دەبێژی محمد شۆرشێکی لە نێو کۆمەڵگایەکی گەوجدا کرد.

بەپێ هوشیاری و سیستەمی بیرکردنەوە کولتوری ئەوساتەی دۆرگەی عەرەبی . ئیسلام سیستەمێکی زۆر باشتر مۆدیرنتر و مرۆیتر بوو لەسیستەمی پێشخۆی لە دۆرگەی عەرەبی نەک لە نیشتمانێکی تر.

هەرچەندە ئیسلام 500 ساڵ لە مسیحی گەنجترە لێ لە ڕوی دیموکراتی کۆمەڵایەتیەوە مسیحی مۆدیرنترە . ئەمەش خەوش نیە چونکە هەر هزرێک کە دروستدەبێت پابەندە بە کۆلتور و سنوری هوشیاری ئەو کۆمەڵگایەوە.

پێش ئیسلام جولەکە و مسیحی بوونی هەبووە . پێش ئەم دوو دینەش دینی زەردەشتی دینیکی بەر بڵاوی ناوچەکە بووە خاوەنی پەرتووکی پیروزی خۆی (ئافیستا) وئیستراتیجیتی خۆی بووە .

هەردوو دینی پێش زەردەشت کەڵکیان لە ئاویستا وەرگرتووە. ئەگەر ئەوروپیەکان شانازی بە شۆرشی ڕونرەوی(معریفی) ئەڵمانیەکان بە فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی و شورشی پیشەسازی و فرنسیەوە بکەن و بیکەن بە بنەمایەک بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی مۆیدرن و دیموکراسی؟ئەوە لەسەر ڕووناکی دەقەکانی ئاویستادا هەردوودین(جولەکەومسیحی)جورە دیموکراسیەکان لە کۆمەڵگادا پیادەکردوە کە بنەماکەی سیستەمی کۆمەلایەتی و هزری کۆمەلگای زەردەشتی بووە.

هەموو دەقێک لە ئاست هوشیاری کۆمەڵدا دەنوسرێت. ئەو جیاوازییەی لەنێوان قورئان دینەکانی پێش قورئاندا هەیە . ئەوە جیاوازی هوشیاری و بیرکردنەوەی دوو کۆمەڵگای جودایە دوو کولتوری جوادیە.

کولتور چییە و چۆن دروستدەبێت ؟

کولتور ئەوسیستەمە هزریە کە سیستەمێک لە شێوەی یاسای ترادسیوندا بۆ کومەڵ داریشتوە. لە گشت کۆمەڵگاندا کولتور تاڕادەیەکی زۆر کەڵی بۆ ریکخستنی پەیوەندی کۆمەلایەتی بینیوە. ئەمە لایەنە جوانەکەی کولتورە لایەن ناشیرینکەی کولتور پیرۆزکردنیەتی لە نێوان نەوە جوداکاندا. ئەمەش خاڵێکی هەرە لاوازی کۆمەڵگای ئیسلامیە و فاکتی چەقیوبوونی هوشیاری کۆمەڵگایە.ئەم چەق بوون وپیرۆزیەش دەبێتە ئەوەی کولتور کەمترین سەرنجی ڕەخنەی پەسەند بکات.

جی ئامازەیە کە کەسایەتیەکی مەزنی ئۆپۆزسوینی ئیسلام(حەلاج و ابومسلم خوراسانی)کەهەردووکیان کوردبوون لەکۆمەڵگای میزوپۆتانیادا بووە واتە ناوچەی کوردستان. ڕۆڵیان لە گۆڕینی سیستەمی چەقیودا بینیوە.بۆیە دەسەلاتدارانی پریمیتیفی ئەوسەردەمە بە دوژمن ناوزەندیانکردوە کوشتنیاینیان رەواکردوە.

بەڵگەش ئەو سوکایەتییەی **(ابوجعفر المنصور)**بەکوردی دەکات دەڵێ :

أبا مجرم أغير بعبد نعمه حتى يغيرها العبد ا في دوله المنصور حاولت غدره ,الا ان اهل الغدر أباوك الكورد خۆدی محمدیش لەقورئاندا زۆر بەراشکاوانە لە ناهوشیاری و گەوجایەتی کۆمەڵگای پێش ئیسلام دواوە.

هوشیاری محمد لە نوسینی قورئاندا لەوەدایە زۆر کەڵکی لە دین . فەلسەف و نووسینەکانی پێش نووسینی قۆرئان و ڕۆشنبیرانی سەردەمی خۆی وەرگرتووە ئەمە لایەنێکی گەش و جوانی دەقە قورئانییەکانە.

چۆن لە ئیسلامدا بە رستەیەک درۆیەکی دینی مسیحی وەلامداوەتەوە کە عیسی کوری خوا نیە کوری نێرو مێیەکە چۆنکە خوا مرۆڤ لە بەیەک گەیشتنی تۆوی نێر و می دروستدەکات.

لە ئیسلامیشدا دەبێ ئەو درۆیە ئاشکرابکرێ کە نووسینی قورئان بە و زمانە پاراوە عەربیە جوان ریزمانە بەهێزە کەسێک نووسیبیتی کە نەخویندەوار بووبێ.

بەڵکو هوشیاری محمد وەک کەسایەتیەکی دیار و خۆشەویستی دورگەی عەربی کۆمەڵە ڕۆشنبیریکی ئەو سەردەمە کۆمەکیان لە نوسینەوەی قورئاندا کردوە . ئەم کارەی محمد نەک شەرمەزاریە بەڵکو زۆر هوشیاریە چونکە مەبەستی محمد هوشیارکردنەوەی کۆمەڵگا بووە .

لە زانکۆ و ریاکخراوە زانستیەکاندا بەراوردوو و پەیوەندی و کارتیکەری هزرەکان (فەلسەفەی دینەکان) دەخویندرێ و نامەی ئەکادیمایی لەسەر وەردەگیرێ.

لە کۆڕێکی زانکۆی گۆتینگینی ئەڵمانیدا لەبارەی دینە کۆنەکانی رۆژهەڵاتەوە . کۆمەڵە مامۆستا و پرۆفسۆری ئەوبوارە کارتیکەری دینەکانی مۆزبۆتانیان لەسەر یەکتری و لیکچوونی دەقەکانیشیان ئاشکراکرد و خرایەی شرۆڤەپێکردنێکی زانستیانەوە .

ئەمەش هوشیاریە چونکە(رابووردوو . ئیمڕۆ . ئایندە) لەیەک دانابڕین ئەوەتا محمدە بە ڕێزەوە ناوی پیغمبەرەکانی پێشخوی دەهینێ .

بەئاشکرا رەنگەکانی فەلسەفە و هزری زەردەشتی بەگشت دینەکانی دوای زەردەشتیەوە دیارە چونکە زەردەشتی لە هەموو دینەکانی تر(جوللەکە . مسیحی .ئیسلام) بەتەمتر و دیموکراتی تر و فراوانتر بووە لە کاتی خۆیدا .

1: ئیسلام وەک دین

ئیسلامی سیاسی وەک رێکخراوێکی سیاسی

2: نوسین وەک ئامرازێک بۆ ئاشکراکردنی ڕاستیەکان .

لەم دوو ڕۆانگایەوە پەنام بردۆتە بەر کۆمەڵی راستی هەوڵیشمداوە و ویستیشم بووە ئیسلام وەک دینێکی پیرۆز لای موسوڵمانەکان بخەمە پێگەیەکی مەزنەوە لکاوی نەکرێت و رێز بۆ ئەو ملیاردو نێوە مرۆڤە دابنرێ کە بڕوایان بە ئیسلام وەک دین هەیە.

راستی نووسین و ووتن لەسەر ئیسلام لە لایەن کەسێکی نائیسلامەوە باشتر وجوانتر وپیرۆزترە لەو درۆیانەی موسوڵمانە درۆزنەکان لەبەرخاتری بەرژەوەندی خۆیان دەیخەنە پاڵ دینی ئیسلامەوە.

سەرکردەیەکی ئیسلامی سیاسی کورد دەڵێ :

خوا هاتە خوارەوە منی برد بۆ لای خۆی .

یانی ئەو موسوڵمانە کوردە خۆی لە خوا بە گەورەتر داناو . بۆیە خوا هاتۆتە خوارەوە ئەوی لەتەک خویدا بردوە خوایەک ئەو هەموو توانا ودەسەڵاتەی هەبێ بۆ دەبێ لەئاست کەسی ێکدا نزمم ببێتەوە؟

لەلای ئیسلامەکان محمد چووە بۆ لای خوا .

لای ئیسلامی کورد خوا دیتە خوارەوە بۆ لای ریشدرێژێک !

یان دەڵی لە خەومدا گۆڕەکەی محمدم هەڵدایەوە روویم بینی وەک نوستبێت وایە . ئەم درۆیانە ئەگەر لەسەر دەمی خەلافەتدا بکرایە ئەوە وەک حەلاج دەیانسوتان . محمد پێش مردنی بە هەوادارانی ووتوە منیش وەک ئێوە مرۆڤم. یانی محمد کەسێک لۆژیکی بووە .

لە ئاست پەیوەندی مرۆڤ و سروشت (محمد . نیچە . مارکس)یەک بۆچونیان هەیە . ئەوە نیە لەکاتی بەخاکسپاردندا . دەوترێ:

ئەی کەسی مردوو تۆ لە خاکەوە هاتویت و دەگەڕیتەوە بۆ خاک (ئەمە جوانترین راستیە لە ئیسلامدا) .

مردوو زیندوو نابێتەوە...چونکە مردن و ژیان بەدەست خوایە . ئاواش درۆیە کەسێک بمرێ دوای هەزار ساڵ لاشەکەی نەرزێ .

لەقورئاندا محمد پیرءزی نیشتمان دەکا بە پێوەری ئیمان و خوا پەرستی (حب الوگن من الایمان) . کەچی مەلایەک نیشتمانی کوردان دەکات بە قوربانی پێڵاوەکانی عومەر .

ئەوی گەرەکیبێ خۆی هەڵنەخەڵتینی و خزمەت بە ڕاستی ودینی ئیسلام بکات دەزانی جێاوازی نێوان ئیسلام وەک دین و ئیسلامی سیاسی وەک ڕێکخراوێکی هزری سیاسی زۆرە .

(ماکیاڤیللی) دەڵێ :

سیاسەت سیمایەکی بێ ڕەوشتی هەیە . لەبەر ئەوەی سترۆکتوری سیاسەت سترۆکتۆرێکی پێرۆزکراوی نیە .

بەم پێیە ڕاڤەکردن ورەخنەگرتن و نووسینی سەرنج لەسەر (ئیسلامی سیاسی)نەکفرە نەتاوانە نە سوکایەتی بە دینی ئیسلامە بەڵکو پیویستە.

لە بواری ئیسلامدا پسپۆر نیم لێ ئیسلام وەک دین بەو ڕۆڵ و سنورە فراوان و قەبەیەوە لەژیانی ئەو هەموو مرۆڤدا هەیەتی لەو کەسانەوە دور نیە کە ئەرکیان نووسین و وێڵی ڕاستیەکانن .

منیش وەک وێڵی کۆمەڵە ڕاستیەک ئەم بەرهەمەم نووسیوە .

وەرگێڕانی قورئان بەزمانە جۆربەجۆرەکان بەمەبەستی تێگەیشتنی ڕاستی ئیسلامە لە لایەن مرۆڤە نا مۆسۆلمانەکان و تێگەیشتنی زانستیانەی ڕێکخراوە زانستیەکانی جیهانە لە قورئان .

شازادەی بەریتانی تشارلز هەوڵی فیربوونی زمانی عەرەبی دەدا تەنیا لەبەر ئەوەی قورئان بەو زمانە بیخوێنێتەوە کەپێنوسراوە چونکە هیچ دەقێکی وەرگیڕدراو هێزی دەقە ڕەسەنەکە لە ڕۆح ناگرێ بەتایبەتیش زمانی قورئان .

مەرج نیە ئەوەی قورئانی خۆیندەوە مۆسوڵمان بێ

مەرج نیەوە ئەوەی رەخنەی لەسیاسەتی کەپیتالست گرت و داکۆکی لە مافە چینایەتیەکانی کریکاران بکات. کۆمۆنیست ، مارکسی بێ.

مەرج نیە ئەوەی وێڵی سەروەری نیشتمان و دەوڵەتی نەتەوەیی بێ کەسێکی فاشی بێ .

مەرج نیە ئەوەی بڕوای بە یەکسانی پیاو و ئافرەت هەبێ کەسێکی بەرڵاو بێ پرێنسیبی جوانی نێوان دوو ڕەگەزی سروشتی نێر و می بێ .

مەرج نیە ئەوەی ڕیشی درێژ و قورئان خوێن و نوێژ ورەمەزان بگرێ موسوڵمانێکی ڕەسەن بێ.

ئەوەی ڕەخنە لەئیسلامی سیاسی دەگرێ دژی ئیسلام نیە.

ئیسلامی سیاسی مادام سیاسەتدەکەن دەبێ ئەوە بزانن هیچ ڕێچکەیەکی سیاسی و ئایدیۆلۆژیەک لەسەرو ڕەخنەوە نیە. بێ هەڵە نییە .

لەبەر ئەوەی جیهانی فەلسەفەی ئیسلام زۆر فراوانە . ئەوی گەرەکی بێ ئەو جیهانە کلۆمبکات ئەوە کۆمەڵگای ئیسلامی بۆگەن دەکات.

بۆ ئازادی نووسین نووسەر سنوری نیە چونکە نووسین زانستە زانستییش کۆمەڵە راستیەکە قەت نایگاتی . کەواتە راڤەکردن لەسەر ئیسلام پیویستە بەهەردوو چمکەکەی چمکی دینی چمکی سیاسی .

گەربگەڕێنەوە بۆ سەرهەڵدانی دینی ئیسلام و ڕۆڵی مەزنی محمد ئەومان بۆ دەردەکەوی محمد خەباتی کرد تا مرۆڤەکان بگەیەنێتە ئەو ڕاستیەی کە بتپەرستی راست نیە .

زیندە بەچاڵکردنی منداڵی کچ راست نیە.

ئەوی نکۆڵی لەم هەڵویستە مەزنەی محمد بکات نە ئیسلامە نە مارکسی ونە زانیستیخوازە چونکە راستیە .

ئەوەی نکۆلی لە یاسای باج (زەکات) ی بکات . کەسێکی هوشیار نیە. یاسای(زەکاتی) محمد بۆ کۆمەڵگا سەرەتای دۆرگەی عەرەبی داینا ئیستا لە تەواوی جیهانی سەرمایەداریدا پەیرەوی دەکرێ.

ئەوی هێڵێکی راست وچەپ بە دینی ئیسلامدا بهێنی . هیچ جۆرە هوشیاریەکی نیە. ئەوی ڕەخنە لەئیسلام حەرام دەکات نەک ئیسلام نیە بەڵکو وەک مرۆڤ هوشیار نیە ، ئەوەی ئەو ڕاستیە نەزانی کە گەورەترین دوژمنی ئیسلام خودی سەرکردە ئیسلامیەکانی دوای محمد بوون .ئەو کەسە فری بە میژوو و دینی ئیسلامەوە نیە .

جەنگی حوشتر(حرب الجمل)لەنیۆان نزیکترین کەسی محمد دا بوو. ئەویش علی کوری ئەبو تالیب (زاواو ئامۆزا)و باجی ئایشی بێوەژنی محمد(ژنی محمد) ڕویدا . بۆیە ناویان ناوە شەری حوشتر چونکە باجی ئایشی بەسەر حوشترەوە بە دیل گیرا .

دووهاوڕی محمد(زوبیر ، تەلحە) تێدا کوژرا . ئایا علی کوری ئەبو تالیب و باجی ئایشی کۆامیان کافر و کۆامیان موسوڵمان بوون ؟ *1.

ئەوی ئەمە نەزانی پیوست ناکات خۆی وەک ئیسلام پێناسە بکات. ئەوی نکۆلی لە ئەو ڕاستیە بکات کە لە دوای محمدەوە ئیسلام بووە بە ئامرازێک بۆ بەرژەوەندی کەسانێک و پیرۆزی دینی ئیسلامیان لکاویکردوە . تائیستاش ئەم پرۆسێسەش لە لایەن سەرانی ئیسلامەوە بەردەوامە کەسێکی هوشیار نیە.

محمد ئیسلامی دروستکرد بۆئەوەی(عەرەب لەجهالەت) رزگاربکات (جهالەت) یانی تینەگەیشتنە لە سەردەم و راستی .

ئەو شۆرشە مەزنەی محمد کردی بۆ نەهیشتنی (جهالەت) .

ئیستا ئیسلامی سیاسی پیچەوانەوە .کۆمەڵگای ئیسلامی دەگەڕینەوە بۆ سەردەمی (جهالەت)کە ئەمە ویستی سەرمایەدارانی جیهانە .

کرۆکی ئەم پەرتووکەیە محمد دەنوسی بۆیە قۆرئانم بە عەرەبی نوسیوە تای ئێوە ناهوشیار(عاقل) بن .

1500 ساڵ لەمەوبەر محمد لە خەمی هوشیاری عەرەبدا بووە . ئیستا

جهالەت لە دوو قوناغدا لەمیژووی عەرەبدا نوسراوەتەوە .

1: جهالەتی پیش دینی ئیسلام

2: جهالەتی دوا ی مردنی محمد

قوناغەکانی میژووی ئیسلام .

1: کۆمەڵگای عەرەبی پیش ئیسلام .

2: کۆمەڵگای عەرەبی لەسەردەمی محمدا.

3: کۆمەڵگای عەرەبی دوای مردنی محمد .

4: کۆمەڵگای عەرەبی لە سەردەمی ئیسلامی سیاسیدا

بەم پێیە (قۆناغی پێش دینی ئیسلام و قوناغی دوای مردنی محمد) قوناغی جهالەتی عەرەبی بووە .

کۆمەڵگای عەرەبی سەردەمی ئیسلامی سیاسی قوناغی داتەپینی دینی ئیسلامە .

(دیفید لونج) پسپۆر لە بۆاری ئیسلام و سعودیە دەڵی :

پێویستە زەمەن بگەڕینینەوە بۆ سەر دەمی خەلافەت یانی (جهالەت).

ئەم پسپۆڕە نائیسلامە زۆر شارەزای میژووی ئیسلامە دەزانی جیاوازی لە نیوان قوناغەکانی ئیسلامدا هەیە بۆیە زۆر بە هوشیاریەوە دەنوسی (ئیسلام بگەرینەوە بۆ سەردەمی خەلافەت. نەک سەردەمی محمد) چونکە

له ڕوی پیکهاتەی ریکخراوی هزری و کۆمەڵایەتی و ئابوریەوە سەردەمی پیغمبەر زۆر پیشکەوتوتر بووە لە سەردەمی خەلافەت .

دەتوانین شکستهێنانی ئیسلام وەک دین بە چەند قوناغێکدا دابەشبکەین .

1: قوناغی دوای مردنی محمد خەلافەت

2: قوناغی قاشبوونی ئیسلام بە سونەو وشیعەوە

3: قۆناغی دروستبوونی دەوڵەتی ئیسلامی (ئەمەوی . عەباسی ، سەفەوی . عوسمانی)

4: قۆناغی دروستبوونی ریکخراوی سیاسی ئیسلامی (1885 جمال الدین ئەفغانی).

5: قوناغی دوای نەمانی جەنگی سارد و سەرهەڵدانی ریکخراوە سیاسیە رادیکاڵەکان . (قوناغی نوسینی ئەم پەرتووکە).

کەواتە هەر لەم ڕۆانگایەوە گەڕان لە دوای راستی حەرام نیە ئەگەر ئەو راستیە چەوتیەکیش بێ لە دینی ئیسلام دا پیویستە ئاشکرابکرێ.

لەپێشەکی ڕۆمانی چۆن گەیشتمە لای خوا دا ئەمم نوسیوە :

ئەگەر بونیاد ودەرکەوتنی ئایینەکان لەسەر بونیادی ڕاستی بووبیتن و لەپێناوی بەختیاری وسەرفرازی مرۆڤ ودادپەروەری کۆمەڵایەتیدا هاتبیتنە بوون. کەواتە لە ئاینەکان پیرۆزتر(ڕاستی ووتنە).

بەم پییە هەر ئایینێ دژی ڕاستی ووتن بێ ئەوە دژایەتی کرۆکی خۆی دەکات(ئەگەر ڕاستی بونیادی بێ).

لەبەر ئەوەی لە کرۆک و بونیادی ڕاستیدا بزوتنەوەیەکی بێ ئۆقرە هەیە کە هەمیشە بە دوای ڕاستر وڕاستردا دەگەڕێ.

بۆیە لۆژیکی ڕاستی چاو لە هەڵەی هیچ ئایین و فەلسەفە و کەسێک ناپۆشێ.

بە هیوای ئەوەی ئەم ڕۆمانە پرسیارە سڕبووەکانی مێشکی مرۆڤی هەژاندبێ . +2

پێویستە ڕۆشنبیرانی جیهانی ئیسلامی و بەتایبەتی زانایانی ئیسلام ئەوپرسیارە بوورەژێنن . بۆ تا محمد مابوو ئیسلامی سیاسی بوونی نەبوو؟ کەواتە ئیسلامی سیاسی بە بۆچونی محمد حەرام بووە.

محمد مرسی : سەرۆکی میێری نۆی دوای هەڵبژاردنی لەیەکەم ووتەدا :

عەرەبی خستە پێش ئیسلامەوە

ئیسلامی خستە پێش مسیحیە.

بۆ ئەو پرسیارە نەکەین بۆ دوای تلیسانەوەی سۆڤێت . پوچەڵبوونەوەی فەلسەفەکەی لینین . ئیسلامی سیاسی سەری هەڵدا و بوو بە ئامرازێک بۆ کۆشتن و داگیرکردن ومالۆیرانی ملوینەها مرۆڤ لەجیهانی ئیسلامیدا؟

ئەم پەرتووکە ئەم بابەتە گرژە دەوروژینی . بە بۆچوونی من خزمەت لەوەدایە ڕاستیەکان وەکی خۆی بنوسرێت باشترە و لە خزمەتی ئیسلامدایە وەکی لەوەی لەبەر چەند کەسانێکی بەناو ئیسلام بشیونرێ.ئەمەش دەکەوێتە سەر خۆیندنەوەی ئەم پەرتووکە بە ڕۆحێکی سەردەمەوە .

سەرەتای ئیسلامی سیاسی

یەکەم :

ئیسلامی سیاسی ..

و پێگەی لە پرۆژەکانی ئیمپریالیزمدا

اسلام سیاسی لیس وسیله للسلام

بل سببا للمشاکل

ئیسلامی سیاسی هۆیەک نیە بۆئاشتی.

فاکتێکە بۆ گرفتەکان.

(ناونیشانی کۆرێک بۆمامۆستایان وقوتابیانی بەشی زمانی عەرەبی لە

زانکوی سان پیترسبورگ).

تا محمد بوونی هەبوو . ئیسلامی سیاسی بوونی نەبوو.

بەدرێژای تەمەنی پیغمبەرایەتی . محمد بیری لەدەوڵەتی ئیسلامی نەکردبووە. ئەوەی ئیسلامی سیاسی دروستکرد خاوەن بەرژەوەندیەکانی دوای مردنی محمد بوون.

واتە ئیسلام وەک دین بوو بە پردی بەرژەوەندی تایبەتی چەند کەسانیک .

بەپێ سیستەمی خێڵەکی وکۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە ئەگەر سەرۆک هۆزێک یان سەرۆکی خێزانێکی سنور فراوان بمردایە ئەوە دەبێ کەسێک لە خێڵ یان خێزانەکەی جێبگرێتەوە . محمد مرۆڤێکی زیرەک ولۆژیک بین بوو. چۆن بڕوای بە لەدایک بوون هەبوو ئاواش بڕوای بە مردن هەبوو.بەسیستەمی کۆمەڵگای ئەوساتەی دۆرگەی عەرەبی ئاشنابوو بۆیە پێش مردنەکەی چوار خلیفەی دوای خۆی هەڵبژاردبوو .

بەرژەوەندی تاک و سەرۆک خێڵ ئەو پەیامەی محمدیان بەرێزەوە وەرنەگرت لەئاست بەرژەوەندی و دەسەڵاتدا کەوتنە وێزەی یەکتری.

پێش دروستبوونی دەوڵەتی ئیسلامی دوای مردنی محمد لە رۆحی ئیرانیەکاندا هەستێکی نەتەوایەتی مەزن هەبوو بە چاوێکی زرنگەوە دەیانڕوانیە گۆڕان لە ئیسلامدا . دروستبوونی دەوڵەتێکی ئیسلامی لە لە ڕوی بلانسی سیاسیەوە بۆ ئیران سەرئێشە بوو. هەروەها بۆ نەوەکانی محمد وهەندی سەرۆک خێڵی عەرەبی پەسەند نەبوو .

بۆچی بۆ ئیران پەسەند نەبوو؟ چونکە ئیران لە ڕووی بەرژەوەندی ناسوینالیستی و نەتەوەی فارسەوە دەیڕوانیە دەوڵەتی ئیسلامی و دینی ئیسلام . ئیرانیەکان ئیسلامیان وەک دین پەسەند بوو لێ وەک دەوڵەت و دەسەڵاتێکی سیاسی تۆکمە لە قەوارەی دەوڵەتدا ئیسلامی پەسەند نەبوو چونکە دەیزانی بەپێ قورسایی و پیرۆزی دینی ئیسلام دەبێت دەسەڵاتی سیاسی ئیرانیەکان لەژێر بڕیاری سیاسی دەوڵەتی ئیسلامی عەرەبیدا بێت . بەم هویەشەوە کەسایەتی نەتەوەی فارس بچوک دەبێتەوە وەک نەتەوەیەکی ڕەسەن لەناوچەکدا ڕۆڵیان پابەند دەبێت بە بەرژەوەندی ناسیونالیستی عەرەبیەوە چونکە دەوڵەتی ئیسلام عەرەبی لەسەر بنەمای بەرژەوەندی ناسیونالیستی عەرەبی بنیاتنرابوو نەک بەرژەوەندی دینی ئیسلام .

هوشیاری فارسەکان دەگەریتەوە بۆ میژووی دەسەڵاتی سیاسی ئیرانیەکان زۆر کونترە لە دەوڵەتی ئیسلامی عەرەبی .

کە لەسەر دەسەڵاتی سیاسی ناکۆکی کەوتە نێوان سەرانی عەرەب . ئیرانییەکان لە چاوەڕوانی ئەنجامی ئەو ناکۆکیانەدا بوون.

بۆ ئەوان گرنگ نەبوو کۆام لەو لایەنانە سەرکەوتن بەدەستدەهێنی . ئیران هەمیشە لەبەرەی ئۆپۆزسوینی دەسەڵاتی سیاسی عەرەبی ناسیونالیستی عەرەبیدا بوو.تاکتێکی ئێران وابوو هەرچی خێڵ و کەسایەتیەک

دژی دەوڵەتی ئیسلام بوونایە . دۆستی ئیران بوون . چونکە سترۆکتوری دەوڵەتی ئیسلامی دوای محمد لەسەر ئاستی سترۆکتوری بەرژەوەندی ناسۆینالیستی عەرەبی داریژابوو نەک ئیسلام . ئەمەش بۆ ئیران بڤەبوو .

بەدڵنیایشەوە ئەگەر ئیمامی حسن دەوڵەتی ناسیونالیستی عەرەبی دروستبکردایە ومعاویە وەک ئۆپۆزسوینی بکوژرایە. ئەوە ئیران دەچوە پاڵ معاویە. ئیستا شیعەکان بۆ حسن نەدەگریان بەڵکو شینیان بۆ معاویە دەکرد.

دوای دروستبوونی دەوڵەتی ئیسلام . ئیسلام وەک دین هەندی پیرۆزی لە رۆحی موسوڵمانانی نا عەرەبدا کاڵکردەوە . ئەویش بەهۆی مامەڵەی ناشیرینی سەرانی عەرەبی ئیسلام لەتەک ئیسلامی نەتەوەکانی تردا و جیاکردنەوەیان لە دەسەلات وکۆمەڵدا یانی هەستێکی ڕەگەز پەرستی پەردەیەکی تەنکی نێوان ڕگەزە جوداکانی نێو ئیسلامی دوای محمد بوو.

دەسەڵاتی دوای محمد گوزارشتی لە سیاسەتدەکرد نەک دین.کە دینێکیش بوو بە ئایدەلۆژیی پڕۆژەیەکی سیاسی ئەوە پیرۆزی خۆی لەدەستدەدا.

مێژووی دەسەڵاتی سیاسی ئێران زۆر کونترە لە مێژووی دەسەڵاتی سیاسی عەرەب . بۆیە تێگشەیشتنی ئێرانیەکان لە دەسەڵاتی دەوڵەتی ئیسلامی تێگەیشتنێکی سیاسیانە بوو نەک دینی و پیرۆزی .

لەم ڕوانگایەوە ئێران زۆر بە وریاییەوە مامەڵەی دەکرد. مێژووش گەواهی ئەو ڕاستییە کە ئێرانیەکان بەڕاستی سیاسین.

پێش کوشتنی ئیمام حسن (شیعە و سوننە) بوونی نەبوو .

680 ساڵ لەمەوبەر واتە ساڵی1333ئیمام حسن کچەزای محمد لەلایەن ئەمەویەکانەوە کوژرا. کوشتنەکەی لەسەر دەسەڵات ودەوڵەت بوون بوو نەک ئیسلام .

حسن دەوڵەتی ئەمەوی پەسەند نەدەکرد وخۆی بە میراتگری دەسەڵاتی ئیسلامی دادەنا بۆیە کوشتنی معاویەی حەلالکردبوو معاویەش هیچ نرخێکی نەدا بە حسن وەک کچەزای محمد وئیسلام.

لە قورئاندا هاتووە دەڵێ (وقاتلهم حتی لا تکن فتنا)لێرەدا ئەم پرسیارە زۆرپیویستە لەنێوان ئەم دوو باڵە تورە و دژە بەیەکە(هەردوو لا بەڕەگەز عەرەب و بەدین موسوڵمان . کۆامیان ئیسلامی راستەقینەن کۆامیان کافر وفتنەن ؟).

کۆامیان پیرۆزی ئیسلامیان پاراستوە؟ هەردوکیانیش بە رۆحی ئەو برگەی ئیسلام یەکتریان بە فیتنە دادەنا و ڕەوایەتی کوشتنی یەکتریشیان حەلالکردبوو.

کوشتنەکەی حسن بوو بەهۆی قاشبوونی ئیسلام و دروستبوونی ئیسلامی سیاسی. لەو ساتەشەوە گرژی ئیسلامی سیاسی فراوانبوو ئێران وەک دەوڵەتێکی نا عەرەبی ئیسلام چووبەرەی ئۆپوزیسوینی دەوڵەتی سنە مەزهەب لە بەغداد. حسن و خێزانەکەی علی و حسین و فاتمە ئەوانی تری پیرۆزکردو بەنزینی کرد بە ئاگری نێوان شیعە وسوننەدا.

ڤۆرباخ دەڵێ : ئایین مرۆڤ توشی نامۆی دەکات . نامۆبوونی مرۆڤیش وونبوونی خودە لە ژیان.

بەڵام ئێرانیەکان بە پێچەوانەوە . ئاینی ئیسلامیان کرد بە هێزی دۆزینەوەی خۆیان نەک وونبوونیان.

هەڵبژاردنی ئەو چمکە دژە لەلایەن ئێرانەوە بنەمایەکی دینی یان مەزهەبی نەبوو بەڵکو بنەمایەکی نەتەوەی ئێرانییەکانی هەبوو مەزهەبی شیعەیان کرد بەلەمپەریک یان بیانوییەک بۆ خۆ پارستن لە دەسەڵاتی سیاسی سونە مەزهەب.

ئەگەر مەزهەبی سوننەیان هەڵبژێردایە ئەوە دەسەڵاتی سیاسی فارسی لەژێر بریارەکانی دەوڵەتی سونەی عەرەبدا دەبوو . یانی دەوڵەتی فارسی دەبوو بە هەرێمێکی دەوڵەتی ئیسلامی سونەی عەرەبی .

دوای محمد چوار پاڵێوراو بۆ سەرکردایەتی ئیسلام هەبوو (بکر . عمر . علی . عوسمان) ئەوی شارەزای لە مێژووی ئیسلام هەبێ دەزانی یەکەم پاڵیوراو کێ بووە خودی محمد ئەم چوارکەسەی بە قوناغی جیاواز دەستنیشانکردوە بەڵام دوای کۆچی محمد . پاڵیوراوەکان لەلایەن خاوەن بەرژەوەندیەکانەوە دەستنیشانکرا ؟

علی لەپلەی چوارەمی خلیفەدایە (سونەکان)

علی لەپلەی یەکەمی خلیفەدایە (شیعەکان)

ئەمە لە رووی دەسەڵاتی ئیسلامەوە دوای محمد . لەڕوی مزهەبیشەوە چوار مەزهەب قوتبوونەوە زیاتر جەستەی ئیسلامیان قاشکرد .

(ابو حنیفە . احمد بن حنبل . مالک . محمد بن ئیدریس)

ئالێرەوە ئیسلام وەک دین بوو بەقوربانی بەرژەوەندی سیاسی و نەتەوەی . کاڵبوونەوەی پیرۆزی ئیسلام لە پەیامە رەسەنەکەی کە محمد بانگەشەی بۆ دەکرد.

کەئیمپراتۆریتی ێفوی لەساڵی 1501 لەسەردەستی(شا ئیسماعیل ێەفەوی)دروستبوو مەزهەبی شیعە بووبەمزهەبی ئیمپراتۆرەتەکەی .

ئەم هەڵبژاردنەش لەمپەرێک بوو بۆ پێناسەی جودای ناسونالیستی فارسی لە عەرەب و تورک . تورک خاوەنی رەسەنی ئیسلام نین بەڵکو ئیسلامیان کرد بە پرد بۆ گەیشتن بە ویستە ناسونالیستە درەکانیان. بەڵام عەرەب چونکە هوشیاری سیاسیان لاواز بوو وە ئیستاش هەر لاوازە نەیانتوانیەوە ئیسلام ببێ بە فاکتی سەرەوەری و هێزی بەرنگاربوونەوەی دژەکانی ناسونالی عەرەبێ تەنیا ئیسلام لەرووی زمانیکی یەکگرتووی عەرەبی و یەکیتیەکی رۆحی شلەتین نەک گەرم خزمەتی بەعەرەب کردووە .

لەو ساتەوە دژایەتی دەسەڵاتی سیاسی شیعە وسیاسی سونە درێژەی کێشا دوای نەمانی خەلافەتی ئیسلامی سوونەی سیاسی عەرەبی و جێگرتنەوەی لە لایەن ناسونالیستە تورکە سوونەکانەوە.

گرژی هەردوو ئیمپراتۆریتی سەفیەوی شیعە مەزهەب و عوسمانی سونە مەزهەب لە سەرفراوانی سنوری دەسەڵاتی (ناسونالیست)درێژترین و خویناویترین میژووی ئیسلامی سیاسی پێکهانی.

ناشیرنکردن وپچوککردنەوەی رۆحی پیرۆزی ئیسلام بوو.

دەبێ وا پێناسەی بۆ بکرێت ئیسلام کەوتە کەنارەوە و ئیسلامی سیاسی بووبەچەوسێنەری نەتەوە ئیسلامیەکان.

لەساڵی 1258 دەوڵەتی عوسمانی دروستبوو.

لەماوەیەکی کەمدا پەلێکێشاو بۆ گشت ناوچەکانی سنوری دەوڵەتەکەی و تا گەیشتە سنوری نەمسای ئیستا.

ئێرانیەکان لە هەردوو قۆناغی دروستبوونی دەوڵەتی سوننەی عەرەبی لە بەغداد و دەوڵەتی سوننە لەئەستەمبول . هەمیشە ئۆپۆزسوین بوون.

دەتوانرێ میژووی دروستبوونی دەوڵەتی ناسیونالیست بەشێوە مۆدیرنەکە بۆ ئەو ساتە بگەرێتەوە کە ئەم دوو دەسەڵاتە لە رۆژهەڵاتی نیوەڕاستدا دروستبوون نەک ئەوروپای دوای شورشی پیشەسازی و ریفۆرمی دینی و شۆرشی فرنسا.

هەرچەندە ئیسلام وەک دین لە دۆرگەی عەرەبی و کولتوری عەرەبی و سەرکردەی عەرەبی وپەرتووکی پیرۆزیش قۆرئان بە زمانی عەرەبی نووسراوەتەوە لێ ئەو خزمەتەی ئیسلام بە ناسیونالیستی فارس و تورک لە ڕووی فیگۆری سیاسیەوە کرد بە ناسیونالیستی عەرەبی نەکرد .

هۆکەشی نەبوونی ئیستراتیجیتی نەتەوەی عەرەبی بوو نەبوونی هوشیاری نەتەوەی. پێچەوانەی ئەوە هوشیاری تورک وفارسە ئیسلامیان کرد بە ئایدیۆلۆژیەکی رۆحی بۆ گەیشتن بە ئیستراتیجی نەتەوەی(دەوڵەت) .

لە نێوان بەرژەوەندیەکانی ناسیونالیستی فارسی و عوسمانی بەدریژای چۆارسەدە ناوچەکەیان لە خۆین هەڵکێشابوو.

ئەو ناوچەییە پێدەوتری دایکی ژینگەی مرۆڤیایەتی نۆی دوای لافاوەکەی نوح (میسۆبۆتانیا)کوردستانیش دڵی ئەو ناوچەیە.

هوشیاری و کولتوری مرۆڤە تێکەڵاوەکانی ناوچەی(میسۆبۆتانیا) خاوەنی سێ دینی جیهانین(زەردەشتی ، مسیحی . جولەکە) کولتور و ڕۆشنبیری ئەم ناوچەیەش رۆڵێکی گەورەی لە فەلسەفەی ئیسلام و دروستبونی ئیسلام وەک قەبارەیەکی دینی هەبووە بەشێک لەو کۆلتوەرە کولتوری نەتەوەکانی ناوچەکە بووە بە کوردیشەوە. حزرەتی ئیبراهیم هوشیاریکی سەر بەنەتەوەکانی میسوبۆتانیا بووە رۆڵی گرنگی لە دروستکردنی ئیسلامدا هەبووە لە قورئانیشدا جەختکراوەتەوە کە ئیراهیم عەرەب نەبووە(لقد جائینا ابراهیم).

بەغداد ساڵی 145 كۆچی لە لایەن ئەبو جعفری منسورەوە دروستكرا بەغداد پێگەیەكی سیاسی و دینی لە ناوچەكەدا هەبوو بۆیە كۆنترۆڵكردنی بەغدادا لە لایەن هەردوو هێزی سونە وشیعەوە خاڵێكی گرنگی بالانسی هێزی هەردوو ئیمپراتۆریتی عوسمانی و سەفەوی(شیعەی سەفەوی ، سونەی عوسمانی).

دوای 7حەوت ساڵ بەسەر دامەزراندنی ئیمپراتۆریتی سەفەویدا.

لەسەر ئاستی هەمان بەرژەوەندی ناسیونالیستی فارسی وبەرۆحی ئاینزادەی شیعەوە ئێرانیەكان توانیان لە سال ی 1508 بەغداد بگرن بوو بەبەشێك لەدەوڵەتی سەفەوی.

هەستی نەتەوایەتی بەهێزترە لە گشت مزهەبێك (فردریك هرتز)

شەرلەنێوان(سەفەوی شیعەو عوسمانی سونە)لەسەر دەسەڵاتی ئیسلامی كە ئەوكاتە بەغداد سمبۆڵی دەسەڵاتی سیاسی بوو. شاری مكە ومدینە وەك پێگەیەكی پیرۆزی دینی تێدەڕوانرا نەك سیاسی .

لە ناوچەی(چالدیران)لەساڵی 1514 بەیەكدادانی ئەم دووهێزە دروستبوو ئەنجام رێكەوتنێك لە نێوانیادا مۆركرا كوردستانیش یەكەم قوربانی ریكەوتنی سیاسی شیعە وسونە بوو.

سوڵتانی سلیمانی قانوونی بەم ئەنجامە دڵخۆش نەبوو هەمیشەچاوێكی لەبەغداد بوو .

سونیە عوسمانیەكان ساڵی 1534بەغدادیان داگیركردوو شیعەسیاسیەكانیان دەرپەڕاندودەسەڵاتی مەزهەب و سیاسەتی و زمانی توركیان لە كاروباری دەوڵەتدا پێادە دەكرد .

هەرچەندە لە دوای گشت جەنگەكانەوە پەیماننامەی ئاشتیان مۆركردوە لێ لەراستیدا ئەو ریككەوتنانە بۆ پشوو وخۆ ئامادەكردنی جەنگیكی نۆی بووە. دەوڵەتی سەفەوی لەسەردەمی شا عەبباسدا زۆر بەهێز بوو لە نێوان سالانی 1602 تا1637چوارجارلەگەڵ عوسمانیەكاندا كەوتنە جەنگیكی خویناویە و تا لە ساڵ ی 1623 ئیرانییە سەفەویەكان توانیان بۆجاری دووهەم بەغداد بگرنەوە بیخەنە ژێر دەسەڵاتیان.

لە سەردەمی نادر شا شدا لەساڵی1731 تا 1743 سێ جەنگی خۆیناوی لەنێوان دەسەڵاتی سیاسی سونەو دەسەڵاتی سیاسی شیعە دروستبوو.

ئەوەی جێگەی پرسیارە نەكورد و نەعەرەب لەم جەنگانەدا وەك نەتەوە دەستكەوتی نەتەوەی یان نەبوو بەڵكو قوربانی و سوتەمەنی جەنگی دوو ناسیونالیستی فارس و تورك بوون .

ساڵی1747نادرشا كوژرا. كریم خانی زەند دەوڵەتی زەندی دروستكرد. نیازی بوو شاری بەسرا بگرێت. نەیتوانی تەمەنی دەوڵەتی زەند كورت بوو ، ئاغا محمدخان كە سەرۆكی خێڵی قاچاری بوو كرا بە شای ئێران تا پەیدابوونی ئیمپریاتوریتی پەهلەویی دەسەلاتی هەبوو.

لەسەردەمی قاچارییەكاندا(8)هەشت جەنگ لە 1805 تا 1821نێوان وسنەوشیعەدا دروستبوو.تاریكەوتنی(ئەرزوومی دووهەم)ی ساڵی31-05-1847عوسمانیەكان چۆكیانداداو.

تەواوی ناوچە عەربیە شیعەکان کەوتنە ژێر ڕیکێفی ئێرانەوە ناوچەی سلیمانی و باشوری کوردستان سنوونیەکان کەوتنە ژێر دەسەڵاتی عوسمانیەوە.

کەئەوروپا گەشەیکرد هەستی ناسونالیست و پرسیاری دەوڵەتی نەتەوەی وپرسی دین و ڕۆڵی لە بوناندی دەوڵەتی نەتەوەیدا بوو بە پرسیاری سەردەم . گۆڕینی ئابوری و بازرگانی فودیال چووە قوناغی سەرتای پیشەسازی لە ناوەراستی سالآنی 1800دا . بیری پەلکێشان بۆ دەرەوەی کیشوەری ئەوروپا بووبە بەرنامەی ئابوری بازرگانی و سەرتای پیشەسازی. هێزێکی مەزنی کۆلۆنیالیکردن .

رۆژهەلآتی نێوەڕاست بنکەیەکی گرنگ و خاڵی وەرچەرخانی گۆڕانە سیاسیەکان بوو ئەرکی ئەم پەرتووکە ئا لەم خاڵەوە دەستپێدەکات.

ئەوروپیەکان بەوە هوشیاربوون داگیرکردنی هەر کیشوەریەک پێشکات داگیرکردنی هوشیاری و کولتوری ئەو کیشوەرەیە . بۆیە ناکۆکی نێوان مەزهەبەکانی ئیسلام کەنالیکی فراوان بوو بۆ گەیشتنی کۆلۆنیالیستەکان بە مەبەستیان ئیتر لەو ساتەوە . ئیسلامی سیاسی بۆ بە فاکتیکی گرنگ بۆ پێادەکردنی پرۆژەکانی ئیمپریالیزم لە نیشتمانی موسۆڵمانەکاندا .

سکرتیری وەزیری(مستعمرات)بەریتانی بەیەکی لە زیرەکترین سیخورەکانی بەریتانی لە عیراق و تورکیا دەڵێ:

بەختیاری و خۆشگوزەرانی ئێمەی بەریتانی لە نانەوەی ئاژاوەیە لەنێو کۆمەڵگا کۆلۆنالیکانماندا .

وەزیری(مستعمرات)یش بە یەکی لەسیخورەکانی دەڵی :

ئەرکی تۆ گرژکردنی ئاژاوەیە لە نێوان شیعە وسنە نەک ئاشتی.

دووهەم :

قۆناغی دووهەمی ئیسلامی سیاسی

التجاره بالادیان هی التجاره الرائجه فی المجتمعات التی ینتشر فیها الجهل .

ابن راشد

لەوکۆمەڵگایانەی گەوجایەتی تێدا بڵاوە.

بازرگانی بەدینەوە بازرگانیەکی بەبرشتە. ابن راشد

سەرتای دروستبوونی هزری مۆدیرن وگەشەکردنی کۆمەڵگای ئەوروپی جیاکردنەوەی دەسەڵاتی سیاسی و حکومەت لە کەنیسە بوو.

واتە دین ودەسەڵاتی سیاسی دوو ئەرکی جوداو دوو پێگەی جودایان لەکۆمەڵدا هەیە.

تێگەیشتنی ئەوروپییەکان وابوو دین ناتوانی ئەرکەکانی رۆژانەی تاک و کۆمەڵ هەلبگری.چونکە داخوازی کۆمەلڕ داخوازییەکی هەمیشە بگۆڕە. بۆیە بۆ چارەسەری داخوازییەکان پیویستیان بە یاسا و سیستەمێک هەیە کە لەسەر ئاستی داخوازی کۆمەلڕ گۆڕانی بەسەردابێ. سترۆکتۆری دین سترۆکتۆریکی رەها و سنوردار وپیروزی نەگۆڕە.

لە ڕووی ستروکتوری هزری و فەلسەفیشدا لەتەک مۆدیرندا دووپێکهاتەی جودان..

ئەرکی دین راڤەکردنە لەسەربوونێک کەتەنیا لەپەرتووکە پیرۆزەکاندا بوونی هەیە نەک لەلۆژیکی ژیاندا.

ڕاڤەکردن لەسیاسەتدا ڕاڤەکردنەلەسەر بوونەکانی ڕۆژ. واتە گرفتەکانی مرۆڤ کار. نان . ئازادی . یەکسانی مێنەو ونێرینە. ئایندەی با ِش. ئاشتی. یەکسانی نەتەوی کۆمەڵگایەکی بێ چەوسانەوە.

ڕاڤەکردنە لەسەرکیشمەکێشەکانی نێوان دەسەڵاتی ئایدۆلۆژییە جوداکانی پێکهاتە جوداکانی کۆمەڵگا.

بۆیەچرکردنەوەی تواناکانی مرۆڤی ئەوروپی لەسەر ئەوە کۆکبوون دین دەبێت بخریتە کەنارەوە هزری ڕونرەوی (معرفی) ببێ بە ئەڵتەرناتیف.

دەسەڵاتی دیکتاتۆری دینی و مزهەبی زۆر زەحمەتە واز لەدەسەلات بهێنن . چونکە بڕوای ئەوان بڕوای ڕەهایە.

دیکتاتۆری سیاسی رەها نیە بەگۆڕینی هزری سیاسی کۆمەڵگا دەگۆردرێ. دەشێ دیکتاتۆری سیاسی ببێتە فاکتێک بۆ دروستبوونی سیستەمی دیموکراسی و ئاوزانی دیموکراتی .

بەڵام هیچ کاتێک و لەهیچ شوێنیکدا دین بە هەموو شێوەکانیەوەنابێت بە بنەمایەک بۆ سیستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتی دیموکراتی .

پارەتە مسیحیەکانی ئەوروپا فاکتیکی بەهیزی سیستەمی کەپیتالستە کە تێدا کەپیتال زاڵە نەک کەنیسە . کەپیتالیش پیویستی بە سیستەمێکی دیموکراسی بۆ لیبرالیتی بازڕە . بۆیە قەوارەی پارتە سیاسیە مسیحیەکانی ئەوروپا ناوەڕۆک کەپیتالە نەک مەزهەبی .

ئیسلامی سیاسی و مۆدیرن لە هیچ بۆاریکدا ناتوانن پێکەوە هەڵبکەن .

(سید قطب) دەڵێ :

تەنیا بە هۆی جەنگ وتوندو تیژیەوە ئێمە دەتوانین بەرنگاری مۆدیرن ببینەوە.

دیفید لونج پسپۆر لە بۆاری ئیسلام و سعودیە دەڵی :

پێویستە زەمەن بگەڕینینەوە بۆ سەر دەمی خەلافەت یانی (جهالەت)

ئەم دوو تیرِوانیینەی(سید قوتب و دیفید لونج) خزمەتی یەکتری دەکەن و دژی ئایندەی کۆمەڵگا ئیسلامییەکانن .

دیکتاتۆریتی دینی ومەزهەبی هەندی جاردەبێتە دیکتاتۆری(نەوەیی. وراسی .خێڵەکی)

دیکتاتۆری سیاسی نابێتە دیکتاتۆری(نەوەیی.وەراسی)ئەگەربۆ ماوەیەکش ببێ . لە ئایندەدا دیکاتوری سیاسی دەرمێ چونکە وەک دین و مەزهەب رەها نیە. رەهای دین لە رۆحی پیرۆزیەوە هاتوە.بەڵام ڕەهای دیکتاتۆری سیاسی لەدەسەڵاتی ئایدۆلۆژیەکەوە یان خیزانێکەوە هاتوە.

دیكتاتۆری سیاسی پابەندە بە بەرژەوەندیەكی تەسكی سیاسیەوە . دیكتاتۆری مەزهەبی و دینی پابەندە بە هوشیاری كۆمەڵ و روحی واتە نەخۆشی دەرونیەوە . كۆمەڵگایەك ژیانی لۆژیك بكات بە قوربانی ژیانی دوای مردن ئەو كۆمەڵگایە لە ڕوی دەروونیەوە تەندروستدار نیە.

دیكتاتۆری جوری زۆرە لێرەدا ناچمە قوڵاییەوە. چونكە من ڕاڤە لەسەر ئیسلامی سیاسی دەكەم .

دوای سەقامگیربوونی سیاسەتی بێ كەنیسە دروستبونی چەند دەوڵەتێكی نەتەوەی گەشەكردنی ئابوری پیشەسازی و بازرگانی ئەوروپیەكان پیویستان بە خاك وسامان وهێزی كار و بازاری دەرەوەی ئەوروپی هەبوو ئەم فاكتە بوو بە هوی دروستبوونی بیر و نەخشەی كۆلونالیكردنی نیشتمانی نەتەوەكانی تر.

ئەوروپیەكان بە تایبەتی بەریتانیەكان چون بە ڕۆڵی نێگەیتیفی دین لە ئەوروپادا هوشیاربوون ئاواش بەوە هوشیاربوون لە كۆمەڵگا دواكەوتوەكانی جیهانی سێهەم دین ڕۆڵێكی گرنك لە هەڵسوراندنی هزر و تەپاندنی توانای مرۆڤەكاندا دەبینێ.

ئەوروپیەكان بۆ پڕۆژە كۆلۆنیالیەكانیان كۆمەك و هەوڵێكی زۆریان دا سیاسەت لەدینەوە بلكینن و تا بە هوی پیاوە ئاینیەكانی جیهانی ئیسلامیەوە جڵەوی هوشیاری و كونترولی كۆمەڵكانی پێبكەن.

مزگەوتەكان جگە لەوە جێگەی خواپەریستی و خوێندەوە و توژینەوەی فەلسەفەی ئیسلام بوون جێگە پێگەیاندنی خویندەوار و رابەری سیاسی ئیسلامیش بوون. ئەو دەسەڵاتە سیاسیەی لە مێژوودا هەبوو تەنیا بەهۆی شمشیر و تیروكەوانەوە نەبوو. بۆیە پانتای رونڕەوی كۆمەڵگا سەرچاوەكەی لە حوجرە و بنكەئاینیەكان پەرشدەبوو .

مرۆڤ رۆژانە لە مزگەوت گۆی لە خۆیندنەوەی دەقە پیرۆزەكان و ترس و هەرەشی قۆرئان بێت جگە لەوەی مێشكی بۆاری بیركردنەوەیەكی تری نابێ لە رووی دەرونیشەوە توشی جۆرێك لە نەخۆشی دەروونی دەبێتەوە ژیان هیچ مانایەكی نابێ چونكە دین مرۆڤەكان بۆ دوای مردن ئامادەدەكات نەك بۆ ژیانێكی بەختیار ..

ئەمە مرۆڤ توشی رەشبینی دەكات بۆ خەبات لەپێناوی ژیانێكی شایستەی مرۆیدا.

لەم خاڵەوە هێزی دەكرد بە بەری سەربازانی ئیسلامدا بەخۆشیەوە بچنە بەرەكانی جەنگ وبەناوی جەنگی پیرۆزەوە ئامادەی خۆ كوژی بن مرۆڤ بكوژن خۆیان بەتەقینەوە كۆتایهنان بەژیانێك كە خوا یان سروشت داویتی بەمرۆڤ لەپێناوی كوشتنی نەیاریكدا .

ئەمەش تەنیا لەسەر فتوا یان وتەی كەسایەتیەكی ئیسلامیەوە.

واتە لەكاتی كێشەی سیاسی تەنیا دەنگی ڕابەرانی ئاینی دەبیسترا و كاریگەرتر بوو لە دەنگەكانی تری كۆمەڵگا.

جگە لەمە لەروی سایكۆلۆجیتی كۆمەڵگاشەوە تاكی كۆمەڵگا توشی حولبونك بوون كە نەیدەتوانی بەئاسانی خۆی لە چیرۆكە نا لوژیكەكانی دین بپارێزی بەڵكو هەمیشە رۆژی قیامەت سیبەری ترسێك بووە بەسەر

چرکەکانی ژیانیەوە. ئەو ترسەش بەوە کاڵدەبێتەوە کە سەرپێچی یاساکانی ئیسلام نەکات. لەم بارو دۆخەدا هوشیاری ئیسلام بەناوی خوا و رۆژی قیامەتەوە تاکی کۆمەڵیان پەلکیشی ئەو سوپایە دەکرد کە داکوکی لە بەرژەوەنیان بکات.

ئەم دۆخە سایکولجیتە ترساوەی تاکی کۆمەڵگای ئیسلامی سامانێکی گرنگی کۆلۆنیالیستەکان بوو . ئەوان دەیانزانی تەنیا بە هێزی سوپا ناتوانن تاکی کۆمەڵگای ئیسلامی رامبکەن پیویستە سوپایەک لەئیسلام دژی ئیسلام دروستبکەن بۆیە پەنایان بردە بەر رابەرە ئاینە بەرچاوەکانی ئەوسەردەمە وئیستاش .

بۆ تێگەیشتن لە ئیسلامی سیاسی پیویستە بگەڕێنەوە بۆ دروستبوونی یەکەم ریکخراوی سیاسی و فیگورە چالاکەکانی جیهانی ئیسلامی .

هیشتا جەنگی جیهانی یەکەم دروستنەببوو.ئەوروپیەکان بەتایبەتی بەریتانیایەکان نەخەشەی دابەشکردنی زەویەکانی ئیمپراتۆریتی عوسمانیان کێشابوو.

ترسی ئینگلیز لە رووسەکان زۆرتربوو وەک لەئەڵمانیەکان بۆیە بە پیوستیان زانی کەهێزێکی مرۆی لە وناوچانەی نزیک بە سنوری روسیای قەیسەرن وەک لەمپەر یان پشتێنێکی ئاسایش دروستبکەن.

هوشیاری دبلۆماسی و سیاسی ئینگلیزەکان بیریان لەدووی فاکت یان دووی هێز دەکردەوە تا بتوانن مرۆڤەکانی ئەو ناوچانە چلەوبکات.

1: ئیسلامی سیاسی

2: تۆڕێکی سیخوری

تاقە هێزێکی روحی وەک ئایدۆلۆژیەک بتوانی گشتیان بکات بە پشتینی پاراستنی بەرژەوندیان دژی رووسەکان ئیسلامە.

چونکە تەنیا ئیسلامە دیواری نێوان ڕەگەزە جوداکان یان نەتەوە جوداکان دەبڕێت لەباوەشی هزری ئیسلامدا کۆیاندەکاتەوە .

بۆ ئەم مەبەستە تۆریکی فراوانیان لە سیخورە شارەزاکانی ئینگلیزی لە ئیسلام وکولتوری گەلانی ناوچەکە وزمانزان بەو وولاتانەدا بلاوکردەوە .

وەک (لورنسی ئینگلیزی و ماکس فان ئۆپینهایم ئەڵمانی)

ماکس فون ئۆپپینهایم 1860- 1946

کێ بڕوا دەکات ئەم شێخە ئیسلامە لەدایک بووی شاری کۆڵن ئەڵمانیا وسیخوری ئەڵمانیا بێت؟

ماکس فون ئۆپپینهایم لە خێزانێکی دەوڵەمەندی ئەڵمانیە.

دوای خویندنی زانکۆ و خۆیندنی باڵا گەرەکی بووە لە تۆڕی دبلۆماسی کاربکات بۆی مسۆگەر نەبووە باوکی کەخاوەن بانکی تایبەتی بوو دەێنریت بۆمیسر تا فێری زمانی عەرەبی و کولتوری عەرەبی ببێ بەماوەیەکی کەم دەتوانی کۆمەڵگایەکی تایبەت و پێوەندیەکی پتەوە لەنێوئیسلام وعەرەبەکاندا دروستبکات.

دامەزرینەری یەکەم تۆڕی(سیخوری ئەڵمانی تایبەت بەرۆژهەلاتی نێوەڕاست وجیهانی ئیسلامی)دادەمەزرینێ ئیسلامی نازیە واتە کۆمەڵی لە عەرەبی کرد بە نازی وسەربازی هیتلەر.خاوەنی بیری دروستکردنی یەکەم مزگەوت لەئەڵمانیا.

تەپلەی ئیسلامی نازی

لەبەر ئەوەی دەسەڵاتی سیاسی یاخود پاشا و مەلیکەکان تەنیا بیریان لەبەرژەوەندی خۆیانکردبووە بەئاسانی پەیوەندیان بە بازرگانە بیگانەکانەوە کردبووە.

(نێرالدین شاە) لە 08-03-1890شای ئیران لە تەک بازرگانێکی ئینگلیزی بەناوی(ج.ە.ف.تالیوت) ڕێکەوتنێکی بازرگانی لەبۆاری توتن وپیشەسازی و بازرگانی جگەرە بەنرخی (15000) جنی ئەسترلینی لەساڵێ ڕکدا بەست. ئەمە سەرەتایەک بوو بۆ مۆنۆپلۆیکردنی سامانی ئیرانی . ئەم ڕێکەوتنە بووبەهۆی تورەبوونی پیاوانی ئاینی شیعە(حاج میرزا شیرازی)کە سەرکردەیەکی دیاری ئێران بوو فتوایەکی دا تێدا داوای لە ئێرانیەکان کرد مامەڵە لەگەڵ بەرهەمی جگەرەی بێگانە نەکەن .

ئەم فتوایە لێدانێکی مەزن بوو لەبەرژەوەندی و بازاری سەرمایەداری بەریتانی. وسەرەتایەک بۆ ئیسلامی سیاسی .

هەڵویستی شیعەکان وەک سەرتایەک بۆ گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی و نیشتمانی ئێرانیەکانی نیشاندا..

جمال الدین ئەفغانی یش لەرێگەی یەکی لە هەوادارەکانیەوە (نێرالدین شاە) ی لە 01-مایو-1896 تیرۆرکرد.

بە پێی گفتوگۆیەکی نێوانمان بەریز دکتور جمال نەبەز ومن .

دکتور جمال ئەو ڕاستیەی بۆ ئاشکراکردم کە جمالدین ئەفغانی کوردی ڕۆژهەڵاتەوە. ناوی مامۆستا جمالیش بەخۆشی ئەوە ناونراوە کە باوکی دکتور جمال کەسێکی هوشیار و رۆشنبیر سەردەمی خۆی بووە .

جمالدین ئەفغانی ڕایکرد بۆ ئەفغانستان بوو بە ڕاویژکاری(عەزیمخان) لەئەفغانستان.

واتە یەکەم چالاکی ئیسلامی سیاسی بە(تیرۆر) دەستی پێکرد.

دوای ئەم ڕووداوە ئیسلامی سیاسی بوون بەبەشێک لە جەستەی سیاسی ئیرانی+6.

دەتوانرێ ئەم ڕوداوە بە سەرەتایەک بۆ ئیسلامی سیاسی پێش جەنگی جیهانی یەکەم دابنین .

جمالدین ئەفغانی لەساڵی (1838) لەئێران لەدایک بووە و مەزهەبی شیعەیە بەڵام مەزهەبەکەی خۆی شاردوتەوە وەک زانایەکی ئیسلامی سونی چالاکی دەنوان ئەویش لەبەر ئەوەی زوربەی نیشتمانی ئیسلامەکان سەر بە سوونەن.

لەبەڵگەنامە نهێنیەکانی حکومەتی هیندی دا هاتووە کە (جمال الدین ئەفعانی) ساڵی1882داوای لەبەریتانیاکردوە وەک سیخور بۆ بەریتانیا لە نێو وولاتانی ئیسلامیدا کاربکات . بەریتانیایەکان پەسەندیان نەکردوە.

دوای سێ ساڵ واتە 1885(جمال الدین ئەفغانی)سەردانی شاری لندن دەکات ولەتەک لێپسراوانی وەزارەتی دەرەوە ودەزگای نهینی بەریتانیا کۆدەبێتەوە پێشنیارێکیان دەداتی بۆ دروستکردنی(پشتێنێکی ئیسلامی)دژی روسیای قەیسەر لەموسوڵمانانی وولاتانی ئیران.تورکیا ومیێردەکات.

ئینگلیزەکان بەم پیشنیارە زیرەکەی (جمالدین ئەفعانی) دڵخۆش دەبن ئیتر دەبێتە جێ سەرنجی بەریتانیا و بەڵینی هەموو کۆمەکێکی پێدەدەن (جمال الدین ئەفغانی)دەبێت بەیەکەم و زیرەکترین سیخوری بەریتانیا لەجیهانی ئیسلامیدا.

پەیوەندیەکی چڕلەتەک زاناوکەسایەتیە ئیسلامیەکان پەیدادەکات.

بنکەی خەباتی لە میسر و سعودیەوە دادەمەزرینێ.

ئەو زانا و کەسایەتیە سیاسیانەی تائیستاش جیپەنجەیان بە ئیسلامی سیاسیەوە هەیەگشتی لەقوتابخانەی(جمال الدین ئەفغانی)دا پەروەردەبوون.

ئەوساتە سودان وەک دەوڵەت بوونی نەبوو بۆیە بۆ کاروباری ئەو وولاَتە بنکەی هێزی سەربازی و ئابوری وسیاسی بەریتانیا لەقاهیرەوە سەرپەرشتی سودانی دەکرد.

ڕاپەڕینێکی ئیسلامی لەسودان دژی بوونی بەریتانیەکان بەسەرۆکایەتی(محمد ئەحمەد)دروستبوو پێکهاتەی کۆمەڵی ڕێکخراوی ئیسلامی بوون . ئینگیز پەنای بردە بەر (جمالدین ئەفغانی) ئەویش وەک زانایەکی ئیسلامی دیاری ئەوساتە توانی(دووبەرەکی بخاتە) ناو ریزەکانی شۆرشیگیرانی ئیسلامەوە لە سودان. کۆتای بە ڕاپەڕینەکە هات.

لە هەمان ماوەدا(ئەحمەد عرابی)شۆرشگێرێکی میێری بوو دژی بوونی بەریتانیەکان لەمیسر ڕاپەڕی.بەهۆی ئیسلامی نەیارەوەگیراو شاربەدەری دۆرگەی (سیلان) کرا.

(جمال الدین ئەفعانی) پێش مردنی ماوەیەک لەتەک بەریتانیەکاندا تێکدەچێت . روو دەکاتە رووسەکان و بەڵینیان پێدەدات کە وەک سیخور کاریان بۆبکات دەسەلاَتی ئینگلیزەکان بەهۆی ئیسلامەوە لەهندستان بخاتە مەترسیەوە.ئیسلام بخاتە خزمەت ئیستراتیجی رووسەکانەوە بەلاَم رووسەکان دەیانزانی سیخوری بەریتانیایە.داخوازییەکەیان پەسەند نەکرد.

پێش مردنی(جمالدین ئەفغانی)سەفیری بەریتانی لە قاهیرە(لۆردکرمور) هێندە دەسەلاَتی هەبووحکومەتی مێری هەڵەدەسوڕان.

(لۆردکرمور)کەزانی (جمال الدین ئەفغانی) پیربووە بەرەو مردن دەچێت بۆئەلتەرناتیفێک دەگەڕان تا جڵەوی بزوتنەوەی ئیسلامی لەبەرژەوەندی پرۆژەکانی بەریتانیا لە جیهانی ئیسلامی بگرێت ئەو ساتە (محمدعبدە) یەکێک بوو لە زانا ناودارە ئیسلامیەکانی میێر. دۆست و هاوری (جمال الدین ئەفغانی)هەردووکیان بە کۆمەکی دەزگای سیخوری فرنسی گۆڤارێکیان دەردەکرد و بەجیهانی ئیسلامیدا پەخشیان دەکرد.

تا ڕادەیەکی زۆر ڕۆڵی لە لای ڕۆشنبیرانی ئیسلامی ئەو سەردەمەوە هەبوو.

لەساڵی1888 بەدواوە پەیوەندی(لۆردکرمور)لەتەک(محمدعبدە)هێندە نزیک بووبەناوی هاوڕێیەتیەوە ڕاڤەیان لەتەک یەکتریدا دەکرد.

بەریتانییەکان زۆر هوشیارانە(محمد عبدە)یان ئامادەکرد بۆ ئەلتەرناتیفی (جمال الدین ئەفغانی)بێگومان پەیوەندی نێوانیان تەنیا چاخواردنەوە بەزمی شەوان نەبووە بەڵکو کارکردن و جڵەوگرتنی کورسی سیاسی ئیسلام و بەرژەوەندی بەریتانیا بووە.

(لەساڵی 1897 جمالدین ئەفغانی دەمرێت)لەسەر ویست ویارمەتی(لۆردکرمور)(محمد عبدە)دەبێتە سەرۆکی رۆحی وسیاسی ئیسلامەکان .

جمال الدين افغانى (1838-1897)

دوای مردنی (جمال الدینی ئەفغانی) بیروباوەڕەکەی نەمرد کادیرانی دوای ئەو لەسەر هەمان ڕێچکەو سیاسەتی رابەرایەتی ئیسلامی سیاسیان کرد.

محمد عبدە (1849-1905)

محمد رشید رزا (1865-1935)

حسن البنا (1906- 1949)

سید قگب (1906-1966)

سعید رەمەزان (1926-1995)

(ابوالاعلی الموردودی)دامەزرینەری کۆمەڵەی ئیسلامی لەپاکستان و ئوسامە بن لادن وشیخ یاسین ، گشتی قوتابی ئەو پرۆژەیەن.

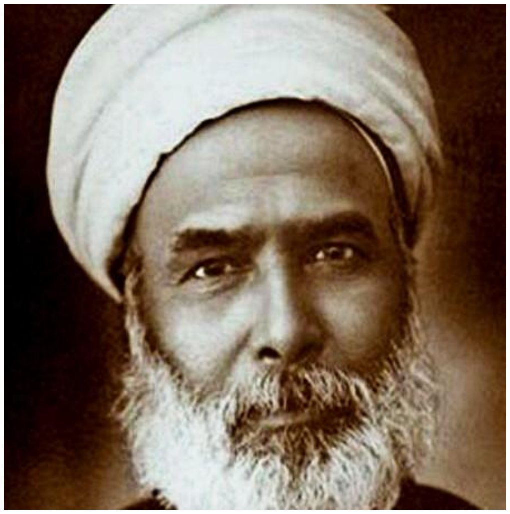

محمد عبده (1849-1905)

تا ڕمانی دەسەڵاتی ئیسلامی تورک(سونە)ئیسلامیەکانی جیهان تاڕادەیەکی زۆر بڕویان بەدەسەڵاتی ئیسلامی سیاسی تورکی بۆ پاراستنی کولتوری ئیسلامی لە جیهاندا هەبوو.

پێش دروستبوونی دەوڵەتی سعودیە لەنێوان دوخێزاندا(ال سعود والهاشمی)

شەری دەسەلات هەبوو لەنێوان ئەم بازییە خوێناویەدا ئینگلیزخاوەنی گەورەترین پرۆژەی ئیمپریالیزمی لە سعودیە وگشت ناوچەکەدا بەریتانیەکان جڵەوی شەڕ و جۆگەی خوێن ولاشەی کوژراوی موسوڵمانەکانی گرتبوو.لە ئاست ویستی خۆی وئایندەی ئیستراتیجیدا شلکردن وتوندکردنی دەجولاند.

ئیسلام وەک فاکتێک بۆ دەسەڵاتی هەردووکیان ڕۆڵی گرنگی بینی. یەکەم ڕیکخراوی ئیسلامی سیاسی کە دروستبوو بەریتانیەکان و بەیارمەتی (جمال الدين ئەفغانی)دروستیان کرد ئەویش (الاخوان).

بەکارهێنانی ئەم ڕێکخراوەش هەر بە دەست وویستی بەریتانیەکانەوە بوو. بۆ ئینگلیز گرنگ نەبوو چی بەسەر ئیسلام ومرۆڤە دژەکانی نێوەدۆرگەی عەرەبی دێ.

(ابن سعود) بە یارمەتی و لەسەر ویستی ئینگلیزەکان بوو بە سەرۆکی (الاخوان)بەهێزی ئەم رێکخراوەوە توانی دۆرگەی عەرەبی بگریت و هێزی هاشمیەکان بشکینن لەئەنجامی جەنگی نێوان (ابن سعود)و(حسين شريفی مكە) :

400.000 کەس لەنێوانیاندا کوژراو بریندار بوون.

40000 کەسیان هەڵواسی .

بەپێ یاسای ئیسلام دەستی 350000 کەسیان بڕی.

دوای ئەم کارەساتە(حسین شریف)داوای لە ئینکلیزەکان کرد ئیخوان هەڵوەشیننەوە. بەڵام ئینگلیزەکان پەسەندیان نەکرد.

کۆتایی1915گەورە سیاسی بەریتانی(بیرس کوکوس)دەیزانی کە (السعود)وەهابین ووتی ئەگەر(بن سعود)ئیخوان هەڵبوەشینیتەوە ئەوە تەمنی سیاسی و دەسەڵاتی کەمدەبێت. دەبێت وەک مەلایەکی وەهابی کاری ئیسلامی بکات نەک سیاسیەت و مەلیکی.

بۆیە(ابن سعود)لەبەربەرژەوەندی خۆی بوو بە سەرۆکی (الاخوان) تا ئەوساتەی هێزی سەقامگیر بوو.

بەریتانی(هاری سانت بریجر فیلبی)دەرچوی زانکۆی(کمبریدج)ە فەلسەفەی خۆێندوە و پسپۆر لە بۆاری دینە کۆنەکانی ڕۆژهەڵات زمان وکولتوری عەرەبی زۆر بەباشی زانیوە .

دەبێ بە مۆسوڵمان وناوی خۆی دەنێ(عبداللە)ئەندازیاری سیاسی دروستکردنی دەوڵەتی سعودییە . بەپێ شەریعەتی ئیسلام کۆمەڵی ژن دەهێنی و دەوڵەمەندەبێ . دوای دروستبونی سعودیە دەبێت بە نۆینەری کۆمپانیای(فورد موتورز)وکۆمپانیای(ستاندرئۆیل کالیفۆرنیا).

تا مردنەکەی بە سیخوری دەمێنێتەوە . یەکێک بوو لە نەخشەکێش یان ئەندازیاری سیاسەتی سعودیە و پەیوەندیەکی فراوانی کارگەری زۆری لە ڕەوتی ڕێکخراوە ئیسلامیەکانی سعودیە و رۆژهەڵاتی نیوەڕاستدا هەبووە .

(محمد بن سعود)لە20.مایو.1927دەوڵەتی سعودیەی دروستکرد هاشمیەکانیان دەرکرد.

کەبە ئامانجە سیاسیەکەیان(دەوڵەت)گەیشتن(الاخوانی)یان هەڵوەشانەوە وگرنگیان بەمەزهەبێ وەهابیدا.

وەهابی کردبە مەزهەبی دەوڵەتەکەی. ڕێبازی وەهابی سلفیە.بنەمای هزری وەهابی و ئیخوانەکان لەسەر فەلسەفەی سلفی بونیادنرابوون لێ سعودیەکان بۆ ئەوەی لە ڕوی تویری سیاسی ئیسلامەوە ئازاد بن و وابەستە نەبن بەبەرنامەی ئیخوانەکان بەرامبەر بەکیشەکانی جیهانی ئیسلامی وخزمەتکردن بە خیزانی ال سعود.وەهابیان وەک مەزهەبی دەوڵەتەکەیان هەڵبژارد.

محمد بن عبد الوهاب 1703-1792

دوای دروستبوونی کۆمەڵە دەوڵەتێکی وابەستەی سیاسەتی بەریتانی بەریتانییەکان ترسیان لە دوو گروپ یان گەشەکردنی دوو هزری سیاسی هەبوو ئەویش :

(نەتەوەییەکان و چەپەکان) دوای دروستبوونی دەوڵەتی کەمالی لە باشماوەی سەلتەنەتی عوسمانی و لەئاست پتەوکردنی پیگەی نەتەوەی و گەڕانەوەی کەسایەتی نەتەوەی تورکی . جیابوونەوەی تورک وەک رەگەزیکی جودای جیهانی ئیسلامی . نەتەوەکانی تری رۆژهەڵاتی نیوەڕاست فارس و کوردو عەرەب ویستیکی چاولیکەری کەمال ئەتاتورکیان لە میشکدابوو .

دووهەم پەرشکردنی سیاسەتی سۆڤیت لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا بەتایبەتی دوای کۆنگرەی کۆمونیستەکانی رۆژهەڵات لە شاری(باکو) لەلایەن لینینەوە ساڵی 1920.گۆڕینی دروشمی(ئەی کریکارانی جیهان یەکگرن بە دروشمی ئەی کریکاران وگەلانی چەوساوەی جیهان یەکگرن)

ئەوساتە بزوتنەوەی چەپ و پرسی نەتەوە و دەوڵەتی نەتەوی لە ئەوروپادا گەرم بوو.پرشی ئەم تەوژمە هزریەش کەمێک پەریبۆوە دەرەوەی ئەوروپا.

بۆئەم مەبەستە ئینگلیزەکان لەڕێگەی سیخورو ئیسلامیەکانەوەخەڵکیان بۆدژایەتی(بزوتنەوەی نەتەوەی وچەپ)بەکاردەهانی .

هەستی نەتەوایەتی و بیروباوەری چەپ گەورەترین لەمپەری پرۆژە کۆلۆنیالکانیان بوو.

دەکرێ ئەو پرسیارە لای خۆینەری هوشیار بوروژێت ئەی هەر ئینگلیزەکان نەبوون دەوڵەتە عەرەبیەکانیان دروستکرد؟

وەلامەکە ئەو دەوڵەتانە دەوڵەتی رەسەنی نەتەوەی نین بەڵکو دەسەلاتێکی لۆکاڵی سەربە ئیمپریالیزمی بەریتانین. بەهوی چەند پاشا و مەلیکێکەوە دەتوانن تەواوی کۆمەڵگاکان کۆنترۆڵ بکەن سامانەکانیان هەڵبلۆشن بەریتانیەکان بەوە هوشیاربوون ئەگەر دەوڵەتیکی نەتەوەی لە ئەنجامی گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتیدا دروستببی ئەوە ناتوانن پرینسیبی سیاسی خۆیان بەسەر ئەو دەوڵەتەدا بسەپینین بە ئارەزوی خویان بازی بەسامانی سروشتی و کەڵک لە هەڵکەوتیی ئیستراتیجی خاکەکەیان وەربگرن.

بەریتانیەکان لەقەبەبوونی ئیسلامی سیاسی وەک یەکەیەکی ئایدیۆلۆژی سیاسی نەتەوەی دەترسان بۆیە بزوتنەوەی ئیسلامیشیان لە نێوان سالانی(1885تا 1925)کردبەدووباڵەوە.

مەلیک فاروق کە سەر بە بەریتانیەکان بوو . لەسەر ویستی ئەوان یارمەتێکی زۆری الاخوانی دا(جویل گوردن)شارەزا لە و نزیک لە (الاخوان) ەکان ئەو راستیە دە درکینی مەلیک فاروق پارەیەکی باشی بۆ(الاخوان)ەکان تەرخانکردبوو .لەبەر ئەوەی (حزب الوفد) پارتێکی نەتەوەی بوو داوای ئازادی میێر و کۆتایهانین بە کۆلۆنالیکردنی بەریتانیەکان دەکرد.

بەریتانیەکان داوایان لە(الاخوان) کرد وەک سیخور بچنە نێو(حزب الوفد)لە ئەنجامدا (حزب الوفد) هەڵوەشا و یان لاواز و ڕۆڵی نەما.بەشێک لە ئەندامەکانی چوونە پاڵ کۆمۆنیستەکان و بەشێکی تریش گەڕانەوە نێو ئامیزی (الاخوان)لێ کۆمەڵگای میێر کۆمەڵگایەکی بزیو وخاوەن هەستێکی نیشتمانی بوون. لە دژایەتی بەریتانیا چالاک بوون بۆیە بەریتانیەکان بۆ ئەوەی ریگە لە دروستکردنی پارتێکی نەتەوەی بگرن .

تەندەری دروستکردنی پاریتێکیان دا بەهەر دوو سەرکردەی ئیسلامی ئیخوانەکان(محمد عبده و رشید رەزا) بۆ دروستکردنی (حزب الشعب) . هەردوو کادیری دیاری(الاخوان)داوایان لە هەوادارەکانیان کرد بچنە ئەو پارتە نۆی یەوە .

ئیسلامیەکان خیزانە عەرەب و مەلیکەکان و بەریتانیەکان لە دوو دوژمندا هاوبەش بوون بۆیە هەرسێکیان بۆبەرانگاربوونەوەی ئەودوو دوژمنە(کۆمونیست یان چەپەکان و نەتەوەیەکان)دۆست بوون. هەرسێکیان لەسەر کەیسی ئەو دوو هێزە هزریە یارمەتی یەکتریان دەدا. بۆ زیاتر لە ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی .فەرموون بۆ قۆناغی نۆی ئیسلامی سیاسی .

سیهەم :

ئیسلامی سیاسی (بەهاری ڕەسەن)

(کۆبلاند) دەڵێ :

هەرکەسێک پارە بدا بە (الاخوان) کاری بۆ دەکەن .

(حسن البنا)کەسێکی هوشیاری زانستی ئیسلام و سەربەسەلەفیەکان بوو.لەساڵی1928ڕێکخراوی ئیخوانی زیندوکردەوە یان گەشەی پێدا چونکە پێش ئەو دیرۆکە ئیخوان بە شیوەیەک لەشیوەکان هەبووە گۆڤاری(المنار)کرد بەزمانسازی ئەو ڕێکخراوە.

تا لەڕێگەی ئەوگۆڤارەوە دوای نەمانی دەسەڵاتی عوسمانیەکان فەلسەفەی سلفی و رەسەنایەتی شەریعەتی ئیسلام بگەڕێنێتەوە نێوکۆمەڵگا ئیسلامیەکان.

ئەم کەسایەتیە گۆژمێکی توندی لە بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی داو قەوارەیەکی توکمەی دروستکرد بووە هۆی سەرنجی خاوەن بەرژەوەندیەکان بە تایبەتی بەریتانیا کەخاوەن بڕیارو دەسەڵاتی سیاسی ئەوکاتەی زۆر وووڵاتی ئیسلامدا بوو.

سێ کەسایەتی و کادیری پێشکەوتوو لە ئیخواندا هەڵکەوتن زۆر کاریگەرێان لەسەر ڕەوتی ئەم ڕێکخراوە هەبوون . لە زانستی ئیسلامدا زۆر شارەزابوون .

(حسن البنا . سید قگب . سعید رەمەزان)

ئەم کادیرانە مامەڵەیەکی هوشیارانەیان لەتەک ئەم دۆزەداکرد مێر بوو بە بنکەیەک بۆ پەرشکردنی هزری ئیسلامی سیاسی بەگشت ووڵاتانی ئیسلامدا.

حسن البنا (1906- 1949)

لەسەردەمی مەلیک فاروق ساڵی 1949(حسن البنا) لەناو تەکسییەکدا تیرورکرا . تائیستا بەڵگەی کوشتنەکەی نەزانراوە ..

میردی وەفای کچی(حسن بنا)کەناوی(سعید رەمەزان)بوو بەجێگری.لەترسی تیرۆرکردن هەڵهات بۆ ئەوروپاو لەسویسرا نیشتەجێ بوو(سید قگب) لە میێر مایەوە.

(سید قگب)سەرکردەیەکی هوشیاری ئیخوان بووکەسێکی خویندەوار و بەتوانا و توژیرەوەی ئەکادیمی سیاسی و کۆمەڵایەتی و رۆژنامەنووس و نووسەری(25)پەرتووکە زوربەی پەرتووەکەکانی لەسەر بنەما سیاسی وکۆمەڵایەتەکانی ئیخوان بوو. دەکرێ لە دوای جمال الدین ئەفغانیەوە سید قگب بەروناکبیترین و توڕەترین سەرکردەی ئیسلامی سیاسی ئاماژەی پێبکرێ لە زۆر ڕووەوە هەڵگری هەمان فەلسەفەی پراکیتیکی ئیسلامی سیاسی جمال الدین ئەفغانی بوو کە زەقترینیان تیرۆر و توقاندن وبەکارهێنانی هێزی بەرامبەر بە نەیارانی ئیسلامی سیاسی.

دوای کۆدەتای ساڵی 1952جمال عبدلناصر.

کەمبوونەوەی دەسەڵاتی ئینگلیز وفراوانبوونی هەنگاوە نەتەوەیەکانی نایر .

بەریتانیا لەمێروناوچەی عەرەبی بۆ کەسێک دەگەڕا بتوانی دژی نایر بەکاری بهینێ.لەنێو سوپادا کەسێکی وای چنک نەکەوت کودەتای بەسەر نایردا بکات . ناسونالیستە عەرەبەکانیش لەمپەریکی پتەوی پاراستنی نایر بوون نەک لە مێردا بەڵکو زوربەی زۆری وڵاتانی عەرەبی هیوایەکی زۆریان بە توانای نایر هەبوو .

سەفیری ئەمەریکی لە سعودیە (تشارلز فریتمان) ووتی :

باشترین چارەسەر بۆ جمال عبدالنایر (ئیسلامی سیاسیە)

تەنیا شانس بۆ ئینگلیزەکان هێزی ئیسلامی سیاسی بوو کاریان لەسەر ئەم چمکە تورەیە کرد باشترین وبەهێزترین و تورەترین هێزە بتوانی دژی ناێر وپرۆژە نیشتمانی و نەتەوەیەکان بەکار بهێنن .

سید قگب دەڵێ : تەنیا بە هێز دەتوانین بەرەنگاری مۆدیرن ببینەوە .

لەم خاڵانەدا لەتەک بەریتانیاکاندا هاو سۆز و هاوئیستراتیجی بوون.

بۆیە نزیک بوونەوەی ئیخوانەکان و بەریتانیەکان لە نزیک بوونەوەی ئیستراتجیاندا بوون ئەویش گەڕانەوەی گۆمەڵگا بۆ سەردەمی جهالەت.

دوای گەڕانەوەی سید قگب لە ئەمەریکا(سید قگب و سعید رمەزان)نەخشەی تیرۆرکرنی ناێریان کێشا.

ئەوی شیانی بیرهانینەوەیە(سید قگب ، سعید رەمزان . محمد میرسی) هەرسێکیان بۆ ماوەیەک لە ئەمەریکا بوون . بەهەر ناو بیانویەکەوە بووبێت وەک کەسی ئیسلامی سیاسی ناتوانری بووترێ لە پەیوەندیدا نەبووبێتن .

ناێر لە تیرۆر رزگاری بوو ساڵی 1966سید قگب لە سیدارەدرا.

سید قطب لە کاتی دادگایکردندا

(سعید رەمەزان) یش سزای لە سێدارەدانی بۆ برایەوە.بەڵام لەبەرئەوەی لە دەرەوەی میێر(سویسرا)بوو نەتوانرا بەسزای خۆی بگات بەتەنیا سەرکردایەتی بزوتنەوەی ئیخوانی تا مردنەکەی 1995 کرد.

تا وەرگرتنی بڕوانامەی دکتورای لەیاسادا خۆێند.

بە یارمەتی ئەمەریکا وئیسرائیل و ئەوروپا ئیسلامی سیاسی بەتایبەتی ئیخوانەکانی هەوڵیاندا کە سنوری چالاکیان لەجیهاندا فراوانبکەن و پەل بۆ کونوقوژینی سیاسەتی جیهانی ئیسلامی بکێشن بۆئەم مەبەستە کۆمەڵە ریکخراویکی ئیسلامیان لەسەر ئاستی جیهان دروستکرد دەتوانری مەزنەی ئەوە بکرێت(سعید رەمەزان)کە ئەمەریکای و ئەوروپیەکانی زۆر لێوەی نزیک بوون وکۆمەکیان پێدەکرد بە ئەندازیاری پرۆژە مەزنەکانی ئیسلامی سیاسی جیهان دابنرێ.

ئەمانە :

1: مەڵبەندی ئیسلامی لە جنیف 1961

2: پشتێنەی ئیسلامی جیهانی 1962

3: ڕێکخراوی کۆنگرەی ئیسلامی 1969

گشت ئەم ئۆرگانانە وچالاکیانە لە دونیای مسیحیدا واتە لە ئەوروپا کراوە ئەو وولاتانەش جگە لە ڕێگەی یاسای بۆ دروستبوونی ڕێکخراوی کۆلتوری و سیاسی کۆمەکی دارایشیان پێکردون .

هەرچەندە سترۆکتوری ئەو ڕێکخراوانە سترۆکتوری تیرۆر و توقاندن بوون دووربوون لە پرینسیبی سیستەمی دیموکراتی ئەوروپی سەرکردەیەکی وەکی(سعید رەمەزان)یش کە بە تیروری سەرۆکی وولاتەکەی جمال عبدالناێر تۆمەتبارکراوە. ئەوروپا لەسەر ئەم تومەتە نەک لێپرسینەوەی لەتەکدا نەکرد بەڵکو کۆمەکیان پێکرد.

ئەمە پرسیاریکە ئەوروپییەکان چ قازانجیک لە دروستبوونی ڕێکخراوی ڕادیکاڵی ئیسلامی دەبینن کە تیرۆر بەشێکە لە چالاکی و ئیستراتجیتیان ؟ لێرەدا هزریە هوشیارەکان دینە زمان ونیشانەی پرسیارێکی رۆشن دەخەنە سەر ئەو هەڵویستەی وولاتانی ئەوروپی ئیسلامی سیاسی .

بیگومان شالاوی پیترۆڵی سعودیەش پشتی ئابوری ئەم ڕێکخراوانەی گرتبوو.

کاتێک ناێر سوپای نارد بۆ یەمەن . ئەمەریکا و سعودیە وئیسرائیل بەرەیەکی هاوبەشیان دروستکرد بۆ دەرپەڕاندنی ناێر و لاوازی دەسەڵاتی لە نێوە دۆرگەی عەربیدا. چەند بۆچون و نەخشەیەک هەبوو. باشترینیان نەخشەی ئیسرائیل بوو چۆن؟

کۆمەڵی جولەکەیەکی یەمەنی لە ئیسرائیل دەژیان . زمان وکولتور و شێوەو یەمەنی بوو ئیسرائیل سوپایەکی لێدروستکردن و بە بەرگی یەمەنیەوە و لەبازاری ڕەشیش کلاشینکۆفی بۆ کرین ناردنی بۆی یەمن دژی ناێر ئەم نەخشەییەی ئیسرائیل سعودیەکانی دڵخۆشکردو گشت تیچوونەکانی خستە ئەستۆی خۆی . یانی سعودیە زۆر لە پێش ساداتەوە پەیوەندی نهینی لەتەک ئیسرائیلدا هەبووە.

شتێکی ئاشکرایە ناێر وەک سەرکردەیەکی نەتەوەی عەرەب و دوای خۆماڵیکردنی کەناڵی سویس و خۆراپسکان لە سیاسەتی ڕۆژئاوا. نەمان ونەهیشتنی ناێر یەکی بوو لە ویستە سیاسەکانی ئەوان.

بەم شێوەیە ئیخوانەکان ناتوانن ئەو راستیە قوتبدەن کە ئەوانیش بەشێک بوون یان جێبەجێکەری پرۆژەکانی ئەمەریکا و ئەوروپییەکان یانی سیخوری ئەوان بوون.

ئیخوانەکان لە لایەن ئەوروپی وئەمەریکایەکانەوە نرخێکی تایبەتیان بۆ دانرا و مۆڵەتی مانەوە پەسابورت وکۆمەکی داریان بۆ مسۆگەرکرا.

لەساڵی 1953سەرۆکی ئەمەریکی(داویت ایزنهاور)(سعید رەمەزانی) داواتی کۆشکی سپی کرد.وەک بەهێزترین و بەکارترین ئۆپۆزیسوینی ناێر کۆمەکیان پێکرد و ڕێزیان لێنا.

سەفیری ئەمەریکی لەقاهیرە(جیفرسون کافری)

لەساڵی1953 زۆربەتوخی پەیوەندی بە(سعید رمەزان)ەوە هەبووە.

سعید رەمەزان 1926-1995

سعید رەمەزان بەیەکی لە رادیکالترین کادیری ئیسلامی سیاسی لە دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە دادنرێت .

کاتیک حکومەتی میسر پەساپۆرتەکەی لێسەندەوە ئەڵمانیا پەساپۆرتێکی پێدا و ڕێگەی بۆ فراوانکرد لە ئەلمانیا چالاکی سیاسی بکات. کۆمەڵەی ئیسلامی لە ئەڵمانیا دروستکرد و لە ساڵی 1958 تا 1968 سەرۆکی ئەو ڕێکخراوە بووە.

هەروەها یەکێک بووە لەئەندامانی دامەزرینەری ڕێکخراوی (پەیوەندی جیهانی ئیسلامی) .

رۆژنامەی سویسری(لوتمن)دەنوسی حکومەتی سویسرا دەیزانی کە(سعیدرەمەزان)سیخوری ئەمەریکایەوە بوونی لەسویسرا زیانێکی نیەبۆیە مانەوە کاریکی ئاسییە.

یەکێکی تریش لەوساتەدا رۆڵی لەئیسلامی سیاسیدا هەبوو

(حاجی ئەمین مفتی فەلەستین)

دەرچوی زانکوی الازهرە.لەسەرەتادا لە بنکەی هەوالگیری رویتر کاری وەرگیرانی دەکرد زۆر دژی جولەکە بوو. لەسەرچالاکی ودژی جوولەک گیرا بەڵام بۆ ئەوەی بۆ پیویستی خویان بەکاریبهینن ئەفسەرێکی ئینگیلیزی

بەناوی(سیرهربرت سموئیل)ئازادیکردو و پەیوەندیەکی باشی لەتەکدا بەمەبەستی بەکارهێنای دروستکردو.هەرلەلایەن ئەم ئەفسەرەوە کرا بە موفتی قدس .

وەک سیخوریک لەتەک ئینگلیزەکاندا کاری دەکرد وماوەیەکیش دۆستی هیتلەر بوو.دڵنیام لەوەی خۆێنەری هوشیار ئەو پرسیارەی لا دروستدەبێت چۆن ئینگلیز کەسێکی وەکی مفتی دژە جولەکە دەکەن بە دۆستی خۆیان کە ئینگلیزەکان دروستکەری ئیسرائیلن . وەڵامەکە کاری سیخوری وئیستراتیجیتی دەزگا نهینەیەکانی ووڵاتانی خاوەن بەرژەوەندی بۆ پێداویستی خۆیان کەڵک لە گشت بۆار و کەسایەتیەکان وەردەگرن، بەتایبەتی سوپای نهینی (سیخوری) بابەتێکی گەلێک هەستیارو گرنگە هیوادارم لە کاتێکی تردا بۆاری بڵاوکردنەوەیم هەبێ.

مفتی فەلەستین 1941 لەتەک هیتلەردا

1: کودەتاکەی (جمال عبدالناصر1952

ئەوە میژووە شانازی بە سیاسی دەبەخشێ . نەک سیاسی شانازی بە میژووی دەبەخشێ

ئەگەردەستەواژەی بەهاری عەرەبی پێناسە بێ بۆ ڕاپەرینی گەلانی عەرەب دژی دەسەڵاتی دیکتاتۆری و کۆلونیال ئەوە بەهاری رەسەنی عەرەبی لە سەرەتای ساڵانی پەنجاوە دەستی پێکرد دەتوانرێ کودەتا سەربازییەکانی وولاتانی عەرەبی پێناسەیەکی زانستی بێ بۆ ڕاپەرینی گەلانی عەرەب دژی رژیمی پاشایەتی و دەسەڵاتی رەهای بێگانە.

کودەتاکەی نائیر بەهێزترین و پوختەترین کودەتای نیشتمانی و نەتەوەی عەرەب دادەنرێ.دەکرێ وەک بەهاری ڕسەنی عەرەبی پەنجاکان پێناسەی بۆ بکرێت.

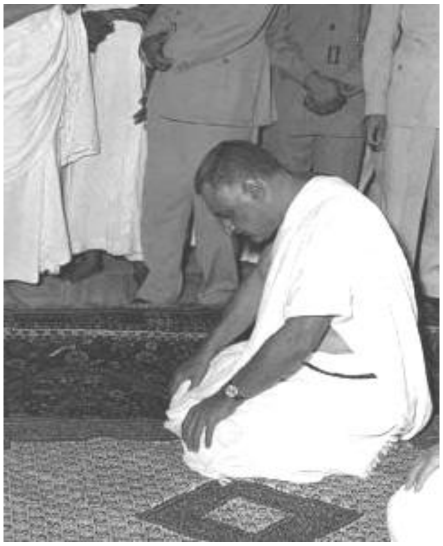

* جمال عبدالناصر موسوڵمان بوو بەڵام ئیسلامی سیاسی نەبوو.

* شۆرشگیر بوو بەڵام کۆمەنیست نەبوو.

* بڕوای بە یەکسانی کۆمەڵایەتی هەبوو بەڵام سوسیالست نەبوو.

* پێشکەوتووخوازبوو بەڵام دیموکرات نەبوو.

* سەرۆک کۆماری وولاتێکی هەژار بوو بەڵام وەک کادیرانی ئیخوانەکان موچەی تایبەتی لە بێگانەی وەر نەدەگرت. دوای خۆی کۆشک و ملیارد دۆلاری بە جێنەهێشت.

* دزنەبوو و هاوبەشی دزە گەورەکانی سەرمایەدارانی نەدەکرد.

* بە رۆح ومۆراڵ موسوڵمانێکی نیشتمان پەروەربوو.

* یەکەم سیاسی بوو لەسەرداخوازی مامۆستای بەرێز(د.جمال نەبەز) ئیستگەیەکی کوردی لە قاهیرە بە زمانی کوردی و کردەوە .لەتەک کێشەی کورد بوو تا ئەوساتەی بزوتنەوەی کوردی بوو بە دەستکیشی بێگانە .

رۆژئاوا (جیهانی یەکەم جیهانی سەرمایەداران) گەرەکیانە هەمیشە کۆمەڵگای رۆژهەڵات لە زەنگاوی گەوجایەتی وگرفتدا بژی دژی پرۆژە سیاسی و نەتەوەی ونیشتمانیەکانی ناێر بوون.

لەسەرەتای جەنگی ساردەوە تاکوتای 1991 گەورەترین کارت بە دەست رۆژئاوا وە بۆ داگیرکردنی وولاتان بڤەی(کۆمونیست) بوو. ناێر کە کۆمەڵی کۆمونیستی زیندانی کرد وچالاکی لیقەدەغەکردن .

ئەو کارەتەی رۆژئاوا سوتاو نەیان توانی دژی ناێر بڤەی کۆمۆنیست بەکاربهێنن.

گەلی میێر گەلێکی موسلمان و خاوەنی بەرزترین زانکوی ئیسلامی(جامعەالازهر)ە.باشترین چەک بۆ لاوازی ولێدانی ناێر(ئیسلامی سیاسی) میێری بووە .

ئەمەریکا و بەریتانیا کاریان لەسەر ئەم پرۆژەیە زۆربە ووریایەوەکرد.رەگی ئیسلامی سیاسی لە بەشی پێشویدا ئاماژەم پێکردووە .

هەر لەسەردەمی (جمالدین ئەفغانیەوە)ئیسلامی سیاسی گەرای لە نێو گەلی میێردا دارشتبوو . بەتایبەتی رۆڵی سەرەکی(حسن البنا 1906-1941)وگۆڤاری(المنار)لەدروستکردنی ریکخراوی(اخوان المسلمون)ساڵی 1928.

فەلسەفەی ئیسلامی دژی پێشکەوتن یان مۆدیرنیزەکردنی کۆمەڵگایە بەتایبەتی رەوتی سەلەفیەکان هەڵگرانی ویستی سیستەمی شریعەت هەرچەندە لەزاری محمدەوە پیرۆزی نیشتمان ونەتەوە لەباڵادادانراوە لێ لە کاتی تەفسیرکردنی شریعەت بۆ کێشەی نەتەوە ئەو بۆچونەی محمد دەستکاری دەکرێت گلۆباڵی ئیسلامی جێگەی دەگرێتەوە بەوەی مرۆڤەکان لەئاست لێپسرینەوەدا لەبەرامبەر خوادا یەکسانن بۆیە کۆمەڵگا پیویستی بە جیاوازی نەتەوەکان نیە بەم تەفسیرە سەقەتەوە پیرۆزی بەرژەوەندی نەتەوە لە ئیسلامی سیاسی عەرەبیدا کاڵبۆتەوە بە پێچەوانەی ئیسلامی سیاسی تورکی و ئیرانی کەفاکتن بۆ بەرژەوەندی نەتەوەیان لەم دەلاقەیەوە دژایەتی پرۆژەی نەتەوەییەکانی ناێریان دەکرد.وەک نیشتمانییەک ونەتەوەیەک وەک نویخوازیکیش بەمەترسی کاڵبوونەوەی کولتوری ئیسلامیان دەقەبڵان.

(کۆبلاند)ئەمەریکی دەڵی ئیخوان موسلیمین لە ئەڵمانیا . فرنسا . ئینگلیز و ئەمەریکا پارەیان وەرگرتووە .

جمال عبد الناێر هوشیار بوو دەیزانی ئیخوانەکان سیخوری بێگانەن لەسەرویستی بەریتانیا و ئەمەریکا بۆ ئاژاوە نانەوە ئیخوانیەکان لەزانکوکانی قاهیرەدا هیرشیانکردە سەرکۆمەڵی قوتابی پێشکەوتووخواز.دوای دوورۆژ ناێر ئیخوانی قەدەغەکرد.

له26 ئۆکتۆبه‌ردا له‌سه‌ر ویست ونه‌خشه‌ی سه‌رۆک وه‌زیرانی به‌ریتانیا ئیخوانیه‌کان هه‌وڵی تیرۆرکردنی ناێریان دا.

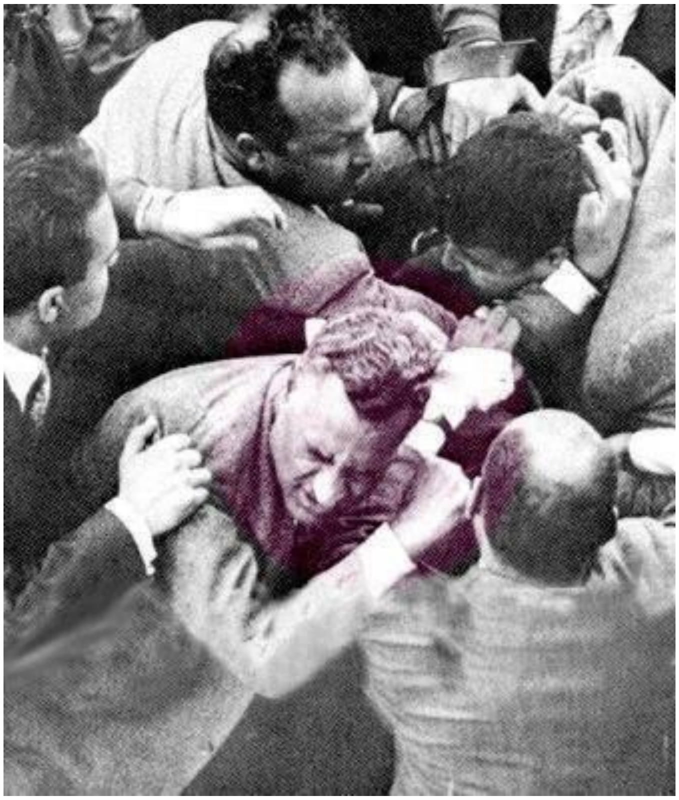

(ئه‌نتونی ئایدن) ووتی بۆمن هیچ گرنگ نیه چ له مێر دێت. گرنگ کوشتنی ناێره به‌هه‌ر هۆیه‌که‌و بێت.

(ئه‌مه ووته‌ی سیاسی کۆنترین وولاتیکی یموکراته).

سه‌رۆک وه‌زیرانی به‌ریتانی (هارولد ماکمیلان) ووتی:

ده‌مه‌وێت به‌ده‌ستی خۆم بیخی میشکی ناێر هه‌ڵکۆڵم .چه‌ند دڕندانی ده‌ڕوانێته نه‌یاری سیاسی.کاتێک ئه‌م ووتانه ووتراوه .

(تۆن بلیر) سه‌رۆک وه‌زیرانی به‌ریتانیا 2003 و ئه‌ندازیاری جه‌نگی داگیرکردنی عیراق له‌دایک نه‌بووه بزانه ئه‌ویش ده‌ڵێ:

. (Militärische Gewalt Sichere den Triumph des Guten

(به‌کارهێنانی سوپا و هێز و جه‌نگ بۆ کاری خیری وباشه‌یه).

ئه‌م سه‌رۆکه لیبریال دیموکراته(تونی بلیر) له کاتی ده‌سه‌ڵاتیدا هاوبه‌شی ئه‌م جه‌نگانه‌ی کردوه :

1998 بڕیاری لێدانی فرۆکە جەنگێکانی عیراق .

1999 کۆسۆڤۆ

2000 Sierra leone

2001 ئەفغانستان

2003 عیراق

(تشارلز فریتمان سەفیری ئەمەریکی لە سعودیە) ووتی :

باشترین چارەسەر بۆ ناێر ئیسلامە

لەسەردانێکی ناێربۆمۆسکو ئەوەی ئاشکراکرد یەکێک لەتیرۆرستەکان رۆژنامەنووس (مستەفا ئەمین) بووە.

ئەنوەر سادات لەسالآنی چلدا واتە پێش کودەتاکەی 1952 ئەندامێکی ئەفسەرانی ئازادیخواز بوو لە هەمان کاتدا ئەندامی ئیخوان بوو و سەرۆکی کۆنگرەی ئیسلامیش بوو.

لە ئەنجامیشدا ئیخوان کوشتیان لە دوایدا بە درێژی لێ دەدوین(بۆ تیرۆرکرا و کێ تیرۆریکرد)

ئیتر ئیسلامی سیاسی لە مێردا بوو بە ڤایروسی داتەپاندنی ڕێچکەی پێشکەوتن .گەڕانەوەی گۆمەڵگا بۆ سەردەمی کۆن.

لەبەشی پێشودا ڕۆڵی ئیسلامی سیاسیمان دژی ناێر نووسی لێ پرۆژەی نیشتمانی ئەفسەرانی ئازای خاوەن کودەتاکە دوای ناێر درێژەی هەبوو.دوای ناێر ئەنوەر سادات بەیەکی لەباشترین ئەفسەر و سیاسیە عەرەبەکان لەئاست جیهاندا دادەنرێ تا ڕادەیەکی زۆر پەیرەوی ئیستراتیجیتی ناێری دەکرد بۆیە بۆ ئەوان ساداتیش دەبێت مامەڵەیەکی وای لەتکدا بکرێ کە رەوتی نیشتمانی مێیری نەگاتە ئامانج . دژایەیتکردنی سادات لە چەند ڕوویەکەو ترسناکتر بوو لە هی ناێر چونکە ئەو ساتەی ناێر دژی پرۆژەکانی ئەمەریکا وئیسرائیل رۆژئاوا بوو سوڤیت بە رووکەشی لە گەڵیدا بوو هەروەها هەندی لە وڵاتانی بێ لایەن کە(جواهر لالو نهر و جمال عبدالناێر و تیتوی) دروستیانکرد پالپشتی پرۆژەکانی ناێر بوون لێ لە سەردەمی سادات و دوای مردنی سەرکردە دامەزرینەکانی رۆڵی ووڵاتانی بێ لایەن نەما. ئیستا دینە سەر زەمەنی سادات .

ئیخوان مسلمین ودەزگای (KGB)سۆڤیت .

دوای مردنی جمال عبدالناێر(1918-1970)جێگر و هاوڕی خەباتەکەی محمد ئەنوەر سادات(1918-1981-) بوو بە سەرۆک کۆماری مێر.

سەرۆکی ووڵاتێکی پڕ کێشەی ناوخۆی دەرەکی و ناوچەی و وڵاتێک زامی شکستی سیاسی و سەربازی بەرامبەر بە ئیسرائیل ناکۆکی قوڵی نێوان سعودیەومیێر و هێزێکی پرپمێتیفی دژی ئیسلامی. ناێر سید قگبی لەسێدارە و هەزارانی لە ئیخوانەکان زیندانی کرد.لێ گەرای ئیسلامی سیاسی لە کۆمەڵگای میێریدا مابوو.

ئەمانە گشتی بوون بە کۆمەڵە ئەرکێک دەبوایە سادات شانی بداتەبەری. ڕەگی ئیسلامی سیاسی لە میێردا بە پانتای کۆمەڵگادا بڵاوبووەوە بە پیویستی زانی سیاسەتێکی تر بەرامبەر ئیخوانەکان پیادەبکات.لەبەر ئەوەی ستروکتوری ڕۆشنبیری نیشتمانی سادات ڕۆشنبیریکی ئیسلامی بوو کە دەگەڕیتەوە بۆ ساڵانی چل و ئەندامبوونی لەئیخوان.

ساڵی 1971 سادات بوو بەسەرۆکی مێر . پەیوەندی لەتەک سعودیەدا سازکردەوە . لەسەر داخوازی (کمال ئەدهم) سەرۆکی دەزگای نهینی سعودیە سادات لێبوردنی بۆ ئیخوانەکان دەرکردو ئازادی کاری سیاسیشی بۆ گەڕانەوە.دەسەڵاتی ناێرییەکانی لە حکومەتدا تەسککردەوە .

سادات لەتەمەنی سەرۆک کۆماریدا دوو هەڵەی گەورەی کرد کە دوای کوشتنەکەشی وئیستاشی لەسەربێ گەلی میێر باجی ئەو دوو هەڵەی سادات دەدەن ئەویش ئەمانەن:

1: هەڵبژاردنی کەسایەتیکی سەربازی (حسنی مبارک) بە جیگری خۆی ئەمە یانی هێشتنەوەی دیکتاتۆریتی سەربازی لە لوتکەی دەسەڵاتدا. کە پیویستە دوای هەموو کودەتایەکی سەربازی نیشتمانی بۆاری هەڵبژاردن وئازادی کۆمەڵگا فراوانبکرێ بۆ هەلبژاردنی کەسێکی شیاو لەدەرەوەی سوپا. ئەو هەڵەی سادات 30 ساڵ گەلی میێری لە پرۆسیسی گەشەکردنی دیموکراتیدا چەقان .

2: ئازادی دان بە ئیخوانەکان بۆ کاری سیاسی .

ئەوتا ئیستا هوی ئاشوبەو دواکەوتنی گەلی میێر ئەو دوو فاکتەن .

سادات لە گەنجیتیدا ئیخوان بوو لە سەرۆککۆماریدا ئیسلامێکی نیشتمان پەروەر بوو گۆرانکاری سیاسی بەسەر بۆچونیدا هاتبوو وەک موسوڵمانێک ئەرکە موسوڵمانیەکەی وبروابوونی بەئیسلام وەک دین قایمبوو.وەک سیاسەت شتێکی تربوو

یەکێک لەگرێ روحییەکانی سادات و گشت ئەفسەران و نوسەرانی میێری تاساندبووگەرانەوەی ئەو زەویانەی ئیسرائیل داگیرکردبوون. ئەمە بوو بە بەرنامەی یەکەمی سادات و کاری زۆر بۆ کرد، بێگومان لە ڕێگەی دیالۆگ و دانیشتن لەسەر مێزی خڕ ڕێگەیەک نەبوو میێر و ئیسرائیل بگەینیتە ئامانجیکی دڵخۆشکەر.

 لەسەردەمی ناێردا پەیوەندی سوڤیت و مێر زۆر بەهێز بوو جگە لە دابینکردنی چەکی سوپای میێر . کۆمەڵی کادیری هونەری سەربازی و جەنەراڵی روسی لە میێردا کاریاندەکرد.لەبەرنامەی ساداتدا جەنگێک هەبوو دەبوایە بیکردایە هەرلەسەرتاوە خۆی ئامادەی جەنگ کرد .

 جەنگیش پیویستی بە چەک و تەکنەلۆژیای نۆی سەربازی هەیە. سەرچاوەی چەکی سوپای میێرسوڤیتی بوو. سوڤیت بەوە هوشیاربوون کە سادات نیازی جەنگیکی لەتەک ئیسرائلدا هەیە.

ئیستراتجیتی رووسەکان هێندە قایم ونهینیە مەگەر شەیتان پەی بەرێ رووسەکان هەرچەندە لەشەری ساردا لەتەک ئەمەریکادا بەرامبەر بوون و ئیسرائیلیش بەشێک یان لەرووی سیاسیەوە وەک هەرێمێکی ئەمەریکییە

لە رۆژهەڵاتی نێوەراست . لەئاست بلانسی سەربازی و سیاسی خۆیاندا مامەڵەیان لە تەک کێشەی عەرەب و ئیسرائیل دەکرد نەک لەئاست بلانسی سیاسی نێوان سوڤیت و ئەمەریکا و پەیوەندی سۆڤیت و مێر.

پێش ئاشکرابوونی هەندی نیهینی دەستپێکردنی شەر سادات کۆمەڵی پەیمانی بازرگانی و سەربازی لە تەک سۆڤیتدا بۆ کرینی چەک مۆرکردبوو. لە چاوەڕوانی گەیشتنیان بوو.روسەکان دەستی بەدەستی و درۆیان لە گەڵ سادات دەکرد.سادات لەم هەڵویستەی سوڤۆیەت تۆڕە بوو لەساڵی 1972روسەکانی لە سوپای میێری دەرکرد.

ئەم هەڵوێستەی سادات سوڤیتی توشی شۆک کرد.پێگەیەکی باڵای لەناوچەکەو جیهان بەسادات بەخشی. لەیەک ساتدا سادات ئامادەباشی جەنگێک بو لە تەک ئیسرائیل لە بەرەیەکی تردا لە جەنگی دبلۆماسی بوو لە تەک یەکی لە گەورەترین هێزی سەربازی جیهان(سۆڤێت) ئەم هێزە روحییەی سادات تەنیا خویندنەوەیەکی سایکۆلۆجی مرۆڤی رۆژهەڵاتی دەوی کە بە سەرەڕوی و تیژڕەوی بەناوبانگن.

وەک سەرکردەیەکی سەربازی هوشیارونیشتمانپەرەوەرێکی دڵسوزبەبێ یارمەتی سۆڤیت توانی بجەنگی وسەرکەوتنیشی بەدەست هانی.

ئەم سەرکەوتنەی سادات پێگەیەکی زۆر باڵای لە جیهاندا پێ بەخشی بەرادەیەک ئیسرائیل زۆر بە رێزەوە تێدەڕوانی ئەو سەرکەوتوبوو بەڵام داوای ئاشتی هەمیشەی لە ئیسرائیل کرد..

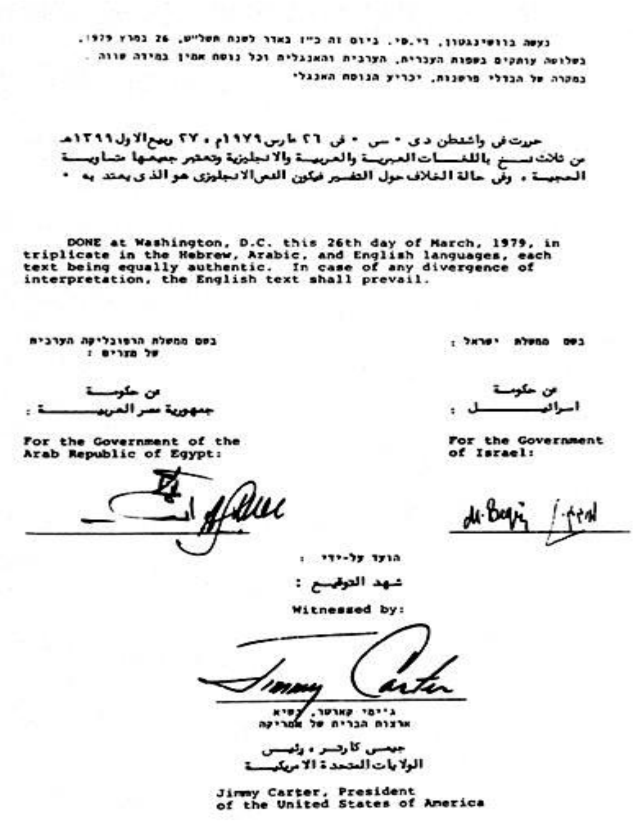

נעשה בוושינגטון, די.סי. ביום זה כ"ו באדר לשנת תשל"ט, 26 במרץ 1979.
בשלושה עותקים בשפות העברית, הערבית והאנגלית וכל נוסח אמין במידה שווה.
במקרה של הבדלי פרשנות, יכריע הנוסח האנגלי.

حررت في واشنطن د ى ٠ سى ٠ في ٢٦ مارس ١٩٧٩م ، ٢٧ ربيع الاول ١٣٩٩هـ
من ثلاث نسخ باللغات العبرية والعربية والانجليزية وتعتبر جميعها متساوية
الحجية ، وفى حالة الخلاف حول التفسير فيكون النص الانجليزى هو الذى يعتد به ٠

DONE at Washington, D.C. this 26th day of March, 1979, in triplicate in the Hebrew, Arabic, and English languages, each text being equally authentic. In case of any divergence of interpretation, the English text shall prevail.

בשם ממשלת הרפובליקה הערבית של מצרים :	בשם ממשלת ישראל :
عن حكومة جمهورية مصر العربية :	عن حكومة اسرائيل :
For the Government of the Arab Republic of Egypt:	For the Government of Israel:

הועד על-ידי :

شهد التوقيع :

Witnessed by:

ג'ימי קארטר, נשיא
ארצות הברית של אמריקה

جيمس كارتر ، رئيس
الولايات المتحدة الامريكية

Jimmy Carter, President
of the United States of America

1979پەیماننامەی ئاشتی نێوان ئیسرائیل ومیێر وبە ئامادەبوونی ئەمەریکا مۆرکرد.

ئەم هەڵویستەی سادات تەواو سینارویەکانی رۆژهەڵاتی نێوەڕاستی لەئاژاوەی نێوان هەردووجەمسەری شەری سارد (ئەمەریکا و سۆڤیت) گۆڕی.

ئیخوان موسلمین لەدروستبونیانەوە تائیستاش هەمیشە پەیوەنیدیان بە دەزگا نهینەکانی وولاتانی خاوەن بەرژەوەندیەوە هەبوو لەداهاتوشدا دەبێت.

لە رۆژی 20-11-1977لە کنیست ئیسرائیلی

سۆڤێت لەتۆڵەی دەرکردنی روسەکان ولەڕێگەی(KGB) پەیوەندیان بە ئیخوانەوە کرد و لە 1981 لە کاتی نیمایشی سەربازیدا ساداتیان تیرۆرکرد .(Der Krieg im Dunkeln . Die wahre Macht der Geheimdienste. Udo Ulfkotte. Eichborn .2006

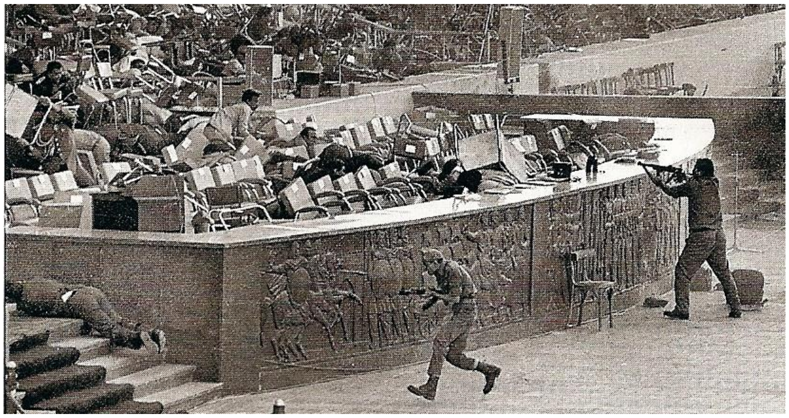

ئەم کارە قیزەونەی ئیخوانەکان بوو بەپەڵەیەکی ناشیرین بەناوچەوانی ئیسلامی سیاسیەوە.

سادات جگە شارەزای لە دینی ئیسلام زۆر بە ئاگابوو لە دینی مسیحیش لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزوینیدا(ZDF) (کۆنە سەرۆک وەزیرانی ئەڵمانیا هیلموت شمت)ووتی سادات زۆر شارەزای مسیحە لەمن باشتر تێگەیشتنی بۆ مسیح هەبوو. کوشتنەکەی کارەسات بوو.

چوونی بۆ قدس و مۆرکردنی ڕێکەوتنامەی لە تەک ئیسرائیلدا گەلی میێری دڵخۆشکرد بۆیە لەکاتی گەڕانەوەیدا لە کۆی 8 ملوین مێری لە قاهیرە 5 ملوین لە پێشوازیدابوون ئەمە ئەوەدەگەینی گەلی میێر دژی سادات نەبوون ئەوە خاوەن بەرژەوەندیەکان بوون ویژدانی ئیخوانیان کری و کەسایەتێکی مەزنی وەکی ساداتیان تیرۆرکرد.

سادات لە کاتی گۆیگرتن لە وتاری رۆژی هەینیدا

هزری سادات بۆ کێشەی نیوان عەرەب و ئیسرائیل زۆر فراوانتر و پیرۆوتر بوو لە گشت هزری وولاتانی عەرەبی کاتێک سادات چوو بۆ ئیسرائیل کۆمکاری عەربی بە پەلە و لەسەر داخوازی عیراق کۆبونەوەیکیان لە بەغدا سازاندا بە کۆی دەنگ دژی سادات و میێریشیان لە کۆمکاری عەرەبی دەرکرد. راستی گشت پروژەیەک لە زەمەن و پراکتیکدا دەردەکەوێ بۆیە دوای چەند ساڵ بەسەر یەکەم هەنگاوی سادات ؟ زوربەی وولاتانی عەربی ریچکەکەی ساداتایان لەمەر کیشەی ئیسرائیل و عەرەب گرت.

ئەوەی شایانی گرنگیە تائیستا بە چری لەمیدیادا باسنەکراوە نایر مرد یان کوشتیان .

دوای مردنەکەی نایڕ وەفدێکی مییڕی سەردانی چین دەکەن. سەرۆکی چین ئەو ساتە (شۆاین لای) پرسیار لە سەرۆکی وەفدەکە دەکات:

کێ نایڕی کوشت . دەڵی نازانم

شۆاین لای : سۆڤیت کوشتی ، نایڕ تەمەنی 52 ساڵ بوو

کاتی مرنی نەبوو .

ئیسلامی سیاسی و سیاسەتی ئێرانی :2

1951محمد مصدق

1979 ایه خمینی

تابۆکان ناشیرینش بن ئاشکرابونیان جوانە .

پێش جەنگی جیهانی یەکەم دوو ئیمپراتۆریت هەبوون هەریەکەیان دەیویست فراوانترین دەسەڵاتی هەبێ. ئەویش ئیمپراتوریتی روسی و بەریتانی بوو.

ئێران لە نێونیاندا قاشکرابوو رووسەکان(1907)لەسەروی ئێراندا سەقامگیر بوون .

سوپایەکیان لەژێرچاودیری وکۆنترۆڵی ئەفسەرە روسەکان بەناوی هیزی(فوزاق)دروستکرد.

بەریتانیەکانیش خواروی ئێرانیان کۆنترولکردبوو.ناوچەی نێوانیان و شاری تاران هاوبەش بوو . تا شۆرشی 1917 سوپای روسیا لە ئێران مایەوە . دوای ئەو شۆرشە ئەفسەرە روسەکان سوپاکەیان بەبێ سەرکردە بە جێهێشت.

ئینگلیزەکان ناچاربوون سەرکردەیەک بۆئەو سوپایە پەیدابکەن.

جەنرال(ئەجموند ئیرونساید)بەریتانی زیرەکترین ئەفسەری ئەو سوپایەی کە ناوی(رەزامیرزا) هەڵبژاردوو کردی بەسەرۆکی سوپاکە .

(رەزا میرزا)بەلێهاتووی خۆی توانی ناوچەکە بخاتە ژیر کۆنترۆڵی خۆی و تاران بگریت شای(قاجار)لەسەرتەخت لابەری خۆی بوو بە شاە ئێران.

یەکیک لەفیگورە سیاسیەکانی ناوچەکەی ئەوساتە کمال ئەتاتورک بووشای ئیران زۆربەرێزەوە تێدەروانی لەسەرتادا ویستی کۆمارێکی ئێرانی مۆدێرن لەشێوەی کوماری تورکیا لە ئێران دروستبکات بەڵام(ایەاللە)کان پەسەندیان نەکرد لەبەر دوو هۆی یەکەم سیستەمی کۆماری سیستەمێکی مۆدیرنە و لەئەنجامدا سیستەمی کۆمەڵایەتی دەگۆڕی وکولتوری ئێرانی کاڵدەبێتەوە .

دووهەم کولتوری ئێرانی پیوییستی بەشاه هەیە نەک سەرۆک کۆمار.

ڕەزاخان لە1925بوو بەشای ئێران.

نازناوی خۆی کرد بە(پەهلەوی)کەپەهلەوی ناوی زمانێکی کۆنی ئێرانی پێش ئیسلامە. ناوی وولاتەکەشی لە وولاتی فارسەوە کرد بە ئێران.

لەپێش ودوای جەنگی جیهانی یەکەم.بەتایبەتی دۆزینەوە ودەرهێنانی پیترۆڵ لەناوچەی(مسجد سلیمان)کەکەوتبوە ناوچەی سنوری بەریتانیا ئیتر بەریتانیا بەچاوێکی تروە روانیە ئێران.

پێگەیەکی گرنگی لەئیستراتجیتی ئابوری و سیاسی و گۆپولوتیکی لەبەرنامەی زلهیزەکان سەرمایەدارەکانی جیهاندا پەیداکرد.

ئەم پێگەگرنگەش بووبەهوی دەستخستنە نێوسیاسەتی ئێرانەوە.

دوای داگیرکردنی فرنسا لە لایەن ئەڵمانیاوە . پەیوەندی سیاسی و ئابوری لەنێوان ئەڵمانیاو ئێراندا زۆر فراوان بوو.کە هیتلەر 1941 هێرشی کردە سەر روسیا . ستالین نەخشەیەکی زیرەکی کێشاو لەتەک بەریتانیا ئابلوقەی هەمە ڕەهەندیان خستە سەر ئێران و لەبەر ئەوەی شای ئیران(رەزا پەهلەوی)هاوکاری ئەڵمانیەکانی دەکرد ناچاریان کرد ئێران بەجیبهێڵێت کورە گەنجەکەی کە هیچ ئەزمونێکی سیاسی نەبوو بە شای ئێران دانرا.

محمد رەزا شاه پەهلەوی ، کەدەبێتە شای ئێران گەنجیکی بێ ئەزموونی سیاسی دەبێ .

کودەتا سپییەکەی(محەمدمێدق1951)دژی کۆمپانیە پیترۆڵیەکانی بەریتانیا و ئەمەریکی کودەتاکەی نایری 1952 بەزمان و پریسنیب و ئیستراتجیتی سیاسی بەیەکەم بەهاری ڕاپەرینی گەلانی ڕۆژهەلاتی نێوەراست دادەنرێ.

چونکە هەم دژی دەسەڵاتی ڕەهای شای ئێران و هەم دژی کۆلۆنیالی ئابوری بەریتانیا و ئەمەریکی بوو.

مێدق (1880 - 1976)

لە زانکۆی سویسرا دکتورای لەسەر یاسا هانیوە .

1923 دژایەتی شا ی ئیرانی کرد

1944 بوو بە ئەندامی پەرلەمانی ئیرانی

1951تا 1953 بوو بە سەرۆک وەزیران .

1953 لەسەر چالاکییەکانی شا ویستی لە سەرۆک وەزیران دەری بکات . خەڵکی شاری تاران رژانە سەر شەقامەکان شا لەترساندا هەڵهات و ئیرانی بە جێهیشت .

کودەتاکەی مسدق لێدانیکی جەرگ بربوو لە ئابوری کۆمپانیە پیترولیەکانی ئەو دوو وولاتە لێ هەردوو زلهیز بۆ لابردنی مسدق و گەڕانەوەی دەسەلاتیان لە ئێراندا لە جیاتی ئەوەی پەنا بەرنەبەر هێزی سەربازی و داگیرکردن لە ڕێگەی دەستگا نهینەکانیانەوە (CIAئەمەریکی ، MI6 بەریتانی)نەخشەی کودەتایاکیان دژی مسدق کێشا.

مسدق کەسایەتیەکی نەتەوەی و هوشیاری ئێرانیەکان بوولابردنی ئاسان نەبوو بە هوشیاری و دڵسۆزی بۆ نەتەوە ونیشتمانی توانی بگاتە ئەو پۆستە . ئەمەریکای و بەریتانیەکان لەم ڕاستیە بەئاگابوون راستەوخۆ بچونایە بەری دژی مسدق و بەکارهێنانی سوپا ئەوە مسدق دەیتوانی بەهێزی شەقام وپەرلەمان شەرکە بەرێتەوە.

سەرکەوتنی مسدقیش لەوساتەدا دەبووە سەقامگیر بوون و گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی ئێرانیەکان سەرتایەک بۆ دیموکراتیزەکردنی سیستەمی دیموکراسی لەدۆخی سیستەمی دیموکراسیدا کۆمۆنیستە ئێرانیەکان کە بەشێک بوون لەپێکهاتەی پەرلەمان ئەوانیش بە پێ پێگەی جەماهیریان گەشەیان دەکرد، سۆڤێت دەتوانی کۆنترۆڵی بەشێک لەسیاسەتی ئێران بکات.سیاسەتی ئێران کار لە سەر وولاتانی سەربە بەریتانیا عیراق و کەنداوی فارسی بکات.

لە بەشەکانی پێشودا باسم لەوەکرد کۆلۆنیالیست لە(لەهزری نەتەوایەتی وچەپ)دەسلەمێتەوە.ئەگەر کۆمەڵگایەک بەودوو هزرە گۆشبکرێت ڕێگە نادات نیشتمانەکەی کۆلۆنیال بکرێت وسامانی بەتاڵان ببرێ. تاکتیکی بەریتانی و ئەمەریکایەکان ئەوە بوو بۆگەیشتن بە ئامانجەکانیان هێزێکی ئێرانی بەکاربهێنن. باشترین هێزیش کەبتوانی بەرامبەر مسدق بوەستی ئیسلامی سیاسیە .

جڵەوی لەپەرلەمانی ئێرانیدا بەدەست مسدقەوە بووتەنیا هێز بتوانی زۆرانی سیاسی لە گەڵدا بگرێ ئیسلامە.

(رازم اراە)جەنەڕاڵێکی سوپای ئێرانی و نزیک لە شا بوو داوای لە شا کرد بە ناوی (حاجی رەزا اراە) بێکات بە سەرۆک وەزێران .

هەرچەندە ئەم کەسە نەچووبوو بۆ حەج بەڵام بەپێ ترادسوینی ئیرانیەکان هەرکەسێک لە ئێراندا لەسەرەتای مانگی کۆچیدا لەدایک ببێ نازناوی(حاجی)دەچێتە پاڵ ناوەکەیەوە(رازم اراە)ئەو نازناوە ئیسلامیەی بەکارهانی تا لە پەرلەماندا وەک کەسایەتیەکی ئیسلامی نیشتمانی دژی ڕەوتی نەتەوەی نیشتمانی مسدق شکست پێبهینی.

لە دانیشتنێکی پەرلەماندا مسدق جنێو بارانی(رازم اراە) ی کرد .

پیووت :

تۆجەنەراڵی ڕێویت لەبەرگی پشیلەدا. بگەڕیوە بۆ لای ئەوکەسەی کە ناردویتی بۆئێرە. مەبەستی شا بوو.

ستروکتۆری شیعە پێشئەوەی ستروکتوریکی دینی بێ ستروکتوریکی سیاسیە ئەمەش دەگەرێتەوە بۆ رەحمی ئەو میژوویەی کە تێدا لەدایک بووە بەتایبەتی شیعەی ئێران قوڵایەکی زۆری لە سیاسەتی ئیسلامیدا هەیە. ئێرانیش زۆربەی شیعەن بۆیە ئەوەی دەیتوانی مسدق لەسەرکار لابەری تەنیا کەسێکی ئیسلامی شیعەیە.

پێش گەرم بوونی جەنگی نێوان ئەمەریکا وبەریتانیا. رژیمی شاهنشای گرفتی لەتەک(ایەاللە ابوالقاسم کاشانی1882-1962) بوو.

شاربەدەری سیاسی کرابوو لە لوبنان دەژیا. لەسەر داخوازی ئەمەریکی گەرایەوە بۆ ئیران کەوتە دژایەتیکردنی مێدق . یارمەتی پرۆژەکانی ئەمەریکا وشای ئیرانی دا .

لە 1953-06-25 سەرۆکی (Kermit Roosevelt) (CIA) لە ئۆفیسی وەزیری دەرەوە(Foster Dull) کۆدەبنەوە نەخشەی بەناوی (Ajax) بۆ کودەتایەک دژی مێدق دەکێشن.

1953-08-19(CIA)نەخشەی لابردنی مێدقی دەستپێکرد.

شڤارتس کۆڤ (باوکی نۆرمان شڤارتس کۆڤ)کە ساڵی 1991بۆ دەرکردنی ێەدام لە کۆیت سەرکردایە ئۆپەراسیونەکانی کرد. کردیان بە لیپسراویکی کودەتا دژی شای ئیران . پارەیکی زۆریان خستە بەردەستی بۆ پروپاگەندەو کرینی رۆژنانەو نوسەر و شاعیر وبازار و سیاسەتمەدارن دژی مێدق .

دابەشکردنی پارە بەسەر شەقام و پرۆپاگەندەی ئەوەی کە پارتی(تودە)کۆمۆنیستەکان نیازی دروستکردنی دەوڵەتێکی کۆمۆنیستیان هەیە.

(ئەوەی شایانی ووتنە یان بیر هانینەوەیە ئەم نەخشەی ئەمەریکایە بۆ لابردنی مێدق کۆپی هەمان نەخشەی (فیلهیلمی دووهەم) کایزەی ئەڵمانیا دژی قەیسەری روسیا پارەیەکی زۆریان خستە بەر دەست لینین بە هویەوە لینین ساڵی 1917 دەسەڵاتی کایزە لە روسیا نەما کە لە میژوودا بە شۆرشی بەلشەفیەکان نازناو بوو لێ لەڕاستیدا ئەو شۆرشە شۆرشی کۆمۆنیستەکانی روسیا نەبوو بەڵکو نەخشەیەکی ئەڵمانی بوو بۆ لاوازی روسیاو شکستهێنان بە پەیماننامەی (ساکی بیکو)

Die gekaufte Revolution

.Der Spiegel No 50—10-12-2007 .

نزیکەی 60000 هەزار هەوادارانی شا هاتنە سەر شەقامەکان دژی مێدق. ئەنجام 300 کەس کوژران. مێدق رایکرد لێ پاش ماوەیەک خۆی دایە دەست پۆلیس زیندانی کرا و نزیکە 2000کەس لە هەوادارانی سزایان بەسەردادرا.

شا گەرایەوە بۆ تاران (فیزواللە زاهیدی) بوو بەسەرۆک وەزیرانی ئیران.

دوای 50 ساڵ بەسەر ئەم رووداوەدا رۆژنامەی(Guardian)لە 25.08.2003نەخشەی لابردنی مێدق ئاشکرادەکات کە هەردوو دەزگای نیهێنی (بەریتانی .MI6ئەمەریکیCIA)بەهێزی پارە و بەرتیل بە رۆژنامەکانی ئیرانی کە بە خراپ و هەڵە لەسەر مێدق بنووسن .

ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی لە کودەتای دژی مێدق :

(ایە سید ابوالقاسم کاشانی 1882-1962) لەساڵانی پەنجادا مامۆستای خومینی بوو.خومینیش لەسەردەمی لاویتیدا واتە سەردەمی خەباتە نیشتمانیەکەی مێدق لە ئیران بوو لەژێر کارتیکەریی هزری مامۆستاکەی خودی خومینی دژی (مێدق)هاوبەش بوو.

خومەینی لەسەردەمی قوتابیدا

لە خزمەت بەرژەوەندی ئەمەریکدا بوو؟

ئەمیر ئەشرەف خوشکی شای ئیران لەزاری(ئەفسەری سیخوری ئەمەریکی جون والد) دەڵێ :

(ایە اللە بهبهای وایە اللە کاشانی)سیخوری ئەمەریکی بوون.موچەی تایبەتیان هەبووە داوین پیس و بە قاچاخ سێکسیان کردوە .

شۆرشی ئیسلامی ئیران لاپەڕەیەک بوو لە گۆڕینی ڕووی سیاسی ڕۆژهەڵات و خواری ئاسیا بە تایبەتی وولاتانی سەر بە قوتابخانەی هزری ئیسلامی.گەر بە وردی بڕوانینە ڕوداوەکانی ناوچەکە راستیکەمان بۆ ڕووندەبێتەوە چۆن و کەی کێ خاوەنی نەخشەی گۆڕینی ڕووی سیاسی ناوچەکەیە.ئەوەی زۆر زەق و دیاریە گۆرینی ڕووی سیاسی ئیرانە کە تا نوسینی ئەم پەرتووکەش گرژی نێوان سیاستمەدارانی ئیران و ڕۆڵی ئیران لەهاوکێشە سیاسەیکانی ناوچەکە بە تۆخی دیارە.

لەبەشێکی تری ئەم پەرتووکەدا رۆڵی ئیسلامی سیاسی لە ئەفغانستان و پاکستاندا دەبەستینەوە بە هەمان سیناروی گۆڕینی ڕژیمی شای ئیران بە ڕژێمیکی ئیسلامی ؟

سیناریوی ڕاپەرینی گەلانی ئیران1979ودروستبوونی کۆماری ئیسلامی بەرابەرایەتی روحی شیعگەری خومەینی بە قۆناغی دووهەمی ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی لەمیژووی ئێراندا دادەنرێت.

لە قۆناغی یەکەمدا بۆ گەڕانەوەی شا و شکستی پرۆژە نیشتمانیەکەی مێدق . خومینی ڕۆڵی هاوکاری ئەمەریکای بینیوە بە گەنجیتی .

لە قۆناغی دووهەمیشدا خومینی بە پیری بۆ لابردنی شا بەکار هات و دوای سەرکەوتن خومینی بوو بە ڕووکەشی بوو بە دوژمنی ئەمەریکی . پەلەمەکەن دینە سەر ڕاستی نهێنیەکانی خومینی و پەیوەندی بە ئیسرائیل و ئەمەریکاوە .

ئەم بازییە سیاسیە خوێناویە . تێگەیشتنی پیویستە .

دوای شۆرشی ئیرانی تەواوی جهانی ئیسلامی توشی ئیفلیجی سیاسی بوو کۆمەڵگاش لەرەوتی پێشکەوتنی بەرەو دواوە خلبووە .

دیاردەی ئیسلامی توندڕەو چارپۆشی ئافرەتان و ریشی ناشیرینی پیاوانی ئیسلام بوو بە سمبۆڵی قۆناغێکی ناشیرینی ئیسلام لە جیهاندا.

گەربەهوشیاریەوە بڕوانیەن دۆزی سیاسی جیهان ئەومان بۆ ڕووندەبێتەوە کە تا ڕمانی بلۆکی سۆڤیت بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی بەو شێوە ناشیرنە نەبوو.

74 ساڵ واتە(1917تا1991)جیهان سێهەم و ئیسلامی بەبیری کۆمۆنیستی حۆلکرابوون. دوای ڕمانی ئەو ئایۆلۆژیە . ئیسلامی سیاسی لە جیهانی ئیسلامیدا بوو بە ئەلتەرناتیفی هزری کۆمۆنیست و چەپەکان .

لە دوای ساڵی 1953 بە پراکتیک ئیران بەشێک بوو لە ئەمەریکا هەموو دەزگا نهینی و گرنگەکانی وولات بە کادیری ئەمەریکی پڕکرابوونەوە

(د. میلزبو) لپێسراوی کاروباری ئابوری ئیران .

(جەنرال کلیرنس س ریدل) سەرۆکی ڕاگری یەکەمی سوپا

(کونولیل نورمان شڤارتس کوف)بەریوەبەری پولیس یانی وەزیری ناوەوە (باوکی ئەو جەنەراڵەی لەگەردەلوولی بیاباندا بۆ رزگاری کویت دژی سەدام) جەنگا.

(جەنرال دونال کونولی) سەرۆکی هێزی دەریایی کەنداوی فارسی

(باتریک بورلی) نوێنەری سەرۆکی ئەمەریکی لە ئیران.

لەماوی 25 ساڵ تەمەنی شاە ئیران بە هوی بەرزبوونەوەی نرخی پیترۆڵەوە بوو بەخاوەنی سوپایەکی بەهێز و پارەیەکی زۆر و هەوڵی پەیداکردنی هیزی ئەتۆمی دا.

سالی 1975 شا لە کۆنفرانسێکی رۆژنامەنووسیدا ووتی :

هێزی دەریای ئیرانی 20 جاربەهێزترە لەهێزی سەربازی بەریتانی سەردەمی جەنگ .

سالی 1972 شاە ئاهەنگی(برسوبولیس)ی گێڕا 68 سەرۆک و پاشای جیهانی بانگهیشتی ئەو ئاهەنگەکردبوو. پێش ئەم ئاهەنگە ئیران 3 بلوین دۆلار قەرزاربوو.دوای بەرزبوونەوەی نرخی پیترۆلڕ کاسەی ئیران پڕبوو لە دۆلار لە قۆناغی یەکەمدا دوای دانەوەی قەرزەکانی بوو بەخاوەنی6بیلوین دولار.

دوای سالێک گەیشتە19بیلوین دۆلار.بەهوی ئەم پارە زەبەلاحەوە شای ئیران توشی غرور بوو.

ووتی پاش ماوەیەکی تر ئێران دەکەمە بەپێنجەم وولاتی پیشەسازی جیهانی . دەتوانین تەواوی خواروی ئاسیا و رۆژهەڵاتی نێوەراست بە پیویستیەکانی پڕبکەینەوە.

لەکۆڕێکدا هێرشیکردە سەر ئەمەریکا و وولاتانی تری دیموکراتی ووتی ئەوان شتێکیان نیە لێوەیانەوە فێرببین.

ئەو بیر و بۆچونە پوچەی بەناوی(دیموکراتیەوە)باسی لێوەدەکەن ئێمە پیوستمان پێنیە.بەم شێوەی شاە دەویست لەئەمەریکاو سەرمایەدارانی جیهان دووربکەویتەوە بێگومان ئەمەش کارەساتێکی گەورەیە بۆ ئەوان.

سالی 1972 نیکسون وکیسنجر لەگەڕانەویان وسەردانی بریجنیف لە مۆسکۆ لەتاران لایاندا و لە تەک شادا لەسەر دۆخەکان گفتوگۆیانکرد.لەوکوبونەوەیدا شاە داوای لێکردن ئەو کارمەندانەی دوای کودەتاکەی مسدقەوە لەتەواوی بنکەگرنگەکانی ئیراندا سەقامگیر و خاوەنی بریاربوون لەئێران بکێشنەوە.

ئیتر ئەمەریکا و بریاریدا شا لا بەرن.بەڵام نەخشەی ئیستراتیجی ئەمەریکی بۆ ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست پێش بڕیاری لابردنی شا بوو. بەلابردنی شاش کۆتای نەهات . بەڵکو ئێران یەکێک بوو لەو وولاتانەی کە لەلیستی پێشەوەی تێکدان و داتەپینی ئابوری کلیلی گرفتێکی دیژخایان ومەترسیدار بۆ گشت ناوچەکە وبەتایەبەتی ناوچەی کەنداو ئابوری ئەمەریکی لە دووسەرچاوەوە دەژی بەروو بوومی پیشەسازی سەربازی وپیترۆڵی.

ئێران وڵاتێکی دەوڵەمەند و سوپایەیەکی پرچەک و خەزینەیەکی پڕ دۆلار وکۆمەڵگایەکی پڕ ئاژاوە . رۆحێکی شیعەگەری تورە ،باشترین دەسەکەلایە بۆ تێکدانی کشت ناوچەکە.

عیراقیش وولاتێکی دەوڵەمەند وسوپایەکی تۆکمە و رژێمێکی سونەی تەندڕەوەی دژ بە شیعەو کورد.

بۆیە جەنگێک لە نێوان ئەم دوو وولاتەدا دەبێتە بازارێک بۆ فروشتنی چەک وداتەپینی ئابوری هەردوو ولات تیوەگلاندنی میرنشینەکانی کەنداو تێدا.بەهوی جەنگەوە دەتوانی بوونی خۆی لە کەنداودا بسەلمێنی کۆنترولی پیترۆڵەکەی مسۆگەربکات. وولاتان بە ئارەزووی خۆی دادۆشێ.

کێسنجەر ووتەیەکی بەناوبانکی هەیە دەڵێ :

عەرەب شایانی ئەوە نین کۆنترۆڵی 60% پیترۆڵی جیهان بکەن .

لەئیستراتجی ئەمەریکدا نەبوو بۆ لابردنی شاە پەنا بەرنە بەر باڵێکی چەپی ئیرانی ئاژاوەی دوای شاە بەئاسانی چارەسەر نەدکرا بێوستیان بە هێزیکی توندڕەو کەبتوانی بڕوا بەزوربەی ئێرانیەکان بهێنێ. کۆمەڵکای ئێرانی بەریژەیەکی زۆر شیعەمەزهەبن کارتی ئەم هێزەش لە زۆر دەمێکەوە توژینەویە لە لایەن پسپۆرانی بۆاری سیاسیەوە بۆکرابوو. ئەمەریکاش لە زۆر وولاتانی ئیسلامیدا کەڵکی لە رێکخراوە ئیسلامیە سیاسیەکان وەرگرتبوو.تاقیکردنەوەی لەسەر ئیسلامی سیاسی زۆر بوو خۆشی دروستکەری چەند ڕێکخراوێکی ئیسلامی توندڕە .

ئەوەی کە دەتوانی ویستەکانی ئەمەریکا بهینیتەدێ ئەو کەس و رێکخراوەیە کە ڕادیکاڵانە بەرنگاری کەرتە هزریەکانی ئێرانی ببێتەوە. ئەویش ئیسلامی سیاسیە.

پێم ناڵێن خومینی کێ یە؟ فرح پەهلەوی

مرگ بر شاە. مرگ بر ڕمەریکا

ئەمەدروشمی شۆرشی گەلانی ئیران بوودژی محمد رازا شاە پەهلوی و بوونی ئەمەریکا لە ئیران.

ئەوەی جێ پرسیاری چاودێران و تویژەرە سیاسیەکانە هەردوو گۆڕانەکە بە دوو ئیستراتیجی جودا ڕویداوە هەردوو گۆڕانەکش یەک هێزی سیاسی ئیسلامی لەپشتەوە بووە.

لەسالانی پەنجادا کەسایەتێکی نیشتمانی هوشیارو ئەکادیمای ئیرانی بەناوی (محمد مێدق)بووبە پاڵەوانی شانۆی سیاسی ئیران وبە هێزیکی کەمەوە بەرەنگاری دووهێزی گەورەی جیهانی (ئەمەریکا وبەریتانیا)بووە.

مێدق لە رێگەی پەرلەمانی ئیرانیەوە بە جوانترین ومۆدیرنترین و دیموکراتی شێوە توانی کۆمپانیە پیترۆڵێیەکانی ئەو وڵاتانە بخاتە ژێر فشاری بەرژەوەندی گەلانی ئیرانیەوە(پیترۆڵی ئیرانی خۆماڵیکرد).

یانی مێدق سیاسی و کەسایەتیکی دڵسۆزی ئیران و سامانەکەی بوو.ئەی بۆچی ئیسلامی سیاسی ئیرانی دژی بوون؟

وەکی لە پێشەوە ئاماژەمان پێکرد بۆ لابردنی ئەم قارەمانە. ئەمەریکا و بەریتانیا پەنایان بردە بەر ئیسلامی سیاسی ئیرانی(ایە اللە ابوالقاسم کاشانی) کەپەناهەندە بوولە لوبنان بەیارمەتی ئەمەریکا گەڕایەوە بۆ تاران توانی مێدقی لاوازبکات جەنگێکی ناخۆ لەنێو تاراندا لە نێوان هەوادارانی مێدق و ئیسلامی سیاسی ئیراندا دروستبوو تێدا سەداها کوژرا وسەدەها لە هەوادارانی مێدق گیران .

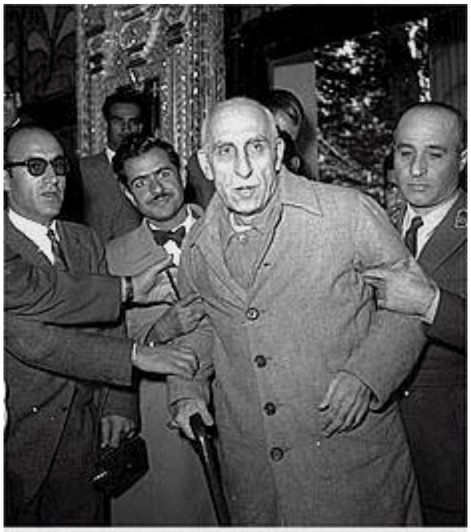

Mohammed Mossadegh entering the military tribunal hearing in Tehran, November 8, 1953

ئەمە بۆ ؟بۆ دەبێ ئیسلامی سیاسی دژی بەرژەوەندی نەتەوەی و نیشتمانی بێت؟

بەمەبست زیاتر چربوونەوە ئەم چەند دێڕەی لەسەرەتاوە نووسراوە دەینوسمەوە .

سەرتای ئیسلامی سیاسی لە قوناغی پیش جەنگی جیهانی یەکەمدا دروستبوو.

(نێرالدین شاە)لە08-03-1890 شای ئیران لە تەک بازرگانیکی ئینگلیزی بەناوی(ج.ه.ف.تالیوت) ریکەوتنیکی بازرگانی لەبۆاری توتن وپیشەسازی و بازرگانی جگەرە بەنرخی15000جنی ئەسترلینی لەسالیکدا بەست. ئەمە سەرەتایەک بوو بۆ مۆنۆپلۆیکردنی سامانی ئیرانی. هەرئەم رێکەوتنە بوو بەهۆی تورەبوونی پیاوانی ئاینی شیعە(حاج میرزا شیرازی)کە سەرکردەیەکی دیاری ئیران بوو فتوایەکی دا تیدا داوای لە ئیرانیەکان کرد مامەڵە لەگەل بەرهەمی جگەرەی بیگانە نەکەن. ئەم فتوایە لیدانیکی مەزن بوو لەبەرژەوەندی و بازاری سەرمایەداری بەریتانی.

ئەم هەلویستەی شیعەکان وەک سەرتایەک بۆ گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی و نیشتمانی ئیرانیەکانی نیشاندا..

جمال الدین یش لەرێگەی یەکی لە هەوادارەکانیەوە(نێرالدین شاە)لە 01-مایو-1896 تیرۆرکرد.

واتە دەتوانین ئیسلامی سیاسی ئیرانی بخینە ژێر پرسیاری سێ قۆناغەوە .(ساڵی1896. سال ی1953.ساڵی 1979).

پێش شۆرشی گەلانی ئیرانی ساڵی 1979ولەجیهانی بەرفراوانی سیاسەتی نیودەولەتی و ناوچەی و ئێرانیدا خومینی کەسێکی دیار و بەناوبانگ و ئەکتیفی سیاسی ئێرانی نەبوو.

کاتێک لابردنی شا بوو بەکیسی ئەمەریکا. ئەمەریکا و رۆژئاوا گەڕان لە دووی کەسایەتیک وهزریکدا بۆ ڕمانی شاه.

دەسەڵاتی رۆحی لە ئێراندا شیعە باڵادەستە. بۆیە تەنیا بەوقەبارە روحیەوە دەتوان ببێ بە فاکتی گۆڕانی سیاسی .

لەئێرانی شادا کۆمۆنیست شانسی نەبوو وولاتێکی دەوڵەمەند وسۆڤیتیش لەبەرخاتی ئیستراتجیت و پەیوەندی دبلۆماسی کۆمونیستەکانی ئێرانی لا مەبەست نەبوو باشترین فیگور دوزینەوەی کەسایەتێەکی ئیسلامی بنەکە فراوانی کۆمەلآیەتی و رۆحی (خومینی)بوو.

لە نۆفمبری 1978 سەرۆکی ئەمەریکی(جیمس کارتر)لە تەک لێژنەی سێ قۆڵی کوشکی سپی و بەهاوبەشی ڕاوێژکاری ئاسایشی نەتەوەی(بریجنیسکی)ولێپسراوی(CIA)(ریتشاردبومنی)بڕیاریاندا یارمەتی ئۆپۆزیسونی ئیسلامی ڕادێکاڵی ئێرانی بەسەرۆکایەتی(خومینی)بدەن دژی شای ئیران .

دەزگای سیخوری ئێرانی(سافاک)لەدوای سال ی1953شارەزایانی کاری نهێنی لەدەزگای(CIA)دروستیانکرد . بەشێوەیەک وەک بەشێک یان لقێکی(CIA)پێکەوە کاریان کردوە .

نەک تەنیا لەچوارچیوەی ئێران وسیاسەتەکەی لە ولاتانی تری ناوچەکەش .

ئەمەریکا ئەم دەزگاییەی کەدروستکرد بۆ ئەوە نەبوو تەنیا ئاسایشی کۆشکی شاە وئیران بپارێزی بەڵکو دەزگایەک بوو بۆ چاودیری خودی شاە و پەیوەندیەکانی بە جیهانەوە.

بەناوبانگترین ئەفسەری(سافاک)(حسین فردوست)بوو لە هەمانکاتدا هەم (سافاک)بووهەم سیخوری(CIA)وهاوری سەرۆکی(CIA ریتشاردهیلمز) بوو .

(حسین فردۆسی)هاوری زانکوی محمد رەزا شاە و باوەڕپێکراوی بوو لەسەر ئاستی هاوڕیەتیان شا زۆر نهینی تایبەتی خۆی لا ئەدرکان . ئەویش وەک سیخورێکی ئەمەریکی گشت نهینیەکانی شای دەگەیاندە ئەمەریکا بەم شێوەیە ئەمەریکا شای ئیرانی لە قۆزاغەیەکدا دانابوو ئاگای لەگشت هەڵسوکەوتێکی بوو.

پێش دەستپێکردنی ڕاپەرین لە ئیراندا دژی شا . ئەم سیخورە لەسەر ویستی ئەمەریکا پردێکی پەیوەندی لەتەک خومەینیدا دروستکرد تەواو نەخشەی گەڕانەوە وئاسانکردنی بۆ کرد . میدیاکانیش کەوتنەپڕوپاگەندە بۆخومینی و بەتایبەتی (BBC) بەشی فارسی لە لندن .

دوای رمانی شا رژیمی ئیسلامی ئیران سزای(حسین فردوسی)یان وەک ئەفسەری ساڤاک وهاوری شا نەدا.

گرفتی(عیراق وئیران)لەنەخشەی تێکدانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا

ئەم نەخشەیە نەكۆن نە كۆنیش دەبێت . دوای هەموو جێمێک لە جەنگ ومالۆیرانی كوشتن وبەتاڵبردنی سامانی وولاتانی ناوچەكە ونەگبەتی بۆ نەوەكانی ئایندە زەمینەی سیاسی و كولتور وجوپۆلیتیكی ئەم ناوچەی زۆر لەبارە بۆ تێكدان وئاژاوە. ئێرە شوێنی هەموو ڕووداوەكانی نابێتە ئەوەی پەیوەندی بە بەشی دەزگای سیخوری ئەمەریكیەوە بۆ دارشتنی نەخشە سیاسیەكان چمكی دەگرین. لەبەشەكانی پێشودا ئاوڕێكمان لێدایەوە. لەدوای ساڵی 1953 بە پراكتێك لەتارانەوە دەزگای نیهێنی ئەمەریكی چاودێری سۆڤێت و وولاتانی رۆژهەڵاتی ناوەراستی كردوە ئەگەر بۆ نمونە بزوتنەوەی كوردی و ئۆپۆزیسوینی شعیەی عیراق(حزبی دعوە)(پارتی)بهێنینەوە هەردوو ئەم دووهێزە هیچ هەنگاوێكیان بێ ڕاسپاردە و ویستی سافاك نەناوە .

دەزگای (سافاكی) ئیرانی شاە لە سەرداخوازی ئەمەریكا و بەیارمەتی شیعە هەڵهاتوەكانی عیراق لەئیران و بەیارمەتی (ایە اللە محمد بێدر) لە عیراق پارتی(ا لدعوە) یان دروستكرد كەئیستا حكومی عیراق دەكات.

ێەدام بەمەی زانیوو (بێدری) كوشت. بەدرێژای تەمەنی ئۆپۆزسوینی (الدعوە) لەسەردەمی شا و سەردەمی خومینیدا لە خزمەت ئیسرائیل و ئەمەریكا بووە .

سناتۆر(بایک) بۆ كۆنگریسی ئەمەریكی ئاشكراكرد كە مەلا مستەفا لەساڵی 1971 پەیوەندی بە بە لێپسراوانی (CIA)كردوە داوای یارمەتی لێكردون..

لە01- یونیو-1972 عیراق پیترۆڵەكەی خۆماڵیكرد لە 16-یونیو-1972 نیكسۆن پەیوەنیدی بە شای ئیرانەوە كرد.نۆینەرێكیشی ناردە لای كە ناوی(جۆن كونالی) سەرۆكی ناوچەی تكساس بوو سەربە كۆمارییەكان . پارێزەر وپەیوەندی بەكۆمپانیەكانی پیترۆڵ و چەک و دەزگای نهینی ئەمەریكیەوە هەبوو كە ئەم سێ هێزە كۆنترۆڵی جیهان دەكەن..

(جۆن كونالی) شای دڵنیاكردەوە ئەمەریكا ئەوەندە كۆمەكی كوردەكان دەكات تا ببیتە سەرئیشە بۆ عیراق.

1974 ئەمەریكا پرۆژەیەكی خستە بەردەم ئیسرائیل ومێر و سوریا بۆ مۆركردنی پرۆتۆكۆلێكی ئاشتی نێوانیان. عیراق كۆسپی ئەو پرۆژەیە بوو. كیسنجەر بە نیونەرانی ئەو سێ وولاتەی ووت خەم و ترسی عیراقتان نەبێ(شا چارەی دەكات) مەبەستی بەهوی كوردەوە.

دوای رێكەوتنەكەی شا ی و ێدام كێسنجەر گلەی لەشا كرد ئاگاداری ئەو كارەی نەكردە چی لەو هەموو چەكە بكات كە بای(25) میلوین دولار لەبازاری سۆڤیتی قاچاخ بۆ كوردی كریبوو.

ئیران بزوتنەوەی لەباشوری كوردستانی بەهوی ئەفسەری كوردەوە(عیسی بەشمان)دروستكردوو عیراقی بەدریژای تەمەنیكی زۆر توشی سەریئشەكردبوو .

تەكتیكی تایەبەتی تر بوو كە ئەمەریكا زۆر دەمێک بوو كاریان لەسەر دەكرد. هەڵبژاردنی ئەم دوو وولاتە بۆ جەنگێک كۆمەڵە بنەمای هەیە كە پسپۆرانی ئیستراتیجی درێژخایانی ئەمەریكی زۆر بە وردی كاریان

بۆکردبوو. کۆمەڵی فاکت هەن لەم دوو وولاتەدا وەک بۆمبێکی کاتی وان هەرکاتێک ئەمەریکا یان هەر هێزیکی دەرکی دەتوانی ئەو بۆمبە لەئاست بەرژەوەندی خۆی بتەقینیتەوە . ئەویش

1: هەردوو وولات خاوەنی سامانێکی زۆری پیترۆڵ و غازن

2: میژووی خوێناوی دوو مەزهەب شیعە وسنە .

3: گرفتی میژووی سنوری نێوانیان

4: بوونی کورد و کێشەکەی لە هەردوو وولاتدا .

5: ناسیونالیستی دڕی فارسی و عەرەبی . گۆشکراو بە هزری دوو هزری تورەی شیعە وسنە.

هەریەکی لەم خالانە لەکاتی خوێدا بەکاری دی بۆنمونە

1975گرفتی سێ دۆرگەی عەرەبی ێەدام دای بەشاە. عەرەبە ناسیونالیستەکانی تورەکردبوو.

گرفتی دەرونی و رۆحی نێوان دەسەلاتی سونەی عیراق و چەوسانەوەی شیعەکان لەلایەن ێدامەوە ، شیعەی ئیرانی تورەکردبوو.

ێەدام ڕادیکاڵیکی سونە خەوی بەسەرۆکایەتی نەتەوەی عەرەبیەوە دەبینی.

خومینی ڕادیکاڵێکی شیعە خەوی بەسەرۆکایەتی شیعەی جیهانەوە دەبینی. ئەم دوو فیگورە سیاسیە تورەو سەر بە دوو مەزهەبی میژوو خویناوی باشترین کارتی دەستی ئەمەریکایەکان بوو .

جەنگ وشڵەقاندنی ناوچەکە

گەڕانەوی خومینی تەنیا لەبەر نەمانی شا نەبوو . بەڵکو بەشێک بوو لەسناریویە سیاسیەی ئەمەریکیەکە تائیستاش لە پێادەکردنی بەردەوامن . خومینی گەرایەوە شاە شاربەدەرکراو کۆماری ئیسلامی ئیران دروستبوو . هەر لەسەرەتاوە بە تاکتیکی میدایاوە کەوتە دژایەتی ئەمەریکا وئیسرائیل و سۆڤیتەوە .

لێ لە ڕاستیدا لە ڕۆژی 08-02-1979 تائیستا پەیوەندی ئێران و ئەمەریکی لە کەنالە نێهنیەکانەوە هەبووە .

پێش دەستبێکردنی جەنگەکە ئەمەریکا بەکۆماری ئیسلامی ئێرانی راگەیاند عیراق نیازی جەنگێ هەیە.

لە هەمان کاتدا ئەمەریکا ترسی پەرشکردنی شۆرشی شیعەی ئیرانی خستبوە دڵی عیراق و وولاتانی دەوڵەمەندی کەنداوی فارسیەوە.

بەڵینی بەعەرەبەکان دابوو ئەگەرجەنگ ڕووبدا ئەوە ئەمەریکا پاڵپشتی عەرەبە. ێدام خۆی بە پارێزەری دەروازەی رۆژهەلاتی وولاتانی عەرەبی دادەناو سعودیە و کویت و میرنشیتی کەنداو بەڵینی شالاوی دۆلاریان بە ێەدام دا خۆین لە تۆ و پارە لەئێمە. ئەمە کرۆکی پیلانی ئەمەریکی و رۆژئاوابوو بۆ داتەپینی رۆژهەلاتی نیوەڕاست. گەڕانەوەی بۆ سەردەمی جهالەت.

جەنگەکە دەستپێکرد سەرۆکی ئەمەریکی(جیمی کارتەر)لەخەوداکە خەبەریانکردوە ووتی ئەمە خۆشترین هەواڵی ئیمساڵە(ئیستاش هەڵگری خەڵاتی نۆبلە بۆ ئاشتی).

بۆیەکەمجار ئەمەریکا فرۆکەی(ئیۆاکسی)نۆی تەکنەلۆژیای سیخوری لە جەنگی عیراق و ئێراندا بۆ گرتنی وینەی بەرەکانی ئێرانی بەکارهانی وینە و زانستیەکانی دەدا بە سوپای عیراقی. لە باڵی ٍ ڕکی ترەوە خومەینی لەمامەڵەی کرینی چەکی ئەمەریکی و ئیسرائیلدا بوون لە تەک هەردوو (کارتر و ڕیگان)جەنگەکەکەوتوبووە ساتی هەڵبژاردنی ئەمەریکی ریگان کەندیداتی دژ بە کارتەر. لەڕێگەی نێهینیەوە پەیوەندی بە خومینیەوە کردبوو ئەگەر سەرکەوتن بەسەر کارتەردا بهینی کۆمەکی بە ئێران دەکات.ئەوی جێگەی ئاماژە پێکردنە گرتنی سەفارەتی ئەمەریکی وەک بارمتە لە لایەن ئێرانیەکانەوە کاریتیکی گاریگەربوو بەدەست ئێران و ریگانەوە لە ئیستراتیجیتی ئێرانی و ئیستراتیجیتی هەڵبژاردنی ئەمەریکی لە نێوان رێگان و کارتەردا .

CIA . Die Ganze Geschichte . Tim weiner...2007

(ایە اللە ئەحمەد کاشانی)کوری (ابو القاسم کاشانی) ئەو کەسەی 1953 یارمەتی ئەمەریکایدا. بۆ لابردنی مێدق و گەرانەوەی شای ئێران.

(ایە اللە ئەحمەد کاشانی)1980بۆ کرینی چەک بە نهینی چوو بۆ ئیسرائیل لەبەهاری هەمان ساڵدا کاروانی چەکی ئیسرائیلی گەیاندە ئێران.بەرامبەر بەم کارەش ئێران لە ڕێگەی(حزب الدعوە)ی عیراقیەوە(پارتەکەی سەرۆک وەزیرانی ئیستای عیراق مالکی)زانستی و نهینی بنکەی ئۆتۆمی بۆ ئیسرائیل کۆکردەوە.

ئیسرائیلیش نەخشەی بۆردومانکردنی بنکەی ئۆتۆمی عیراقی دابە ئێران بەلاَم ئێران لەترسی بەرگری هێزی ئاسمانی عیراق ئەم کارەی بۆنەکراو ئیسرائیل جێبەجیکرد.

07.06.1981 کاتژمیر 17.30 بە هوی فرۆکەی (F16) دامەزراوی ئەتومی عیراق کاولکرا .ئەوی زۆر راستە بزانری ئەم پرۆژەیە لە یەکەم رۆژی ژوانی(جاک شیراک)ئەوساتە پاریزگاری پاریس بوو لەگەڵ یەدامدا بۆ پرۆژەی ئەتومی عیراقی فرنسا تەواوی نەخشەی پرۆژەکەی بە ئەمەریکا وئیسرائیل دابوو..

یانی بۆردومانکردی بنکەی ئەتۆمی عیراقی بە ویست ونەخشەی هاوبەشی ئێرانی ئیسلامی و ئیسرائیل و ئەمەریکی ودعوەی عیراقی کرا

پێش دەستپێکردنی پڕوپاگەندەی هەڵبژاردنی ئەمەریکی گەورەترین گرفت کە تووشی کارتر هات بەدیلبوونی ئەندامانی سەفارەتی ئەمەریکی تاران لە04-نۆفەمبەر 1979 لە لایەن ئیرانیەکانەوە گیرابوون.

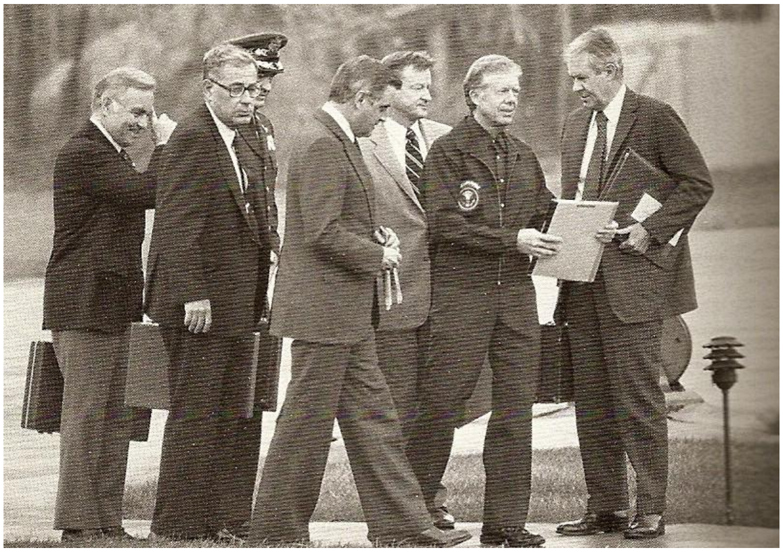

لە مانگی نۆڤەمبەری 1979 کارتر بەمەبەستی رزگارکردنی بارمەتەکانی سەفارەتی ئەمەریکی لەئیران لە کامب دیڤید کۆبونەوەی لەگەل لیپسراوانی سەربازی و (CIA) کرد .

کارتەر پەیوەندی بە ئیرانەوە کرد بۆ گفتوگۆی نیهینی لەبارەی ئازادکردنی ئەمەریکایەکان بەرامبەر بە یارمەتی سەربازی بە ئێران. ئیسرائیل پەیوەندی لەتەک(کارتەر)دا باش نەبوو بۆیە داوای لە ئێرانکرد کە پەلەنەکات لە ئازادکردنی ئەمەریکایەکان هەروەها(کیسی ئاجروا) یەکێک بوو لەتیپی هەڵبژاردەنی(ڕێگان) دەڵی کە(ڕێگان) داوای لە ئێران کردوە ئەمەریکایەکان ئازاد نەکات تا دوای هەڵبژاردن و بەڵینی یارمەتی چەکی ئەمەریکی پێداوە.(جاری سیک) ئەندامی کۆڕی ئاسایشی نەتەوەی لەحکومەتی (فورد . کارتر . ریگان) لە پەرتووکی (کتوپڕەی ئۆکتۆبەر) دەنووسی ڕێگان پەیوەندی بە ئێرانەوە کردوە بۆ هێشتنەوەی ئەمەریکایەکان تا دوای هەڵبژاردن.ئەمە زیانێکی گەورەی لە پرۆسیسی دیموکراتی ئەمەریکی دا.

دوای چەند چرکەیەک بەسەر ئاشکرابوونی ئەنجامی هەڵبژارنەکاندا و سەرکەوتنی(ڕێگان) ئێران لە 20-ینایر-1981 بارمتە سەفارەتی ئەمەریکی ئازادکران.

پەیوەندی نهێنی نێوان ئێران وئەمەریکی دزەیکردە نێو دونیای میدایا و ناوی (ئیر اِن کونترا) لێنرا .

(ئیران کۆنترا)چییە؟

لەدەورەی دووهەمی هەڵبژاردنی ڕێگان بەسەرۆک لە ئەمەریکا نێوەندا بزوتنەوەیەکی چەپ لە نیکارگۆا هەبوو ڕێگان و سەرۆکی ئەوکاتەی (CIA)بە قاچاخ و لەدەرەوەی بریاری کۆنگریس لایەنە لێپسراوەکانی ئەمەریکی چەکیان بە قاچاخ بە ئێران دەفرۆشت و پارەکەیان بۆ سەرکوتکردنی ئەو بزوتنەوە چەپە بەکاردەهانی . کێشەکە گەیشتە دادگای نێو دەوڵەتی و ئەمەریکا دادگاکەی دۆڕاند وبەلام هیچ سزایەکی پەسەند نەکرد.

لە مانگی ئۆگۆست 1985ڕێکەوتنێک لە نێوان(ابو الحسن بنی ێدر)و نوێنەری موساد(ئاری بن میناشیا)لەسەر فرۆشتنی 96 موشەکی(تاو) لە ئیسرائیلەوە بۆ ئیر ِان واژەکرا.

بە هۆی فرۆکەی(DC8) بۆ ئێران گۆیزرایەوە . لە 18- نۆفمبەر-1985 (18) موشەکی تریش لە ڕێگەی پورتگاڵەوە وئیسرائیلەوە گەیشتە تاران. دوای ماویەکی کەم ئیسرائیل 62 موشەکەی تری ڕەوانەی تاران کرد.

یەکی لەفرۆکە چەکهەڵگرەکان بەرێکەوت دەچێتە سنوری ئاسمانی روسیاوە روسیاش دەیخاتە خوارەوە ئاشکرای دەکات چەکی ئیسرایلی تێدایە بۆ ئیران دەچوو.

رۆژنامەی(Bee Final) لە 21-10-1987 ئیسرائیل تکای لە سەرۆکی ئەمەریکی (ڕێگان) کردوە کە یارمەتی ئێران بدا.

گۆڤاری(22(Middl East-نۆفمبەر-1982 نووسی رێکەوتنێک لە نێوان ئیسرائیل و ئێراندا بووە بۆ فروشتنی ئەوچەکانەی ئیسرائیل لە خواروی لوبنان لە فەلەستینەکانی گرتووە .

لەڕۆژنامەی(هارتس)ئیسرائیلی 01-06-1997)

(دیفید لیفی)دەنوسێت هیچ کاتێک ئیسرائیل دوژمنی ئێران نەبووە.

لە ڕۆژنامەی (معارف) ئیسرائیلی 23-09-1997

(ئۆری شمعون) دەنووسی ئیسرائیل دوژمنی ئێران نیە .

لە کاتێکدا بۆ یەکەمجار لە ئێراندا خومینی سەفارەتی فەلەستینی کردەوە بەشێوەیەکی فەرمی و لەسەر ئاستێکی باڵا پێشوازیان لە یاسر عرفات وەک سەرۆکی دەوڵەتی فەلەستینی کرد . لێ لەپشتەوە ئێران وئیسرائیل لەبازرگانی چەک و گۆڕینەوەی زانسیتی نهینی سیاسی یارمەتی یەکتریاندەدا .

گۆڤاری(22 (Middl East- نۆفمبەر-1982   نووسی ڕێکەوتنێک لە نێوان ئیسرائیل و ئێراندا بووە بۆ فروشتنی ئەوچەکانەی ئیسرائیل لە خواروی لوبنان لە فەلەستینەکانی گرتووە .

لەساڵی 1981 تا 1982 ئیسرائیل بای 170 ملۆین دۆلار چەکی بە ئێران فرۆشتوە.. 150 تۆپ دژە زریپۆش) (MA2400040 گولە تۆپ بۆ هەر زریپۆشێک.

چین 100 فرۆکەی (1982- 1981 (F.6 بە ئێران فرۆشتوە.

1982 وەزیری دەرەوەی سوریا عبدالحلیم خدام لەسەردانێکیدا بۆ ئێران کۆمەڵی پرۆتۆکۆلی واژەکرد . بەهێزترین ڕێکەوتن وەستاندنی هێڵی پترۆڵی عیراقی کە بەخاکی سوریادا تێپەردەبوو ئەمەش زیانێکی ئابوری لە کاتی جەنگ لەعیراقدا.

سوریا . لیبیا . کۆریای سەرو .چین . ئیسرائیل ، ئەمەریکا کۆمەکی ئێراینیان بە چەک دەکرد.

ساڵی 1981 لیبیا 300 زریپۆشی (T.62..T55..T54) دابە ئێران . ئەمە ئەو وولاتانەبوون کۆمەکیان بە ئێران دەرکرد بەشێک بوون لە تاوانبارانی ئەو جەنگە.

لایەکی ترەوە بە ئاگای ویستی ئەمەریکا وولاتانی کەنداو

سعودیە کوێت ، قەتر ابو زبی راس الخیمە. کۆمەکی ئابوریان بە عیراق دەکرد بۆ کرینی چەک لە گشت بازاڕەکانی جیهاندا. بەم شێوەیە عیراق توشی قەرزێکی قەبە بووە . ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی لە پرۆژەکانی زلهێزەکان و نەخشەی زیرەکانەی ئەمەریکایە بۆ داتەپینی ئابووری وولاتانی ناوچەک ونانەوەی ئاژاوەی درێژخایان لە نێوانێاندا .

ئەوشی زیاتر خزمەت بەم پرۆژەیەدەکات خودی رۆشنبیران وسیاسەتمەدارانی نەتەوەکانی ناوچەکەن لەبەر دەستکەوتی تایبەتی و کاتی ئامادەن هەموو ڕۆلێ ک پەسەند بکەن کە لەدەرەوەی نیشتمانەکەیان پێان دەسپیردرێ. هۆکەشی لاوازی هوشیاریە و نەبوونی مۆراڵی تاکی نەتەوەی کە بناغەی مۆراڵی سیاسی نەتەوەکانی ناوچەکەیە .

دوای کۆتایهاتنی جەنگی نێوان عیراق و ئیران داتەپینی ئابوری عیراق . جاریکی تر عیراق خرایەوە نیوان گەمەیەکی تری سیاسی ئەویش داگیرکردنی کوێت ، هەرچەندە لە کاتی جەنگی عیراق وئیراندا ئەمەریکی یارمەتی هەردوو لای جەنگەکەی دەدا . سەدامیش خۆشبرِوابوو . 1967 تا 1984 پەیوەندی عیراق و ئەمەریکا پچرابوو   تا لە20.دیسمبر 1983(دونالد رامسفیلد)سەردانی بەغدادی کرد و لەتەک ێدامدا گفتوگۆیەکی چروپرپیانکرد. ێدامی لەیارمەتی ئەمەریکی دڵنیا کردەوە. ئەو ساتەی (ئیران غیس) ئاشکرابوو ئیران توانی نیمچە دۆرگەی فاو بگرێت. ئەمانە گشتی کۆمەڵە بەڵگەی ترسهەڵنەگربوو بۆ بازیکردنی ئەمەریکا بە عیراق و ئیران. کەچی لەسەر داخوازی ێەدام خانمی سەفیر ئەمەریکی بانگهیشتی کۆشکی کۆماری کرد و کێشەی

نیوان سنوری عیراق و کویت نزمکردنەوەی نرخی پیترۆڵ بابەتی گفتوگۆکەیان بوو . لەویدا دبلۆماسی هوشیاری ئەمەریکی گڵۆپی سەوزی بۆ داگیرکردنی کوێت بۆ هەڵکرد. عیراقی بەرەو کارەساتیکی تر برد.

3 : کودەتاکەی عبدالکریم القاسم 1958

میژووە شانازی بە سیاسی دەبەخشێ .

نەک سیاسی شانازی بەخۆی دەبەخشێ.

1951بەهۆی مێدقەوە بەهاری ئیرانی دەستپیکرد

1952 کودەتاکەی ناێر بەهاری عەرەبی بوو

1958 عبدالکریم قاسمی بەشێک بوو لەبەهاری عەرەبی

عیراقی وڵاتێکی هەمەڕەگەز و هەمە مەزهەبە.دروستبوونی بەم شێویە یەکێ ,کە لە نەخشە زرنگەکانی بەریتانیا بۆ داتەپینی هەمیشەی ژیانی دانیشتوانەکەی . بەریتانیا خویندنەوەیەکی زۆر هوشیارانەی بۆ ئاوزان وئاستی هوشیاری ئایندەی دانیشتوانەکەی کردبوو .

جگە لەمە لە رۆژی دروستبونیەوە لەنێو جومگە کۆمەڵایەتی و یەکە رۆشنبیری و ڕێکخراوە حکومیەکانی عیراقدا هەمیشە سیخور و کەسی تایبەتی خۆیان هەبووە چاودیری بارودۆخی هوشیاری و چالاکی سیاسی و رۆشنبیرانکردوە.

هێزی چالاکی سیخورەکانی زلهیزەکان لەو وڵاتانی دەرەوە زۆر زیاتر و کارگەرترە لە هێزی سوپاکەیان بۆیە هەمیشە لەسەر ئەم خاڵە چەق وەردەگرن . لەبەر ئەوەی لە نێوان پێکهاتەکاندا ناکۆکی هەیە بۆیە دزەکردنی زانستیەکان لاوازی هەستی لێپرسینەوە بەرامبەر نیشتمان و مرۆڤەکانی ئەو وڵاتە زۆر لاوازە.

واتە لە نێوان پێکهاتەکانیدا پەیوەندیەکی بالابەرژەوەندی نیە بۆیە لە رۆژی دامەزراندنیەوە تائیستا و لە داهاتوشدا کۆمەڵگایەک دروست نابێ پێبوتری کۆمەڵگای عیراقی .

لەسەرەتای دامەزراندنی عیراقدا سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا (دافید لیۆد) ئەرکی ریکخستنی عیراق بە جرجل دەسپێرێ . چەرچل دەڵێت .

ئەو ئەرکەی تۆ بە منت سپاردوە زۆر سەختە بوومن .

die Sie mir destellt haben. Wird ،Ich mach mir grosse Sorgen um den Irak.Die Aufgabe .allählich un müglich

Amaerika: Du kannst es besser

Madeleine Albright

دانیشتوانی عیراق لە70%شیعەیەن. شیعەبەرادیکاڵترین مەزهەبی ئیسلام دادەنرێ. لەسەردەمی پاشایەتی و سەردەمی قاسم دا زوربەی شیعەکانی عیراق سەر بەپارتی کۆمۆنیستی عیراقی بوون .

سونە عەرەبەکانیش پێکهاتبوون لەچەند ڕەوتێکی سیاسی. هەنێکیان بڕوایەکی تەواویان بەسیستەمی دیموکراسی و نیشتمانی هەبوو.

وەک(پارتی دیموکراتی نیشتمانی)(کامل چادرچی(1968-1897).

بال ڕێکی تری لاواز هەڵگری هزری ناسونالیستی رۆح فاشی بوون لێ قەبارەی سیاسی و کۆمەلایەتیان زۆر فراوان نەبوو تا بتوانن کۆنترۆڵی سیاسەتی عیراق بکەن.

کوردەکان کەبوون بەبەشێک لەعیراق هەمیشە خۆ بەبیگانە و زوربەبشیان هەستێکی ناسیونالیستی بێ ئایدولۆجێتیکی زانسیتی ناسویناليست و دوای شیخ محمود حەفیدیش سەرکردەیەکی پاک و هوشیاری هەڵنەکەوت تابتوانی رەوتی سیاسی کوردی بەرە ئامانجی ناسونالی کوردی بەرێ .

ئەوەی سیاسەتی دەکرد وورده بورجوای خویندەوار و سەرۆک خێڵەکان بوو. کەزوو هەڵەخلێسکانە زەنگاوی پەیوەندی بێگانەوە بە تایبەتی ئینگلیز کە دوای عوسمانیەکان بەهێزترین وزیرەکترین کۆلۆنیالیستی عیراق بوون.

بەریتانیەکان سیاسەتیکیان هەیە پێدەڵێن سیاسەتی دریژخایان واتە ئەو ولاتانەی کۆلۆنیالی سەربازی بوون رزگاریان بووبێ لێ هەمیشە بەهۆی تۆڕی سیخوڕوکەسانی سەربەخۆیان رۆڵیان لەسیاسەتی ئەو وولاتەدا دەبێ .بەتایبەتی باشوری کوردستان وعیراق دوو ولاتی دەوڵەمەند بە پیترۆڵن دوای کودەتاکەی قاسم پەنجەی سیاسی بەریتانیا لەمێشکی سیاسەتمەدارانی عیراقی بەکوردوعەرەبەوە کاری دەکرد.

قاسم کەسایەتێکی نیشتمانی و دڵسۆزی بوو . لێ لە سیاسەتدا زۆر لاواز لە تاکتیکدا زۆر داماوبوو .ئەوەی لای قاسم مەبەست بوو گەیاندنی عیراقیەکان بە ژیانێکی خۆشگوزەرانی.

لە هەندی ڕووەوە لە ناصر دەچوو

قاسم دیموکراتی نەبوو لێ بڕوای بە بوونی پارتێکی کۆمونیست هەبوو. سوسیالست نەبوو بڕوای بە یەکسانی کۆمەڵگا و یەکسانی (نیر ومێ) هەبوو.

قاسم یەکەم سەرکردەی عەرەب و ئیسلام بوو ساڵی 1959 یاسای یەکسانی(نیرومێ) دەرکرد.

لەسەر ئاستی وولاتانی عەرەبی عیراقی قاسم یەکەم وولات بوو کە ئافرەتێک ببێ بەوەزیرئەویش(نزیهە الدلیمی)وەزیری شارەوانی .

یەکیتی ئافرەتانی عیراق بۆ یەکمجار دروستبوو .

قاسم کەسایەتیەکی کلاسیکی رۆژهەڵاتی هەبوو . بە لای ئەوەوە سامان وکۆشک ودەستکەوتی تایبەتی ڕۆڵێکی نەبوو .نەخۆشەویستی هەبوو نە ئافرەتێک لەژیانیدا رۆحی لاواندبێتەوە ، جارێک زعیم رکن خلیل سعید پرسیاری لێدەکات بۆ ژن ناهینی . قاسم دەڵی من لە عیراقدا چوار ملیون خوشکم هەیە چۆن بتوانم ژن بهینم. لەسەردەمی لاویتیدا کە مامۆستا دەبێت لە قەزای شامییە 1932.1931 . حەز لە مامۆستایەکی هاوری دەکات و داوای زەماوەندی لێدەکات ، ئافرەتەکە پەسەندی ناکات ودەڵێت حەزم لە ئەفسەرە. دوای ئەوەی دەبێتە ئەفسەر و سەرۆک کۆمار پرسیار لە خۆشەویستەکەی دەکات . بەڵام درنگ بوو شووی کردبوو..

(فردوس المامون)رۆژنامەنووسیکی لوبنانی1960لەکۆنگرەی وەزرەتاکانی دەرەوەی عەرەبی چاوپێکەوتنی لە تەک قاسمدا دەکات.قاسم حەزی لێدەکات و بە هۆی(ێبیحە شیخ داود) داوای زەماوەندی لێدەکات لێ پەسەندی ناکات. قاسم کاتیکش کوژرا .

نەسامان نەکۆشک هیچی لەپاش بەجی نەما. ئەمەش بەڵگەی پاکی ونیشتمان پەروەری ئەو سەرکردەیە نیشان دەدا ئەم جۆرە کەسانە لە وڵاتیکی پیسی وەک عیراقدا ناتوانن تەمەنی سیاسیان دریژبکەن.

(پارتی نیشتمانی دیموکراتی)(چادرچی)

لەسەردەمی مەلەکیدا هەمیشە وەک پارتێکی نیشتمانی و دیموکرات خەباتی کردوە.بەهوی هەڵویستیەوە نوری سەعید ئەم پارتەی قەدەغەکرد . لەپەیڕەوپڕۆگرمەکەیدا لەمادە(6)دەڵی کورد وعەرەب لەعیراقدا هاوبەشەن . قاسم ئەم برگەیەی خستە دەستوری کاتی عیراقیەوە . مافی گشت تویژەکانی ناوعیراق هەبوو ئەو کارانەی لەتەمەنی کەمی دەسەڵاتیداکردی جیگەی تیرمانیکی هوشیاریە.

لەنێو رەوتە دیموکراتیەکەیاندا(کامل چادرچی) بە بەهیزترین فیگوری سیاسی عەرەب دادەنیرین.

پیوابوو عیراق ناتوانی پاشەرۆژیکی هەبێ ئەگەر باشوری کوردستان سەربەخۆی خۆی نەبێ. واتە جیابوونەوەی باشوری کوردستان لەعیراق. یوسف سلمان یوسف(فهد) دامەزرینەر و سکرتیری پارتی

کۆمۆنتیستی عیراق تەواو پیچەوانەی بۆچونی سەرۆکی پارتی دیموکراتسی نیشتمانی عیراق (کامل چادرچی) بوو.

کوردە رەسەنەکانی نەوەی شیخ محمودی نەمر خەویان بە دەوڵەتی کوردیەوە دەبینی بۆیەمانەوەی کێشەی کوردبەگرژی لەبەرژەوەندی ناسوینالیستی دری عەرەبی و کۆمپانیە پیترۆلیەکانی بەریتانی بوو.

ئەم پێکهاتە ڕەنگاڵەیەی عیراق ،دەوڵەمەندی خاکەکەی بەپیترۆل دەبێت هەمیشە لەژێرچاودیری بەرژەوەندیەکانی بەریتانیا و ئەمەریکا بێت.کاتیکیش قاسم کودەتاکەی کرد پێش ئەوەی شوناسنامەی سیاسی ئاشکرابێ ئەمەریکا هێزی سەربازی لەدەریای سپی ناوەراست جولاند ئەمە ئەوە دەگەینی کە عیراق ودۆزە سیاسیەکەی لە لای زلهێزەکان مەبەست بوو.

ئەوان توژینەویان لەسەر ئەوە کرد .

- گەرقاسم سیستەمیکی نیشتمانی دیموکراتی لە عیراقدا دروست بکات و سنودقی دەنگدان بریاری چارە نووس بدا ئەوە براوەی یەکەم کۆمونیستەکان دەبێت ئەمەش کارەساتە بۆ ئەوان.
- ئەگەردیموکراتەکان براوەبن کوردیش جیانەبیتەوە حکومەتیکی نیشتمانی دروست ببێ ئەوە تاقیکردنەوەکەی موسەدقی ئیرانی ساڵی 1951 لە عیراقدا دووبارە دەبێتەوە.
- ئەگەر یەکیتیکی خیرای وەک نەتەوەیەکان داویان دەکرد لە نێوانی عیراق ومیێر و سوریادا دروستببێ . ئەو کارەساتیکی گەورە دەبێت.

چارچییە ؟

دەبێ قاسم و ناصر برۆن.

هەرچەندە ئەم دووانە لەمەڕ یەکیتیکی نەتەوەی عەرەبی جیاواز بوون لێ لە ئاستی نیشتمانی بوونیان رادیکاڵ بوون..

دووریگە هەبوو بۆرزگاربوونیان لە قاسم وناصر یان (تیرۆر یان کودەتای سەربازی) .

عبدالکریم قاسم:

ئیسلامی سیاسی لەسەردەمی قاسمدا وەک ریکخراویکی تۆکمە بوونی نەبوو شیعە کەپێکهینەری زوربەی عیراقن زۆریبەیان سەربەپارتی کۆمنیست بوون .

تاقە ڕێگە بۆ لاوازی دەسەلاتی قاسم کێشەی کورد و ئەفسەرە دژەکانی نێو سوپای عیراق و بەعسیەکان باشترین کەندیدات بوون بۆ ئەو ئەرکە.

ڕۆڵی بزوتنەوەی کورد لە لاوازی وپشێوی قاسم و رژێمەکانی تردا زۆر کاریگەر بوو لێرەدا چربوونەوەی پیویستناکات لێ فاکتێک بوو کە بەریتانیا بەکاری دەهانی.کێشەی کورد سەرئێشەیەکی زۆری بۆ رژێم دروستکردوو لەسیبەریشیدا نەیارەکانی قاسم بەعسیەکان وئەفسەرە توندڕەوەکان بوون بەمەچەکێ بۆ لێدانی قاسم .

سەدام حسین لە دوای 1958 پەیوەندی بە(CIA)هەبوو. دوای هەڵهاتنیشی بۆ قاهرە ماوەیەک لە پەیوەنیدیدا مایەوە.

بەهۆی بەعسییەکانەوە لە07-10-1959 هەوڵی تیرۆری قاسمایان داسەرکەوتن نەبوون .

لەڕێگەی دەرمان و زەهرەوە هەوڵیدا قاسم بکوژن دەستەسڕەکەی بەمادە(برۆسیلۆز) زەهراویکرد لێ سەرکەوتن نەبوون.

سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا(ئەنتونی ئادین)85 ملوین دۆلاری بۆلابردنی قاسم تەرخانکرد.

.Der Krieg im Dunkeln . Die wahre Macht der Geheimdienste. Udo Ulfkotte. Eichborn .2006

لەعیراقدا دوو گەلی سەرەکی هەن . هەردووکیان لە روی هوشیاری سیاسیەوە گەوجن.بۆ چونکە خاوەنی دوو دیدی جودان ئەم جیاوازیەش نە یەکیان دەخات و نەهیچیان دەگەنە ئامانجیان.

لەدژی کودەتاکەی قاسمەوە دوو کەسایەتی سیاسی لەعیراق و کوردستاندا هەبوو .

قاسم وەک عەرەبێکی نیشتمانی و نەتەوەی .

مەلا مستەفا وەک سەرکردەی خێڵێکی خاڵی لە رۆشنبیری و هزری سیاسی .

بەڵام گۆڕەپانی هوشیاری سیاسی کوردی ئەلتەناتیفیک بۆ مە مستەفا نەبوو.

بەریتانیەکان ترسی ئەوەیان هەبوو لەئایندەدا کۆمەڵی رۆشنبیری نەتەوەی کورد بچنە پاڵ مەلامستەفا وڕەوتی بزوتنەوەکە بەرە وبزوتنەوەیەکی نەتەوەی ڕەسەنی ڕادیکاڵ بەرن.

بۆیە ئینگلیز ویستی ئەم دوو فیگورە بە تەواوەتی لاواز وتوشی گرفتیان بکات. نزیکترین کەس لە قاسمەوە(عبدالسلام عارف)بوو بەهوی پەیوەندیە سیخوریەکانەوە پیانگەیاند و کردیان بە ئۆپۆزسیونی قاسم. کەسیکی سەربازی و رۆژهەلاتی خەوی بەسەرکردایەتی و دەسەلاتەوە دەبینی. ئەنجام قاسمی کوشت . دوای جیبەجیکردنی ئەرکەکی (عبدالسلام عارف)یان بە هوی رووداوی هالیکۆپتەرەوە کوشتیان.

مەلا مستەفا : نزیکترین کەسیش لەمەلامستەفاوە جەلال تالەبانیە و لاواترین ئەندامی سەرکردایەتیەکەی .ئینگلیز جەلال یان کرد بە سیخور بەسەر مەلا مستەفاوە .

یانی عبدالسلام عارف دژی قاسم

جەلال تالەبانی دژی مەلا مستەفا

نەک لەبەر گورینی ئاوزانی سیاسی مەلا بەلکو بۆ داتەپینی هەموو چالاکیەک و داتەپینی کۆمەلگای کوردی . نهینیەکانی پەیوەندی مەلا مستەفا بە سوڤێتەوە .

(جەلال تالەبانی و عبدالسلام عارف)هەردووکیان سیخوری بەریتانی بوون. ئیستاشی لەسەربێ و هەلبژاردنیشی وەک سەرۆکی عیراق لەسەر هەمان سیناروی سیخوری کۆنە .

کوشتنی قاسم 1963و کوشتنی ملک غازی(1939.1911)یەک بنەمایان هەبوو هەردوکیان نەتەوەی هەردووکیان بڕوایان وابوو کویت بەشێکە لەعیراق.غازی لەکۆشکی(الزهور)ئیستگەیەکی دامەزراند و داوای گەڕانەوەی کویتی وەک بەشێک لە عیراق دەکرد.

قاسمیش لە ووتەیەکیدا 25-06-1961داوای لە عیراقیەکان کرد کە کۆیت بەشێکی دانەبڕواوە لە عیراق.

بۆچونەکانی مەلک غازی بۆ بەریتانیەکان شایانی پەسەندکردن نەبوو . بۆیە سەفیری بەریتانی لەبەغداد ووتی باشتیرن چارە لابردن یان کۆنترۆلکردنی ملک غازییە. ئەنجام بە پلانێکی بەریتانیا بە هوی ئۆتۆمۆبیلەوە کوشتیان .

المسولیە التاریخیە فی مقتل الملک غازی .

د. رجا حسین حسنی الختاب 1985

بەعسی ساڵی 1963جیاوازتربوو لە بەعەسی 1968لەنیو بەعسیەکاندا رەوتیکی ئارام وپیشکەوتوو هەبوو(عبدالقادر السامرائی)ئەوانی تر.بەریتانیا یارمەتی سەدامی بۆووشکردنی ئەودەنگەی نیو بەعسدا.یەدام لەسەرتادا تەمنی هیشتا 30 نەبوو ریکخراوکی دروستکرد بەناوی(حنین)بۆکوشتنی کۆمونیست و نەتەوەیەکان.

لە هەمان سەردەمدا بەریتانیا لەریگەی تاڵەبانیەوە و هەمان بەرنامەی بە جلیکی کوردیەوە لەسلیمانی پیادەکرد. میژووی شاری سلیمانی گەواهی ئەو راستیە لەریگەی گروپەکەی تاڵەبانیەوەچەند(نەتەوەی وکۆمونیستەکوردەکان)کوژران لیکچونی هەردوو ریکخراوی(حنینی صەدام وجەلالی) یەک ئەرکیان هەبوو. صدام لەنیو عەرەبەکاندا جەلال لە نیو کوردەکاندا.

لە ریگەی سەفارەتی بەریتانیا لە بغداد.

پەکخستنی پروژە روشنبیری و سیاسی و رونرەویەکانی باشوری کوردستان و شەری نێوان باڵە سیاسیە جوداکانی نیو گورەپانی باشور وبەشەکانی تری کوردستان ئەرکی سەرەکی تاڵەبانی بووە کوشتنی کومەڵە و ڕێکخراوی (کار) ریکخراویکی نەتەوەی چەپ بوو لە ناوەراستی سالانی نەودا لەسلیمانی دروستبوو . شەری نێوان کومەڵەی رەجندەرانی رۆژهەڵاتی کوردستان ودیموکرات هتد گشتی بە پیلانی جەلال تاڵەبانی بووە .

ئەوی جێگە ئاماژەیە تاڵەبانی (کۆمەڵە)ی پوکانەوە بەڵام لە ڕێگەی کەسێکەوە پەیوەندی بە ئیرانەوە کرد بۆ دروستبوونی یەکەم ریکخراوی ئیسلامی سیاسی..

لەچاوپێکەوتنیکمدا لەگەڵ جەنەرالڕ(ئەلکسەندەر ڤیکتورڤیچ)ئەوی کەسەی مەلا مستەفای هاینیەوە بۆی مێر و عیراق . لە موسکو.ئەو راستیەی بۆ درکاندم کە تاڵەبانی ئەوساتانەی ئەندامی سەرکردایەتی بووە سیخور بووە بەسەر مەلا مستەفاوە .

ئەم چیرۆکان گشتی بۆیە نوسرایەوە بۆ ئەوەی خوینەر بزانی هەمیشە خاوەن بەرژەوەندیەکان بە چاویکی تیژەوە دەروانن گەشەکردنی هزری سیاسی و کۆمەڵایەتی ناوچەکە بویە بەهەر ڕێگەیکەو بێت تێکدانی ئەو کۆمەڵگایەنە و چەقگرتنیان لە خالێکی نەگۆڕ گەڕانەوەیان بۆ سەردەمی گەوجایەتی مەبەستی سەرەکیانە ئالێرەوە ئێمە رووبەڕوی ئەو پرسیار دەبینەوە(بەهاری عەرەبی)دروستکراوە یان زادەی هوشیاری کۆمەڵگاکانی وولاتانی عەربیە . لەبەشیکی ئەم پەرتووکەدا لێدەدوین.

قۆناغی چوارەم

ئەفغانستان و تیرۆری رۆحی ئیسلام

ئیسلام سیاسەتی حەرامکردوە.

ئەوی ئیسلام و سیاسەت تێکەڵاوبکات کافرە .

لەسەرەتای سالآنی حەفتاوە لە سێ ٍ قۆناغدا ئەمەریکا رۆژهەلآتی نیوەڕاستی لە خوێن و جەنگی ئیسلامی سیاسی هەڵکێشا..

1: ئیرانی خومینی

2 : ئەفغانستان تالیبان و بن لادن

3: بەهاری عەرەبی و ئیسلامی سیاسی

لەپێشەوە بە دوو قوناغ لەمیژووی سیاسی ئیراندا باسی رۆڵی ئیسلامی سیاسی ئیرانمان کرد.

لە قۆناخی سێهەمدا لەسەر ئیران دواین

2: ئەفغانستان

کۆمەڵگای ڕۆژهەلآتی وئیسلامی کۆمەڵە کۆمەڵگایەکی پڕکێشە و نایەکسانی و ئاستی هوشیاریان بۆ گەیشتن بە ژیانێکی ئاسودە زۆر دژوارە . کولتور لە گشت کۆمەڵگاکاندا رۆڵی لە میکانیزمی کۆمەڵگا و پەیوەندیەکانی نێو مرۆڤەکاندا هەیە.ئەو وەرچەرخانە سیاسیەی لە دوای جەنگی جیهانی دووهەم و تیژبوونی ناکۆکی نێوان زالیهزەکان بەرەی شەری سارد . ناوچەی رۆژهەلآتی نیوەڕاستی کردبە بەشێک لەناوچەیەکی ئیستراتیجی نێوانێیان.

ئەفغانیستانیش وەکی هەموو کۆمەڵگاکانی تری ناوچەکە بزواندنی هزری بە خۆوە بینی . کۆمەڵە کادێرێکی خاوەن پرسیار دەرکەوتن .

.

سزای ئیسلامی سیاسی

ئەفغانستان لەڕ ووی جوگرافیەوە هاوسنوری سوڤیتە . سۆڤیتیش دوای کۆنگرەی باکۆی 1920 چاوێکی لە ئەفغانستان بوو وەک دراوسی بۆ ئەو پیویست بوو جۆرە سیستەمێکی تێدا سەقامگیر ببێ ئەگەر دۆستیش نەبێ نەبێتە مایەی سەرئیشە و پردی گەیاندنی دوژمنانی سۆڤیت بە خاکەکەیان. تا هەرەسی سۆڤێت بزوتنەوەی هزری چەپایەتی لە رۆژهەڵاتی نێوەند وخواروی ئەمەریکا پشتیان بەقوتابخانەی هزری سوڤیت قایم بوو. سۆڤیەتیش بۆ پارسەنگی ئیستراتیجی سیاسی وبازرگانی خۆیان . گەمەیان بە بزوتنەوە مارکسی و چەپەکان دەکرد .

ئەفغانستان وەک کۆمەڵگایەکی زیندو کۆمەڵە مرۆڤێکی لەئاستی وەڵامی پرسیارەکانی کۆمەڵ پێگەیاندبوو .

لە کۆمەڵگا نا سەقامگیرەکاندا هەمیشە چەپەکان پرسیارە زبرەکان دەوروژێنن .. لەو ساتەدا بەشی لە رۆشنبیرانی ئەفغانستان لە نێوان هزری کۆمونیستی و سوسیالیستی دیموکراتی ئەوروپیدا خولیاندەخوار.

پرسیاری گۆڕینی دەسەڵات لە نێوان ئەو دوو هزرەداتەتەڵەی پێدەکرا . سروشتی سیاسەتی ئەمەریکا وایە کۆمەک بە دیکتاتۆری پاشایەتی و خێزانی وسەربازی بۆ سەرکوتکردنی بزوتنەوەیی رۆشنبیری نیشتمانی کەلەکرۆکدا (بزوتنەوەیەکی چەپە)مەرجیش نیە مارکسی یان کۆمونیست بێ دەکات .

بزوتنەوەی نۆیخوازی و نیشتمانی لە رۆحدا بزوتنەوەیەکی دیموکراسیانەیە قوڵبونەوەش یان خەستکردنەوەی مارکسیەت یان چەپی

یان دەسەڵاتێکی کۆمونیستی نەخەملێنی . ئەوە هێز و دەسەڵاتێک دەخەملێنی کە دەبێتە بڤە بۆ کۆمپانیە مۆنۆپۆلە جیهانی و بانکە زەبەلاحەکان ودەسەڵاتی زاڵی کەپیتالیست.

کەواتە بڤە . لەم خاڵەوە ئەمەریکا چاودیری بزوتنەوەی زۆر وولاتی جیهانی کردوە بەردەوامیش دەیکات.

هێزی کەپیتالیستی جیهانی تەنیا بە هێزی سەربازی و ئابوری سەرکەوتن بەدەستناهێنێ بەڵکو لەو دوو هێزە بەهیزتر وکاریگەرتر هێزی دەزگا نهێنیەکانە. بۆ چونکە زۆر بە باریکی دەخزینە نێو بەهیزترین شیتاڵەی باریکی ریکخراوەکان و زۆر بە باریکی دەتوانن مەزنترین کەسایەتی سیاسی بۆ بەرژەوەندی خۆیان دەستەمۆ و ڕامبکەن.

هەستیارترین کەناڵ وبەهێزترین و خۆیناویترین و تورەترین کەناڵ بۆ گەیشتن بە رۆحی مرۆڤەکانی جیهانی ئیسلام (ئیسلامی سیاسی)یە.

لەبەشی پیشودا ڕاڤەمان لەسەرسیاسەتی ئیرانی ڕۆڵی ئیسلامی سیاسی کرد. ئیستاش لەسەر ئەفغانستان و پاکستان وبەهاری عەرەبی.

لەسەردەمی (محمدزاهیرشادا) لە 1953-1963 بیروباوەڕی چەپ ومارکسی لە ئەفغانستان گەشەیکرد بوو.

ئەنجامی ئەم گەشەکردنە پارتێکی سیاسی لەسەر بنەمایەکی هزری پیشکەوتنخوازی و مارکسی وسوسیالستی(پارتی گەلی دیموکراتی ئەفغانی)1967دروستبوو.

بەماوەیەکی کەم بەناو رۆشنبیرانی ئەفغانستاندا بڵاوبووە بوو بەیەکەیەکی بەهێزی فکری ئەوساتەوقورسای خۆی لە ڕەوتی سیاسی شەقام ونێو رۆشنبیراندا تاودا. چاودیرانی سیاسی ئەفغانستان و زلهێزەکانی ئەو ساتە واتە سوڤیت و ئەمەریکا.

دەزگا سیخورەکان خۆیان ترازنە ناویانەوە ولەنێو سەرکردەکانیدا دووبەرەکیان دروستکرد.

بوو بە دوو قاشەوە بەشێکی بەناوی(گەل)بەسەرۆکایەتی(حفیزاللە ئەمین و نور محمد ترقی).

ئەویتریان بەناوی(پەرچەم)واتە ئاڵا بەسەرۆکایەتی (بابراک کارمل).

1973بەیارمەتی ئەمەریکا سەرۆک وەزیران(محمد داود خان) کودەتایەکی کرد . زۆر بەتوندی بەرانگاری(پارتی گەلی دیموکراتی ئەفغانی)بووە سیستەمێکی دیکتاتۆری تورەی دژی چەپە مارکسیەکان پێادەکرد.

ئەم تورە بونەی (محمد داودخان) بوو بە هۆی یەکگرتنەوەی هەردوو باڵی چەپی مارکسییەکان.

چەپەکان کودەتایەکیان کرد و(محمد داود خانیان) هەڵواسی .

سکرتێری گشتی ئەو پارتە (نور محمد ترقی) 1978 بوو بەسەرۆک وەزیرانی(کۆماری ئەفغانستانی دیموکراتی).

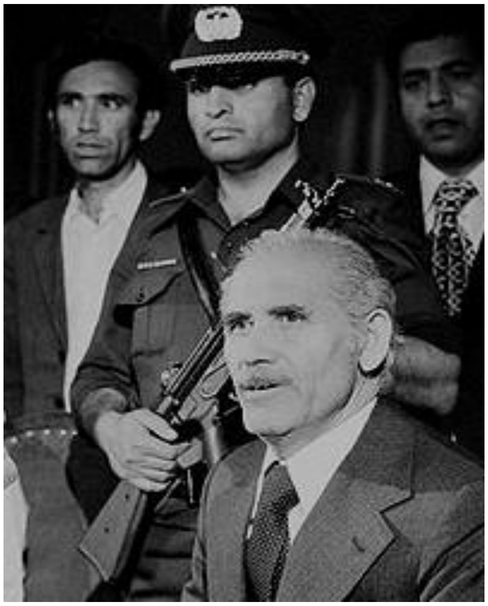

نور محمد ترقی

چاکسازییەکی زۆر فراوانی لە سیستەمی ئابوری و کۆمەڵایەتیدا کرد بە ڕادەیەک زوربەی ئەفغانە کۆنزەرفاتیف و ئیسلامیەکان دژی وەستانەوە.

دوای کودەتاکەی(نور محمد ترقی1978).

لە هەمان ساڵدا 1978 (CIA) لە ڕێگەی چەند شێخ ومشایەخی ئیسلام ودەرەبەگەوە لە ناوچەی (نورستان) جەنگی ناوخۆی دروستکرد . ئەم جەنگە بەڕۆحێکی تورەوە ورده ورده هەموو کونجێکی ئەفغانی داوەشان .

زۆر دەمێک بوو ئەمەریکا بەوردی و چڕی کاریان لەسەر دۆسییەی ئەفغانستان دەکرد واتە پێش داگیرکردنی ئەفغانستان لە لایەن سۆڤیتەوە).

سەرۆکی ئەمەریکی (کارتر)لەسەردانێکیدا بۆ ئەفغانستان پرۆتۆکۆلێکی لەتەک حکومەتی ئەفغانستان مۆردەکات.

لایەنە نهێنیەکانی ئەوپرۆتۆکۆلە داگیرکردنی ئەفغانستان دەبێت لەڕێگەی پرۆژە ئابوری و سەربازی و دبلوماسیەکانی ئەمەریکیەوە . هەموو پرۆژەکان پێشکات لەلایەن کۆمەڵە پسپۆرێک لەبوارە جۆربەجورەکاندا توژینەوە و هەڵسەنگاندن و نەخشەی بۆ کێشراوبوو هەر کۆمپانیە خاوەن بەرژەوەندیەکان تیچووی پرۆژە پیشکاتەکان دەکەن.

ئەوی جێگەی سەرنج و پێزانینە ئەوەیە (نور محمد ترقی وحفیزاللە ئەمین) هەردووکیان سەربەپارتی چەپی مارکسی ئەفغانی بوون

(نور محمد ترقی) سەرۆک وەزیران و(حفیزوالله ئەمین)جێگرەکەی بوو لێ دەزگای نێهنی سۆڤیت ئاشکرایکرد کە(حفیزوالله)لەگەلڕ ئەوەشدا هاوری خەبات و سەرۆک وەزیرانی (نوری محمد ترقی) بووە لەهەمان کاتدا سیخوری (CIA) هەر لە سەر ویستی ئەوان هاوریکەی(محمد نور ترقی)کوشتوە خۆی بوو بەسەرۆک وەزیران.

بۆ یادهانینەوە لێچونی پلانەکانی ئەمەریکا

ئەم پرۆسێسە و لە سەر هەمان پرۆسێسی کوشتنی (قاسم)لەلایەن هاورێکەیەوە(عبدالسلام عارف)لە عیراقدا .

قاسم وعبدالسلام هاوری بوون(MI6)بەریتانی 85 ملیوین دۆلاری تەرخانکرد بۆ لەناوبردنی قاسم. بۆی نەکرا تەنیا بەهوی هاورێکەیەوە عبدالسلام کۆدەتایەکی خویناوی بەسەر قاسمدا کرد.

ئەوەی جێ سەرنج و پێزانینە لێکچونێک لەنێوان بەرنامەو ئیستراتیجی وهەڵوێستی

محمد مێدق لە ئیران

نور محمد ترقی لە ئەفغانستان

عبدالکریم قاسم لە عیراق

زوالفاقارعلی بوتۆ لە پاکستان

جمال عبدالناێر لە میێر هەبوو.

هەرپێنجیان بەهوی ئەمەریکا وبەریتانیاوە کۆتای بە ژیانیان هات.

دوای کوشتنی (نور محمد ترقی)سۆڤیت دراوسی ئەفغانستانە لە ڕووی گوپۆلیتیکەوە خاکی ئەفغانستان پێگەیەکی گرنگی بۆ پارسەنگی جەنگی سارد .

هیچ ڕێگەیەکی نەما بۆ لەمپەردانان بۆ دەسەڵاتی ئەمەریکی لە ئەفغانستان تەنیا لەشکرکگێشی نەبێ.

1979-دیسمبەر 25 سۆڤیت ئەفغانستانی داگیر کرد

(700)چەکداری تایبەتی کە لە ناویاندا 54 ئەفسەری سەربەدەزگای(KGB)کۆنترۆڵی شاری کابول یان کردو(حفیزوالله)یان کوشت(بابراک کارمال)یان کردەسەرۆک وەزیران.

1979 بەیارمەتی ئەمەریکا خومینی شای ڕمان

پاکستان دراوسی ئەفغانستانە ئەمەریکا (مولانا فتح الرحمن)دژی سیاسەتی چاکسازی کۆمەڵایەتی وئابوری(بۆتۆ)ڕاپەڕی جەنەراڵ(محمدچیڕ الحق)1977کودەتایەکی بەسەر(زولفقارعلی بۆتۆ)داکردولەساڵی 1979هەڵیواسی.

راڤەکردن لەمەڕ گرفتی سیاسی ڕۆژهەڵاتی نێوەراست بەبێ راڤەکردن لەفاکتەری بوونی پیترۆلڕ بابەتێکی لاسەنگە.:

1979 :1 دیسمبەر 25 سۆڤیت ئەفغانستانی داگیر کرد

1979 :2 بەیارمەتی ئەمەریکا خومینی شای ڕمان

1979 :3 لە سێدارەدانی سەرۆکی پاکستان زولفقار علی بۆتۆ .

ئەم سێ وولاتە(پاکستان . ئەفغانستان . ئیران) لەسەر نەخشە سەیری بکەیت وەک پشتێنێک دەوری ناوچەی پیترۆڵی کەنداوی داوە.

(رۆبرت غیس)سەرۆکی(CIA)لەپەرتووکی(لەتاریکیدا)دەنووسی پێش داگیرکردنی ئەفغانستان لە لایەن سۆڤێتەوە ئەمەریکا نیازی داگیرکردنی ئەفغانستانی هەبووە

لە ئاست داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن سۆڤێتەوە .

سەرۆکی ئەمەریکی(کارتەر)ئابلۆقەی ئابوری خستە سەر سۆڤیت ناردنی گەنمی ئەمەریکی بۆ سۆڤیت قەدەغەکرد.

گەلانی سۆڤیت توشی قەیرانی بێ گەنمی و نان بوون و یارییەکانی ئۆڵمپیش کە بریاربوو ساڵی 1980 لەمۆسکۆ بکرێت هەڵوەشایەوە.

بەرەیەکی بنکە فراوانی دژ بەسۆڤێت لە ئەمەریکا.چین.بەریتانیا. سعودیە . پاکستان دروستبوو.

لە1986-1989بە یارمەتی و بەئاگای دەزگای(CIA.ISI.MI6)ئەمەریکی و پاکستانی و بەریتانی.

بن لادن 30000 جەکداری دروستکرد.مانگانە 20 تا 30 ملوین دۆلار لە سعودیە و میرنشینەکانی کەنداوە بۆی تەرخانکرابوو.

دوای گەرمبوونی شەڕەکەو قەوارەی چەکدارەکان پارەی تیچوونی مانگانەی 200تا300 ملوین دولار بوو سعودیە ئەرکی پارەدان ، ئیسلامیەکان خۆکوشتن ، ئەمەریکایەکان سەرپەریشتیان دەکرد .

1982بەپێ هاوئاهەنگی ئیستراتیجی لەتەک ئەمەریکادا ئیسرائیل خواروی لوبنانی گرت.

لە هەمان ساڵد گرژی نێوان هیندستان و پاکستان گەیشتە ئاستی تەقینەوە.

ئەوەی پیویستە بوترێ ودەزانرێ پاکستان وئەفغانستان دراوسین.لەڕووی ڕۆشنبیری و کولتوری و دینەوە وەک یەکن لە ڕوو پێگەی نەخشەی ئیستراتیجی سیاسی و ئابوری ئەمەریکاشەوە یەک پێگەیان هەیە . بۆیە هەر گۆڕانێک لەهەر وڵاتێکیان بێ کارتیگەری لەسەر ئەوی تریاندا دەکات.

ئیتر ئەفغانستان بوو بەگۆڕەپانی بەرنگاربوونەوەی هەردوو هێزی سۆڤیت و ئەمەریکا . تاکتیکی جەنگی ئەمەریکی بەشێوەیەک بوو کە نەبێتە خاڵێک بۆ دەنگی ناوەوەی ئەمەریکی .

بەسەرۆکایەتی ئەمەریکا و قۆنتەراتی جەنگەکەی سپارد بە کۆمەڵی ئیسلامی سیاسی توند ڕەو لە ئەجامدا بەناوبانگترین سەرکردە(ئوسامە بن لادن) بوو. پێش ئەوەی (ئوسامە بن لادن) وەک سەرکردەی القاعدە لە جیهاندا بناسرێ . ئەمەریکا ئەم خێزانەی لە سعودیدا دەوڵەمەند کرد.

لە ساڵی1958 ئەمەریکا وەک هاوڕیەکی سعودیەکان دیاریەکی پێشکەش بە دەوڵەتی سعودیەکرد کە بریتی بوو لە دروستکردنی هێڵی شەمەندەفەرێک بۆ گۆاستنەوەی(حاجیەکان) بۆ مکە بە نرخی نیو ملوین دۆلار ئەو ساتە . ئەمەریکا ئەم (پڕۆژەیەی) دا بە باوکی ئوسامە بن لادن(شیخ محمد بن لادن)بەم هۆیەوە بوو بەیەکی لە دەوڵەمەندەکانی سعودیە و پەیوەندی لە نێوان ئەم خێزانەوە خێزانی سیاسی ئەمەریکی دروستبوو.

ئەمەریکا و بەریتانیا زۆر دەمێک بوو کاریان لەسەر ئیسلامی سیاسی دەرکرد.هەربەیارمەتی ئەوانیش(یەکیتی ئیسلامی جیهانی 1962)دروستبوو کە سترۆکتوری دروستبوونی ئەم رێکخراوە هەمان سترۆکتوری پڕۆژەکەی(جمالدین ئەفغانی)بوو بۆ دروستکردنی پشتینەیەکی ئیسلامی دژی سۆڤێت.

1: سعید رمەزان . مصر

2: ابو الاعلی المودودی . پاکستان

3: حاج ئەمین مفتی . فەلەستین

4: محمد ێادق المجددی .ئەفغانستان

5: ایە اللە خومینی . ئیران .

6: محمد باقر ێدر . عیراق

7: محمد بن ئیبراهیم مفتی . سعودیە سەرۆکی وەهابیەکان

8: عبدالرحمن الریانی . یمن

جگە لەم پشتینە ئیسلامیە بەریتانیا و ئەمەریکا ئیستراتیجێتیکی نۆیان بۆ کۆنترۆڵی جهانی ئیسلامی دارشت بەناوی(ئیستراتیجی ئاومیجا) بریتی بوو لە دروستکردنی کەسێک بە سەرۆکی گشت وولاتانی ئیسلامی وەک(خلیفە)بۆ ئەو مەبەستەش مەلیکی سعودیە یەکەم کەندیدات بوو. لێ پرۆژەکە لەڕووی تاکتیکەوە جی سەرنج نەبوو. لەڕووی ئیستراتیجی ئیسلامی سیاسیەوە جی مەترسی بوو . بۆیە ئەم پلانە بە مردوی لەدایک بوو.

نصراللە بایر راویژکاری(بینزیر بۆتۆ) ساڵی 1979ووتی :

ئەمەریکا لەساڵی 1973 خەریکی دروستکردنی هێزێکی ئیسلامی سەربازیە لە ئەفغانستان(قلب الدین حکمتیار)یەکێک لەو کەسانەیە ئەمەریکا دروستیکرد.

داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن سۆڤێتەوە دەسکەوتێکی مەزنی ئیستراتیجی گرنگ بوو ، هەلێکی مەزن بوو بۆ کردنی کۆمەڵگای ئیسلام بەبەشێک لەسوپای ئەمەریکی بۆپاراستنی بەرژەوەندیەکانی لە ناوچەکەدا .

بۆیەزۆربە گرنگەوە کاریان لەسەردروستکردنی سوپایەکی تۆڕەی ئیسلام کرد.پاریەکی زۆریان بۆ تەرخانکرد.بێگومان سعودیە پارەکەی دەدا.

(بریجنسکی) کرا بە لێپسراوی دروستکردنی ئەو وسوپایە. سوپایەک بۆ ڕاهێنانی کۆمەڵە سەربازیکی بێ رۆح و ویژدان و تورە ئامادە بۆ هەموو کارێکی دڕندە . پاکستان بۆ بەشوینجی سەربازخانەیەک و کۆکردنەوە هەزارەها ئەفغانی وئیسلامی وولاتانی بۆ مەشقپێکردنیان و راهێنانیان بۆ تیرۆر بەناوی(جهادە) وە .

لەو سەربازگایەدا 60 شێوەی کوشتن فێری ئیسلامەکان لە خۆکوژی ، تێرور و سەربڕین و لوت برین ، بمۆبری ڕژکردنی ئۆتۆمبیل .

لەژێر دەستی پسپۆڕانی بێگانەدا فێردەکران . راهێنانی خولی ڕۆژنامەنووسی و فۆتۆگراف و ناردنیان بۆ بەرەکانی جەنگ و گۆیزانەوەی وێنەی ڕوداوەکان بۆ میدای جیهانی وەک چەکێکی دەروونی و مۆڵەت و بڕوای ئەمەریکایەکان بۆ(شرعیدان) بەجەنگ و داگیرکردنی ئەفغانستان بدەن.

ئەمەریکا توانی سەرکەوتن بەدەستبهینی .

زۆربەی زۆری ڕۆژنامەنووس و ئەندامانی ڕێکخراوە خیرخۆاز و تەندروستیەکان ومرویەکان سیخور بوون لە ئاستی ئیستراتیجی ئەواندا کاردەکرد.

ڕۆژنامەنووسی بەریتانی و بەڕەگەز ئەفغانی ئەحمەد رشید بەزمانی ئینگلیزی لە(Indpendent) بەزمانی ئینگلیزی دەنووسی وسیخوری (MI6).

بەشێوەیەک ئیسلامی سیاسی دڕندەکران نەک سیاسیەکان بەڵکو هەڵگرانی هزری مرۆڤایەتی و مۆدیرنیش بوون بە ئامانجی تیرۆر و لەناوبردن . ئەمەش بە هۆی فتوای پیاوانی دینیەوە کە دژی هاووڵاتیانی مۆدیرن و پیشکەوتو دیموکراتی هزر بوون.

زانای ئیسلامیی پاکستانی(مضهرالدین صدیقی) فتوایەکیدا دەڵێ:

(ترسی مۆدیرنەکان(علمانی)لە کۆمۆنیستەکان زیاترە . یانی شرعیتیدان بە کوشتن و لەناوبردنی هزری مۆدیرن و گەڕانەوەی کۆمەڵگای ئیسلام بۆ سەردەمی(جهالەت)ئەم تیرۆانیەنە هەمان تیڕوانینی ئیخوانیەکانی میێرەدژی(نەتەوەیەکان.مۆدیرن.علمانیەکان.کۆمۆنیستەکان) بوون .

ئیخوانیەکان هەوڵی تیرۆری ناصریاندا ، سەرکەوتوونەبوون .

ئیخوانەکان ساداتیان تیرۆرکرد دوای هەرای مێر تلیسانەوەی دەسەڵاتی مبارک کۆمەڵگای مێری ئیفلیج بوو بە دڵنیایەوە لەئایندەدا خرابتر دەبێ . لەتونس باشترین سیاسی مۆیرین لەسایەی دەسەڵات و حکومی ئیسلامدا لە 2013-02-06(شکر بلعید) تیرۆرکرا. ئیسلامی سیاسی مافە سفلیەکانی تەسکردەوە کۆمەڵگای بە ریش و سەرپۆشی ئافرەت ناشیرینکرد. ئیسلامی سیاسی لەجیاتی ببێ بە ریبازیک بۆ گەیشتنی مرۆڤەکان بە مافە سەرتایەکان و نەهیشتنی چەوسانەوە ، نەهیشتینی جهالەت. کۆمەڵگای ئیسلامیان گەڕانەوە بۆ سەردەمی بت پەرستی لێ ئەمجارەیان بتەکان ئەو پیاوە ئاینانەن کە فتوای بێ حورمەتی مرۆڤ و کۆمەڵگا پیسدەکەن. ئەمش ویست وئیستراتیجی سەرەکی سەرمایەدارانی جیهانە ئیسلامی سیاسی سوپایەکی گۆیرایەڵیانە.

خانمی(شیریل بنارد)ئەمەریکی پسپۆر لە بۆاری ئیسلام و هاوسەری(زڵمان خلیل زادە)لەبارەی شەڕی نێوان ئیسلامی سیاسی رۆشنبیرانی ئەفغانەوە دەڵێ:

ئێمە ڕێگە مان بە ئەفغانییەکاندا عاقلە جوانەکانی ئەفغان بکوژن. بالێان گەڕێن عاقلە تورەکانیش یەکتری بکوژن) .

لە گفتوگۆیەکی رۆشنبیری لەتەک چەند ئەڵمانیەکدا بەبێزاریەوە پرسیاریکیان لێکردم :

-بۆ لە ناوچەی ئێوەدا هەمیشە ئاژاوە وجەنگ و نا ئارامیە ؟

وتم : لەبەر ئەوەی ئێوە دەتانەوی هەمیشە بازارتان گەرم بێت .

پاکستان

پاکستان لەڕووی میژووی سیاسیەوە لەسەر بنەمای ئیسلامی نیشتمانی و لەسەر دەستی(محمد علی جناح)کەهاوڕی خەباتی (غاندی)بوودژی ئیمپرالیزمی ئینگلیزی. دروستبوو

(محمد علی جناح)ساڵی1906ئەندامی پارتی(کۆنگرەی هیندی)بوو. سالێ 1913 بوو بە ئەندامی(پەیوەندی ئیسلامی) پەیوەندی خۆشی لە تەک پارتی(کۆنگرەی هیندی)نەپچڕاند. لەسەرەتای شۆرشی هیندیدا ڕەگەز ، دین مەزهەب ڕۆڵی نەبوو.

تا ساڵی 1937هیچ هەوڵێک لە لایەن موسۆڵمانەکانی هیندەوە واتە(پەیوەندی موسوڵمانی) بۆ جیابوونەوە لە هند نەبوو.

جیاوازی شێوەی خەباتی سیاسی لە نێوان(غاندی و محمد علی جناح) لەوەدابوو(غاندی)بڕوای بەخەباتی ئاشتیانە هەبوو لێ(محمد علی جناح) بەچەک و توندو تیژی.

لە کۆنگرەی لندن ساڵی(1930-1932) محمد علی جناح 14 خاڵی بۆ ئیسلامەکانی هیندستان وەک ماف دەستنیشانکرد.

(محمد ئیقبال)کە چالاکەوانێکی موسوڵمانی هیندی بوو بۆ یەکەمجار نەخشەی جیابوونەوەی موسۆڵمانەکانی لە چۆارچێوەی(دەوڵەت) وروژان. بەڵام(محمد علی جناح)بڕوای بە سیستەمێکی(فیدریاڵی) هەبوو. لەچۆارچێوەی وولاتی هندستاندا.

ساڵی 1935هیندستان لەئامادەکاری دەستورێک بووبۆ دەوڵەتی هیندی لەهەڵبژاردنی ساڵی 1937(محمد علی جناح) ئیستراتیجیتی خۆی گۆڕی وپڕۆژەی دەوڵەتی سەربەخۆی پاکستانی وەک وڵاتێکی ئیسلامی جیا لەهیندستان ئاشکراکرد.

زۆر بەڕاشکاوی جیاوازیەکانی نێوان موسۆڵمانەکان و هندۆسییەکانی لە سەربنەمای میژوو ستروکتۆری بیروباوەڕ خستەڕوو ئامادەنەبوومووسوڵمانەکان ببن بەکەمینەیەک لەپەرلەمانی هیندستاندا . ووتی :

(ئێمە ڕەگەزی ئارین . ئێوە درافدا . ئێمە ئەهلی قورئانین ئێوە وستیون.پاڵەوانە میژوویەکانی ئێوە دوژمنی ئێمەن. پاڵەوانەکانی ئێمە دوژمنی ئێوەن. قەت جیاوازییەکانمان کاڵنابێتەوە تاقە شانسێک بۆ ئێمەی موسۆڵمان دەوڵەتێکی سەربەخۆییە.

1947دەوڵەتی پاکستان دروستبوو.لەتەک کۆمەڵی کێشەی هەڵواسراودا کە ئینگلیز نەیهێشت بە ئاشتی لەسەری رێکبکەون (کیشمیر)ئەویش بەمەبەستی دارشتنی دوژمنایەتی نێوان هیندستان وپاکستان.

هوشیاری سیاسی بەریتانیەکان لەوەدایە ئەگەر بەهۆی هیزیشەوە لە نیشتمانیک وولاتێک دەربکری، هەوڵدەدەن لە وولاتەدا تۆوی گرفتێکی بێ چارەسەر بچینن تا ئەو وولاتە هەمیشە لە گرفتا بێت .

بەو هویەشەوە لەرِێگەی تۆرِی سیخورِیانەوە دەستدەخەنە ئیشوکاری سیاسی ئەو وولاتەوە .کێشەی کیشمیر لە نێوان(هند وباکستاندا)کێشەی کەرکوک لە نێوان(عەرەب و کوردا)لەعیراقدا.

کێشە قدس لە نێوان(ئیسرائیل و فەلەستینەدا)کێشەی خوارووی سودان لە نێوان سودانیە موسوڵمانەکان ومسیحیەکانی خوارووی سودان ودافور.

لەتەک ئەودا(محمد علی جناح)تا تەمەنی 61ساڵی بروای بەیەکپارچەی هیندستان هەبوو بەڵام جوپۆلیتیکی ناوچەکە و ئەدمۆسفیری سیاسی هیندستان بۆچونەکەی گۆرِی بوو بەقارەمانی دامەزینەری دەوڵەتی پاکستان.

(محمد علی جناح)بە دریژای سیاسی خۆی لە پاکستاندا لە خەمی دروستکردنی دەوڵەتێکدابوو تا بەرۆحێکی(نیشتمانی وقەومیەوە) پەروەردەیان بکات. چونکە سیاسەتی بەریتانی بۆ یەکپارچەی هیندستان وبەتایبەتی سەرۆک وەزیرانی ئەوساتەی بەریتانیا(ولیام گلاوستۆن)هەوڵی دروستبوونی(قومی)هیندی بە کۆمەڵێ رِەگەزی جوداوە. وپاراستنی مافی کەمینە ورِەگەز ومەزهەبە جوداکان لە سنوری ئۆتۆنۆمیدا(وەک کوردو عەرەب لەعیراقدا)بەڵام دڵسۆزی و زرنگی (محمد علی جناح) بوو بە لەمپەر لەبەردەم پرۆژەکەی سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا.

ووتی دەستور پاڵپشتێکی قایم نیە بۆ پاراستنی مافی موسۆڵمانەکان.

بروای وابوو هیندستان دەبێتە دەوڵەتێکی(روح هیندۆسی)ئێمەی موسولم اِن دۆرِای ئەو پرۆژەیەدەبین .

دوای تیپەربوونی کات و دروستبوونی دەوڵەتی پاکستان کەسایەتێەکی هوشیار نیشتمانپەروەری تری ئیسلامی(زولفقار علی بۆتۆ)لەسەر شانۆی سیاسی دەرکەوت.کەسێکی دڵسۆز و هوشیار دبلۆماس بوو. تێگەیشتنی بۆ کێشەی نیشتمانەکەی تێگەیشتنێکی مۆدیرن و زانستیانەبوو.

ئەو تێکەڵاوە بێسەر وشوینەی پاکستانی لە رووی پیشکەوتنەوە دواخستبوو خاڵی سەرەکی بیرکردنەو پرینسیبی سیاسی ئەو بووبۆ ئاینده و ژیانی پاکستانیەکان.

تیرۆانینی سیاسی ئەوە لە ئیسلامی سوسیالیست و دیموکراتەوە نزیک بوو. ئەم مۆدێلە سیاسیە لە دوای جەنگی جیهانی دووهەم و لە ئەوروپای دوای هیتلەر تێشکاندنی فاشی ئەڵمانی و ئیتاڵی دروستبوو.

ئەوروپیەکان لەسەدەکانی پیشو ریسانیسیشدا خەباتیان کرد بۆ جیاکرنەوەی کەنیسە لە سیاسەت ودەوڵەت بەڵام دوای جەنگی جیهانی دووهەم کەنیسەی کاتولێک بۆ رِێکخستنەوەی کۆمەڵگای ئەوروپی لە مارکسیە ئەوروپەکان نزیک بوونەوە و دژی کۆمونیستەکان بوون .

بەم هویەوە سوسیال دیموکرات بوو بە بەشێک لە لەشی سیاسی بزیوو ویستی ئەوروپپەکان لەو ساتەوە تائیستا سوسیارمسیحیەکانی ئەلمانیا و ئیتالیا زۆربەی دەنگەکانیان بەدەستدەهانی .

زۆر جار دەسەڵاتی سیاسیان مسۆگەرکردوە.

ئەم تاقیکردنەوەی ئەوروپیەکان بە کزی پەڕیبوە نێو جیهانی رۆشنبیری سیاسی زۆر سیاسەتمەدارانی وولاتانی نۆی دوای کۆلۆنیال و (وولاتانی بێ لایەن و سیستەمی سیاسی ئیسلامی سوسیال دیموکرات) دروستبوو. ئەوی جێ ئاماژەیە زووربەی زۆری کادیرانی ئەو بۆارە خۆیندنیان لە وولاتە سەرمایەدارە دیموکراتەکاندا تەواوکردوە لەو ماوەیدا توانیویانە شێوەیەک لە سیستەمی دیموکراسی هەڵبمژن. لە وولاتی خۆیاندا پێادەی بکەن.

زوالفقار علی بۆتۆ یەکیە لەوانە. بەڵام ئەوەی رێگربوو لەبەردەم ئەم پرۆژەی هزریەدا (سەرمایەدارانی جیهان و بەرەی ئەمەریکی.ئیسلامی سیاسی)بوو . بۆ ؟ چونکەگەشەکردنی کۆمەڵگا پر ٍ ڕیمتیفەکانی ئیسلام لە ڕوی ئابوری و کۆمەڵایەتیەوە لە بەرژەوەندی پیاوانی ئاینی مشەخۆر و پڕێمتیف وماڵویرانکەر و سەرمیادارانی نوینەری کۆمپانیە مۆنۆپۆڵەکانی جیهانی نەبوو. ئاشکریایە لەدوای 1917 رژیمی سەرمایەدار دوژمنی سەرسەختی سیستەمی سوسیالست بووە .

لە جیهانی ئیسلامی وسێهەمدا هەر پرۆژەیەک بۆنی ئەو بزوتنەوەی سوسیالیستی لێبهاتایە هەڵگری ئەو هزریە دەچوە خانەی دوژمنی کەپیتالیستەوە. (زوالفقار علی بۆتۆ) بەمە هوشیاربوو بۆیە بە وریایەوە مامەڵەی لە تەک هزری سوسیالیست کردو بەرگیکی ئیسلامی لەبەرکرد. ئەنجام (ئیسلام وسەرمایەدار)چونە بەرەی بۆتۆ وە.

(پارتەکەی(زولفقار)(پارتی گەلی پاکستان)

وپارتەکەی(نور محمد ترقی)(پارتی گەلی دیموکراتی ئەفغانستان)

شۆرشە پەرلەمانیەکی مسدق 1951-1953

کودوتاکەی جمال عبدالناێر 1952-1970

کودوتاکەی عبدالکریم قاسم 1958-1963

ئەمانە لە ئامێزی یەک سیستەمی هزری سیاسیدا گۆشکرابوون .

هەر هەموشیان قوربانی ئیسلامی سیاسی و کۆنزەرفاتیفە خاوەن بەرژەوەندیکانی وولاتانی خۆیان و سەرمایەدارانی جیهانی بوون.

رۆحی سیاسی ئەو هزران و شۆرش و کودەتایانە بۆنی هزری مارکسی نەتەوەی ونیشتمانی چەپی نەتەوەی) لێدەهات .

بۆ زانین (لەزانستی سیاسیدا مارکسیێت و کۆمنیست تەنیا تایەبەت نیە بە کێشەی کارو سەرمایە بەڵکو لەرۆحی هزری مارکسیدا دەتوانرێ پرۆژەی نەتەوەی مۆتۆربە بکرێت) وەک مارکس و ئینجلیس لە نامەیکدا جەختیان لەسەر کرد . لینین لە دوای 1917ووتی بۆرژگاریمان لەقەیران پێش گەیشتنمان بە دەسەڵاتیکی کۆمۆنویسیت پیویستەمان بە(دیکتاتۆری کۆمۆنیستی نەتەوەی)هەیە هەرئەم ووتەی لیینن بووبە وەسیتانامەی کۆمۆنیستە ڕووسەکان. دوای لیننین لە جیاتی ترۆتسکی ستالین یان هەڵبژارد. ئەم ڕاستیە لە کۆنگرەی (باکۆ ساڵی 1920)کە تایبەت بوو بە کۆمنیستەکانی جیهانی سێهەم و ئیسلامی .

زولفقار علی بۆتۆ زۆر بەماوتسیۆنگ ئامۆژ(معجب)بوو.چونکە سیاسیەکی کۆمۆنیست نەتەوەی بوو.

ماوتسیۆنگ دەڵێ : من مارکسێتێکم لا پەسەندە کە بەرۆحی نەتەوە گۆشکرابێت.

زوالفقار بۆتۆ لەئەمەریکا دەترسا چونکە لەوی خوێندنی تەواوکردبوو دەیزانی ئەمەریکایەکان چۆن سیاسەتدەکن وچەند بە سیستەمی سوسیالیست تۆرە دەبن.هەوڵیدا سیستەمیکی لیبراڵ رۆژئاوای پێادەبکات.ئەمەش بەشێکە لە پرۆژەی ڕوونڕەوی سیاسی و نەگبەتیە بۆ هەردوو دوژمنی ئاشتی و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی ئازادی نەتەوەی.

واتە ئیسلام و کەپیتالیست .

بۆیە لەبەرنامەی ئەمەریکدا ئەو بوو هەردوو حکومەتی ئەفغانی

(نور محمد ترقی) و پاکستانی(زوفقار علی بۆتۆ)بەهۆی ئیسلامی سیاسی و کاری سیخوریەوە برمێنێ و سەرکەوتنیشی بەدەستهانی .

دوای ئەم قۆناغە هەردوو وولآت بوون بە مەڵبەندی ناشیرینترین بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی جگە لەوە هەردوو وولآت کۆمەڵگایان لە گشت ڕوویەکەوە داوەشان . بوون بەدوو ئۆردوگا و گۆڕەپانی سوپایی ئیسلامی سیاسی تورە و قوتابخانەی تیرۆر.

لە 1980کودەتای سەربازی لەتورکیا کراوگشت ماف و ئازادیەیەکانی لەتوریکادا تەسک بووە.

1987ئیسرائیل نەخشەیەکی نۆی بۆسەرەڕەویەکانی(یاسر عرفات)کێشا وڕێکخراوی(حماس) ی دروستکرد.پێش چۆڵکردنی کەرتی غزە ئیسرائیل (700)مزگەوتی بۆحماس دروستکردبوو.

لەچاوپێکەوتنی(یاسرعرفات)لەگەڵ ڕۆژنامەیەکی ئیتالی ووتی ئیسرائیل(حماسی)دروستکردوە.

ماوەی زیندانێکەی(شیخ یاسین)13 ساڵ بوو بۆیان کەمکردەوە بۆ ساڵێک کەئازادبوو.ووتی ڕوی چەکەکانتان مەکەنە ئیسرائیل بەڵکو گروبی(فتح) بکوژن. چونکە دوژمنی سەرەکیمانن.

قونسۆڵی ئەمەریکی لەقودس(فیلیب ولکۆس)جەختی لەو ڕاستیەکردەوە کە ئیسرائیل (مۆساد) کۆمەک بە (حماس) دەکات .

کە(حماس)گەشەیکردو پردی پەیوەندی لەتەک جیهانی ئیسلامی دروستکرد ئیترئیشیان بە(شیخ یاسین)نەماو 2004 کوشتیان لەهەمان ساڵدا(شارون)کەرتی غەزەی بۆچۆڵکردن تابۆاری یەکتری کوشتنی فەلەستینەیەکان بە دەستی خۆیان فراوان بێ .

(فتح وحماس)بەشێوەیەک هاتنە وێزەی یەکتری فرێدانی فەلستیەنیەکانی سەر بە فتح بە زیندوێتی لە باڵەخانە بەرزەکانەوە هیچ دڕندەیەک نایکات. یەک زمان یەک گەل یەک خاک یەک دین .

1980جەنگی عیراق وئیران دەستی پێکرد پوختە و نهینیەکانی باسکرا.

1984(پارتی کریکارانی کوردستان) دروستبوو، خەباتێکی چری دژی رژیمی تورکیا پێادەکرد وتائیستاش لەسەر رێچکەی خەبات بەردەوامە .

1988 بۆئەکەمجار بەئاگای بەریتانیا و ئەمەریکا عیراق چەکی کیمیاوی دژی کورد بەکارهانی.

(محمدچیڕ الحق) یەکێک بوو لەوسەرکردە ئیسلامیانەی زۆر تیکەڵاوی سیاسەتی رۆژئاوابوو. لە کۆندا وەک ڕاوێژکارێکی سەربازی لە کەنداوی فارسی و لەسوپای ئوردون دا کاریکردبوو ئەوساتەی لەئەردەن و راوێژکاری سوپای بوو ڕۆڵێکی خۆێناوی لە کوشتنی فەلەستینەکان لە ئەیلولی ڕەشدا 1970 بینی .

لەوساتەوە پەیوەندی بە دەستگا نهێنیەکانی زلهێزەکانەوە هەبووە هەر بە ویستی ئەوان گەڕایەوەی بۆ پاکستان کودەتایەکی ناشیرینی دژی (زورالفقار علی بۆتۆ) کردو.هەرچی پرۆژەیەکی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی وسیاسی هەبووگشتی پوچەڵکردەوە بە پێچەوانە گەشەیەی بە ڕەوتی ئیسلامی پاکستاندا بوو بە بەرەی پێشەوەی ئەمەریکی دژی سۆڤیت لە ئەفغانستان.

خاوەن بەرژەوەندیەکان ئەوەندە پیویستیان بە ئیسلامی سیاسی هەیە تا دەگەنە ئامانجەکەیان. هەر کاتێک کاریان بە کەسێک نەما لەناوبردنی زۆر ئاسانە.

نزیکبونەوەی (محمدچیڕ الحق) ترسی ئەوەی هەبوو بەنهینی کۆمەکی تەکنەلۆژیاو زانستی ئەتومی بگەینێتە دەست عەرەبەکان هەردوو ووڵات هندستان و ئیسرائیل بەوە رازی نەبوون کە پاکستان ببێ بە خاوەنی بۆمبی ئەتومی.ئەو هێزە ئەتۆمێەش لەبەر دەستی کەسێکدابێ کە چەند ساڵ پەیوەندی بە ووڵاتانی عەرەبیەوە هەبووە.

ئیسرائیل بەبێ گۆیدانە بۆچوونی ئەمەریکا لە17-10-1988.

بە هۆی تەقینەوەی هالیکۆپتەوە بەئاسمانەوە(محمدچیڕ الحق)وسەفیری ئەمەرکیش کە لەتەکیدابوو ئەویش کوژرا.

دبلۆماسی ئەمەریکی(جۆن گونتردین)لە پەرتووکی

(Danger Zone.Doplomat´s Fight for Americsn´s Intersts)

دەنوسی کوشتنی(محمدچیرِ الحق)پەیوەندی بەترسی ئیسرائیلیەوە هەبوو بۆ نەگەیشتنی تەکنەلۆژیای ئەتومی بەووڵاتانی ئیسلامی. بۆ تێگەیشتن لە گرفتی ئەتومی ئیسلامی بروانە پەرتووکی

(ێراع القوی الدولیە فی چۆ النڤام العالمی الجدید)ودور السیاسە النوویە فی رسم الخارگە السیاسیە للشرق الاوسگ). المرکز القومی للترجمە . القاهرە . د.جەزا چنگیانی.

کوشتنی زوالفقار علی بۆتۆ 1979 .

کوشتنی محمدچیرِ الحق 17- ئۆگۆست-1988

کوشتنی بینزیر بۆتۆ 27- دێسەمبەر 2007.

شاربەدەرکردنی مشرف.

نەبوونە سەقامگیری و گۆڕینی سیستەمێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە پاکستان .

تەواو خاکی پاکستان ودەزگاکانی دەوڵەت کارمەندانی ئەمەریکی هەڵی دەسورێنن نوکتەیەکی سیاسی پاکستانیەکان هەیەدەڵێت ئەوی لە پاکستان دەسەڵاتی هەیە(A3)

(Allah،Amaereica،Army)واتە سوپا. ئەمەریکا . خوا.

بەپێ ڕێکەوتنامەی ووڵاتانی ئەوروپی بۆ کۆلۆنیالیکردنی کیشوەری ئەفەریقا دابەشکردنی بەسەر خۆیاندا لە گۆنگرەی بەرلین ساڵی 1884 فرنسا بەشیکی لەو کیشوەردا کۆلۆنیالیکرد. دوای ئازادکرنی ئەو ولاتانەش وەک میراتێکی کۆلۆنیال دەزگا نهینەکانیەکانی فرنسا ڕ ۆڵیان لە گوڕینی سیاسەت مایەوە .تونس .مغرب وجزائیر تا ئەم ساتەش لەژێر کاریگەری کولتوری فرنسیدان. دوای نەمانی جەنگی جیهانی دووهەم نەمانی کۆلۆنیالیستی ئەڵمانی لەو کیشوەردا. ئەمەریکا هەوڵی ڕۆڵبینی لە ووڵاتانەدا بینی. بەمەبەستی گۆڕینی گێڕی میراتی کۆلۆنیالیستەکانی ئەفەریقا.

جەزائیر(بەرەی رزگاری ئیسلامی)لەهەڵبژاردنی 1991لەجیمی یەکەمدا 118 کورسیان لەپەرلەمان بەدەستهێنا.ئیسلامی سیاسی جەزائری هەمان سنوری ئیسلامی سیاسی ووڵاتانی تری عەرەبین وسەر بەدەزگای نیهنی ئەمەریکین ئەمە بۆ فرنسیەکان نهێنیکی شاراوە نەبوو. زەنگی بڤەی ترسناک بوو بۆ لە دەستچوونی کۆلۆنیالی فرنسی لەسەروی ئەفەریقادا.دەستگای نهینی فرنسا کودەتایەکی بەسەر ئیسلامیەکاندا کردو دەسەڵات گەڕایەوە بۆ ئەو سیاسیانەی سەربەسیاسەتی فرنسین. داگیرکردنی لیبیا و ناردنی سەرباز بۆ مالی گشتی لە سنوری ئەو پلانەدا دەخولێتەوە کە ئەمەریکا گەریکیتی کۆلۆنیالە کونەکانی فرنسا کۆنترۆڵبکات.القاعدە لە دوای تیرۆری بن لادنەوە رەسەنایەتی خۆی لەدەسەتدا . هەموو ووڵاتیک دەتوانی لە چ کاتیک و لەچ ووڵاتێکدا القاعدە دروستبکات بیکات بە بیانووی دەستخستنە ناو کاوربای ئەو نیشتمان گەلەوە ئەرکی القاعدە چیە و ئیستراتیجی وئایدۆلوجیان لە پێناوی چیدایە

(ڕێکخراویکی چەکداری و ریش درێژ و تۆڕە) ئەم بازییە هەرزانترین چەکە بۆ تێکدان و دەستخستنە نێو کاروباری وولاتەوە . چون ئەمەریکا بن لادن والقاعدەی دروستکردو دوای جێبەجیکردنی ئەرکەکانیان . بن لادنیان کوشت. ئەمەریکا هەر کاتیک پیویست بکات القاعدەیەکی نۆی دروستدەکات بۆ جیمیکی تری سیاسی.

چیرۆکی بن لادن :

شکستی ئیسلام

زەقترین دەستەواژەی سیاسی لە جیهانی ئیسلامی و عەربیدا

ئەم دووانەیە (القاعدە و الربیع العربی) .

پیویستە بخرێنە ژێر توژینەوەی ڕونڕەوی سیاسیەوە

القاعدە و بن لادن . تەواوکەری یەکترین ؟

گرنگە ئەم پرسیارانە بکرێ و بزانری بۆچی لەسەردەمی جەنگی سارد دا بن لادن و القاعدە دروست نەبوون ؟

بۆچی دوای ڕمانی سۆڤێت بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی بوو بەدیاردەیەکی ترسناکی بەربلاوی جیهان ؟

بۆ بەدرێژای میژووی ئیسلام لە هیچ وولاتێکی ئیسلامیدا هێزێک دروست نەبووە وەک القاعدە ترسناک وخویناوی بێ؟

ئایا القاعدە لەسەر ویست و بەرژەوەندی ئیسلام و لە خزمەت میللەتانی ئیسلامدا دروست بوو؟

ئایا ئیسلام وەک دین پیویستی بە هی ِزی القاعدە هەیە بۆ پارستنی خوی لە توانەوە و لاوازوبون ؟

ئایا القاعدە خزمەتی بەئیسلام کرد یان زیانی پێگەیاند؟

ئایا فەلەستین و قدس لە رووی پیرۆزی دینی ئیسلام وکەسایەتی نەتەوەی عەرەبیەوە پیرۆزترو پیوستر نیە لە مزارشریف وکابول ؟

ئەی بۆچی بەدریژای گرفتی فەلەستین و ئیسرائیل القاعدەیەک لە فەلەستین دروستنەبووە ؟

ئایا القاعدە ڕێکخراویکی سەربەخۆی دژە ئیمپریالیزم بوو؟

ئایا 11 سیپتەمبەر القاعدە بوو یان بە ناوی القاعیدەوە هێزێکی تر کردی ؟

چۆن القاعدە توانی بەهەموو کەنالەکانی کۆنترولی ئەمەریکایدا تێپەری ئەو کارەبکات ؟

با پێکەوە بیروانینە وەڵامی ئەم پرسیارانە .

هەرکەسێک ناوی القاعدە ببیستی ناوی ئوسامە بنلادن لەگۆیدا دەزرنگیتەوە بە پێچەوانەوە بەناوهێنانی بن لادن القاعدە دێتە وەڵام .

ئۆسامە بن لادن تەمەنی یەک ساڵان بووە کە ئەمەریکایەکان پەیوەندیان بە خێزانی بن لادنەوەکردوە . زلهێزەکان بۆ کۆنترۆڵی ئەو وولاتانەی بەرژەوەنیدانی تیدایە تەنیا کەڵک لەسیاسەتمەداران و هیزی سوپا وەرناگرن.

لەچەند دەلاقەیەکەوە وولاتان دەبینن. بۆیە ئاساییە لەپیشت پەیوەندیەی نیودەوڵەتی ودبلۆماسیەکانیانەوە پەیوەندی نهینی ، تایبەتی دروستبکەن ، کەسانێکیان هەبێ تا لە کاتی پیویست بەکاریان بهێنن . زلهێزەکان و بەتایبەتی ئەمەریکایەکان بەوە هوشیارن کە ئیسلام وەک دین زۆر بە تۆخی لەناخی مرۆڤدا چەقی داکوتاوە .

مادامیکی ئیسلام ئەم پیگە مەزنەی لە لای مرۆڤەکانی ڕۆژهەڵات هەیە بۆیە بەکارهینانی ئیسلام بۆ مەبەست و ئیستراتجییان لەو ناوچانەی لە کیشەوە ئالاون باشترین فاکتە کە دەتوانی مرۆڤەکان لەدەوری کۆببنەوە.

دروستکردنی تاقیمێکی توڕە و ڕادیکاڵی . سەردەمانی شەری سارد تاقم و گروپی چەپیان دروستدەرکرد و بۆ پیویستی خۆیان بەکاریان دەهانی ئیستاش ئیسلامی بەکار بهێنین.

لە 10.03.1957 ئوسامە بن لادن لەدایک دەبێت. لە تەمەنی یەک ساڵانیەوە نەخشەی پەروەردەکردنی دەکێشن .

وەکی نووسیم لەساڵی1958 ئەمەریکا دیاریەک پێشکەش بەدەوڵەتی سعودیە دەکات کە بریتیە لە دروستکردنی هێڵی شەمەندەفەرێک بۆ گۆاستنەوەی(حاجیەکان) ی شاری مکە. بەنرخی نیو میلوین دۆلار ئەو ساتە. ئەم (پرۆژەیەی)یان دا بە باوکی ئوسامە بن لادن(شیخ محمد بن لادن)بە هۆی ئەم پرۆژەیەوە باوکی بن لادن وەک بەڵێندەرێک ناوی پژا و بوو بەیەکی لە دەوڵەمەندەکانی سعودیە و پەیوەندی لە نێوان خێزانی بن لادن و خێزانی سیاسی ئەمەریکی دروستبوو.

سەرۆک و کارمەندانی کۆشکی سپی لە چاوەڕوانی تیرۆری بن لادندا

وەکی لە میژووی دروستبوونی ریکخراوی ئیسلامی سیاسیەوە لەپیشەوە نوسرا . باشترین لەمپەر لەبەر شەپۆلی هیزی روسی سوپای ئیسلامی سیاسی بوو. کاتیک گرفتی ئەمەریکا و سۆڤیت لە ئەنجامی داگیرکردنی ئەفغانستانەوە دروستبوو. جاریکی تر پرسیاری ئیسلامی سیاسی هاتەوە سەر میزی گفتوگۆی سیاسی زلهیزەکان .

لەم ڕۆانگایەوە نزیکترین وبەتواناترین کەسێک کە بتوانی بەم کارە هەڵسێ کەسێکی بەتوانابێت .

لە چەند ڕوویەکەوە ئوسامە بن لادنی نزیک بە ئەمەریکایەکان باشترین کەندیتاد بوو بۆ ئەم پۆستە .

ئەوی کەزۆر جێگەی سەرنجە ئۆسامە بن لادن ئەو رۆڵە گەورەی لە هاوکیشەکاندا هەبوو لێ لە ناخدا بر ٍ ِوای بە ئیسلامی سیاسی نەبوو. بۆیە لە وەسیتنامەکەی بن لادن . 10 ساڵ پێشکوشتنەکەی

لە (14-12-2001) دەنووسرێ :

- منداڵەکانم بەهیچ شێوەیەک خۆتان لەالقاعدە و سیاسەت نزیک مەکەنەوە .
- داوای لە گەنجانی ئیسلام دەکات بۆ خۆکوشتن لە پێناوی ئیسلام و القاعدە دا .

ئەمە دوو خاڵە ئەوە دەگەینی سەرۆکایەتی کردنی ریکخراویکی وەک القاعدە وەک پیشەیەک یان وەک ئەرکێک کردبیتی . نەک لە رۆح و بڕوایەکی جیهاد و دینەوە .

لە2011-05-02 تیرۆرکراو .

ووتەبێژی کۆشکی سپی لە 2011-05-05ووتی :

کوشتنی بن لادن لەسەر ئاستی بەرژەوەندی نەتەوەی ئەمەریکی بوو. شێوەی کوشتنەکەی و وونکردنی لاشەکەی بەوشێوەی کە ئەمەریکا کردی مانای پیوست نەمانی ئەمەریکا بە کەسایەتی بن لادن و ریکخراوی القاعدەی سەردەمی بن لادن . لێ القاعدە وەک ناویکی ترسناک بۆ ریکخراویکی تورە . ئیمرۆ هەموو کەسێک هەموو وولاتێک دەتوانی لەئاست پیویستی و بەرژەوەندی خۆیدا القاعدە یەک دروستبکات . ئەگەر سەرنج بدەینە میژووی شەری سارد لەو سەردەمەدا بوونی ریکخراوی کۆمونیستی چەکدار بە ترسناکترین گروپی سیاسی ناوزەند دەکرا . دوای نەمانی سوفیت القاعدە جیگەی ئەو گروپە کۆمۆنیستە ترسناکانەی گرتەوە ئەمە لە رووی چەکی سایکۆلوژیەوە رۆلێکی گەورە لە دروستکردنی مرۆڤەکان بۆ ئامادەبوونیان بۆ جەنگ دەبینی .

ئەوەی زۆر ئاسان بێت بۆ زلهێزەکان تێکدانی کۆمەڵگای جیهانی سیهەم و ئیسلامە . تا جەنگی سارد مابوو . بۆ تیکدان و ئاژاوە نانەوە زۆرجار سەرمایەدارانی جیهان ریکخراوی(چەپ یان کۆمۆنیستیان)دروستکردوە لە هەندی جاریشدا یەک کەس بە دەستێک یارمەتی دوولایەنی دژ بەیەکیانداوە . بۆ نمونە .

لەسەردەمی سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا(مارگریت تاجر) کۆمپانیای تیرۆر و جەنگی بەریتانی (KMS)و هەردوو دەستگای نهینیی بەریتانی و ئەمەریکی (CIA.MI6) هەموو جۆرە کۆمەکێکیان بەدیکتاتۆر(Popot)دژی کۆمۆنیستەکان لە کۆمبۆدیا کرد.

لەهەمان کات و ساتدا هەمان (مارگریت تاجر) یارمەتی وکۆمەکی هەمە جۆرەی بەکۆمۆنیستەکانی کۆمۆبودیای دژی ریژیمی دیکتاتۆری(Popot)کرد. لەنێوان ئەم دوو بەرە دژەدا یەک میلۆین مرۆڤ لە کۆمبۆدیا بوون بە قوربان.

لە (1991 (Juniئەم نهینیە ئاشکرابوو.

(مارگریت تاجر)نکۆلی لەو یارمەتیەکرد بەڵام Archie (Hamilton) کە لێپسراوێکی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانی بوو (مارگریت تاجری) بەدرۆخستەوە ئەوڕاستیەی ئاشکراکرد .

سەرمایە بێ قازانج گەشەناکات. قازانجیش مسۆگەرنابێ گەر بازاری گەرمی ساخکردنەوەی کاڵا نەبێ .

یەکێک لەسەرچاوە گرنگەکانی قازانجی پیشەسازی وڵاتانی پیشەسازیە گەورەکان فرۆشتنی چەک و تەقەمەنیە .

چەک وتەقەمەنی کاڵایەکی گرانە کاتیک پڕفۆشدەبێت کە بازاڕی فراوانی بۆ مسۆگەر بکرێت بازاری چەک یانی (جەنگ) نەخشەی جیهان بخینە بەر دیدەمان تەنیا نێوچەی رۆژهەڵاتی نیوەڕاستی خاوەن07% پیترۆلڕ و غازی یەدەکی و پرکیشەی نەتەوەی و مەزهەبیە (سامانێکی زۆر و گرفتیکی زۆری مرۆڤەکانی ئەو ناوچەیە) ئەم دوو فاکتە باشترین فاکتن بۆ گەرمی بازاڕی چەکفرۆشتن ، بۆیە دوای نەمانی جەنگی سارد هەرەسی ئایدۆلۆژیتی کۆمۆنیستی وچەپ و کزبوونی یاخی بوونە چەکداریەکانی ئەمەریکای لاتین . تەنیا نیوچەی رۆژهەڵاتی نیوەراست و جیهانی ئیسلامی گۆرەپانی ساخکردنەوەی بەرهەمی کارگە چەکدروستکەرەکانن. باشترین فاکتیش بۆ جەنگی نێوان دژەکان ئیسلامە. چۆنکە ئیسلام دینێکی فراوان و پیرۆزی مرۆڤەکانی ئەم ناوچەین.

وولاتانی پیشەسازی جیهانی کە کۆمەڵە دەوڵەتێکی دیموکراتین هیچ کاتیک نەویستویانە و نەگەرەکیانە لەجیهانی ئیسلامی و سیهەمدا دیموکراتی بوونی هەبێ .

نوسەری ئەمەریکی(جۆن برکینز)لەپەرتووکی (الاغتیال الاقتیادی) دا دەنوسی (ئەمەریکا هیچ کاتێک ویستی نەبووە دیموکراتی پەرشبکات ، تەنیا ویستی پەرشکردنی کەپیتال و کۆنترۆڵی سامانی سروشتی جیهانە).

چونکە بە دابینکردنی سیستەمیکی دیموکراتی بازاری پیشەسازی چەکفرۆشتنیان تەسک دەبیتەوە.پیش سەرهەڵانی کیشەی ئەفغانستان و داگیرکردنی سوڤیت . لە سالانی سەرەتای پەنجاکاندا کۆمەڵی گۆرانکاری سیاسی بەشێوەیەکی دیموکراتی و لەریگەی هەلبژاردنەوە لە چەند ولاتێکدا رژیمەکان گۆڕان.

جیهانی دیموکراتی و خاوەن بەرژەوەندی نەک کۆمەک و پێشوازیان لەو گۆڕانە دیموکراتیانە کرد بە پیچەوانەوە لەریگەی دەزگا نیهنیەکانیانەوە دەسەڵاتە دیموکراتە هەلبژیراوەکانیان هەرەسپێهانی . کۆمەکیان بە دیکتاتۆرەکان کردوە .

ئۆپڕاسوینی ئاجاخ ساڵی 1953 دژی محمد مێدق . ئیران

گۆنتیمالا 1954

بەرازیل 1964

شیلی 1973 .

ئەمانە گۆڕانی دیموکراتیانەبوون.

ئەمەریکا وبەریتانیا بە پیچەوانەوە نەک کۆمەکیان بەو حکومەتە هەلبژیراوانە کرد ، بەڵکو لەریگەی کودەتای سەربازی و تیرۆ و کۆمەکەوە ئەورژیمە دیموکراتیانەیان رمان و دیکتاتورەکانیان لە جیگەیان دانا . وەکی نوسیم :

تەنانەت ئەو گۆڕانە گەورەی لە ئۆکۆتۆبەری1917 لە روسی رویدا میژوو ئاشکرایکرد ئەو گۆڕانە و خودی للینیش دروستکراوی دەزگای سیخورخانەی ئەڵمانیەکان بوو .

Der Spiegel...No.50..2007

Die gekaufte Revolution

درۆیەکی گەورەیە . گەمژەیەکی بێ سنورە مرۆڤ بڕوا بەوە بکات القاعده و بن لادن لە پێناوی ئاشتی و سیستەمی دیموکراتی مرۆڤایەتیدا هاوبەشی جەنگی ئەفغانستانیان کردبێ ؟

ئەمە ئەلقەیەکی زنجیرە سیاسیەکی زلهیزەکانە کە هەر زەمەنێک بەهو و بەناویکەوە لەشێوەیەکی نۆیدا وولاتانی جیهانی سیهەم دەکەن بە گۆڕەپانی یەکالاکردنەوەی کێشە و بەرژەوەندیەکانیان.

له كاتی نووسینی ئەم پەرتوکەدا کیشەی سوریا باشترین نمونەیە کە سوریایەکان لە سەر بلانسی ئیستراتیجی نێوان روسیا و ئەمریکا ولآتی خۆیان کاول و هاوولآتی خۆیان دەکوژن.

بەهاری عەربیش نازناویکە قوناغیکە لە قوناغی ئەو زنجیرەی کە خاوەن بەرژەوەندیەکان بۆ کۆیلەکردنی مرۆڤەکانی ناوچەکە چنیویانە .

القاعده و بەهاری عەربی . ئەمەیە .

قۆناغی پێنجەم

ئیسلامی سیاسی بەهاری عەرەبی نارەسەن

گرنگ نیە کۆیلە باسی ئازای بکات

گرنگ ئەوەیە کۆیلە چۆن ئازادی مسۆگەر دەکات

دەستەواژە یان پیناسەی بەهاری عەرەبی کە بلێسەکەی لە گری جەستەی لاویکی بێ کار و نەگبەتی دەستگێری تونسیەوە(محمد البوعزیزی) لە17-دیسمبر-2010 دەستی پێکرد و گەلی تونسی ڕاپەڕان

وزین العابیدن ڕما و زمانی ئەو دەستەواژەیە پژا .

لە ڕاستیدا ئەو دەستەواژەیە لە بەهاری پراگ ساڵی(1968)وەرگیراوە .

کە دانیشتوانی پڕاگ دژی دەسەڵاتی سوڤێت ڕاپەڕین.

جیاوازی لەنێوان بەهاری (پڕاگ) و (بەهاری عەرەبی) لەوەدایە بەهاری پڕاگ بەری هوشیاری و ڕاپەڕینی ڕۆشنبیر و بەرهەمی کۆمەڵە نوسەریکی جیکۆسلۆڤاکیا و روس و گەلانی تری نێو ئامێزی سۆڤیت بوو.

ئەوان پێش راپەڕین بە نووسین ورەخنەکانیانەوە کۆمەڵگایان ئامادەی ڕاپەڕین کردبوو واتە پێش ئەوەی گەل برژینە سەر شەقامەکان گەل بە ئامانجەکانیان هوشیارکرابوونەوە.

لەنێو تویژی ڕۆشنبیرانیشدا ئەڵتەرناتیف بۆ دەسەڵاتی ڕەهای کۆمەنیستەکان هەبوو . گەورەترین هەڵە لەراپەڕینی گەلاندا دژی ریژیمە دیکتاتۆرەکان نەبوونی ئەلتەرناتیفی دەسەڵاتە .

جیاوازی ئەم دوو راپەرینە لەوەدایە داخوازی بەهاری پراک گۆڕینی دەسەڵاتی ڕەها و دیکتاتۆری کومۆنیستەکان بو بە بەدەسڵاتێکی دیموکراتی لیبرال . ئامانجەکەشیان لە رمانی سوڤیت دوای پرۆستروکیا مسۆگەر بوو.

بەهاری عەرەبی بە پێچەوانەوە . گۆڕینی ڕژیمە دکتاتۆر و دزەکانە بە دیکتاتۆری مزهەبی و گەڕانەوەی کۆمەڵگا بۆ سەردەمی خەلافەت.

کە ئەمەش ویست و نەخشەی خاوەن بەرژەوەندیەکانە .

(دیفید لونج) پسپۆر لە بواری سعودیەدا دەنووسی

پیویستە زەمەن بگەڕێنینەوە بۆ سەردەمی خەلافەت یانی جهالەت .

وەزیری (مستعمرات) ی بەریتانی بە سیخور(میستر همفر)دەڵێ :

ئەرکی تۆ گەرمکردن ئاگری ئاژاوەیە لەنێوان(شیعەوسونە)دا نەک ئاشتکردنەوەیان

شیعە وسونە بەهەردوکیان پێکهاتەی کۆمەڵگای ئیسلامی پێگدەهێنن . لێ هەریەکەیان خاوەنی ئەجندای تایبەتی خۆیانن کە دورە لە ئیسلامی ڕەسەنەوە .

وینەی(مستر همفر)سیخوری بەریتانی وشارەزالە زمان وکولتور و شریعە

(ئیخوان وڕێکخراوە شیعەکاندا) دوو دیدی جودای ئیسلام و ئیسلامی سیاسین. کۆامیان بەڕاستی ئیسلامی ڕەسەنن و کۆامیان ئیسلام دەخاتە سەرو سیاسەتەوە . ئایا لە لای ئەوان سیاسەت لەپیشترە یان ئیسلام ؟

ئەگەر ئەم پرسیارە لە هەر لایەکیان بکەیت یەک وەڵامی درۆتدەداتەوە ئەویش(هەموو شتێ لەپێناوی ئیسلامدا) .

هەردوکیان ئیسلامیان کردوە بە ئامرازی گەیشتنیان بۆ ویستە سیاسەکانیان .

ئیستا ئیسلام ئایدولوژیەکی سیاسیە وەک هەر یەکی لەو ئایدۆلۆژیانەی کە لە قۆناغەکانی ژیانی مرۆڤایەتیدا دروستبوون . هیچ ئایدۆلۆژییەک بە پێوەری مرۆڤایەتی نەپاکە نە پیرۆزە . چونکە ناتوانن سەرجەم ویستە مرۆیەکان بۆ مرۆڤایەتی بێ جیاوزای مسۆگەر بکەن.

لە نێو رۆحی هەر ئایدۆلۆژێکدا هێزیکی تورە هەیە کە پاڵ بە مرۆڤەوە دەنێ تاوان بەرامبەر بە مرۆڤ بکات.

بە چاودێری سترۆکۆتوری میژووی هزری گشت دینیک دەبینین تێدا تاوان بەرامبەر مرۆڤیایەتی کراوە. لە چ کاتێکدا ؟ لەوساتەدا کە بەرژەوەندی لایەنێک زاڵە و زوڵم لە لایەنێکی تردەکات.

بێجگە دینی (زەردەشتی)ی چونکە ئەم دینە تایەبەت نەبووە بە ڕەگەز و ناوچەیەکی تایەبەتی . کە ئەو خەسلەتە لە هەر دینیکدا بوونی هەبوو ئەو دینە دەبێتە ئامرازیک بۆ گەیشتنی مرۆڤایەتی بەگشتی و مرۆڤ بەتایبەتی بە ئامانج و مافە مرۆیەکەی .

میژووی مرۆڤایەتی . میژووی گەردون زۆر کۆنترە لە میژووی گشت دینەکان. دینەکان مرۆڤ دروستیان کردوە. بۆ مرۆڤ.

چون جیاوازی لە نێوان پارتی کۆمونیستی روسیا و چین هەبوو هەردووکیشیان خۆیان بە خەمخوری کریکار دادەنا لێ راستیدا لە ئاست بەرژەوەنی نەتەوەی و نیشتمانی و بلانسی سیاسی خویاندا مامەڵەیان لەتەک دەقە هزریەکانی مارکس و لینین و ماو دەکرد.

ماو دەڵی : من مارکسیەتێکم لا پەسەندە کە خزمەت بە بەرژەوەندی نەتەوەی چینیەکان بکات .

لەئیستاشدا ئیسلامی سیاسی هەروا کەوتوتەوە. دژایەتی نێوان هەردوو باڵەکەش هەندی جارخویناویترە لەدوژمنی ئیسلام بەرامبەربە ئیسلام.

ئەوەی زۆرگرنگە ئامازەی پێبکرێت ئەوەندەی ئەمەریکا و رۆژئاوا و روسیا و زلهیزەکان کەڵک لە ئیسلامی سیاسی بە هەردوو(شیعە وسوننە)وە وەردەگرن میللەتانی ئیسلام کەڵی لێوەرناگرن هەر لەم دەلاقیەوە ئاور لەبەهاری عەرەبی دەدەینەوە

تاوانێکی گەلێک مەزنە تەواوی ڕاپەڕین و تورەبوونی شەقامەکانی وولاتانی جیهانی سێهەم بە پلان و لەسەر ویستی هێزی دەرکی پێناسە بکرێن. ئەوە راستە کۆمەڵگای ئیسلامی کۆمەڵگایەکی ناسەقامگیر و بێ دەستور و یاسایەکی مرۆی و یەکسانیەو لە 20 ساڵی ڕابوردوا نەک لە وولاتانی ئیسلامدا لەتەواوی جیهاندا نەوەیەکی نۆی بێ کار وئایندە دروستبوون کەخەوی سەرەکیان خۆشی ژیان وئایندەی سودبەخشە

بارودۆخی سیاسی و ئابوری لەمپەریکە لەبەردەم زۆربەی هیواکانیان بۆیە راپەرین و خۆپیشاندان وشۆرش شتێکی چاوەڕوانە.

دوو جۆرە ڕاپەڕین هەیە :

1: ڕاپەڕینی کتوپڕی بێ نەخشە

2: ڕاپەڕینی نەخشەدار

خاڵی (2) دووجۆر ڕاپەڕینە

1: ڕاپەڕینی نەخشە کیشراولە لایەن گەلەوە

2: ر ًاپەڕینی نەخشەکیشراو لە لایەن هێزیکی دەرەکیەوە

1: ڕاپەڕینی گتوپڕی بێ نەخشە : بۆ نمونە ڕاپەڕینی تونس لە جۆرەیە. لەم جۆرە ڕاپەڕینەدا ترسێک هەیە . ئەویش ئەگەر کۆمەڵگا لە ڕۆحیدا ئەلتەرناتیفی نەبێ و بەخیرای جیگە دەسەڵاتی هەڵهاتوو بگرێتەوە ئەوە زۆر نزیکە هیزیکی چەواشەکار یان کونزرەفاتیف یان دیکتاتۆریکی مەزهەبی جیگەی دکتاتور بگریتەوە . لەم جورە دۆزانەدا ئەنجامی ڕاپەرین کارەسات بۆ گەل و ئاژاوە دروستدەکات .

ئەنجامی ڕاپەرینی تونسیەکان وای لیهات . ئەوتا دوای نەمانی رژیمی کۆن . تونس کە خاوەنی میژوویەکی جوانی رۆشنبیری مۆدیرنە ئیسلامیەکان کە ریبازی دکتاتوری مزهبی ئایدۆلۆژیانە جیگەیان گرتەوە . ئەم دۆزە تەمەنیکی دریژ تونسییەکان دەتاسینی .

وەک چۆن ئەمە راستەی ئەوش راستە خاوەن بەرژەوەندیەکان کەڵک لە هەموو کەس و دۆزێک و هزرێک و دین و کێشەیەک وەردەگرن

لەو ڕۆژەوەی ئیسلام وەک دین بە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نیوەڕاستدا بڵاوبووە هەمیشە لەتەک مرۆڤی ئیسلامدا ژیاوە و لەتەک گرفتەکانیدا ئامادەبووە. دیاردەی ئیسلامی سیاسیش کە دیاردەیەکی ناشیرینی سیاسی جیهانی ئیسلامیە هەمیشە و بەزوترین کات دەتوانی ببێ بە ئەڵتەرناتیفی هزری سیاسی مۆدیرن.

لەشکستهینانی ئایدۆلۆژیەک . ئایولۆژیەکی تر لەدایک دەبێ .

کە مارکسیە فەلەستینەیەکان شکستیان خوارد ریکخراوەکەیان دایە دەست ئیسلامیەکان.

لە تونسدا رۆشنبیری بەتوانا وکەسانی نیشتمانی هوشیاران زۆر بوو لێ وەک ئۆرگان نەبوون . تەنیا ئیسلامیەکان ئەوانیش چالاکیان سنوردار و کادیرانیان زۆربەیان لەدەرەوەی تونس بوون .

هەرچەند جیاوازییەک لەنێوان ئیسلامی تونسی و وولاتانی تردا هەیە لێ ناتوانن لە بونیادی ئەو هزری ئیسلام لابدەن بۆیە هەرچەند خۆیان بە مۆدیرن وپێشکەوتوو پێناسە بکەن بەپێ دەستوری ئیسلام و بەتێپەربوونی زەمن شریعەت دەبێتە پێناسەی کاریان کە ئەمەش کارەساتێک بۆ مرۆڤ دینیتەو بەرهەم.

لەجیاتی ئەوەی ئازادی ونان وکار بۆ هاووڵاتیان دابینبکات نەگبەتیەکی تر بەبرگی ژیانی کۆمەڵدا دەکەن .

شەریعەت لەسەردەمێک ولە دۆزیکی تایبەتی ئابوری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگایەکی سەرتای لەدایک بووە کە بۆ ئەوساتە وەک سیستەم زۆر مۆدیرن بووە بەرامبەر بە سیستەمی کۆمەڵایەتی پرێمێتیفی دۆرگەی عەرەبی.

گەر ڕانەوەی شەریعە بۆ سیستەمی کۆمەڵگانی ئیمرۆ گەڕانەوەی کۆمەڵە بۆ سەدەکانی گەوجایەتی. شەریعە یانی بەرنامەی سیستەمێک لەئاست هوشیاری و گرفتی کاتی کۆمەڵدا دەبێ گۆڕانی بەسەردا بێت. شریعەت مادامیکی پیرۆزە کەواتە ناتوانی گۆڕانی تێدا بکرێت. ڕەوشتی مرۆڤ و کۆمەڵ لەسروشتەوە وابووە کە هەمیشە لە گۆڕاندایە.

بەپێ ڕەوتی مرۆڤایەتی کۆمەڵگا وەک جەستەیەکی زیندوو هەمیشە لە گەشەکردن و جوڵەدایە . سترۆکتوری ئیسلام چەقیوە لەتەک سترۆکتوری گۆڕانی کۆمەڵدا ناگونجی بۆیە شۆرشەکان ئەگەر ببیتە لابردنی دیکتاتۆرێکی سەربازی یان خێزانی دیکتاتۆریکی مەزهەبی جێگەی بگرێتەوە ئەمە کارەساتە

ئیسلام لەسەر سێ کۆڵەکە بونیادنراوە

1: قورئان

2: دەسەلاتی شورا

3: دەسەلاتی جیبەجیکاری لەسەر بنەماکانی شەریعەت .

ئەم سێ خاڵە چنراون بەیەکەوە جیابوونەویان بوونی نیە .

دووخویندنەوە بۆ هێزی ئیسلام هەیە :

1: خویندنەوەی دینی : وەک فەلسەفەی میژووی ئیسلام

2: خویندنەوەی ئیسلامی سیاسی .

مۆدرینستەکان(وەک دین) نابێ دژی دینی ئیسلام بن چونکە سترۆکتوری مۆدیرنیست ئازادی تاکە . قەدەغەکردنی مرۆڤ لە هەڵبژاردنی دینەکان بەشێکە لەئازادیان . بەلام مۆدیرنستەکان پیویستە بە زمانی سیاسەتەوە راڤە لەتەک ئیسلامی سیاسیدا بکەن .

ئیسلامی سیاسیش لەکاتی دەماقلیەی سیاسیدا پێویستە بە رۆحێکی سیاسیانەوە ڕەخنەکان پەسەند بکەن نەک بە فەلسەفەی ئیسلامی. هەرموسڵمانێک بوو بە ئیسلامی سیاسی ئەوە بەرگی پیرۆزی ئیسلام دەبێ لە کۆڵی خۆی بکاتەوە . دەبێ ئەوە بزانی ئیسلام لە مزگەوت ترازا بوو بە ئامرازێک بۆ ویستی سیاسی پیرۆزی لە دەستدەدا.

سیاسەت سیمایەکی بێ ڕەوشتی هەیە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی سترۆکتۆری سیاسیەت سترۆکتۆریکی پیروزکراو نیە (ماکیاڤیللی).

گۆڕینی نەخشەی سیاسی ڕۆژهەلاتی نێوەڕاست وجهانی ئیسلامی پرۆژەیەکی ئیمرپالیزمە دەگەڕێتەوە بۆ سالانی سەرتای حەفتاکان.

لەمانگی مایو1979دوای ڕوخاندنی رژیمی شاە

(د.برینراد لویس)بەریتانی وشارەزا لەجیهانی ئیسلامی لەدوای ئامادەبوونی لە زانکوی(بریستون)وگفتوگۆیەکی چڕوپڕی کۆمەڵێ پسپۆری بوارە جۆر بە جۆرەکانی کۆمەلایەتی و ئابوری وسیاسی وپسپۆرانی دینی ئیسلام وکۆمەڵگاکانی جیهانی ئیسلام.

لەمەڕ ئایندەی ئیسلام نەخشەیەکی کێشا چۆن گۆڕانکاری لە سیاسەتی جهانی ئیسلامیدا بکرێ ؟ لەبەرژەوەندی جیهانی سەرمایەداریدا بێ؟

ئەمە سەرتای خۆئامادەکردنی سەرمایەدارانی جیهانی بوو بۆ جیهانی پڕکێشە وپڕ سامانی سروشتی ئیسلامی.

ووردەکاری ئەو پرۆگرامە لەبەردەستادا نیە . چونکە پابەندە بە ئیستراتیجی ملوینەها کۆمپانیای چەک وپیترۆ ڵ وزە و هتد...

لێ چەند خاڵێکی گرنگ وکرۆکی نەخشەکە بەم شێویە لەباوە شدەگرێ :

ئەم دکتورە خاوەنی پەرتوکێکە بەناوی(تامپۆنی کولتورەکان) بۆچونی لەسەرگۆرینی گۆمەڵگای ئیسلامی بەم چەندخاڵە ئاشکرادەکات:

1: ئەگەردەسەڵاتی ڕەهیای ئیسلامی(مەبەستی دیکتاتۆری نەتەوەی ئیسلامیە)وەکی نائێر دروست ببێ ئەوە زیانێکی گەورە دەکەین .

2: ئەگەر موسوڵمانەکان واز لە دینەکەیان بهێنن و بیرلە دەسەڵاتێکی پەرلەمانی دیموکراتی یان کۆمونیستی بکەنەوە ئەوە ئێمە توشی نەگبەتی دەبین.

3: ئەگەر موسوڵمانەکان ژیانیان لە مۆدیرن هەڵبکێشن و کولتوری 1500 ساڵی ئیسلام بخەنەکەنارەوە بەچاوی رۆژ و پیویستەوە بڕواننە ئیسلام . ئەوە ئێمە ناتوانین بەئاسنی ئیستراتیجیتی خۆمان لەنیشتمانی ئەواندا پێادەبکەین .

4: ئەوی کە تەنیا خزمەت بە ئێمە دەگەینێ

(ئیسلامی سیاسی توندڕەوە و گەڕانەوەی کۆمەڵگای ئیسلامیە بۆ سەردەمی جەهالەت).

بۆ ئەم مەبەستەش و بە بەڵگەی ئەوەی گەورەترین کودەتای ئیسلامی لە ئیراندا بە نەخشە و ویست و هەڵبژاردەی ئەمەریکا و ڕەزامەندی هاو بیرەکانی بووە .

Mit der Ölwaffe zur Weltmacht

F.William Engdahl.2000.

واتە ساڵانی سەرتایی مەزەنەی کۆتای هاتن بەجەنگی سارد و پێشبینەکردن یان مەزەنەکردنی قەیرانی ئابوری ئەمەریکی دوای جەنگی سارد.

تۆژیرە سیاسیەکانی ئەمەریکی و ئەوروپی هەمیشە پێش هاتنی قەیرانەکانیان هەوڵی چارەسەر و فاکتەکان دەخەنە پێشبینی ئایندەوە. ئەمەیەکێکە لە زرنگترین و گرنگرتن ئەرک و کار لەسەر ئیستراتیجی(نەتەوە) لە لایەن زانکۆ و بیرمەند و ڕێکخراوە سیاسی و نهێنیەکانی ووڵاتانی خاوەن بەرژەوەندی جیهانیەوە .

کێبەرکی چەکی ئۆتۆمی ڕاکیتی کیشوەربڕ . هەردوو زلهێزی گەیاندبووە ئەوڕاستییە کەجەنگی سور(خوێناوی)کێشەی نێوانیان چارەسەرناکات بەڵکو تەقینەوەی وەها جەنگێکی جیهانی یانی لە ناوچونی هەردوو زلهێز و تەواوی جیهان.

داتەپینی ئابوری سوڤێت وماندووبونی جیهان بەسەرقاڵی شەری ساردەوە هەردوو لای گەیاندە ئەوڕاستیەی کە سیستەمی بەریوەبردنی جیهان بەم شێوە کلاسیکیە لە بەرژەوەندی هێچ کامیان نیە .

لەپالڕ ئەمشدا قەبەبوونی ئابوری ئەڵمانیا و یابان و چین . گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی نەتەوە مەزنەکانی وەک فرنسا و ئەڵمانیا بۆ رزگاربوون و کۆتایهانین لەسیستەمی کۆلۆنیالی ئەمەریکی لە ئەوروپای دوای جەنگی جیهانی دووهەمە فاکتیکی تری گۆڕینی سیستەمی سیاسەتی جیهانی بوو.

سامۆئیل هونتینگتون لەزانکوی(Harvard)

دەڵێ : یەکیتی و لکاننی ئابوری و پێکەوە گەشەکردنی وولاتانی ئەوروپی یانی دروستبوونی هێزیکی تری جیهانی بۆی خۆڕاپسکاندن لە تاکڕەوی ئەمەریکی.

(هینری کیسنجەر)لەسالآنی 70 و ئیستاشی لەسەربێ بەیەکی لەزرنگترین سیاسەتمدارانی جیهان وئەندازیاری نەخشە ئیستراتجیەکانی سیاسەتی ئەمەریکی و گۆڕینی گۆپۆلۆتیکی جیهان دادەنرێ.

دەڵێ :

Erdöl ist zu Wichtig als dass man es den Arabern überlassen könnte

پیترۆڵ زۆر لەوە بەنرخترە عەرەب خاوەنی بێ .

لەیەکی لەوتارەکانمدا ئاماژەم بەدەوڵەتی ڕەسەن وناڕەسن کردبوو . ئەودەوڵەتە عەرەبیانەی دوای تلیسانەوەی سەڵتەنەتی عوسمانی دروستبوون دەوڵەتانی ناڕەسەنن چونکە لەئەنجامی پرۆسیسیکی سیاسی(گەیوو)واتەگەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی ونیشتمانی وە دروستنەبوون . بەڵکو لەسەر دەست وئیستراتیجی زلهێزەکان بە تایبەتی بەریتانیا و فرنسا دروستبوون. زلهێزەکانیش کە کارێک دەکەن دووربینن بۆ ئایندەی ئەو کارە بە تایبەتی لە دروستکردنی دەوڵەت وپێگەی ئەو دەوڵەتە لەڕووی ئابوری و خاکەکەی لە ڕووی ئیستراتیجی گوپۆلۆتیکی جیهانیەوە.

ئەم دەوڵەتە نۆیانەی داوی ڕمانی دەسەلآتی عوسمانی لەتەک لە دایک بوونیاندا لەڕەحمیاندا کۆمەڵی گرفتی میژووی بێ چارەسەرهەڵگرتووە(لاوازی هوشیاری سیاسی وئابوری و قۆرخکردنی دەسەلآت لەلایەن خێزان ودیکتاتۆری سەربازیەکانەوە) فاکتێکی گەورەی داتەپینی بنەما پێشکەوتووەکانی کۆمەڵگای ڕەسەنن .

ئەم شێوە دەسەلآتانە ناتوانن زۆران لەتەک گرفتەکانی سەردەم بگرن داخۆازیەکانی خەڵکیان بۆ جێبەجیناکرێت.بویە تەقینەوە ونائارامی لەم وولآتانەدا زۆر ئاسانە جاران ڕاستێکی شارەوە لەپشت

سیناریوی سیاسی و گۆڕان و کودەتا سەربازیەکانی جیهانی سیهەم و وولاتانی ئیسلام و عەربیەوە هەبوو . ئەویش بەرژەوەندی دوو چمکی ناکۆکی شەری ساردبوو .

لەڕاستیدا هەردوو ئایدیۆلۆژیکە لەژێر پرسیاری توژیرەوەی سیاسی رونرەویدا(معرفی)هیچ لایەکیان(سوفێتی سوسیالیستی و کەپیتالیستی دیموکراتی)تەنیا لەخەمی بەرژەوەندی خۆیاندا بوون نەک نەتەوە وگەلانی تر بە پێچەوانەوە لەئاستی بلانس و بەرژەوەندی ئابوری و ئیستراتیجی سیاسی خۆیاندا مامەڵەیان لەتەک کێشەکان کردوە لە ئایندەشدا زلهێزەکان هەروا دەبێ .

هیچ کاتێک ئەمەریکا ویستی نیە دیموکراتی پەرشبکات . بەڵکو تەنیا کۆنترۆڵی سامانی سروشتی و پەرشکردنی ئابوریەکیەیتیە.

جون برکینز . الاغتیال الاقتیادی للامم .

ئیستاش جیهانی سەرمایەداری دوای نەمانی جەنگی سارد وداتەپینی ئابوری ئەمەریکی و شکستخواردنی پرۆسێسی (گلۆبالیزم) کە شێوەیەکی نۆی کۆلۆنیالیکردنی وولاتان بوو لە لایەن سەرمایەدارانی جیهانەوە. پرۆژەی(دیموکراتیزەکردنی)جیهانی سیهەم بوو بە بیانویەک بۆ کۆلۆنالیکردنی جیهانی سیهەم وئیسلامی ئەمانەگشتی درۆن .

کە محمد مسدق سەرۆک وەزیرانی ئیران (1880 - 1976)لە کۆمپانیە پیترۆلەکانی بەریتانی راستبووە خۆمالیکردنی پیترۆولی ئیرانی کرد ئەمەریکا لەپێناوی لەمپەر دانان بۆ شەپۆلی کۆمونیست و پاراستنی گەلانی ئیران . نەخشەی کودەتایەکیان بۆ سازان .

کیرمل رۆزفلت بەجانتایەکی پر لە دولارەوە راپەینیکی دژی مسدق لەشەقامەکانی تارانەوە کرد 1953. ئەمەش هەمان تاقیکردنەوەی ساڵی 1917 لە روسیا و رۆلی کەپیتالیستی ئەلمانی لە وشورشەدا.

چۆن کەپیتالیستەکان بە درۆی دیموکراتی مافی مرۆڤەوە دەستەخەنە کاروباریانەوە .

کۆمونیستەکانی سوڤیت بەناوی یارمەتیدان و دامەزراندنی سیستەمیکی یەکسانی بازیان بە گەلانی جیهانی هەژارکردوە ؟

ناکرێ مرۆڤ هێندە گەوج بێ بڵی لینین ئاگای یان هوشیاری لەمەڕ گرفت و میژووی نەتەوەی کورد نەبووبێ بەوە هوشیاربووە کە خاکی کوردستان خاکیکی کۆلۆنالیکراوە نەتەوەی کوردیش بە گشت چینەکانیەوە نەتەوەیەکی چەوساوەیە. بەڵام لەجیاتی ئەوەی یارمەتی کورد بدا . یارمەتیەکی زۆری ناسیونالیستی فارس و عەرەب و تورکی دا.

لەم وولاتانەدا :

1: ئیران سالی 1953 کودەتاکەی دژی مێدق .

2: گۆنتیمالا 1954

3: بەرازیل 1964

4: شیلی 1973 .

(سلفادۆر ئەڵیندا)سوسیالست کەندیداتی سوسیالیستەکان بوو.

لەڕێگەی هەڵبژاردن وپەرلەمانەوە دەسەلاتی سیاسی لە دکتاتۆرەوە بۆ دیموکراتی گۆڕدراوە لێ چونکەئەو گۆڕانکاریە دیموکراتیانە لە بەرژەوەندی ئەمەریکادا نەبوو گشتی بەشێوەی جیاواز لەناوبران :

سەرۆکی ئەمەریکی (نیکسۆن)هاوڕی سەرۆکی کۆمپانیای بیبسی کۆلا بوو لە شیلی . هەردوکیان هەوڵیاندا بە کودەتایەکی سەربازی(سلفادۆر ئەلیندا) بکوژن. لە جێگەی ئەو وجەنەرالڕ(PINOCHET) ببێ بەسەرۆک کۆمار.

لە ئەپریلی 1973 سلفادۆریان کوشت

- Washintonpost 11.sep.1973

لە سالی 1992 تا 1995 پەیوەندیەکی تایبەتی لە نێوان (Pentagon) و ڕێکخراوە ئیسلامە سیاسیەکانی ڕۆژهەلاتی نێوەڕاست لەسەر گرفتی موسۆڵمانەکانی بۆزنیە دروستبوو .

بەسەرپەرشتنی ئەمەریکا بازرگانانی جەنگ لەئێران وتورکیا چەکیان دەکڕی و سعودیەش پارەکەی دا و بەهۆی فرۆکەی ئیرانیەوە مجاهدینی ئەفغانی و چەکەکان دەگۆیزرانەوە ئەمەریکاش سەرپەرشتی گەیاند ودابەشکردنی چەکەکانی بەناوی یارمەتیەوە دەکرد.

دوای هەشت سالٚ تێپەڕبوون بەسەر هەرەسی سوفیتدا کۆمەلی پسپۆری بۆاری ئیسلام وڕۆژهەلاتی نیوەڕاست بۆاری ئابوری . کۆبونەوەیەکیان کرد بۆ سیاسەتی ئەمەریکی لە ناوچەکەدا ڕاپۆرتێکی 90 لاپەڕەیان پێش بونی بۆش بەسەرۆک نووسی بۆ پرۆگرامی سەرۆکی نۆی.

جگە لەئەفغانستان بڕیاریان دا بەهەر هۆیەکە بێت پیویستە ئەمەریکا چەند جەنگێک بکات . لە گشتیشیاندا سەرکەوتووبێ .

بەپیچەوانەوە لەجیهانی سیهەم و ئیسلامیدا وولاتانی سەرمایەداری دوژمنی سەرسەختی(دیموکراتین) چونکە دیمکوراتیەت یانی دەسەلاتی زوربە یان گەل سەرمایەداری جیهانی ناتوانی لە ڕێگەی گەلەوە بە ئامانجەکانی بگات بەلکو لەڕێگەی دەسەلاتی دیکتاتۆری سەربازی و خێڵ و مەزهەبیەوە.

وولاتە دیموکراتیە سەرمایەدارەکان ناتوانن بەبێ جەنگ وئاشبونانەوە لەجیهانی سێهەم وئیسلامیدا بژین. وەزارەتی دەوەرە و بەرگری و کۆمپانیای چەکدروستکردنی بەریتانی و پارتی کۆنزەرفاتیفەکان بەیارمەتی هەردوو دەزگای سیخوری(MI5.SAS)کۆمپانیایەکی جەنگیان دروستکرد (KMS)بێ ئەوەی سەرپیچی یاسابکەن.

هەر ئەم کۆمپانیایە لە28-یولی-1970 سوڵتان قابوس کە لە ئەکادیمەی سەربازی بەریتانی(Militärakademi Sandhuest)

دەیخویند ئامادەیان کرد دژی باوکی کودەتایەک بکات.

لە23.یولی1970کودەتایەکی بەسەر باوکیا کردو رەوانەی بەریتانیاکرد سالی 1976 مرد.ئەمەش هەر بەیارمەتی(MI . KMS6) ئەم کومپانیا (میلیشیا) سوپایەکی چەکدار لەدەرەوەی سوپای ئاسای بەریتانی بوو.

لەسەردەمی(مارگریت تاجر)دا هەموو جۆرە کۆمەکێکی بە دیکتاتۆر(PolPot) کرد ئەم دیکتاتۆرە زیاتر لەیەک میلوین کۆمبۆدی کوشت. ئەمەریکاش لەپشت کەوالیسی ڕوداوەکانەوە و لەریگەی(CIA) هاوبەشیکردن.

هەمان کۆمپانیا و لە سەرویستی(مارگرێت تاجر)یارمەتی کۆمۆنیستەکانی لە1991دا.(Archie Hamilton)سەربە وەزارەتی دەرەوەی بەریتانی ئەم راستیەی ئاشکرا کرد.

گورباشۆف کەسێکی بالادەستی سۆڤیت(KGB)لەداتەپینی وولاتی سوڤیت ئاگاداربوو.ریڤۆرمەکەی پەلەیەکی زۆری تێداکرا. بۆشایەکی سیاسی گەورەی خستەبەردەست چاوچنۆکی سەرمیادارانی جیهانەوەبۆیە دوای هەرەسی سۆڤیت جیهان بەرەو رووی قەیرانیکی سیاسی وجەنگیکی فراوان بووەکە قوربانیەکانی لە قوربانیەکانی جەنگی جیهانی یەکەم زۆرتربوو

.Der krieg im Dunkeln. Udo Ulfkotte .

.Frankfurt am main.Verlag Eichenborn

تائیستاش جیهانی برسی بەتایبەتی وولاتانی عەرەب و ئیسلام باجی ئەو هەڵەی گۆرباشۆڤ دەدەنەوە . چونکە هەر پرۆسیسێکی سیاسی بۆ ریفۆرمکردن پیشکات(ئەلەرناتیفی)ئامادەی نەبێ ئەوە ئەو ریڤۆرمە سیاسیە(بۆشایەک) لە بازار و گۆرەپانی سیاسەتدا دروستدەکات لەئەنجامدا (مافیایان کۆمەڵە کابۆیەکی سیاسی) پڕیدەکەنەوە . سایکۆلۆجی کۆمەڵگای ژێردەسەلاتی دیکتاتۆر بۆ گەیشتن بە سیستەمیکی سەرمایەداری لیبرال توشی شڵەژان و ئاژاوە دەبیتە ماڵ ویرانی بۆ کۆمەڵگا هەروەک کۆمەڵگای سوڤیت . عیراق و باشوری کوردستان دوای سەدام دێنێتە بەرهەم.

ئەوخێوە ناشیرینەی سەرمایەداری جیهانی.

جیهانی سەرمایداری پێدەترسان (پڕۆلیتاریا وسیستەمی سۆسیالیستی سوڤیت) بەهەرسهینانی سۆڤێت (ئیکسپایەر) بووبۆیە سەرمایەداری جیهانی بۆ گیژکردنی جیهان و زەمینەخۆشکردن بۆجەنگە ئابوریەکانی پیویستی بە(خێویکی ئایدءلۆژی) تری ناشیرن هەبوو تا دونیای سەرمایەداری پێ بترسینی و کۆمەڵگاکانی خۆیانی پێ حۆلبکەن وشریعتی جەنگ و داگیرکردنی وولاتانی پێمسۆگەربکەن ئەویش (ئیسلامی سیاسیە)

سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا)تونی بلیر) سەردەمی جەنگی عیراق دژی سەدام لەپەرتوکێکدا شرعیت دەدا بە داگیرکردنی عیراق و درندەی یەدام. لە راستیشدا یەدام و گشت رژیمە دکتاتورەکانی تری جیهانی سیهەم بێ کۆمەکی ئەوان نەیانتوانیەوە تەمنیان دریژ بێ.

هەرچی ئەو بیانوانەی ئەمەریکا و بەریتانیا بۆ داگیرکردنی عیراق بەکاریان هانی (چەکی کیمیاوی و کۆمەڵکوژی)گشتی دروبوو.

لەبەر چاوی میدیاکانی جیهاندا وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا کۆلن باول لە2003-02-02 لە) UN (لەبارەی چەکی بەکۆمەڵکوژی عیراقی درۆیکی گەورەی کرد.

لەپەرتووکی (هەنگاوەکان بەرەو دەوڵەتی نەتەوەی) جەختم لە فاکتی دروستبوونی ئیمپریالیزم کردۆتەوە کە زاڵبوونە بەسەر گرفتەکانی وولاتی کۆلۆنیالیزمدا. گۆیزانەوەی گرفتەکە بۆ دەرەوەی خویان.

بەهاری عەرەبی کەقیژەکەی لەتونسەوە هەڵیگرت ومیسری شڵەقاند ویەمەنی ئیفلیجکرد ولیبیای داوەشاند سوریا خستە زەنگاوە .

هەریەکە لەم ولاتانە خۆیندنەوەی تایبەتی خۆی گەرەکە هەڵەیەکی سیاسی گەورەیە ڕاپەرینی ئەو وولاتانە بکرێت بەیەک (چەپک) چونکە (ئابوریەکانیان جودایە) ئەوەی گرنگ وکرۆکی بابەتەکەیە لەدوای دروستبوونی دراوی (ئێۆرۆ) قەیرانی ئابووری یونان . پورتوگاڵ ئیسپانیا . ئیتالیا (ئیورۆ) تووشی نزمبوونەوەیەکی چاوەڕوان نەکراو بووە.

لەناوەڕاستی ساڵی 2012 ئێۆرۆ لە ئاستی رۆبڵی روسی هاتنەخوارەوەیەکی بەسەرداهات 100ئێۆرۆ لەسالانی ڕابوردودا بەرامبەر بە4400رۆبڵ بوو. هەندی جاربەرزتردەبووە. پێش دەستپیکردنی هیرشی ناتۆ بۆ سەر لیبیا ئیۆرۆ گەیشتە نزمترین ئاست بەرامبەر بەڕۆبڵ 100ئێۆرۆ بەرامبەربە3900 یان 3800.

ئەڵمانیەکان کۆڵەکەی ئابوری ئەوروپان فرنساش وولاتێکی بەهێزی ئەوسیاسەتە.

بۆرزگاربوون لەوقەیرانە (سارکۆزین) نەخشەی داگیرکردنی لیبیای کێشا ئەلمانیەکانیش یارمەتی سیاسیان دا . نەخەشەکەی داگیرکردن لیبیا قۆرخکردنی 150 ملیارد سامانی قەزافی لەبانکەکانی ئەوروپادا بۆمەبەستی شلکردنەوەی پشتینی گریدراوی ئەو سامانە تا گوژمێک بە ئابوری ئەوروپی و بانکەکان بدات لەو قەیرانە رزگاریان بێت.

جەنگەیان بەرپاکرد. هەر لەسەرەتای جەنگەکەوە ئیۆرۆ بەرزبووە بۆ ئاستی 100 ئێورۆ بەرامبەر بە4300 یان 4400 ڕۆبلڕ ئەمە کرۆکی بابەتەکە و فاکتی رەسەنی جەنگ وداگیرکردن وکوشتنی قەزافی بوو . ئەوروپیەکان نەیاندەویست قەزافی وەک ێدام بگرن و لە دادگایەکی شانویدا بکوژن . بۆیە بەو شێوە درندەیە کوشتیان.

بۆ زیاتر راستی ئەوانەی کە دوای قەزافی دەسەلاتی سیاسیان پێدرا گشتی سەر بە وولاتانی دەروە بوون ئەوە نیە (سەرۆکی کاتی لیبیا محمود جبریل) لە تەلەفزوینی میێرەوە راستەخۆ ووتی سەربە رۆژئاوام)

لە وتاریکدا کە لەکوردستانپۆست بەناوی(خویندنەوەیەکەی بێ بەزیانە بۆ تیرۆری قەزافی .

http://www.kurdistanpost.com/view.asp?id=0de7ccd0

بەهوی تێنەگشتنی هەندی هاوکارەوە هەرایەکی سەیری نایەوە .ئەویش لەتێنەگیشتنی رۆلی ئیستراتیجی زلهێزەکان لە کودەتا و گۆڕانکاریە سیاسیەکانی جیهانی ئیسلامی و سیهەم.

لوران فابیوس وەزیری دەرەوەی فرنسی زۆر بێ شەرمانە ووتی :

ئامادەین یەک ملیارد دۆلاری بەستوی لیبیا ئازاد بکەین بەمەرجی ئەوەی رژیمی نۆی لە پرۆژە پیترۆلیەکاندا بەشمان بدا * 26

(ئەناتۆلی یغورین) پسپۆر وسەرۆکی تۆژیرەوی زانستی سیاسی لە ئەکادیمیای رۆژهەلات لە مۆسکۆ .

دەلی بەهۆی کوشتنی قەزافیەوە 150 ملیارد دۆلاری لیبیا لە ئەوروپا (وونبووە)زیانی هیرشی هێزی ناتۆ بۆ سەر لیبیا (7)جار زیاترە لە زیانی (مارشاڵ رۆمڵ) ئەڵمانی بۆسەر لیبیا لە جەنگی جیهانی دووهەمدا .

یانی ئەو ڕۆژنامەنوس و توژیرەوە سیاسیەی ئاماژە بە چەکدارەکانی

ناتۆ دژی قەزافی وەک رزگارکەری نیشتمان دەکات فریان بەسەر سیاسەتەوە نیە.

* روسیا الیوم

چۆن پیشمەرگە بەریزەکانی باشوری کوردستان لەساڵی 2003 داگیرکردنی عیراق بەرگی شەرەفیان لەپیشمەرگەوە گۆڕدرا بە(ملیشیا)هەرچی کوژرا لەپێناوی خاکی کوردستاندا نەکوژرا بەڵکو لەپیناوی بەرژەوەندی پیترۆڵی ئەمەریکی و بەریتانیە وە بوو.:

بەپێ گشت بنەما دەستوریەکانی دونیا هیرشی ناتۆ بۆ سەر هێزی قەزافی سەرپیچی یاسای نیودەوڵەتیە.لێ چۆنکە هێزە سەربازیەکانی ئەوروپا (ناتۆ) گەورەترین هیزی سەربازی جیهان وبریاری دادگای نێودەوڵەتی زوربەی دەنگەکان دەنگی ئەوروپین . سزا ئابوریەکانیش زوربەی کۆمپانیە ئەوروپیەکانن . بۆیە ئەوان جڵەوی سیاسەتی وەکی بەرژەوەندیان دەگۆڕن.

ئەگەرلەسێ قۆناغی ئیمپریالیزمدا وولاتێکی سەرمایەداری بوبێت ئەوە لەقۆناغی ئیمپریالیزمی مۆدیرندا .کۆمەڵی وولاتی سەرمایەداری و ناتۆ بوونەتە هێزێکی مەزنی ئیمپریالیزمی جیهانی .

* هەنگاوەکان بەرەو دەوڵەتی نەتەوەی (چنگیانی)

بۆیە گرفت ورەوتی سیاسی وولاتانی خاوەن پیترۆل ۆ کێشەی گرژتر و خویناویتر و سەختر دەبێت.

شیعە و سیاسەت .

لەناوەڕاستی سالانی حەفتاوە ئەورووپیەکان هەوڵیاندا کە سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست تێکەڵاوی دین بکەن (ئیسلامی سیاسی)بە فراوانی گەشەیکرد.

هەرچەندە لە دوای رمانی ئیمپراتوریەتی عوسمانیەوە کۆمەڵە دەوڵەتێکی نەتەوەی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا لەسەر بنەمای هێزی دینی خێزانی دروستبوون . وەکی سەفیری بەریتانی لە بەغدا ناوی ملک ە کاربەدەستانی ئەوحکومەتانەی بە (موچەخۆری) بەریتانیا ناوزەندکردبوو. لە لۆژیکدا ئەو وولاتە ئیسلامانە دەسەلاتی سیاسی ئیسلام نەبوون . هەرچەندە دینی ئیسلام دینی دەوڵەتیش بوبیتیش . پرسیارەکە هوی دروستبوونی ئەم تەوژمە ئیسلامیە توندرەو خیرایە چی بوو وا کتوپڕ دروستبوو تەواو هاوکیشە سیاسەکانی ناوچەکە و جیهانی بە خۆیەو سەرقاڵکرد؟

زانستی سیاسی بەشێکە لەزانستی فلسەفی.

ئەرکی فەلسەفە راڤەکردنە لە سەر ئەو شتانەی پیویستە راڤەی لە سەربکرێت . سیاسەتیش هەمان ئەرکی هەیە.

ناتوانرێ نە دینی ئیسلام نە هیچ دینێک لە زانستی فەلسەفی دابرێ . لێ کاتێک فەلسەفەیەک نرخ وکەڵکی هەیە کە وەلامی پرسیارە سڕبووەکانی ژیانی کۆمەلڕ بداتەوە .

ئیسلام وەک دین نەک سیاسەت لەسەردەمی خۆیدا وەلامی پرسیارەکانی سەردەمی داوەتەوە.

بەلام کە ئیسلام بەرگی سیاسی بەبەرداکرا و بوو بە ئامرازێک بۆ ویستی تایبەتی خێلڕ ونەتەوە کۆمەڵە کەسێک . ئیتر ئیسلام رەسەنایەتی خۆی و ڕێچکەی فەلەسەفەکەی گوڕدرا .

ئەم گۆڕینە لەلایەن خاوەن بەرژەوەندیەکانەوە کرا . گەورەترین دوژمنایەتی ڕەسانەیەتی ئیسلام بوو . خراپتر لە دوژمنە دیاریەکانی تەمەنی ئیسلام . ئیسلام پیربوو نەیتوانی وەلامەکانی سەردەمی نۆی بداتەوە. بوو بە ئامرازیک بۆ دەمکوتکردنی ئەو پرسیارانەی رۆژانە لە لایەن مرۆڤەوە پێویست بوو بکرێت .

ئەم دیاردەیە تەنیا تایبەت نیە بە ئیسلام .

بەڵکو کاتێک ئەورووپییەکان لەجەنگی نێوان مەزهەبەکانی ماندوو بوو.

رۆسۆ بیری لە دروستکردنی دینێکی ترکردەوە لەجیاتی کاتۆلیک تا یەکیتی نەتەوەی دروستبکات. روبسبیر ئەم بیرەی لا پەسند بۆ رزگاربوونی ئەوروپا لە جەنگی مەزهەبەکان .لەدوای ئەم بانگەوازە بیرمەندا بیریان لە دینیک نۆی کردەوە . ئەم زۆرانە پرۆژەیە سەری نەگرت چونکە دینی داهاتووش ئەگەر بە هەمان سترۆکتوری پیرۆزەوە بێتە بوون ئەوە ئەو دینە نۆیەش لەئەنجامدا پیر دەبیت ،دەبیتە گرفتیکی تر بۆ نەوەی داهاتوو . بۆیە هەر رۆسو بوو بیرو بۆچونەکەی گوڕی بەوە پیویست دین لە سیاسەت دوربخرێتەوە باشترە لەوەی دینیکی تر دروستبکەن.

 ئەم بۆچونەی ڕۆسو بوو بەیەکی لە داخوازییە سەرە کیەکانی فەلەیسوف و شۆرشگیران و پیشکەوتوخوازەکانی ئەوروپی ئەنجام فاتیکان بوو بە مەلبەندیکی پیرۆز .

 نزیک بوونەوەی سەرمایەدارانی و کۆمونیستەکانی ئەوروپی بزوتنەوەی سۆسیادیموکراتی لێکەوتەوە . لێ فاتیکان یاخوت بڵین دین بەشێوە گشتیەکەی نەتوانرا پاکبکرێتەوە بۆیە پارتی سوسیال مسیح بەدیدیکی نیوە مسیحیتی لەباوشگرت کە بەرژەوەندی سەرمایەدارانی ئەوروپی ببپاریزی.

پرسیاری مرۆڤ و گرفتی کۆمەلڕ وەک ڤایرۆسی دومەڵی جەستەی مرۆڤ وایە گەر زوو وەڵام نەدرێتەوە دومەڵەکەدەبێت بەبرین وبرینەکە تەشەنەدەکات بەلەشی مرۆڤ ومرۆڤ گوول ودەردار دەکات.

کاسۆلیکی پێش جەنگی جیهانی دووهەم دوای جەنگ دوو کاسۆلیکی جودا بوون. هەرچەندە لەسەردەمی ریسانس و شۆرشی فرنسی و فەلەسەفەی ئەڵمانی بەخەباتی سەختی رۆشنبیرانی نەتەوەکانی ئەوروپا کەنیسە لە دەسەلاتی سیاسی دورخرایەوە.

لێ لە دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە کاسۆلیک بە ڕووە سیاسیەکیەوە لە ئەڵمانیا وئیتالیا کە هەردوو کێان خاوەنی دەسەڵاتێکی فاشی سیاسی بوون گەشبوونەوە جلەوی ئەرکی کۆمەڵگایان بە رۆحێکی سیاسیەوە نەک دیینەوە گرتەوە لە مارکسیەکانی ئەوروپادا نزیک بوونەوە دژی کۆمونیستەکان بوون بەم شێویە کاسۆلیک هاتە گۆرەپانی سیاسیەوە بە روویەکی سیاسیەوە . تەنیا لەبەر پەرشکردنی دینی مسیح نەبوو بەڵکو بۆ چارەسەری گرفتەکانی کۆمەڵگای دوای جەنگ وپێگەیاندنی نەوەکانی نۆی بە ترس وپیسی جەنگ و راهێنانی ڕەگەزە و مەزهەب و دینە جوداکان پێکەوە لەسەر ئاستی خۆپەسندکردن وپێکەوە ژیانێکی ئاسودە. کارەساتی جەنگی جیهانی دووهەم بوو بە قوتابخانەیەکی هزری بۆ پێکەوە ژیانی گشت ڕەگەز و مەزهەب و تویرە هزریە جوداکانی ئەوروپی بێجگە کۆمۆنیستەکان گشتیان هەموو لەو قوتابخانەیەدا فیری ژیان بوون .

ئیسلامی دوای محمد و دوای جەنگی نێوان نەیارەکانی شیعە وسوننە وای لێنەهات تائیستاش لەسەر ڕەمت و ئاوزازی موسیقای جەنگەکانی نێوان مەزهەب و ڕەگەزە جوداکان خۆینی یەکتری حەلال و جەنگی نێوانیان پیرۆز دەکەن. کۆمەڵگاش لەزەنگاوی خرافەتی ئیسلامدا نقوم بووە . ئەمە نەتاوانی قورئان و نەپیغمبەر و نەخوایە بەڵکو تاوانی ئەوانە دەبن بە نوینەری خوا و سوکایەتی بە مرۆڤیاتی و خوا هەموو شتە جوانەکان دەکەن . خوا هێندە سوکە لەئاسمانەوە شۆردەبێتەوە بۆ بەر پێ ئەمیری موسۆڵمانیک.

گۆڤاری لیڤین (ئەمیری یەکیتی ئیسلامی کورد ووتی خوا هاتە خوارەوە منی برد بۆی لای خۆی).

بۆیە کۆمەڵگا ئیسلامیەکان هەمیشە خاوەنگرفت و تورە و ئامادەیان بۆ خۆکوشتن و کوشتنی مرۆڤەکان ئاسانە.

دەرگای پرسیارەکانیش دادەخریت نەوە دوای نەوە بە دەردی چاوەرانی پرسیارەکانەوە دەناڵێنی .

تا ئەوساتەی لەجیهاندا دوو زلهێز خاوەن دوو تیروانی فەلسەفی بۆ ژیان لە کێبەرێکی جەنگی ساردا بوون . فەلسەفەی ئیسلام بە دیوە سیاسیەکەیەوە وەک ئیستا گەرم و تورە وخوێناوی نەبوو .

ئەم ناشیرنکردنەی ئیسلامیش لەئیستراتیجی سیاسی زلهێزەکان و خۆ ئامادەکردن بوو بۆ جەنگێگی تر. بەیارمەتی کۆمەڵی مەلای موسوڵمانی دژ بە ئیسلام وقورئان . لەزۆر شوێن و بۆاردا ئەوم چەند بارە کردۆتەوە ئیسلام وەک دین بۆتە قوربانی سیاسەت.

(تۆماس گۆتییە)ئەکادیمی لە زانکۆی نبراسکا و راوێژکاری کۆمپانیای (ئۆنوکال) و بەریوەبەری ئۆفیسی تۆژینەوە لەسەر ئەفغانستان 60 میلوین دۆلاری بۆ بەرنامەی قوتابخانەی ئەفغانستان وپاکستان تەرخانکرد کە تێدا مندڵانی ئیسلامی فێری توند وتیژی خۆ کوژی دژی سۆڤێت دەکرد . لەئاستێکدا تاڵەبان دڵخۆش بوو بەو پرۆگرامە ئەمەریکیە.

سۆڤیت هەرەسێهانی . پیرۆزی ئیسلامیش بە هۆی ئیسلامی سیاسیەوە هەرسێهانی.

جیهانی رویان لە فەلسەفەیەکی تری کردەوە کە دوور لەو ئایدیۆلۆجیە سەقەتەی کە ماوەی جەنگی سارد بیرکردنەوەی جیهانیان پێ سەقەاکردبوو.

وولاتانی خاوەن کەسایەتی وفەلسەفەی نەتەوایەتی دوای هەرەسی سۆڤیت هوشیاریان هاتەوە بەربخۆیانداو رێگەی خەبات و رێچکەی ژیانیان هەڵبژارد. بێچگە وڵاتانی ئیسلام کە لەسەر بنەمایەکی هزری خێڵ و خێزان ماونەتەوە.

هێزی سیاسی(خێڵ وخێزان)ناتوانن فەلسەفەیەکی سیاسی یانی ئایدیۆلۆژی بەرهمبهێنن بۆیە ناشتوانن راڤە لەسەر یان ئیستراتجیتێکی سیاسی بکەن . نەتەوە ئیسلامیەکان خاوەنی دینی ئیسلامن بەڵام زلهێزە نا ئیسلامیەکان ئیسلام وەک کارتی بەرژەوەندی بەکاردەهێنن.

رۆشنبیرانی جیهانی ئیسلامی سەردەمی شەری ساردا مەزەنەی گۆرینی جیهانیان نەکردبوو . ئەگەر کرابیش لە قەبارەیەکی تەسکدا بووە . بۆیە نەیانتوانی شان بەرنە بەر ئەرکی قورسی گرفتەکان.

رۆشنبیری رۆژهەڵاتی پێچەوانەی رۆشبنیری ئەوروپی بێ ئۆرگانێکی رۆشنبیرن.

وەکی ابن راشید دەڵی بازرگانی بەدینەوە لەکۆمەڵگا گەوجەکاندا بازرگانیەکی بەبرشتە . نەگەبەتێکی تری ئیسلام زوربەی سەرچاوە گرنگەکانی وزە (پیترۆڵ) لە وڵاتی ئیسلامدان.

ئاشکرایە سەرمایەداری جیهانی هەمیشە ئەوداڵی بازار و کریکاری هەرزان و کاڵای بەلاشن . بویە سەرمایەدار ئەو بۆشایەی لە نێو جیهانی ئیسلامی دروستبوو بەمادەیەکی زۆر ترسناک پریان کردوە .

ئەویش ئیسلامی سیاسی توندڕەو فیرکردنی ئیسلامیەکان بە هونەری خۆکوشتن ومرۆڤکوشتن .

ئەم تاقیکردنەوە سەرمایەداریەی لە سەرەتای حەفتادا لە وڵاتانی ئیسلامیدا کردیان بەتایبەتی دوای شورشی گەلانی ئیران و گرفتی ئەفعانستان بەکارهێنانی کەسایەتی ئاینی (خومەینی) هەروەک ئاماژەم پێکرد لەساڵانی شانزەی سەدەی رابوردودشدا بۆداتەپینی ئابوری روسیا و زەمینەخۆشکردن بۆ شەری نێوان زلهیزەکان ساڵی 1917 کەسایەتی(لینین)یان لە سویسراوە بە یارمەتی ئەلمانیا و بەخاکی ئەلمانیا و سوید فیلندا گەرانەوە بۆ روسیا بەکاریانهانی کە دەزانرێ ئەلمانیا وولاتێکی کەپیتالیست ودوژمنی سەرسەختی بزوتنەوەی کۆمونیستیە چۆن یارمەتی دوژمنی خۆی دەدا ئەگەر مەبەستی داتەپینی روسیا نەبێ دوا تلیسانەوەی سۆڤیت ئەم راستیە ئەلمانیا ئاشکرای کرد هەروەک خومینی بە هوی وولاتانی سەرمایەداری گەرایەوە بۆ ئیران ئیستا ولاتانی ئیسلام هێندە سەرقاڵی وەڵامی پرسیارە ئاڵۆسکاوەکانن هێندە لە خەمی دابینکردنی ئایندەیەکی باشدا نین بۆ نەوەکانیان.

بەکورتیەکەی لە گیژاوێکی هزریدا دەژین . خۆشیان نازانن بۆ چ ئامانجیک یەکتری دەکوژن .

گەورەترین ئەرکی شۆرشی ڕونڕەوی(معریفە) و فەلسەف لە ئەوروپادا دورخستنەوەی کەنیسە بوو لە سیاسەت و دەسەڵات.

بەڵام لەبەهاری عەرەبیدا تەواو پێچەوانەی شورشەکانی ئەوروپیە . لەساڵانی دوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە نیمچە مۆدیرنیبوونێک لەپەیوەندی کۆمەڵایەتیدا گەشەیکردبوو.

دوای شۆرشی ئیران و بەهاری عەرەبی و جەنگی ئەفغانستان کۆمەڵگای ئیسلامی بەرەو دواوە هەنگاوی نا.

رووی کۆمەڵگای بە ریشی ناشیرینی ئیسلام و رووپۆشی خانمان ناشیرینکرد.

تونس بەهوی هوشیاری و ڕۆشنبیری حبیب بورقیبەوە ئیسلام وەک دین تێکەڵاوی سیاسەت وئازادییە تاکەکانی کۆمەڵ نەکرا . کۆمەڵگایەکی جوانی ئیسلامی بوو . لەسەرتای راپەرێنیکی بێ بەرنامە و چالاکی ئۆپۆزسیونەوە لە دروستبوو وەک ئەو پەندە کوردیە کە دەڵی دەنکی شقارتە خەرمانێکی ووشک لەچرکەیەک دەسوتینێ . خەرمانی تورەی سوپایە لەگەنجانی بێکار و ئایندە و نەبوونی کار لە تونسدا لەچاوەڕی دەنگە شقارتەیەکدابوو. ئاگری جەستەی تاقە لاوێک تەواو سیناریوە سیاسیەکانی تونس و جیهانی ئیسلامی گۆڕی .

سوتاندنی ئەو گەنجە لە بەرنامەی زلهێزەکاندا نەبوو گەنجێکی داماو برسی و بێکاربووە . بەڵام خاوەن بەرژەوەندیەکان و زلهێزەکان و دەزگاکانی سیخوریان زۆر هوشیارانە ئامادە باشی لە رووداوەکان دەکەن زۆر تر و خیراتر کەڵکی لێوەردەگرن.

ئەو جەستە سوتاوە بوو بە ئاگرێک هوڵی دەزگا نهێنیەکانی جیهانی خاوەن بەرژەوەندیەکانی ڕووناککردەوە . لەسەر هەمان سیستەمی راپەرینی خەڵکی تورەبوون پەرپوە بۆ دەرەوەی تونس . لەسەرەتادا ڕاپەرینی تونسیەکان رەسەن بوو. کاتێک سەندیکای کریکاران بەرنامە و بۆچونی خۆیان بۆ دوای راپەرین ئاشکراکردو

ڕۆشنبیرانی مۆیرنی دیموکراتیخواز ونیشتمانی بوون بەچەپک ئیسلامی سیاسی تونسی بوو بە پاڵەوانی گۆرەپانی سیاسی تونس .

هەرچەند لەسەرتادا بانگەوازی ئیسلامێکی سیاسی ئارامیان دەکرد. بەڵام ئاشکرایە هەموو ڕێکخراوێک دەتوانی گۆڕان لە ئیستراتیجیدتا بکات.کولتوری دیموکراتی کۆمەڵایەتی نەک(سیاسی) تونس کەوتە ژێر هەرەشەی ئیسلامەکان ئەمەش بە کەڵک وەرگرتن لە هێزی دەرکی .

هەردوو هێزی مۆدیرن و ئیسلامی کەوتنە جەنگێکی نا بەرامبەرەوە . ئەنجام ئیسلامیەکان بوونەدەسەڵات تەسکردنەوەی مافە مدنیەکانی گەلی تونس . قدەغەکردنی ماچ بڵاوکردنەوەی فەلسەفەی سەلەفی هەوڵدان بۆ سیستەمی شریعەتگەری .

لەکاتی نوسینی ئەم بەشەی پەرتووکەدا 06-02-2013 هەواڵی کوشتنی باشترین کادیر دیموکراتی تونسی (شکری بعلید) بڵاوکرایەوە .

لەم تاوانەدا ئەوەندەی هێزی دەرکەری تاونبارە لە کوشتنی(شکری بلعید) ئیسلامی تونسی تاوانبار نیە . زۆر نزیکە دەستی دەرەکی بۆ نەهیشتنی دەنگی مۆدیرن و ئاژاوەی سیاسی نەهێشتنی متمانەی نێوان تونسیەکاندا تیرۆریان کردبێ .

هەروەک تەقینەکانی مزگەوت و شوینە پیرۆزەکانی نیوان سونەی عیراق زوربەیان لە لایەن هیزی دەرەکی وبەئامانجی ئاژاوە و نەهیشتنی ممتمانە نێوان شیعە وسنە لەعیراقدا. ئەم بازییەکی کۆنی ئیمپریالیزمی کلاسیکی وئیستایە.

ئەوەی خۆیندنەوەیەکی هوشیارانە بۆبەشەکانی پێشوی ئەم پەرتووکە بکات لەوەتێدەگات بەهاری عەرەبی دەزانی ئیسلامی سیاسی هیچ پەیامێکی بۆ تونس پێنیە. ئیسلامی سیاسی کۆمەڵگا ونیشتمان و مرۆڤەکانی قاشکرد ئیسلامی سیاسی بوو بە دیواریکی رۆحی لەنێوان ئەندامانی کۆمەڵدا لەتونس یان مێر یان کوردستان وعیراق و تورکیا و ئیران هەموو جیهاندا. ئەم قاشکردنی کومەڵە لاوازییە بەرامبەر هێزی دەرەکی کە ناموسۆڵمانن . ئا ئەمەیە کارەسات ئیسلامی سیاسی لە خزمەت هێزی دەریکدا کاربکات وکەسانی مۆدیرنی نیشتمان ونەتەوەی بە بێگانە بقەبڵێنێ . ئەمە لە فەلسەفەی ئیسلامدا پەسەند نیە وئیسلام وەک دین دەڵێت (جیاوازی لە نێوان مرۆڤەکاندا تەنیا لە خواپەرستیدایە)لە لای ئیسلامی سیاسی جیاوازی مرۆڤەکان لە ریش پیاو و رووپۆشی ئافرەتاندایە.

سەرمایەدارنی جیهان هوشیارن دەزەانن لەچ پەنجەرەیەکەوە دەچنە دەرەوە لە چ دەرگایەکەوە بێ ترس دینە ژوورەوە .

ئەوەی هوشیار بێت دەزانی گشت ڕێکخراوە نێوەدەوڵەتیەکان لەژێر کۆنترۆڵی ئەواندایە(بانکی دراوی نیودەوڵەتی)یش کۆمپانیایەکە یان هێزیکی کۆمەڵە سەرمیایەدارێکە بەهۆی دانی قەرزەوە کۆنترۆڵی ئابوری وولاتانی هەژار دەکات.

تێکەڵاوکردن و یان پێکەوەکاردنی کەپیتالی :

بانکی ئیسلامی

دراوی نێودەوڵەتی

سیتی بانک

بانکی ئیسلامی سەرمایەکەی لە وولاتانی دەوڵەمەندی خاوەن پیترۆڵ دابیندەکرێ یەکەم هێزی ئابوریە بە ئاگاداری ئەمەریکا کۆمەکی ڕێکخراوە تونڕەوە ئیسلامیەکان دەدات . لە ڕوی تەکنیک و زانستی بانکی و مامەڵە بە سەرمایەوە کۆمەک لە ستی بانکی ئەمەریکی وەردەگرێ. سەرماییەکەی دەکاتە چەن تلوین دۆلار . هیچ ڕی ِکخراوێکی ئابوری قەبەی ئەمەریکی دور نیە لەبڕیاری پەنتاگۆن وکوشکی سپی یەوە .

گەورەترین هێزی وەرچەرخانە سیاسیەکانی جیهانە بەتایبەتی جیهانی سیهەم وئیسلامی. ئەو بانکانە نێونەری کۆمەڵە وولاتێکی سەرمایەداری جیهانیە. هەر کارمەندێک لەو بانکانە ڕۆڵی جەنەراڵێکی سوپای دەبینی . هەر دۆلاری لە قەرزی ئەو بانکە(دراووی نیودەوڵەتی) ڕۆڵی سەربازێکی مەشقپیکراو بە کوشتنی مرۆڤ دەبینێ .

ڕۆڵی هەر پرۆتۆکۆلێکی قەرزی ئەو بانکانە ڕۆڵی بۆمبێکی ئەتومی وەک هیرۆشیما و هەڵەبجە لە داتەپینی کۆمەڵدا دەبینی.

سەرنجێک :

چۆن خویندنەوەی قورئان مەرجی ئیسلام بوون نیە

ئاواش راڤەکردن لەسەر کەپیتالیست مەرجی کۆمۆنیست بوون نیە.

من نوسەرم و ئەرکمە راستیەکان ئاشکرابکەم.

لە بەهاری عەرەبیدا میێر 4 ملیار دۆلار و تونس ملیاردونیویک دۆلار قەرزیان لە بانکی دراوی نیودەوڵەتی کردوە.

بانکی دراوی نێودەوڵەتی سالی 1946 دروستبوە لەسەر قازانجی کەپیتال دروستبووە نەک یارمەتی بێ قازانج .

بەلای خاوەن بەرژەوەنیدکانەوە گرنگ نیە بەچ ڕێگەیەک قازانج دەکەن گرنگ تەنیا قازانجە.(گۆڵوبالیزم)یش پرۆژەیەکی بەگەڕخستنی کەپیتال ولیبریالی بازار بوو شکستی خوارد ؟ لێرەدا ئاماژە بە هۆکەی ناکەین . دیکتاتۆری بازار و سەرمایەی دەرکی بە ئازارترە لە دیکتاتۆری ناوەکی وولاتێک . بە کودەتایەک یان راپەرینی یان مردنی دیکتاتۆری دەشێ شێوەی دەسەلات بگوڕدرێ بەڵام قەرزی کەڵەکەبووی سەر وولاتێک بە گۆرینی سیستەمەک کۆتای نایەت. قەرزی بانک یانی زنجیرێک لە پێ بزوتنەوەی ئابوری وولاتی خاوەن

قەرزدا. چونکە هیچ بانکێک قەرز نادا بە کەسێک ئەگەر ئەوکەسە قازانجی نەداتی وگەرەنتیەکی نەبێ بانکی نیودەوڵەتی گرنتیەکەی لە بوونی ووڵات و ئابوری هاونیشتمانەکەیدایە .

بەکورتییەکەی قەرزی بانکی نیو دەوڵەتی شێوەیەکە لە کولونیالیکردنی ئابوری .

لەسەردانەکەی وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا بۆ مێر بەلینی 4 ملیارد دۆلاری قەرزیدا بە مێریەکان. بەڵام ئەم قەرزە چارەسەری بێکاری و ئاژاوەی مێر ناکات بە پێچەوانە دەبێتە قورسای و بار بە سەر ئابوری داتەپیوی میێریەوە و ژێر قەرزێکی زۆرەوە. قازانجی ئەو قەرزەش تەنیا ڕەش و روتی ئەو ووڵاتە دەیەدەن نەک سەرۆکی میرسی .

هەروەها تونسیش ووڵاتێک نیە خاوەنی پیشەسازی وکانزادی بەنرخ بێ.بەرهەمی تونس هیندە زۆر نیە تا بتوانری ساڵانە بڕی پارە قازانجی قەرزەکانی بدا . سیاسەتی قەرزی بانکی نیودەوڵەتی بۆ تونس و میێر لەداماوی زیاتر هیچی تر ناهینی . پەرەوردەکردنی کۆمەڵگا و دابەشکردنی سامانی ووڵات بە شێوەیەکی یەکسانی و دابینکردنی کار بۆ هاووڵاتیان گەشەکردنی ئابوری نیشتمان لەسنوری نیشتمانی دایکدا باشترە لە قەرزی بانکی نیودەوڵەتی .

گرفتەکانی دونیای ئیسلامی هێندە زۆر و بەتەمەنن بەم ئاوزانە سیاسی و تیروانیینە هزریە ئیسلامیەوە ناتوانی هەنگاویک بۆ چارەسەری گرفتە سیاسی و ئابوریەکان بنێ بە پێچەوانە ئیسلامی سیاسی جگە لەداتەپینی رەوتی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی. بنەما نیمچە مۆدیرنەکانی کۆمەڵایەتی دەخاتە کورەی تورەبوونی ئیسلام و شمشیری شریعەوە.

کۆمەڵگا لەیەک دەترازی ئەمەش دەبێتە هوی ئەوەی هیچ کەسێک دڵسۆزی نیشتمانەکەی نەبێت خەمی گیرفان وژیانە تایەبتیەکەی خۆی وبەس ئەم لاوازیە هەست نەکردن بە هاونیشتمانی.فراوانترین دەروازیە بۆ کۆلۆنیالیبستە چاو چنوکەکانی دونیای سەرمایەداری ئیستا ئیسلامی سیاسی خزمەتکاری پرۆژەکانی ئیمپرۆالیزمی نۆی یە .

نمونەیەکی زیندوی 10 ساڵ دوای ڕمانی یەدام وبارودۆخی کۆمەڵایەتی وسیاسی و ئابوری باشوری کوردستان و عیراق . ووڵاتێک نەدەستور و نەیاسای رۆڵی تیدانابینی بەڵکو ووڵاتێک لە هەرناوچەیکدا کۆمەڵە چەکدارێکی سیاسی و خێڵەکی کۆنترولی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی دەکەن . زوربەی سیاسی و ئەندامانی پەرلەمانی عیراق و هەولێر ئەندامی گروپە مافیاکان کە بەناوی سیاسەتی هەمە جۆرەوە بوونی خۆیان سەپاندوە دەستێکی بەهێزیش چ لە ولاتانی ناوچەکە وخاوەن بەرژەوەندیە جیهانیەکان بە تایبەتی مافیا بازاری پیترۆڵ لە بەهێزی ئەو گروپانە نێو عیراق هەیە. چ لە سەردەمی سەدام وچ دوای سەدام لە ئایندەشتدا گەر کورد عەرەب هوشیار نەبن هەمیشە دەبن بەقوربانی پرۆگرامی خاوەن بەرژەوەندیەکان . ئایندەی کورد و عەرەب هەمیشە بەرە وزەنگاوی بۆگەنی میژوو دەچێت.

سەردەمانێک بەغداد پایتەختی رۆشنبیر و هونەر و جوانی بوو ئیستا بۆتە گۆڕەپانی ململانی شیعە وسنە تەقینەوەی مزگەت و شوینە پیرۆزەکانی نیوانیان . لەم ساتەدا کە بچوکترین خزمەت گوزاری بۆ عیراقیەکان

نیە حکومەتی عیراق لە خەمی کرینی فرۆکەی جەنگی ئەمەریکی و پرچەککردنی سوپایکەیتی . ئەمە ئەوە دەگەینی سیاسیەکانی عیراق بە کورد و عەرەبەوە هیچ جۆرە هەست وخۆشەویستیان بۆ عیراق و کوردستان نیە .

ووتەکەی(دیڤید لونج) بنەمای ئیستراتیجی زلە ڕیزەکانە کە دەنووسی (پیویسیتەکۆمەڵگای ئیسلامی بگەڕێنینەوە بۆسەردەمی خەلافەت).

جیاوازی نێوان دوودید و باڵی هزری هزری ئیسلام دەبێتە کاولبوونی گشت بنەماکانی کۆمەڵگای ئیسلامی ئەویش هەریەکی لەوباڵانە ئامادەن بۆ شکستی باڵای بەرامبەر دەست تێکەڵاوی شەیتانیش بکەن .

سوریا : ئیستا خۆیناویترین جەنگی لەنێوان سورییەکاندا هەیە بەنەمانی ئەسەدیش نەک ئارامی بەخۆ نابینی بەڵکو سوریا دەبێت دەریایە خۆین چونکە ئەگەر سەرنج بدەین لەناو سەرکوزەری ئۆپۆزیسوینیشدا لە دوای کۆنفرانسەکەی (موینشنی مانگی 2-2013 لەجیاتی لەیەکەوە نزیک ببنەوە وەک خاوەنی بەرنامەیەکی توکمە ئۆپۆزیسون بوو بە دوو قاشەوە .

ئەو کاوکارییەی لە نێوان هیزی ئەسەد وبەرنگاربوونەوەدا هەیە هەردووکیان تاوانبارن . دەتوانرێ سوپای ئازا بە قونتەراتجی کاولکردنی سوریا ناوزەند بکرێ.

ئەوی راستیە لە سیناریوی شەری سوریادا ڕێکەوتن درێژەدان بە جەنگ بەدەست سوریاکان نیە بەڵکو تا روسیا و ئەمەریکا ریکەوتنێکی ئیستراتیجی لەسەر ئایندەی هێزی دەریایی روسیا لە دەریا سپی ناوەڕاستدا نەکەن جەنگ لە سوریادا بەردەوامە ئەنجامی ئەو جەنگە دروستبوونی چەند گروپی چەکداری دڕە و وڵاتێک کە تێدا هیچ سیستەمیکی یاسای و دەستوری نرخی نەبێ .

گەر بە ووردی بڕوانینە ئەو ناوچانەی ئازادکراو دڕندەی سوپای ئازاد بەرامبەر بە نەیارەکانی نێو خۆیان زۆر تیژترە لە دڕندەی ئەسەد.

تێدا ئافرەت وەک سەردەمی بازاری عکاز دەفرۆشی ، بازرگانی بە خواردن ودەرمان وسوتەمەنیەوە لە لایەن سوپای ئازادەوە دەکرێت .

دەبێت مرۆڤی هوشیارانە بیربکاتەوە ئەو سیستەمەی ئەمەریکا لە داگیرکردنی عیراق و فرنسا لە لیبیا بەکاریان هانی بۆ سوریا بەکاری ناهێنن بێگومان لەهەموو ئەوجەنگانەی لە ناوچەکدا روودەدا روویداوە لە داهاتوشدا گشتی کلیلەکەی بەدەست زلهیزەکانە.

ئەوەشی ئەو زەمینەی بۆ سازاندوون ناهوشیاری پێکهاتەکانی ناوچەکەیە . وهێزە ئیسلامیەکانن.

مرۆڤ کە دیمەنی بۆردومانکردنی شارەکان لە لایەن لایەنەی ئیسلامیەکانی دژی ئەسەدەوە دەبینی (اللەاکبر) دەڵێنەوە تێدەگات ئەو مرۆڤانە چەند بێ هەستکردن بە کوشتن و ماڵویرانی لەپاڵ خوا وپیرۆزی ئیسلامدا درندەن بە دڵنیایەوە دوای ئەسەد دەبێتە نمونەی دڕندەترین رژیمی ناوچەکە.

لەکوتایدا ئەوەی راستیبی بەهاری عەرەبی لەقوناغێکی تری داماوکردنی ناوچەکە زیاتر هیچی تر نیە پێناسەکردنی بەهاری عەرەبی بە خۆراجڵەکاندن دژی رژیمە دیکتاتۆرەکان نیە بەڵکو کۆیلەکردنی مرۆڤەکانی ناوچەکەیە . بەهاری عەرەبی بەهاری سیاسی بۆ عەرەبەکان ناهینێ .

ئەگەر پرۆژەکانی ئیمپریالیزم لە قوناغێکدا شکست بهینی . هەر لەوشکستیەوە نەخشەیەکی نۆی کۆلۆنیالیکردنی نیشتمانی نەتەوەیەکی تر دەکێشن. بۆ ئەوان ئەو نیشتمانە لەبارە کە دانیشتوانەکەی گیرۆدەی گرفتی بێ کاری و نا ئارامی ناکۆکی نێوان لایەنە جوداکانی ئەو کۆمەڵەیە لە رۆحی هەموو شۆرشێکدا بەرنامەو ئەلتەرناتیفیک بۆ دۆزی دوای شۆرش هەیە. لێ لە بەهاری عەرەبیدا ئەلتەرناتیفی نیگیتیف و پرێمیتیفە نەک پێچەوانەکەی . زەقکردنەوە کۆمەکردن دوستکردنی ریکخراوی ئیسلامی سیاسی ودروستکردنی کەسایەتی سیاسی لە لایەن زلهێزەکانەوە باشترین نمونەن و لەسەرتاشادا زۆر بە چڕی ئاماژەمان بەو کەسایەتیە ئیسلامانەکرد کە ئیمپریالیزمی چاو چنۆک دروستیانکردون . وەک دڕندە هاتونەتە ویزەی مرۆڤە داماوەکانی جیهانی ئیسلامی .ئەوە دەبێتە کوتای ئەم باسە کە ئیسلام وەک دین بوو دوای کوچی دوای محمد بوو بە قوربانی دەوڵەت وئیستاش بەقوربانی بەرژەوەندی سیاسی و ئابوری زلهیزەکان بۆیە ئەوە دەنووسم ئەوەی بەراستی مۆسۆلمان بێت و رێزی بۆ دینی ئیسلام هەبێ پیویستە دژی ئیسلامی سیاسی بێ چونکە ئیسلام زۆر لەوە پیرۆزترە ببێ بە ئامێرێک بۆ گەیشتنی کەسانێک بۆ بەرژەوەندی سیاسی و ئابوری .

ئیسلامی رەسەن ئەوە کەسەیە کە گەیشتنی ئیسلام بە شانۆی سیاسی حمرام بکات.چونکە سیاسەت و دین هەریەکەیان دوو ئەرکی جودایان هەیە.

اسلام سياسى ليس وسيلە لسلام . بل سببا للمشاكل

پێنجەم :

پایزی کوردی و

درامای مێژوو

بۆچی پایزی کوردی ؟

فەلسەفەی خوێندنەوەی مێژوو :

بۆ تێگەیشتن لە دۆخی سیاسی هەر نەتەوەیەک پێویستە مێژووی ئەو نەتەوەیە بخوێنریتەوە . نەتەوەی کورد نەتەوەیەکی کۆنی رۆژهەڵاتی نیوەڕاستە کە مێژوویەکەی دەگەرێتەوە بۆ 10000 ساڵ پێش مسیح.

Kurdische Geschichte - Rätselhaftes 12.000 Jahre altes Dorf in Mezopotamien entdeckt

Kurdish history - 12.000 years old mysterious village discovered in Mesopotamia. Scientific documentation in German language. [Playlist: "41" - Full Kurdish...

لەتەک ئەوشدا خاوەنی گشت پیکهاتەکانی نەتەوین بۆ تائیستا دەوڵەتێکی کوردی نیە ؟

شۆرش بێ هوشیاری شۆرشگێری . دەبێ بە ئاژاوە .

بۆچی میژوو گرنگە . ئایا رابوردوو دەبێتە بنەمایەک بۆ ژیانی داهاتوو؟

تەنیا خۆیندەوار میژوو نانووسێتەوە .

نەخۆیندەواریش بە حکایەت میژوو نووسە

هەمیشە میژوو زیندوە چونکە میژوو خودی خۆی دەنوسێتەوە .

(Arnold of Rugby)مامۆستای میژوو لە زانکۆی ئۆکۆسفۆرت 1841 . دەنووس

(میژووی نۆی دواقوناغی میژووی مرۆڤایەتیە)

مەبەستی لەم ووتەیە تامرۆڤایەتی هەبێ میژوو نۆی دەنوسرێتەوە.

مارگریت تاچتەر لەسەر پەرتوکی (کۆتای میژووی) فرانس فۆک یاما دەنوسی . کۆتای میژوو سەرتای میژووە.

میژوو: رابوردوە . رابوردوو رووناکی دەدا بە ئایندە . ئایندەش رووناکی دەدا بە ژیانی(ئیمرۆ)

ئەگەر دیالۆگ لە نێوان ڕابووردوو داهاتودا هەبێ ئەوە یانی دیالۆگی لە نێوان ڕووداوەکانی کۆن و داهاتوودا.

(Wer in der zukunft lessen will. Muss in der Vergangenheit plätten)

ئەوەی گەرکی بێ ئایندە بخوێنێتەوە پیویستە لاپەڕەکانی میژوو هەڵبداتەوە.

Andre Malrau... Die lägen des weissen Hause .2004 * :*

جیاوازی لە نێوان توژینەوەی میژوو ، نووسینەوەی میژوودا هەیە :

توژینەوەی میژوو کۆمەڵە ڕەهندیکی فراوانە کە پەل بۆ زۆر چمکی پیویست دریژ دەکات تێدا سایکۆلۆژیتی تاکی کۆمەڵ کەسەرچاوەی سایکۆلوجی گشت کۆمەڵە دەخاتە ژێر پرسیارەوە.

هەر لەم روانگایەوە رووداوە میژوویەکان دەخاتە لابوری توژینەوەوە . فاکتی سەرکەوتن وشکستیەکان دەبنە میژوو دەبنە خاڵگەرێک بۆ دارشتنی نەخشەی داهاتوو.

خویندنەوەی شکستیەکان و سەرکەوتوەکان یەک پێوەری هەیە نەک دووان ئەویش(پۆزەیتفە)لەخویندنەوەی میژوودا (نگیتیف) بوونی نیە. چونکە خویندنەوەی شکستیەکان بۆ ئەوەیە کەنەخشەی ئایندەیەکی ئاسودە بکیشرێ بۆئەوەیە فاکتی کارەساتەکان دووبارە نەبێتەوە(ئەنفال . ئاشبەتاڵ . شەری گەوجکوژی نێوان نەیارەکانی کورد).

ئەو هێزەی جولەکەی لەقەرەجەوە کرد بە خاوەنی دەوڵەت خویندنەوەی میژوویان بوو.

ئەوی ئەڵمانیای دوای هیتلەریکرد بە هیزێکی مەزنی ئابوری وسیاسی جیهانی خوێندنەوەی میژوویان بوو.

ئەوی کوردی کرد بە قەرەج ومافیای وولاتی خۆی (نەخوێندنەوە و تێنەگەیشتنی میژوو)بوو.

خوێندنەوەی سەرکەوتوەکانیش هەمان شێوە رووبەکی(پۆزەتیف)دەبەخشێ چونکە تێگەیشتنی خاڵی سەرکەوتوەکان دەبێتە دارشتنی بەرنامەیەکی نوێ سەرکەوتنیکی نوێ بۆ ئایندەی گەل و نەتەوە.

ئەمە خوێندنەوی زانسیتانەی میژووە.

بۆیە میژوونووس وەک نەقاریک وایە تەنیا ریکخستنی قەبارەی بەردەکەی پیسپرداروە ناتوانی دەستکاری ناوەرۆکی بەردەکەبکات بەکورتێکەی نوسینەوەی میژوو وەک نوسینەوەی دەقە پیرۆزەکانی دینەکان وایە ناتوانری لەئاستی بەرژەوەندی تایبەت وسیاسەت میژوو. دەستکاری بکرێت .

ئەڵمانییەکان خاوەنی سەرەوری میژووی و نشوستی میژوویشن . ئەوان چۆنکە هوشیارن میژوو بە چاک وخراپەوە بە مولکی نەتەوەی ئەلمان دادەنین لەسەر هەردوو چمکی میژوو(نشوستی و سەرکەوتن) بەیەک پێوەر راڤە .توژینەوە ، خویندنەوە دەکەن ئەویشت دابینکردنی ئایندەیە .

ئەڵمانیەکان دەڵێن :

Die Geschichte ist die Zukunft

میژوو ئایندەمانە .

هەموو هەڵەیەک قازانجێکی هەیە .

هەموو قازانجیکش هەڵەیەکی هەیە

میللەتی زیندوو نابیت لە هەڵەی میژوو شەرمبکات ، بەسەرکەوتنیش غروربێ . مادامیکی میژووی مرۆڤ . دۆزی ئابوری و سیاسی دروستیدەکات کەواتە بەردەوامبوونی میژوو لەتەک بەردەوام بوونی ژیاندایە .

ئەو ووتەیە بێ مانایەی (فراسو فۆکۆیاما) کۆتای میژوو بە ستۆتەوە بە کۆتای سۆڤیتەوە.

رابوردوو سەرچاوەیەکی پاکە بۆ دابینکردنی رۆژانی ئایندو ژیانی ئیستا .

میژوو رۆحی سیاسەتە و ئابوری رۆحی هەردوکیانە.

لە پرۆسیسی میژوودا هەردووکیان موتوربە دەبن. دەبن بە درەختێ بۆ بەرهەمێکی نوێ . بە یەک رەگەوە بەندە کەپیدەوتری میژوو.

(Lynn White)پیوایە گەورەترین سەرکەوتنی رۆشنبیری لەمیژوودا سەرکەوتنی مسیحیتیە بەسەر دینەکانی پیش خۆیدا(بیجگە زەردەشتی)ئەویش گەیشتنی مۆرقایەتیە بەئاستیکی رۆشنبیری بالا لە ئاست ئەدمۆسفیۆریک کە شایەنی ژیان بێ.

قوتابخانەی میژوو تەنیا راستی تێدا دەوترێتەوە؟

راڤەکردن لەسەر سیاسەت

راڤەکردنیکی بێ ناوەڕوکە گەر بەرژەوەندی نەتەوە نەخاتە پلەی یەکەمەوە .

سێ نەتەوە لە میسۆبۆتانیادا پێکهاتەی ڕەسەنی مرۆڤایەتی و خاوەنی میژوویەکی کۆنن. تائیسا زۆر نیهنی ئەم میژووە بۆ مرۆڤایەتی ئاشکرا نەبووە ئەویش (کورد و فارس و عەرەب).

تورک لە ناوچەکەدا نۆی یە .

ئەوان(فارس . عەرەب . فارس) دەولەتیان هەیە کەواتە ئەوان لەڕووی پێگەی سیاسیەوە لە کورد لەپێشترن وخەمی توانەوەی زمان و کولتور و رەگەزیان نیە.

ئەو کەلێنە گەورەی لەجەستەی بزوتنەوە کوردیدا هەیە کەلینی رۆشنبیری سیاسیە هەر ئەم کەلێنە بزوتنەوەی کوردی ئیفلیج کردوە کورد نازانی بۆچی دەجەنگی وکارەسات دوای کارەسات و ئاشبەتاڵ دوای ئاشبەتاڵ روودەداو رۆشنبیرانی ئەم نەتەوەیە ناگەرینەوە سەر خاڵی لاوازی بزوتنەوەکەیان .

لە دوای ئەنفال و ڕەو و ڕاپەڕینە و رمانی سەدامەوە. هەلێکی زێڕین بوو بۆ گۆرینی وەرزی پایزی سیاسی کوردی بە بەهاری کوردی سیاسی رەخسا. بەلام بەهوی نەبوونی ئیستراتیجتیکی هاوبەشی نەتەوەی نیوان باڵەجوداکانی بزوتنەوەی کوردی کەڵکیان لێوەر نەگرت .

بزوتنەوەی کوردی بزوتنەوەیەکی ڕەوایە . لێ سەرکردەکانی بزوتنەوەکە ناپاکن .

الحرکە کردیە حرکە مشروعە . لکن قیادات کردیە مشبوە ،

ئاشکرایە لە ساڵی 1925کە کورد کرا بە بەشێک لە عیراق تا 2003 کورد ئیمزای لەسەر بەعیراقکردنی باشوری کوردستان نەکردبوو.

لەدوای 2003 بەسەرۆکایەتی هەردوو سەرۆکی خائین(جلال ومسعود) واژەیان لەسەر لکناندنی باشوری کوردستان بەعیراقەوەکرد.

کورد یەکەم گەلە لەجیهاندا واژە لەسەر کۆلۆنیالیکردنی نیشتمانەکەی دەکات. داوای دیموکراتی بۆ عیراق و فیدرالی بۆ کوردستان . بەدڵنیایەوە ئەوانەی ئەم داوایان بەرزکردۆتەوە نەخۆیان دیموکراتن و نە لە سیستەمی دیموکراتیشدا دەتوان هەناسە بدەن .

(نۆڤیرابینگو)لەسەنتەری تۆژینەوەی سیاسی ئیسرائیلی(موشی دایان)دەڵێ ئیستا زۆر لەبارە بۆ دروستبوونی دەوڵەتی کوردی گەر سەرانی کورد گەمژەنەبن.

دەستکەوتەکانی بیسمارک خاڵێکی جوانە بۆ وەرچەرخاندنی دەسەڵاتی میژووی (مارکس).

(مرۆڤ وەک بوونێکی سروشتی تەنیا بیر ناکاتەوە بەڵکو بیرلە بیرکردنەوەی خۆی دەکاتەوە. یانی چاودێری خودی خۆی دەکات . یانی مرۆڤ لەیەک کاتدا هەم (بابەتە. هەم خود)ە لەبیرکردنەوە لە چاودێریدا. (دیکارات) .

لەسەر ئەم بۆچوونانە کۆمەڵگاکان هەنگاو بەرەو قۆناغە نۆیکان دەنێن.

عەرەبی عیراقیش کە خاوەنی کولتورکی خۆیناوی تورتی ئیسلامیە(شیعە وسونە) نەک لە عیراقدا لە هیچ وولاتێکی عەرەبیدا پرۆسیسی دیموکراتی سەرکەوتن بەدەستناهێنرێ بە پێچەوانەوە ئەو پانتاییە تەسکە مۆدیرنیەی لەدوای جەنگی جیهانی دووهەمەوە لە نێو ولاتانی عەربیدا دروستبوو بەرەو تەسک بوونەوە دەچێت.

کۆمەڵگای عیراقی کۆمەڵگایەکی لەیەکدابڕاو دوژمنی یەکن خاوەنی هەستێکی کۆ نین بەرامبەر بە عیراق ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ناڕەسەنی نەخشەی ئینگلیزەکان و تێکەڵاوکردنی دوو مەزهەبی دژ بە یەک و دوو نەتەوەی دووژمن بەیەک.

(ملک فیێل بن حسین) یەکەم پاشای عیراق و سەر بە خیزانی محمدی پیغمبەری موسوڵمانەکان عیراقی بوو .

لەبەرەبەیانی رۆژی 18.06.1921 . واتە پیش ئەوەی باشوری کوردستان بە عیراقەوە بلکی . لە هۆڵێکدا نۆینەری پیکهاتەکانی بەغداد (سنە . شیعە . مسیحی .جولەکە) کۆدەکاتەوە تکایان لێدەکات ئەم وولاتە نۆیە بە نیشتمانی خۆیان بزانن .

Sich als Iraker ،den Irak .und wir sind alle Irake .Ich bitte meine Landsleute،Es gibt ein land (.(zu sehen

.Madeleine Albright

. Amerika du kannst es besser

لەراستیدا عیراقی ئیستا بە شێکە لە ئیران من ناوم ناوە (عیراقستان) بە فارسی یانی عیراق بۆتە بە هەریمیکی ئیرانی . ئیستا لە عیراقدا (کورد وعەرەبی شیعە وسونە) کەسایەتیکی سیاسی نیشتمانی و نەتەوەیی نیە بەڵک کۆمەڵە کەسێکن کە تەنیا داکۆکی لە بەرژەوەندی مزهەب و رەگەزی خۆیان دەکەن لێردا دەتوانری کوشتنی ێەدام بە سەرەتای داتەپینی هەستی نەتەوایەتی و نیشتمانی عیراقیەکان و کورد دابنرێ . چەنکە تا ئەوساتە هەمیان لەژیر دەسەڵاتی دیکتاتۆری ێەدامدا بە هەستیکی نیشتمانی بەرنگاری ێەدام دەبوونە بەڵام ئیستا گشتیان بە رۆحیکی داگیرکەریکی بیگانە مامەڵە لە تەک گرفتەکانی عیراق و کوردیتان

دەکەن یانی سیاسیەتمەدارانی کورد و عەرەب بە پراکتیک نۆینەری بیگان و کومپانیە پیترۆولیەکانی جیهانن.

با وەزارە و پەرلەمکان و سەرۆک کۆمار و سەرۆک وەزیران کورد وعەرەب بن بەڵام لە راستیدا بریاری سیاسی لە عیراقدا بەدەست (ایە اللە سیستانی) و لە باشوری کوردستان بە دەست (قاسمی سلیمانی) و تورکیایە ، نەک سیاسیەکانی .

دیموکراتیەت پێش ئەوەی سیستەمێکی سیاسی بێ سیستەمێکی کۆمەڵایەتیە یانی گەشەکردنی پرۆسێسێی هوشیاری تاکی کۆمەڵە ئەوە هوشیاری پێکهاتەکانی کۆمەڵە داوای شێوەی نۆی سیستەمی سیاسی و کۆمەڵایەتی و یەکسانی چینایەتی و نیرو مێ دەکات نەک سەرکوزەری پارتیکی سیاسی دروستکراو.

گەر بگەڕینەوە بۆ سەرتای نوسینی ئەم پەرتووکە ئیسلامی سیاسی کە دروستبووە لەپێناوی گەڕانەوەی کۆمەڵگای ئیسلامە بۆ دواوە نەک ئایندەیەکی جوانتر.هەردوو سەرکردەی ئیسلامی پاکستانی (مڤهرالدین یّدیقی)میێری(سید قگب) ئەوڕاستیە ئاشکرادەکەن کە ئیسلام دژی مۆیرن وپیشکەوتنە.

مرۆڤی هوشیار دەبێ ئەو بزانی بۆ هەمیشە ئەم ناوچانە گۆڕەپانی خوینرشتنی مرۆڤەکانن ؟ لە دوا ووتەی ئەم پەرتووکە وەڵامم داوەتەوە.

هەروەک نووسەری بۆاری ئیسلامی سیاسی(ئۆلیڤییە)ناوی بەهاری عەرەبی ناوناوە(گەوجی پیرۆز . جهل مقدس) . هاشم یّالح .

هوشیاری وپێکهاتە رەگەزی و مەزهەبە جووداکانی عیراق بە دریژای میژووی 90 ساڵەی عیراق نەتوانراوە سنورەکانی نێوانیان پاکبکەنەوە . بە پێچەوانە بارو دۆخی ئیستای عیراق زۆر خراپتر و دریژتریش دەبێ لە سەردەمی سەدام.

پایزی کوردی: .

لەسەردەمی یّفیەوەکان و عوسمانیەکانەوە تائیستا ئەو ئاژاوە سیاسی و نا سەقامگیرەی لە سێگۆشەی عیراق وئیران و تورکیادا هەیە ساخکردنەوەی لەسەر خاکی کوردستان دەکرێ . چارەسەر نەکراوە .

قوربانیەکەشی نەتەوەی کورد وسوتاندن ومالویرانی کوردستانە . کورد هەمیشە کارتی بلانسی کیشەکان بووە بەدەست هەردوو زلهیزی کۆنەوە . ئیستاش هەمان سیناریوی کۆن لێ بە شێوەکی تر کارتی کوردی بۆتە کارتیکی بەهیزی بلانسی نێوان بەرژەوەندی ئیرانی شیعە و تورکیای سونی لەتەک هەوادارەکانیان لە ناوچەکەدا.

لەم ساتەدا کە ناوچەکە لە خۆیندا دەکولێت هەلیکی زۆر گرنگ لەبەر شانسی نەتەوەی کوردا بۆ دامەزراندنی دەولەتی کوردی هەیە.

هەرچوار وولاتی داگیرکەری کوردستان لە گیژاوی سیاسی و ناوخۆی ناوچەی و جیهانیدا گیژ بوون.

ئەگەر بگەرینەوە بۆ دوای رمانی دەولەتی عوسمانی و دروستبوونی کۆمەلی دەولەتی نۆی عەرەبی لە ناوچەکەدا . کوردیش خەباتی بۆ دروستبوونی دەولەتی خۆی کردوە بەسەرۆکایەتی شیخ محمودی حفید. لە ئاستی بەرژەوەندی بەریتانیادا ئەو هیوای کورد نەهاتە دی .

ئەگەر ئەمە فاکتیک بێ بۆ شکستی پرۆژەی نەتەوەی کوردی ئەوەی فاکتی ناهوشیاری و ناپاکی سەران و رۆشنبیرانی کورد فاکتیکی ترە بۆ تیکشکاندنی پروژەی نەتەوەی. دەولەتی نەتەوەی دروست نابی بێ هوشیاری و مورالی نەتەوە.

هەستی نەتەوایەتی یانی رەوشتی نەتەوایتی

مۆرالی نەتەوایەتی یانی ئیستراتیجیتی نەتەوایەتی.

سەرانی کوردی سالانی شەستەوە مەلا مستەفا و مەسعودی کوری تالەبانی ئەمانە کاریان لەسەر رەوشتی نەتەوایەتی و مورالی نەتەوایەتی نەکردوە بەپیچەوانەی بە بەردەوامی تائیستاش کار لەسەر تیکشکاندنی کەسایەتی نەتەوەی تاکی کورد دەکەن . چونکە تەنیا بە لاوازبوونی تاکی کورد ئەوان دەتوانن خۆیان وەک سەرۆک بسەپنن .

ئەمەش پرۆژەی کۆنۆلیالستەکانی کوردستانە. چۆار پارچەی کوردستان چۆار پارچە ئیستراتیجی لۆکال ی یانی داتەپین و کوشتنی ئیستراتیجی نەتەوەی کوردی . دەکرێ پرۆژەی نەتەوەیەکی پەچکراو بە قوناغ بێ . لێ دەبێ لە هەموو پارچەکاندا ئیستراتیجیتی دوور ئیستراتیجی نەتەوەی بێ. تائیستا کە بزوتنەوەی کوردی لەباشوری کوردستاندا زۆر چالاکترە لەبەشەکانی تر ببێ بە بنکەیەک بۆ گەشەکردنی بزوتنەوەی کوردی لەم بەشەدا و بەرشکردنی بۆ بەشەکانی تردا لێ چونکە لەم بەشەدا سەرانی کورد ناپاکن (خائن)ن بەرامبەر بە پرۆژەی نەتەوەی ئەوە بزوتنەوەی کوردی لەباشوردا بە خاوەنداری ئەم بیجمانە (تالەبانی و بەرزانی) کوسپیکی گەورەن لەبەر دەم پرۆژەی نەتەوەی کوردیدا.

ئەم دوو فیگورە و ریکخراوەی سیاسیە کوردیایە رۆلی دەسەلاتی لە جیاتی کۆلۆنیالیستەکانی کوردستان رۆلی دەسەلات دەبینن یانی ئەوان (تالەبانی و مسعود) وەک دوو نۆینەری وولاتانی داگیرکەری کوردستان کاردەکەن. پتەوی پێگەی سیاسی ئەوانیش لەسەر ئاستی ناهوشیاری کۆمەلگا و ناپاکی رۆشنبیرانی کوردە وەستاوە .

داخوازی کورد بۆ دیموکراتیکردنی سیستەمی ئەو وولاتانەی کوردستانیان داگیرکردوە داخوازیەکی زۆر گەوجانەیە . هیچ میللەتێک پێش(دەولەتی نەتەوەی)خەباتی نەکردوە بۆ سیستەمی دیموکراسی . کاتێک قەوارەی سیاسی (دەولەت) نەبوو داخوازی سیستەمی سیاسی ئەرکی بزوتنەوەکە نیە.

هەروەک مرۆڤ تا خاوەنی پارچە زەوییەک نەبێ ناتوانی نەخشەی دروستکردنی خانویەک بکێشێ ..

ئیتر چۆن لەوەها ئەدموسفێرێکی سیاسی جیهاندا . نەتەوەیەکی چواربەشکراو بەسەر چوار وولاتی دڕی سەبازکراو ناسیونالیستی دڕ. کورد داوای ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان دیموکراتی بۆ عیراق و ئیران و تورکیا و سوریا. ئەمە هیچمان پێنابەخشێ تەنیا گەوجی ئاوزانی سیاسی سەرانی کۆن و ئیستای کورد و ڕۆشنبیرانی نەبێ.

بۆیە دەبینین بزوتنەوەی کوردی لە بازنەیەکی داخراوەدا خولدەخوات . کات وسامان وژیان بە فیرۆدەدا.

ئەگەر بۆ بەهاری کوردیش نەگەرینەوە بۆ سالانی رابوردوو. پیویستە بزانین لەم دۆخە چەقگرتووەی ئیستا کورد تێدا قەتیس ماوە چێبکەین .چۆن ئێمەش دەبین بە بەشێک لە قۆناغی بەهاری سیاسی ؟

یەکەم : گورینی فیگورە سیاسیە کۆنەکان بە نوی .

دوو : گۆڕینی ئیستراتیجیتی بزوتنەوەکە لە ئۆتۆنومی و فیدرالیەوە بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی کورد.

ئەمە کارەساتە میللەتێک نیشتمانی خۆیخۆشنەویت ؟

میللەتیک بەبەرچاوییەوە سامانی نیشتمانەکەی تالانبکریت بێدەنگ بێ ؟

ئەرکی نەوەی ئێمرۆمان گۆڕینی ئاوزانی سیاسی و فیگوری سیاسی کوردە بە مۆدیرن جا ئەو کاتە دەتوانین رەنگی قوناغی زەردی پایز سیاسی بگۆرین بە ڕەنگی سەوزی بەهاری کوردی .

ئەویش بە دروستبوونی ڕێکخراوێکی نەتەوەی خاوەن ئیستراتیجی دەوڵەتی کوردی لەسەر بناغەی ئایدۆلۆژێتێکی نەتەوەی کوردی.

بۆ ئەم مەبەست کۆمەڵکا ئەگەر خاوەنی بەرنامە بوو ئەوە هەر کۆمەڵگا کەسایەتی سیاسی نەتەوەی کارزمای نەتەوەی دروستدەکات.

لەم قۆناغەدا سەرقالیکردن بە دیموکراتی و ژیانی هاوبەشی لەتەک کۆلۆنالیستەکان هیچ نیە تەنیا خۆڵەمیشکردنە چاوی پرسیارەکانی رۆژە ئەویش (دەوڵەت).

کورد دەبێ کار لەسەر دروستکردن یان گەڕان لەدوی سەرکردەیەکی کارزمای نەتەوەی بکات.

تا دروستبوونی دەوڵەت سەرکردایەتی بزوتنەوەی سیاسی کورد پیویستی بە سەرکردەیەکی دیکتاتۆری نەتەوی هەیە .

دیکتاتۆری نەتەوەی پیویستە تا ئەوساتەی نەتەوە دەبیتە خاوەنی دەوڵەوت یاسا وسیستەمێکی نیشتمانی و نەتەوەی ئەوسا نەتەوە بڕیاری جۆری سیستەمی سیاسی دەدات و دیکتاتۆریتی نەتەوەی و نیشتمانی ڕۆڵی نامینێ .

دوای ئەم قۆناغەش دەبێت یاسا و دەستوری نەتەوە یاسا و دەستوریکی دیکتاتۆری بێ لە ئاست بەرژەوەندی نەتەوەدا وەک وڵاتانی دیموکراتی ئەوروپی و ئەوانی تر یانی هەر کەسێک بەرژەوەندی نەتەوەی پێلێژکرد بە پێ یاسا و دەستوری بەرژەوەندی نەتەوەی مامەڵەی لەتکدا بکرێ .

تیبینی جیاوازی لە نێوان شێوەکانی دیکتاتۆردا هەیە .

بنەمای بزوتنەوەی کوردی لەباشوردا لە ساڵی 1961 بەسەرکردایەتی مەلاستەفا لەراستیدا لەناخی رۆشنبیری و تورەی نەتەوەی و گەشەکردنی هەستی نەتەوایەتی کوردەوە دروست نەبوو.

کاتیک عبدالکریم قاسم 1958 کودەتاکەی کرد بۆ زلهیزەکانی ئەوساتە و باڵەکانی جەنگی سارد کەسایەتی قاسم گرنگ بوو .

تا ئەو ساتە مەلا مستەفا وەک پەناهەندەی سیاسی لە سۆڤیت بوو.

وەک کەسێکی سیاسی هەلهاتوش لە ژێر چاودیری روسەکاندا بووە

سوڤیتەکان مەلامستەفایان وەک سیخورێکی (KGB) پەروەردەکردو نارەوە بۆ باشوری کوردستان تا بتوانن بەهویە بالانسی بەرژەوەندیەکانیان لەتەک رژیمی نۆی عیراقدا رابگرن.

لەبەر ئەوی عیراق وولاتیکی پیترۆلیە و پیگەی خاکەکەشی پیگەیەکی گوپۆلیتیکە هەر زوو خاوەن بەرژەوەندیەکان سیخورەکانی رژانە باشورەو وەک ویستی خۆیان مەلا مستەفایان هەڵدەسوران .

کەسایەتی مەلا مستەفا کەسایەتیکی زۆر دواکەوتوو پریمتیف بوو هوشیاری سیاسی هیندە نەبوو تابتوانی بازییەکی هوشیار لەتەک خاوەن بەرژەوەندیکاندا بکات . بۆیە ئەنجامی بەناو شۆرشەکەی ئاشبەتاڵ بوو. بۆ زیاتر زانستی بروانە ئەم راستیەی کە دبلۆماسی و رۆژنامەنووسی فرنسی (ئیریک رۆلو) لەسەر بزوتنەوەی کوردی دەڵی .

http://arabic.rt.com/prg/telecast/657137-برزانی_ونچاله_من_رجل_الاستقلال_برعين_إيريک_رولو .

قەیرانی هزری کوردی

لەشۆرشەکانی کوردا بە تایبەتی لەدوای شکستی بزوتنەوەی شیخ محمودی نەمر. شورشەکانی لەسەر بنەمایەکی هوشیاری سیاسی و تویری شۆرشگیری دروست نەبوون یانی بۆشای سیاسیەکی سیاسی هەبوو هەرکەس بهاتایە دەیتوانی پری بکاتەوە هوکەشی رۆشنبیرانی ئەوسەردەمە هەولی پرکردنەوی ئەو بۆشایەیان بە رۆشنبیریکی نەتەوەی نەدابوو. بۆیە کە مەلا مستەفا لەسەر گورەپانی سیاسی باشوری

کوردستان پەیدابوو بە ماوەیەکی کەم توانی خەلکیکی زۆر لە خۆی گرتبکاتەوە . ئەو خەلکانەش تەنیا هەستی نەتەوەیەتیان هەبوو نەک موراڵ وهوشیاری نەتەوایەتی کە ئەمە دوو بنەمای هزری گرنگ بۆ دروستبوونی کەسایەتی نەتەوایەتی هەر نەتەوەیەکە .

ئەم دۆخە سیاسی و فیگورە سیاسەکانی دوای مەلا مستەفا ئیستاش قوتابی هەمان قوتابخانەی هزری کوردی سالانی شەستن . ئەوەی نۆیەی لە گۆرەپانی سیاسی کوردی ئیستادا کە بەزەقی بوونیان هەیە ئەمانەن :

1: ئیسلامی سیاسی

2 : چەپ

3: مافیای پیترۆلڕ

4: هزری ناسیونالیستی کوردی

هەریەک لەمانە فاکتن بۆ شکستە سیاسیەکانی بزوتنەوەی کوردی لە ئیستادا .

1: ئیسلامی سیاسی :

نەک لە کوردستاندا لە هیچ کۆمەلگایەکی ئیسلامیدا ئیسلامی سیاسی نەیتوانیەوە چارەسەری گرفتەکانی کۆمەڵگای ئیسلامی بکات بە پیچەوانە ئیسلامی سیاسی بۆتە کۆسپیکی گەورە بۆ چارەسەرەکانی کۆمەڵگا. ئەمش ئەوە دەگەینی کە سترۆکتوری دینی ئیسلامی سترۆکتۆریکی سیاسی نیە بەڵکو سترۆکتوریکی رۆیفۆرمخوازی بۆ چاککردنی هەڵەکانی کۆمەڵگا. هەر لەم خاڵەوە محمد زۆر زیرەکانە مامەڵە لە تەک دۆزی کۆمەلایەتی کاتی سەرهەلدانی ئیسلام لە نیوەدۆرگەی عەرەبیداکرد.

لە بەشی ئیسلامی سیاسی عەربیدا ئەو راستیەم نووسی کە ریکخراوە ئیسلامیە سیاسیەکان لەسەر ئاستی بەرژەوەندی هیزی دەرکی دروستکراون .

کورد میللەتیکی موسوڵمان و دڵسۆزی دینی ئیسلامە. هەرچەندە چەند سەرکردەیەکی ئاینی کوردیش هەبووە بەلام بزوتنەوەی سیاسی کوردی لەسەلانی دوای نەودەوە لە گورەپانی سیاسی کوریدا ئیسلامی سیاسی کوردی(نۆیە)ئەو ریکخراوە ئیسلامیە سیاسیانەی کوردیش وەکی عەرەبەکان سەربەخۆ نین کۆمەکی دەرەکی هوی دروستکردنیان بووە.

ئەگەر هیزی دەرەکی دروستکەری ئیسلامی سیاسی عەرەبی بین ئەوە ئیسلامی عەرەبی دروستکەری ئیسلامی سیاسی کوردین.

ئیسلامی سیاسی کوردی ناتوانن نە خزمەت بە ئاینی ئیسلام لەریگەی ئاینی ئیسلامە وبکەن نەدەتوانن خزمەت بە کیشەی نەتەوەی کوردی مە کەنالی ئیسلامی سیاسەوە بکەن . چونکە خاوەنی ئیسلامی سیاسی کورد کورد نیە بەڵکو ئەو وولاتە ئیسلامیانەن کە دژی پرۆژەی نەتەوەی (دەوڵەت)ی کوردین . سعودیە ئیران وتورکی. لەهەندی رووە وە لەتەک زوربەی پیکهاتەیەکانی تر توشی تامپۆنی هزری و پراکتی سیاسی دەبن .

ئەمانە بە پێ قەوارەی خۆیان کۆمەڵی کەسیان لە کۆمەڵگای کوردی لە ئەرکە نەتەوایتێکە دابراندوە.

2: چەپی کورد .

کۆمۆنیستەکان . سوسیالستەکانی سەر بەتویری ترۆتسکی .

پێش دامەزراندنی پارتی کۆمونیستی عیراقی 1936 لە ناو رۆشنبیرانی سلیمانیدا بیروباوەری چەپرەوی هەبوو . لێ پارتی کۆمونیستی عیراقی باڵی بەسەر گۆرەپانی سیاسی عیراقدا کێشا زوریەی چەپەکانی کورد بوون بە ئەندامی ئەوپارتە لیرەوە چەپی کوردی کەسایەتی نەتەوەی کاڵبووە بوە بە ئەندامی پارتیکی عیراقی . کە دەزانری عیراق کۆلۆنیالی دووهەمی باشوری کوردستان بوو یانی ئینگلیزەکان عیراقیان کۆلۆنیالیکردبوو لە ریگەیەوە دەسەڵاتی عەرەبی عیراقیشەوە باشوری کوردستانیان خستبوە سنوری بەرژەوەندیەکانی کۆلونالیانەوە.

چەپەکانی کورد دەتوانری بە هوشیارترین توژی ئەوکاتەی کومەڵگا دابرنرین . بوونیان بە ئەندامی پاریتکی کۆمونیستی نیشتمانی عیراقی و بەسەرۆکایەتی کەسیکی وەک فهد پرۆژەی نەتەوەی کوردی بوو بە خۆڵەمێش کۆمونیستەکان بەرادەیەک پابەندی پرۆگرامی ئەوپارتوبوون هەر کەسی باسی دەوڵەتی کوردی ومافی نەتەوەی کوردی بکردایە لە عەرەبە کۆمونیستە ناسونالیستە تیژرەوە و تورەتر وەڵامیان دەدانەوە بە سیخوری بیگانە و دواکەوت و فودیال ناوزەندیان دەکردن.

یانی بەشێکی زۆری جەستەی هزری کوردی چەپەکانی کورد بوون بە فایرۆسی داتەپینی هزری رەسەنی کوردی .

لە کۆنفرانسی یەکەمی پارتی کۆمونیستی عیراقی 1944 لە وتارەکەی سکرتیری ئەو پارتە (فهد)داکۆکی لە پرۆژەی موسکو بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆی نەتەوە بێ دەوڵەتەکان دەکات .

بەڵام فهد و کۆمنیستە کورد وعەرەبەکان تا سەر ئیسقان دژی دروستبوونی دەوڵەتی کوردی بوون .

من وپائق الحزب الشیوعی العراقی

کتابات الرفیق فهد

دار الفارابی . بیروت

تقدیم زکی خیری ، فخری کریم 1976

شیخ محمودی نەمر کە دەتوانری بە مامۆستای قوتابخانە ناسیونالیستی کوردی دابنرێ لە جیاتی ئەوەی وەک کەسیکی شۆرشگیری نەتەوەی کوردی ریز و ئاماژەی پیبکرێت وەک فودیالیکی دواکەوتوو پیناسەیان بۆ دەکرد. لە قۆناغی سالآنی چلدا . دوای رمانی پاشایەتیش دروستبوونی کۆماری عیراقی کۆمونیستە عیراقیەکان بە کورد و عەرەبەوە لەبەر دژی چەوسانەو و بی مافی گەلی کوردبن . دوژمنی سەرسەختی داخوازییە نەتەوەیکانی کوردبوون . کاتیکیش عبدالکریم قاسم هیرشی کردە سەرباشوری کوردستان ئەفسەرە کۆمونیستەکانی سوپای عیراقی درتر بوردومانی دیهاتە داماوەکانی باشوری کوردستانیان دەکرد ئەفسەری فرۆکەوانی سوپای عیراق(جلال ئەوقاتی)سەرۆکی هیزی ئاسمانی سوپای عیراق بە هەزارەها جوتیار و ژن ومندال و مالآتی کوردستانی کوشتوە.لەگەڵ ئەوەدا سوڤیت وەک دەولەت و کۆمونیستەکان وەک پیکهاتەیەکی فراوانی گۆرەپانی سیاسی عیراق کوردستانیان کاولکردبوو، سۆڤیت لە ریگەی سیخوریەوە کۆمەکی بە مەلا مستەفا دەکرد و لەریگەی پاریتی کومونیستی عیراقیشەوە کۆمەکی بە رژیمی قاسم دەکرد.

قوناغی دووهەمی بزوتنەوەی چەپی کوردی:

لە دوای سالی 1975 و ئاشبەتالەکەی مەلامستەفاوە سەری هەلدا ریکخراویک بەناوی (کۆمەڵەوە) لەسەر بنەمای هزری مارکسی و لیللنی دروست بوو، ئەم ریکخراوە زۆر هەلدەگرێ راڤەی لەسەر بکرێت. لە دوو دیدەوە دەتوانری شروڤەی بکرێ :

یەکەم : شکستی سەرکردایەتی پریمتیڤی بەرزان

دووەم : زالبوونی توریری ماو لەنیو روشنبیانی کورد بەتابەتی شاری سلیمانی . ئەوەی زۆر گرنگ بێ ئەوەیە کە تائیستا کەس نەیوراوە خۆی لەقەرەبدا ئەوەیە دەزگای سیخوری بەریتانی بە هوی جەلال تالەبانیەوە توانی خۆی بترازینیتە ئەو ریکخراوە دوای کوشتنی سکرتیری یەکەمی ئەو ریکخراوە (ئارام) کۆمەڵە رۆژ بەرۆژ بەرو نشوستی رۆیشت ئەنجام ئەم بزوتنەوە بوو بە بەشێک لە پروژەی داتپینی بزوتنەوەی کوردی بەرابەرایەتی تالەبانی .

دوای هەرسی سۆڤیت هەرەسی هزری چەپایەتی لەتەواوی جیهاندا هەرەسی هانی لەکوردستانیشدا ئەوهەرەسە بەر کۆمەڵە کەوت .

پارتی کریکارانی کوردستان (پ ک ک) دەتوانری بە بەهیزترین ریکخراوی چەپی کوردی دابنری بە یەکەم ریکخراو دابنری هەلگری ئایدولۆژی چەپی کە پرۆژەی نەتەوەی هەڵگرتبێ بیگومان ئەم ریکخراوەش وەک هەموو ریکخراوە چەپەکانی تری جیهان گۆرانی بەسەرداهات بە تایبەتی دوای دەستگیرکردنی ئۆجلان . ئایدۆلوژیتی ئەم پارەتە گورانیکی بنەرەتی بەسەردا هات ئیستراتیجیتەکەشیان دەولەتی کورد گوردرا بە ریفۆرمیکی سیاسی و دەستوری لە تورکیادا کە گەلی کورد لەباکوردا بە ئامانجە نەتەوەیەکانی بگات .

بزوتنەوەی چەپی رۆژهەلآتی کوردستانیش لەنیو بزوتنەوەیەکی چەپی ئیرانی توایەوە هەندیکیان بوون بە پاشکوی دەسەلآتی باشوری کوردستان هەندیکیشیان چوونە پاڵ چەپی ناسیونالیستی ئیرانی.

بزوتنەوەی چەپی ناوەخن مارکسی نەک لەکوردستان یان وولاّانی رۆژهەلاّتی نیوەراستدا شکستیەکی گەورەیان لیکەوت جاریکی تری ئەو ئیدیا رومانسیە بەکەلّکی خەباتی سیاسی لەهیچ سوچیکی جیهاندا نایەت.

3: مافیای پیترۆلّ:

لای زۆر کەس ئەوراستیە ئاشکرا نیە کە کوردستان بەیەکی لە دەولّەمنترین ناوچەی پیترۆلیەکانی جیهان دادەنرێ هەر لەوای دابەشکردنی خاکی کوردستان بۆ جاری دووهەم ناوچە پیترۆلیەکانی کورد چوتە ژیر دەستی حکومەتانی داگیرکەری کوردستان هەر ئەوان بریاری فرۆشتن و ریژەی دەرهینانی پیترۆلّی کوردستان دەدەن تا سالّی 2003 پیترۆلی باشوری کوردستان لەژیر کۆنترۆلی بەغداد بووە لەدوای ئەو دیرۆکەوە هەردوو پارتی دەسەلاّت قورغی تەواوی سەرچاوە نۆییە پیترۆلیەکانی سنوری هەر سی شاری سلیمانی و هەولیر و دهوک یانکرد بە سەداها کۆمپانیا پیترۆلّی جیهانی رویانکردە کوردستان بۆ گەران ودەرهینانی پیترۆلی نۆی لە باشوری کوردستان و لەبەشە دابراوەکەی تری باشوری کەرکوک و خانەقین و موێل کە تائیستاش لەژیر کونترۆلّی بەغدادیە سامانی ئەو گەلە تالان دەکەن بەم شیوەیە بۆ یەکەمجار مافیای کوردی بەسەرۆکایەتی (مسعود بەرزانی و جەلال تالەبانی) دروستبوون .

ڕاڤەکردن لەمەڕمافیا ڕاڤەکردنە لەسەر بڤەترین بابەت و ناشیرنترین ڕیکخراوی نا مرۆی بڤەی کۆمەلّگا(تیرۆر.کەمینالّیتێت.مافیا)سەرچاوەی گشتیان لە گەندەلّی دەسەلاّتی سیاسیەوەیە.هەرچی نووسینی پەیوەندی بە گەندەلّیەوە هەبێت دەچیتە قالّبی زانستی سیاسی وکۆمەلاّیەتی وپەبابەندە بە گرفتی گەشەکردنی ئابوریەوە.

هیچ ولاّتێک لەم دونیایەدا نیە پاک بێت لەو دیاردە قیزاویانەی سەرەوە.جا با ئەو وولاّت و کۆمەلّگایە هەر شێوە ئایدلۆژی و هەربنەمایەکی ئابوری سەقامگیر یان لەرزۆکی هەبێ جیاوازییەکە تەنیا(ڕێژەییە)جیاوازێیەکە جیاوازی هێزی بەرنگاربوونەوەی دیاردەی گەندەلّی و مافایە لە شێوەی دەستور و سەروەری یاسادایە.

ئەدمۆسفیری گەشەکردن و سەرهەلّدانی ئەو دیاردیانەی سەرەوە لە کۆمەلّگا و ولاّتێکدا فراوان دەبێت کە ئەو وولاّتە توشی هەرسی سیاسی و نا سەقامگیری ئابوری و فرەبوونی بێکاری ولاوازی دەسەلاّتی سنترالیزمی.

میلیشیا تیدا بەهێزبێت.کارزمای سیاسی رۆلّی لەپرۆسێسە ئابوری سیاسی و کۆمەلاّیەتیەکاندا ببینی.

لەوەها دۆز و ئەدمۆسفیریکی سیاسیدا کە دکتاتور و بریارەکانی لە هەموو شۆێن و بوون و کێشە و پرۆسیسێکی ئابوریدا پیرۆز و کاری پێدەکرێت.قسەکردن لە سەر چارەسەری گەندەلّی لە هەرایەک زیاتر هیچی تر نیە (بورفیریو دیاز) دیکتاتۆری مکسیکی لەسەر چارەسەری گەندەلّی دەلّی :

سەگ کە ئیسقانی بەدەمەوە بوو ناتوانی دوو کاربکات . (نەدەتوانی بوەڕی نەدەتوانی قەپبگرێت) 1*.

مەرج نیە لەدوای تلیسانەوەی هەموو ڕژێمێکی دکتاتۆری و شۆرشێکەوە کەس و دەسەڵاتێکی دیموکرات ببێتە ئەڵتەرناتیف.نمونە زۆرە لە میژودا کە زۆر دەسەلاتی دیکتاتۆر ڕماوە پاش ماوەیەک دیکتاتۆریکی نۆی جیگەی کردوەتەوە یان ڕژێمێکی گەندەڵ تلیساوەتەوە ڕژێمکی گەنەدەلتر جیگەی کردۆتەوە وەک ئیستای فلیپین.

وەک کوبای کۆمۆنیست هۆکەشی ئەوەیە ڕژیمی دکتاتۆری تلیساوە گەندەڵ ئەدموسفیریکی لەباری بۆ بزوتنەوە وگەشەکردنی کولتوری دیموکراتی نەهێشتوتەوە بۆیە کۆمەڵگای دوای دیکتاتۆر بۆ ماوەیەک توشی شۆک دەبێت.

ئەو ماوەیەی کە پیویستە بۆ نووسینەوەی دەستوری نۆی و سەقامگیری دەسەلات و سەروەری یاساو پولیس و داگاودەزگا پیویستییەکانی کۆمەڵگای مدنی و دیموکراتی لەو ماوە چاوەڕۆانیەدا دەسەڵاتی ڕێکخراوە سیاسیەکانی ئەڵتەرناتیفی دکتاتۆر هەر سروشتیکی سیاسی و ئایدۆلۆژییەکان هەبێ دەبن بە دەسەڵاتی ڕەها.

ئەمانەش لە پێناوی پاراستنی قەوارە و دەسەڵاتی سیاسی و بوونی خۆیان ناچار دەبن بە هۆی هێزەوە پاریزگاری لە خۆیان بکەن.بازاڕ کە سەرچاوەی ئابوریە یەکەم نیچر دەبێت کە دەسەڵاتی پارتەکان قۆرخی دەکەن بازار و جلەوی ئابوری وولاتی تلیساوە دەگرنە دەست لەم ماوەی گوێزانەوەو بیناکردنە دەستوریەدا هێزی چەکداری پارتەکان دەبن بە ملیشیا

ملیشیا ئەو کۆمەڵە چەکدارەیە کە لەژێر دەسەڵاتی یاسادا نیە ئامیری پاراستنی بەرژەوەندی ڕیکخراو و سەرۆکەکەیتی

ملیشیاش شێوەیەکە لە(مافیا)

بۆ نمونە لە وولاتێکی فراوانی دەوڵەمەند وخاوەن کۆلتور و گەورەترین هێزی ئەتۆمی جیهان ولاتێک بۆ یەکەم جار مرۆڤی گەیاندە سەر مانگ بۆ ماوەی 72 ساڵ لە35%. هەموو جیهانی لەژێر کۆنترۆڵدا بوو.خاوەنی یەکەم ڕژیمی دکتاتۆری پرۆلیتاریا (یەکیتی سۆڤیت) کە بە ڕەشەبای پرۆستروێکا هەرسیهانی یاساو دەسەڵاتێکی سەنترالیزمی ئەلتەرناتیف لە ڕوسیا نەبووبۆیە لە ناو ئەندامانی کۆنە کۆمۆنستی دەسەلاتدار و دەوڵەمەندی بازاڕی ساوادا چەندەها پارت وگروپی سیاسی و میلیشیا دروست بوو توانیان دەسەڵاتی بازاڕ و ئابووری و سیاسی بگرنەدەست کۆمەڵگایان بەرەو زەلکاوی تیرۆر و کەمینالتێت و گەندەلی بەرد. لە جیاتی دەستور و یاسا دەسەڵاتی پۆلیس گرۆپە مافیاکان بوون بە بریاردەر و هەڵسورینەری گشت بۆارەکان تەنانەت لە ئاستی سیاسەتی وولات و نێو دەوڵەتیشدا مافیاکان توانیان بگەنە نزیک لووتکەی دەسەڵات (جفریل بوبوف) پاریزگاری مۆسکۆ لەماوەیەکی کەمدا بوو بەیەکی لە هەرە دەوڵەمەندەکانی ڕوسیا کە سامانەکەی بە30% بوجدەی نیشتمانی و70% پارەی بانکەکان بوو. تەنیا لە سێ ساڵی تەمەنی دەسەڵاتی یلتسن نزیکەی 100 ملیارد دۆلار لە پارەی نیشتمانی ڕوسی بە هوی مافیای سیاسیەوە فریندرانە دەرەوەی ڕوسیا . کە ئەم برە پارەیە بازاڕی ئابوری ناوەوەی ڕوسیای بە شێوەیەک داوەشان بەهاترین نرخی مرۆی لە کۆمەڵگادا نەما.

مرۆڤی گەنجی ئیفلیجیان لەبەر پارچەیەک لە جەستەی ساغی کوشتوە و پارچەکانیان بە بازاڕی دەرەوەی ڕوسیا فرۆشتوە *2 .

مافیا ڕوویەکی سیاسی و بنەمایەکی ئابووری هەیە .

شەڕ(جەنگ)بەهەر شێوەیەک پیناسەی بکەین یەک بنەمای هەیە ئەویش ئابوریە

مافیای کوردی :

هەموو جەنگێک دەرەکی بێت یان ناوخۆی بازاڕ و بازرگانی جەنگ دێنێتە بەرهەم لەبەر نا ئارامی سیاسی و ناسەقامگیری دەسەلات و لە کرێژەنەچوونی یاسا دوور لە هیچ پێوەریک لایەنە شەڕکەرەکان سەرمایە بە شێوەیەکی نائاسای دەرژێننە بازاڕەو سەرمایییەی بازاڕ لە کۆنتڕۆڵی سەنترال دەترازی ودەچێتە ژێرکونترۆلی میلیشیای پارتەکانەوە بازاڕ و نرخ توشی نا سەقامگیری و قاتی کالاو خۆراکی پیویست و گەمکردن بە قووتی دانیشتوانەوەدەکەن.لەم دۆزەدا گروپە مافیاکان یان لە ئاستی بەرژەوەندی یەکدەگرن یان لەسەرقۆرخکردنی بەشەکانی بازاڕ یەکتری خەلتانی خۆین دەکەن (شەڕی نێوان جەلال تالەبانی و مسعود بەرزانی) لە سەر سامانی برایم خلیل بوو شەڕی نێوان دوو گروپی مافیا بوون نەک (جیاوازی ئایدۆلۆژی وکوردایەتی و سیاسەت) لە دوای لکاندنی باشوری کوردستان بە عیراقەوە(باشوری کوردستان وعیراق) لە بازنەیەکی شەرئامیزدا دەژین.تا9=4=2003هەلوەشاندنەوەی عیراق بەهوی ئەمەریکیەکانەوە شەڕی عەرەب و کورد بازرگانی شەڕی ناوەوەی لە کوردستان دەهانیە بەرهەم سەرۆک جاشەکانی سەردەمی ێدام (تحسین شاویس) ئەوانی تر بازرگانێکی ئەکتیفی جەنگ بوون شەڕی نێوان عیراق وئیران و هاوبەشییکردنی (پارتی و یەکیتی)تێدا بۆ پارسەنگی ئیستراتجیتی سیاسی و دۆزی کوردی نەبوو.

هەردوو ڕیکخراوقۆنتەراتچی جەنگەکەبوون.شەڕی نێوان (PPK)و پارتی شەڕی نێوان قۆنتەراتچی مەسعود بەرزانی ومیتی تورکی بوو.

فرۆشتنی ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئیران لە لایەن یەکیتیەوە بەرژیمی ئیرانی قۆنتەراتی مرۆڤ فرۆشتن بوو بەڕژیمی ئیرانی.

سامانی ئەم دوو ڕیکخراوە و تەحسین شاویس وسەرۆک جاشەکانی تری باشوری کوردستان سامانی پیشەسازی و کشتوکاڵ بزنسسێکی مۆراڵدار نەبوون بەلکە نرخی خۆینی مرۆڤی داماوی کوردبووە.

تا ڕمانی ڕژیمی عیراقی مافیای کوردی سنوری چالاکی تەنیا لە کوردستاندا بوو ودەستی نەدەگەیشتە بازاڕی دەرەوەسەرمایەکەشیان هێندە نەبوو تا ڕوویان بێت لە بازارە دەولەمەندەکانی جیهاندا هاوبەشی بازرگانی جەنگ و مافیا بکەن وەلی کە عیراق هەلوەشایەوە سوپاکەی تلیسایەوە ئەمەریکای خاوەن بەهێزترین سوپا و ئابووری بوو بە خاوەنی جەنگەکە بێگومان پیویستیشی بە بازرگانی جەنگی ناوەوەی عیراق وگروپەدرە

شارەزاکان و کەسانی بێ ویژدانی عیراقی هەیە هێزی چەکداری کوردی (جەلالی و مەلایەکان) بەهێزترین وپڕ چەکترین و چالاکترین دڕترین هێزی چەکداری بەرنگاربوونەوەی عیراق بوون.

بوون بە هاوپەیمانی ئەمەریکی.

پڕۆژەی ڕزگارکردنی عیراق لە دکتاتۆریتی بەعس لە پێناوی پەرشکردنی دیموکراتی نەبووە و نیە ئەوشی بڕوای وایە زۆر گەوجە پڕۆژەیەکی ئابوری و قۆرخکردنی سامانی پترۆڵی ناوچەکەیە.

هاوپەیمان بوونی هێزی ئەمەریکی وهێزی کوردی لە جەنگیکدا کە بلوینەها دۆلاری تێدا خەرجەدەکریت یانی هاوبازاڕی جەنگ.کە ڕژیم ڕما شارەکان لە لایەن پارتی و یەکیتیەوە کۆنترۆڵکران.یەکەم کاریان تالأنکردنی بانکەکان و ئاودیوکردنی کەرەسە بەکەڵکەکانی شارەکان بوو.بە پێ بڕیاری نەتەوە یەکگرتووەکان و پڕۆژەی نەوت بەرامبەر بەخۆراک کەتێدا لە13% ئەو پارەی بۆ باشوری کوردستان تەرخانکرابوو ڕژیمی بەعسیش دەستی بەسراگرتبوو.کە نزیکەی 4.1 ملیارد دۆلار دەبێت ئەم پارەیە کەوتە دەست (بریمەر و تاڵەبانی و بەرزانی) و لە ئەنجامدا حولدرا بەپێ ئەو ڕاپۆرتەی ڕۆژنامەی(لۆس ئەنجلوس تامیز) ئەم پارەیە15 تۆن دۆلار بوو بە هالیکۆپتەر دەگۆزرێتەوە بۆ پایتەختی کوردەکان هەولیر.*3 کە گشتی پارەی ڕەش وڕووتی کوردە (مسعود 798 میلوین و جەلال 602میلوین و 2 ملیارد و 600 هەزار لە نێوان هەرسێکیاندا(جەلال،مسعود ،بریمەر)بوو بە هەڵم. مەسعودکە ساڵی 1991 باشوری کوردستانی بۆ تەخت بووتەنیا بەسەرانەی خەڵکی و خێڵەکیەی دەژیا.بە پێ ڕیپۆرتاجێک کەیەکیک لە گۆڤارەکانی بەریتانی ئاماژەی پێکردوە(مەسعود)خاوەنی دوو ملیارد دۆلارە. ئیستا چەندی تری دزیبێ؟؟ خواش نازانێ.

ڕاستە هەموو پارتێک پێویستی بە سەرمایە وخزینەیەک هەیە بۆ بەردەوامی ژیانی وبەکارهێنانی ئەو پارەیە بۆ پرۆسێسە سیاسیەکانی وەلی بەکارهێنانی ئەو پارانە بەپێ ئاگاداری و سیستەمێکی ڕیزبەندی و کۆنترڵی دەزگا لێپسراوییە ئابوریەکان دەبێ.

(یەکیتی وپارتی)جۆرە پارتێک نین کە لەسەر سیستەمێکی مۆدێرن(پلە ڕیزی توانا)وپرۆگرامێکی سیاسی کە ڕۆڵی یاسایەکی بنەڕەت بۆ پارتەکە ببینی و سەرۆک وسکرتیری گشتی نەتوانن سەر پێچی پەیرەو پرۆگرامی بکەن و گەمە بە سامانی پارتەگەبکەن)ئەو پارانە و بەکارهێنانی لەژێر کنترۆڵی هەردووسەرکردەی مافیا(جەلال و مەسعود)دان تەنیا ئەوان دەتوان بەکار بهێنن وەک خۆیان گەرەکیانەو هیچ دەسەڵات و یاساو پرینسیبێک نیە گەورەتربێت لە(بڕیارەکانی جەلال ومەسعود) تەنانەت لە ئەندامانی سەرکردایەتی هەردوو ڕیکخراوەکەشیان شاردۆتەوە نامە هاوبەشێکەی(کوسرەت ڕەسوڵ و نەوشیروان مستەفا و عومەرسیدی علی)نووسی سکاڵایان لە دەسەڵاتی ڕەهاو(ئیرهابی فکری)جەلال ڕاستی ئەم بۆچونەیە.هەروەها نەوچیرەوان بارزانی لە کاتی کردنەوەی ویستگەی کارەبای هەولیر بە ڕۆژنامە نووسیەکانی ووت ئەو پارە زۆرەی بە بریاری 986 بە ڕێژەی13% بۆ باشوری کوردستان تەرخانکراوە دوای ڕمانی ێدام(کەس نازانی چی لێهاتوە) ئەمە ئەوە دەگەینی کە (مسعود)لە دزینی ئەو پارەیە بەشی نەوچیرەوانی برازاشی نەدابێت*4.

یەکەم پڕۆژەیەکی مافیا و قاچاخ کە مافیای کوردی گەیاندە بازاڕی جیهان پڕۆژەی(تالانکردنی پترۆڵی باشوری کوردستان)کومپانیای پترۆڵی قاچاخی (برایم خلیل) بوو ئەم پڕۆژەیە پێکهاتبوولە(مسعود بەرزانی و عدی ێدام ومیتی تورکی) پڕۆژەی فروشتنی پترۆڵی کوردستان لە بازاری ڕەش و دوور لە کنترۆلی ئۆپیک.

ئەوەی شایەنی ئاماژە بێت بەشی(مەسعود)لە چاو بەشەی عدی و میتی تورکی کەمترین بەش بوو.هەندی جاریش مەسعود لە بەشی پارەکەی خۆی پیویستییەکانی سوپای عیراقی ێدامی لە (پۆستاڵ و جل و بەرگی سەربازی بۆ سوپای عیراقی لە ێین) دەکری.* 5 ئیستاش برێ میلوینی زۆر لەپارەی دزراوی پیترۆڵی کوردستانی کەڵەکراوی (مسعود) لە بانکەکانی تورکیادا دەستی بەسەرا گیراوە و تورکیا وەک کارتێکی فشاری سیاسی دژی (مسعود) بەکاردینێ.

وەکی لە سەرتاشدا ئاماژەمان پێکرد شەڕی(نێوان پارتی و یەکیتی) کە نزیکە 9 هەزار کەسی تێدا کوژرا لەسەر پارەی قاچاخی برایم خلیل بوو کە مسعود ورکی گرتبوو بەشی جەلالی لێندەدا ئیستا گرفتی گەورەی هاوبەشی(مسعود و جەلال) ئەوەیە چۆن ئەو هەموو ملیاردە دۆلارە دزراوانە بگەینە بانکەکانی دەرەوەی کوردستان.

لە سەردانە جووتێکەیەیان بۆ ئەوروپا و ئەمەریکا لەپشت کەوالیسی گفتوگۆ سیاسیەکانەوە هەردووکیان پەیوەندیان بە چەند بانکێکەوکردبۆ پەسندکردنی سامانەکانیان وەلی بە پێ بڕیارێکی بانکی نێودەوڵەتی لەدوای کارەتیرۆستیەکەی11 سیپتەمبەرەوە بانکەکانی ژێر کۆنترۆڵی دونیای سەرمایەداری لە پێناوی کەمکردنەوەی توانای ئابووری (قاعیدە) بڕیاریکی دەرکرد کەنترۆلی هەموو پارەیک بکریت کە دەچیتە سەر ژمارەی بانکی تایبەتی بۆیە جەلال و مەسعود لە(شتنەوەی ئەو پارە) دزراوە سەرکەتوو نەبوون.

دوای ڕمانی ێدام ودەسپیکردن بە پڕۆژە ئاوەدانییەکان لە کوردستان هەرچی پڕۆژەیەکیش دەربچی ئەگەر میلیشییاکانی (جەلال و مسعود) نەیگرنەدەست ئەوە بەڵیندەری دەرەوەی میلیشیاکان دەبێت سەری بقەبلینێ.یانی هەرچی پارەیک لە گیرفانی ڕاستی هەردوو دەسەڵاتە کارتونیەکەی (سلیمانی و هەولێر) بۆ پڕۆژەیەک دەربچێ ئەوە بەهۆی دەستی پیاوانی مافیاکانیانەوە دەرژێتەوە گیرفانی چەپی (جەلال و مەسعود) ەوە جگە لە دزینی سامانی ڕەش و رووتی کورد تەواوی زەوی کوردستانیان بۆ خۆیان ودارودەستەکانیان قۆرخکروە بۆیە یەکی لەو خاڵە زەقانەی (جەلال و مەسعود) لەنوسینەوەی دەساتوردا لەگەڵ عەرەبەکاندا ڕێکەوتن لەسەری ئەوەیە هەرچی مامەڵەیەکی کڕین و فرۆشتنی مۆلک لە ماوەی 1991 تا 2003 لە باشوردا کرابیت دەبێ بغداد بڕوای پێبکات. ئیستا باشوری کوردستان لە لایەن هەردوو خێزانی مافیای (تاڵەبانی و بەرزانیەوە) دابەشکراوە.

خۆینەری بەڕێزبە مەبەستی ڕاستگۆی ومۆڕاڵی مرۆی و نەتەوایەتیم پرێنسیبی پاکی ڕۆژنامەنووسیم فەرموون لە تەک خوێندنەوەی ئەم ڕاپۆرتە کە هاوولاتییەکی بەڕێز لە سلیمانیەوە لە 02/09/2004 بۆی ناردووم زۆر ئازایانە ناو و ناونیشانی خۆشی نووسیوە بەلام من پێم باشە ولە پێناوی ئاسایشی ئەو بەڕێزەدا لەجیاتی ناوەکەی

(ک،ئا)بۆی بلاو بکەمەوە .

دەزگای (ئیدارەی گشتی) کەدەزگایەکی(قمعی ومۆنۆپۆڵی)ئابووری یەکیتی نیشتمانی یە وا خەریکە شار لووش دەدات لە ناوچەی حکومڕانی یەکێتی داباشترین و بەهاترین شوینە بازرگانیەکان یان موڵکی ئیدارەی گشتین یان (کومپانیای نۆکان) کە سەر بە ئیدارەی گشتییە و هەمیشە(هەر بەڕێکەوت) تەندەری پڕۆژەکان بۆ ئەمان دەردەچێت.

سەرنجتان بۆ کێشەی کومپانیای ئاسیا کە بەشێکی زۆری موڵکی (جەلال تاڵەبانی و هێرۆ و یەکیتی یە و فاروقی مەلا مستەفا یان کردووە بە ڕووکەشی کۆمپانیاکە) بۆ دامەزراندنی تۆر ِی مۆبایل. مۆڵتنامەکە(حێری)بوو بەو مانایەی کە هیچ کۆمپانیایەکی تر بۆی نەبوو مۆڵەوتنامەی لەو بابەتە وەرگرێت . هەرچۆنێک بێت کۆمەڵێک مەسئولی سەرەوەی یەکتی (قادر حاج علی، نەوزاد نوری بەگ . دلێری سەید مجید، ملازم عومەر..هتد) بە زەبری پلەوپایەی حزبی و جڵکاوخۆری مۆڵەتنامەیەکی تر بەناو حکومەتی هەریمی سلێمانی دەپچڕن بەناوی (ئیماکس) ئەمە بەبێ شک خیلافی بڕیارەکەی تری خۆیانە بەڵام ئەمانە پابەندی بڕیارە جوانەکانی خۆشیان نین. بەهۆی فەسادی ئیداری و دزی و فزی یەوە ئەم (ئیماکس) ە ڕووەو هەڵدێری فەشەل ئەڕوات. هەتا ئەو کاتەی کە دەوڵەمەندێکی شار بە ناوی (ئاسۆ بامۆکی) ئەم کۆمپانیا داروخاوە دەکرێتەوە و ناوەکەی دەگۆر ِێت بۆ (سانا) ئیتر کێبرکێ دەکەویتە نێوان ئەم دوو کۆمپانیایەوە. لەبەر ئەوەی(ئاسیا) خێرو بێرێکی زۆری بۆ یەکیتی و گیرفانی((کون تێبوو وە قابیلی پڕ نەبووی) جەلال تاڵەبانی تیابوو. یەکیتی هەر لە دروستبوونی ساناوە(پاش فرۆشتنی ئیماکس) ئەکەویتە دژایەتی کردنی سانا بەهەموو شێوەیەک هەتا ئەوەی چەند جار مەفرەزەی چەکدار دەنێرنە سەر کۆمپانیای (سانا) و هەوڵی کوژانەوەی سیستمەکەیان دەدەن .

لە مانگی2003/11دا ئەنجامی تەندەری مۆبایلی عێراق دەردەچێت. بەهۆی فەساد وڕەشوە و کاری نایاسایی هەریەک لە وەزیری (اتێالات)ی ئەوسا کە(حیدر عبادی) و لیژنەی بەڕێوەبردنی تەندەرەکە کە CPA ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی دەکرد.جەلال تاڵەبانی توانی مۆڵەتنامەی ناوچەی باکور بۆ کۆمپانیای ئاسا وەربگرێت . ئەم مەسەلەیە ئەوەندە گەندەڵی تیا ڕووی داوە کە FBI لێی دەکۆڵێتەوە چونکە ئابووری ئەمەریکاشی تیا چووە .

ئیتر فشار لەسەر کۆمپانیای سانا زیاتر دەبێت و فاروقی مەلا مستەفا و جەلال تاڵەبانی ئەوپەڕی هەوڵ ئەدەن سانا دابخەن . ئەم هەوڵانە بەڕادەیەک ناشیرین بوون هەتا گەیشتە ئەوەی کە(دلێری سید مجید) و چەند ئەندازیارێکی ئاسیا بە مەفرەزەوە دەچنە سەر یەکێک لە بورجەکانی سانا و ئامیرەکانیان دەدزن . دیارە پیشتر وە بە گۆیرەی ڕاگەیاندنەکانی سانا لە 2004/08/10 دا وەبە ئەمری مەسئولێکی پلە بەرزی یەکیتی کە (خزمی جەلال تاڵەبانی خۆیەتی) هێڵەکانی کوردتێل (هیڵی نۆرماڵ) لە کۆمپانیای سانا دەبڕن هەرچەندە سانا ش وەکو ئاسیا مۆڵتنامەی ڕەسمی خۆیان هەیە بەڵام لەوە ئەچێت ناوچەی جوگرافی خزمەتگوزاریەکانیان لە ئاسیا بچوکتر بێت .

بە پێی بەیاننامەکانی سانا لە کۆتای مانگی 2004/8 دا دوو جار بورجی بازیانی سانا تاڵانی دەکرێت و چەند ئامێرێک پەیوەندی دەدزرێت کە سانا دەبەستێتەوە بە کۆمپانیای کۆرەک ی هەولێر و هێڵەکانی نۆرماڵی شارەکانی عیراقەوە .

له ڕا وەرگرتنی بەر پرسێکی ئاسیادا (له هەفتەنامەی هاوڵاتی ژماره 189) گوایە.سانا تێل خۆی دەزانێت کێ له پشت ئەم کارەوەیه. ئەگەر بەدبەختانەی سانا بشزانن که دلێری سید مەجید و فاروقی مەلا مستەفا و جەلال تاڵەبانی له پشت ئەنجامدانی ئەو کارەوەن بۆچی ئەویرن فزه بکەن ! ئەگەر جەلال تاڵەبانی بتوانێت ئاوەها(مافیا)ئاسا هەڵبکوتێته سەریان وبورجەکانیان جەردەیی بکات بەبێ گوێ پێدانه هیچ یاسایەک سانا لە کۆی جورئەت ئەکات هەر ناویشیان بەرێت؟؟بەڵام خۆشبەختانه له ناو یەکیتی دا خەبەرەکان بە ئاسانی دزه ئەکەنه دەرەوه و هێشتا له ناو ڕیزەکانی یەکیتی دا خەڵکانێک هەن که دڵیان بە خەڵک دەسووتێت و ئەو زوڵمە زەقانەیان پێ هەرس ناکرێت که دەرهەق بە خەڵک ئەنجام دەدرێت و لای کەم خەبەرەکان دەهاوێژنه دەرەوه.

لێرەدا تەنیا مەبەستم بەربەریەتی ئاشکرا و بێ پەردەی جەلال تاڵەبانی نیشان بدەم که ئینسان قێزی لێ دەکاتەوه . ئەم کارەی کە له کۆمپانیاکانی مۆبایلدا ڕوو دەدەن یەکەمجار له میژووی تەکنەلۆژیادا ڕوو دەدات.ئەوەندەی تر تاڵەبانی و دارودەسته پاشڵپیسەکانی ڕوو ڕەشتر دەکەنەوه و (قرێنه و مافیا)بوونی ئەمانه نیشان دەدەن. ئیستا ئەگەر له ناوچەی یەکیتی دا کەسێک بیەوێت پرۆژەیەک بکاتەوه ئەبێت بۆ هەتا هەتایە لای یەکیتی سەری بقەبڵێنێت.خیر و بێری کۆمپانیاکانی مۆبایل ئەوەنده زۆره که یەکیتی تەواوچاوی سوور بووه و هیچ نابینێت تەنیا هەزارەها (دەفتەری دۆلار)ی مانگانەی نەبێت ئیتر نەک هەر باکی نیه له دزینی مەوادی کۆمپانیایەکی داماوی وەکو سانا بەڵکو لەوانەیه ئەگەر سانا بەردەوام بێت لە منافسه کردنیان ئەوه زۆر ئاساییه کارمەندکانیشیان شەلاڵی خوێن بکەن .

لەم ماوەیەی پێشوودا جەلال تاڵەبانی کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنووسی دەبەستێت که دیاربوو هەم ڕۆژنامەنووسەکان وه هەم پرسیارەکانیش پێشووتر ئامادە و له بێژنگ درابوون . پاڵەوانی دیموکراتی و مافی مرۆڤ لەو کۆنگرەیەدا باس له پاکسازی و چاکسازی و سەروەربوونی یاسا دەکات . ئەم کۆنگره ڕۆژنامەنووسی یه ئاکامی فشاری قسەوباسی ناو خەڵک بوو وه ئەمانەش ناو به ناو پێویستیان به پاکانەکردن هەیە بۆ دەرچوون له ژێر ئەو فشاره بۆ بەرپێگرتنی. ئەنجامەکەشی (ترۆ) کردنی چەند مەسئولینێکه که (ئەمە عادەتی یەکیتی نیشتمانی یه) ئەگەر بیرتان بێت(سعدی ئەحمەد پیر – ئەندامی سەرکردایەتی یەکیتی) یەکەم کەس بوو له ناو(فایلدارەکان) دا ئیستا ناوبراو بەرپرسی لیژنەی ناوچەی موێڵ ی یەکیتی یه . ئەمانه یان ئەوەتا خەڵکی کوردستان زۆر به گێل ئەزانن یان ئەوەتا هەر زۆر بێ ئابڕوون که بێ شک دووەمیان ڕاست .

http://www.kurdistanpost.com/view.asp?id=9896b630

*الفسادو الاقتیٚاد العالمی، کیمبرلی ان الیت .

مرکز الاهرام لترجمه و النشر

* البحپ عن ستالین دیموقراگی .

التراجدیا الروسیه ..لگفی الخولی . مرکز الاهرام

*مالپەریکوردستاننێت

* ڕۆژنامەی خەبات رۆژی 16-11-2005 ژمارە 2003.

بەهۆی مافیا سیاسی جەلال تالەبانی ومسعود بەرزانیەوە هەموو هیواکانی کورد نەک لەباشوری کوردستان لەهەموو پارچەکانی کوردستاندا توشی شکستی هات .

خانووی خیزانێکی کورد لە ناوچەی کەرکوک دەوڵەمنترین

ناوچەی نەوتی کوردستان

4: هزری ناسیونالیستی کوردی :

هەستی نەتەوایەتی یانی ڕەوشتی نەتەوایەتی

مۆراڵی نەتەوایەتی یانی ئیستراتیجیتی نەتەوایەتی .

ڕگەز ناسیونال دروستدەکات . لەرەحمی ناسیونال هەستی نەتەوتیەتی لەدایک دەبێ . دەوڵەت قەوارەی نەتەوە پتەودەکات . ناسوینال (ڕەگەز) پیناسەیەکی تایبەت دەبەخشێ بە نەتەوە .

سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی نەتەوەی لە ئەوروپا لە رۆحی ناسیونالەوە گەشەیکرد . دەستەواژەی نەتەوەی لەڕووی تێگەیشتنی سیاسی و پێوەری مرۆیەوە ئارامترە لە پیناسەی ناسیونال .

پیناسەی(ناسیونال)لەدوای دروستبوونی پارتی ناسیول سوسیالی ئەڵمانی پارتەکەی هیتلر ڕووی رووشا چونکە لەژێر ئەو ناوەدا جەنگی جیهانی دووهەم رەگەز پەرستی گەیشتە سنوریک مرۆڤایەتی قیزلێدەکردەوە. لێ لە راستیدا هیچ نەتەوەیەک بێ هەست و پرۆژەی ناسیونالی ناتوانی خۆی لەسەر شانوی سیاسی جیهانی و نیو دەوڵەتی بگرێ . یەکێک لە گرفتە گەورەکانی میللەتی کورد نەبوونی هوشیاری نەتەوایەتی و یانی نەبوونی ڕەوشتی نەتەوایەتی و مۆراڵی نەتەوایەتیە نەتەوەیەکش لەم هیزەدا لاواز ومیشکی تاکەکانی خاڵی بێ هەموو نەتەوەکانی تر بە ئاسنی دەتوانن نیشتمانیان داگیر بکەن وسامانیان بدزن ئزادیان قۆرخبکەن. لە ناو رۆشنبیرانی کوردا تائیستا بە پوختەی کار لەسەر ئەم کایە هزریە گرنگە نەکرادوە بۆیە

کوردەکان نیشتمان و نەتەوەی خۆیان خۆش ناوی . ئەوی سەرکردەیەکی وەکی تالەبانی وبازرانی دروستدەکان تەنیا گەوجی کۆمەڵگایە .

سەرکردەی گەوج بەری گەوجی کۆمەڵگایە

http://www.dengekan.com/doc/2004/12/jaza27.pdf

هەمووئەو دەوڵەتانەی لەئەوروپادا دروستبوون بە قۆناغی گەشەکردنی هزری ناسیونال و نەتەوەدا تیپربوون . دروستبوونی ریکخراوی سیاسی نەتەوەی و کادیری سیاسی باڵای ئەو بوارە قوتابی توژەوران و نووسەران و هونەرمەندانی ئەو بۆارە بوون . ئەوبۆشایە سیاسیە روونرەوویەی لە گۆرەپانی هوشیاری سیاسی نەتەوەی کوردا بوونی هەیە. تاوانەکەی سیاتمەدارانی کورد نین بەڵکو نووسەران و رۆشنبیران و هونەرمەندان .

ئەم نەجامی گشت کارەساتەکان و دروستبوونی سەرکردەی گەوج رۆشنبیرانن نەک سیاسیەکان .

مادامی کێشەی کورد کێشەی گەرانە لە دووی شوناسنامەی نەتەوەی . نەتەوەی کورد ناگاتە ئامانج تا پارتیکی نەتەوەی سەرکردایەیتی بزوتنەوەی کوردی نەکات .

تالەبانی و بارزانی کەئیستا دوو رووی دیاری گۆرەپانی باشوری کوردستانن . ئەمانە نوینەری کولونیالیستەکانی کوردستان و کۆمەڵە کمپانیەکی بیگانیە پیترۆڵین ، دابڕاون لە هەموو رەوشوت ومۆراڵێکی نەتەوی بۆیە تا ئەوان لەو پۆستدا بن کورد هەمیشە لە پایزی ژیاندایە .

ئەو وولاتانەی قەت ئارام نابن :

ئیران میژووی نۆیی : 1951 .2013

هند و پاکستان   : 1947 -2013

ئیسرائیل . فەلەستین   2013-1948

عیراق و کوردستان   2013-1921

تورکیا وکوردستان   1921 -2013

سودان دافور و خواروی سودان 2013-1956

سەربەخۆی خواروی سودان : 09-ینایر-2011

میێر میژووی نۆی   2013-1952

جزائير :   1962 -2013

ليبا :   1951-2013

تونس :   1956-2013

سوريا و كوردستان :   1948-2013

دوا ووتە

دينى ئيسلام سياسەتى حەرامكردوە

ئەو ئيسلامەى سياسەت بكات ڕێزى ئيسلامى لانيە .

سەرچاوەکان :

1- روسیا الیوم 14-03-2013

2 -چۆن گەیشتمە لای خوا رۆمان

3 - سی چوکلەی بەعسیان

4 - مژکرات مستر همفر

الجاسوس البریگانی فی البلاد الأسلامی . ترجمە دکتور . ج . ح

5 - (Der Spiegel…DESCHICHTE . Der Islam.No 5 2012)

6 - ڕچواء علی قچایا دولیە فی الشرق الڕوسگ . دکتور کمال مقهر احمد .1978 بغداد

7 Der Krieg im Dunkeln . Udo ULFKOTTE. *

Die wahre Macht der Geheimdienste.

Eichborn. 2006

8 مدافع ایە اللە محمد حسنین هیکل 1988

9- Mit der Ölwaffe zur Weltmacht .F.William Engdahl 2000

10- سەرچاوەی 9

11 - سەرچاوەی 0 و 10

12 البحپ عن الژات . انور سادات .

المکتب المێری الحدیپ

13(مدافع ایە اللە.محمد حسنینی هیکل)

14 -کوردستانپۆست

15- هەمان سەرچاوەی پیشوو ئەلمانیەکە لا 120

16-   (گۆڤاری) DER SPIEGEL-----12--2002.....*417

17 - (ئەرشیفی بانکی ئەلمانی)

2002 ،DER SPIEGEL----- 4 -18

19 - سەرچاوەی ژمارە (6

20 -من وپائق الحز الشيوعى العراقى . كتابات الرفيق فهد . دار الفارابى . زكى خيرى 1976

Der krieg im Dunkeln. Udo Ulfkotte. Frankfurt am main.Verlag Eichenborn.P100- 21

22- المسؤليه التاريخيه فى مقتل الملك غازى . د.رجڕ حسين حسنى الختاب).

-Die CIA und der 11.Spetember -23

München 2004….Andreas von Bülow

24- الكرد وكردستان فى الوپائق البريگانيه) د. وليد حمدى)

25- اچوڕ على قچايا دوليه فى الشرق الاوسگ . دكتور كمال مقهراحمد . 1978 ێ 208)

26- سەرچاوەی 4

27- سەرچاوەی 10

Mach und ohn macht – Robert kagan . 28

Amerika und Europa in der neuen Weltordnung— Berli n 2003

Der Spiegel No.22-------- . 2004 - 29

30- (وپائق السياسيه الخارجيه للاتحاد السوفيتى الجزء الپالپ . د- كمال مقهر

کوردستانپۆست http://www.kurdistanpost.com/view.asp?id=11b45ffc

Der krieg im Dunkeln. Udo Ulfkotte. Frankfurt am main.Verlag Eichenborn.P100 -31

Die lügen des Weissen Hauses ---32

Hans Leyendecker

.http://www.kurdistanpost.com/view.asp?id=0de7ccd033

34روسيا اليوم 13-11-2010

Amerika du Kanst es besser . Madeleine Albrit 35

36- روسيا اليوم 30-10-2012

37--- الانتفاچات العربيه ...علس چۆ فلسفه التاريخ .هاشم ێالح .مكتب ساقى

38--- پينوسەكان 01-10-2913

39: من وپائق الحزب الشيوعى العراقى

كتابات الرفيق فهد

دار الفارابى . بيروت

تقديم زكى خيرى ، فخرى كريم 1976

:40

http://www.kurdistanpost.com/view.asp?id=9896b630

41: الفسادو الاقتێاد العالمى، كيمبرلى ان اليت .

مركز الاهرام لترجمه و النشر

42: البحپ عن ستالين ديموقراگى .

التراجديا الروسيه ..لگفى الخولى . مركز الاهرام

*مالپەريكوردستاننێت

43: ڕۆژنامەی خەبات رۆژی 16-11-2005 ژماره 2003.

http://www.dengekan.com/doc/2004/12/jaza27.pdf :44